

СВОБОДА БЪЧВАРОВА

ЗЕМЯ ЗА ПРИЦЕЛ

Част 1 от „Земя за прицел“

chitanka.info

ЧАСТ ПЪРВА

ГЛАВА ПЪРВА

В един топъл априлски ден на 1904 година, към 11 часа преди пладне, от ниското, разположено на голяма площ здание на Народното събрание, излезе един възрастен, елегантно облечен, висок, строен мъж. Той застана на площадката, за миг примижа, заслепен от слънцето, и когато отвори очи, погледът му спря на планината. Въздухът бе кристално чист и всяка подробност се виждаше. Снежната шапка на върха още не се бе стопила. Той обичаше Витоша, вечния природен символ на Столицата, и никога не му омръзваше да я гледа. Мъжът бе изискано облечен в тъмен, втален редингот, малко по-къс от обикновеното, което подчертаваше стройността на сухото му тяло. Тъмната вратовръзка, завързана на голям възел върху колосаната му висока, права и снежнобяла яка на ризата, бе забодена със златна диамантена игла. Панталоните му бяха светли, тесни, опънати от широки ластици, минаващи под остриите черни ботинки с високи токове, лъснати до блясък. Сребърните шпори без назъбени колелца на токовете показваха, че мъжът е бил на времето ездач и спортсмен. Той стисна бастуна под мишница. Бастунът беше скъп, тънък като бич, черно лакиран, с дръжка от ковано злато, изобразяваща глава на орел, с два тюркоаза на мястото на очите, и завършваше с позлатен шип. Без да бърза, мъжът сложи едната ръкавица от тънка, кучешка кожа на добре поддържаната си дясна ръка, с дълги сухи пръсти. После особено грижливо напъха другата ръкавица, за да не закачи на показалеца големия златен пръстен с ониксов печат, гравирани с арабски букви, и другия — с едър диамант на малкия пръст. Мъжът изпъна рамене и високо вдигна характерната си глава с изразени скули и дълбоки бръчки, очертаващи тънките му устни и орловия нос. Лицето му бе прекалено слабо, но големите, бели бакенбарди, сливащи се с правата бяла, гъста коса, намаляваха това впечатление. Мъжът сложи филцовия полуцилиндър на главата си, леко килнат наляво, и заслиза по стъпалата. Сивозелените му очи сякаш не гледаха никой и нищо и усиливаха впечатлението на суровост, надменност и недостъпност. Само лекото кривогледство на дясното око смекчаваше

тази суровост и внасяше в израза му нещо насмешливо, смело, скептично и арогантно.

В дъното на площада пред Народното събрание, постоянно разкопан и в ремонт, имаше струпани файтони, ландо, купета, кабриолети, брички и каруци. От тях се отдели едно ландо — виенски тип. Двата черни коня бързо поеха в кариер. Зад колелата се вдигна прах. Човекът на капрата — възрастен, с голяма, бяла брада и засукани нагоре мустаци, облечен също в редингот и бяла фуражка с голяма кокарда, каквито носеха руските извозчици, опъна юздите. Единият кон се опита да се вдигне, но човекът още по-силно го дръпна и ландото се закова тъкмо пред стъпалата. Явно, тази демонстративна маневра бе направена заради другите файтонджии и случайни зяпачи, та да оценят качествата на конете, ландото и най-вече на самия кочияш. И с право. Като изключим княжеските каляски, в София нямаше по-красиво, с изящни удължени линии, леко, бързоходно ландо, плавно поклащащо се на дъговидните ресори и по-породисти коне. Но това, което правеше силно впечатление и караше минувачите да се спират, бе малкият герб, по един от двете страни на вратите, открояващ се върху черния лак. Блестеше черният лак, блестяха медните дръжки, блестяха двете бронзови степенни, блестяха двата ацетиленови фенера с кристални стъкла, блестяха гербовете. Възрастният мъж не спря пред кочияша, който го чакаше, а тръгна покрай северозападната стена на Народното събрание. Ландото бавно потегли и се изравни с него. Мъжът излезе на буренясалия площад зад зданието, целият разровен с ями, локви и хълмчета боклук. Сякаш мястото бе извън града. Но там, в дъното, се издигаше червеникавият силует на тухления древен византийски храм „Света София“, дал името на столицата. А зад храма се виждаха редица постройки, оформящи вече площада от северната му страна. В момента строяха една многоетажна сграда. Чуваха се удари на чукове, тесли и брадви, звън на желязо, скърцане на каруци и високите гласове на хората, които работеха. Мъжът спря и се загледа във високото скеле на постройката. Оцени, че е на хубаво място, или по-скоро ще бъде на едно от най-хубавите места в Столицата, там, където щеше да се издигне най-големият на Балканския полуостров величествен храм-паметник „Александър Невски“, засега положили само основния му камък. Цяла София представляваше една работна площадка.

Прокарваха се улици, строяха се домове, министерства, учреждения и на всичко това не се виждаше краят. За четвърт век градът нарасна десет пъти, а какво щеше да е бъдещето му, можеше да се предполага. Това бе едва началото...

Някой извика:

— Борисе!...

Възрастният мъж се извърна. Към него идваше един набит мъж с черна брада — облечен небрежно, с разкопчан редингот. Цилиндъра си носеше в дясната ръка. Задъхваше се, защото бе бързал да го настигне. Левият ръкав на редингота бе прегънат и закопчан с безопасна игла. Той нямаше лява ръка.

— Видях те, че си тръгна. Защо ме остави сам? — попита мъжът без ръка.

— Нямаше какво да правя там. Комисията е съставена от некомпетентни хора. От нас, депутатите, се иска да дадем предложение по ремонта и преустройството на Народното събрание. И вместо да вършим работа, почнахте да се карате за суми от сто лева!... Това здание е лицето на нацията, а прилича на кокошарник!...

— Е, да, ти, банкерът Скарлатов — най-големият в тая пикана страна, можеш да се смееш на сто лева!... Но аз знам какво значат те за бедните наши поборници, които не можаха за таксират^[1] да пукнат на Шипка!... Та и аз барабар с тях, ами останах сакат!...

— Защо винаги подчертаваш загубата на ръката си?

— Ръката е нищо! На Шипка аз погребях сърцето си.

Старият банкер се усмихна. Явно трябваше да възприеме тоя витийски^[2], приповдигнат начин на изразяване, прилаган почти от всички, и затова каза:

— Сърцето на един от най-големите политици в страната, на най-големия журналист и полемик Димитър Петков^[3] не е погребано! То гори за ужас на враговете на Народнолибералната партия!...

— Маmicата им ще разплача! Аз не съм погребан! Аз съм жив! Ще видят те!...

— Кой имаш предвид?

— Генералчетата начело с двете мръсни копелета, двата башибозука^[4], двата пладнешки хайдука Рачо^[5] и Савов^[6], седнали на най-святото място — в Народното събрание!... Ако станеше Стамболов^[7]...

— Ти вероятно искаш да говориш нещо с мен? — прекъсна го банкерът.

— По важна работа!

Щом е важна работа, значи е лична и вероятно ще ми иска пари, помисли банкерът, но каза:

— Тогава удобно ли ще ти е в пет и половина да ме вземеш от банката? Ще се разходим навън и ще поговорим...

— Добре. А дотогава ще напиша такава статия, че ще им... — и последва една дълга, мръсна псувня, след което едноръкият се обърна и пое напъясано през площада.

Той ще напише статията, ще излее злобата си и всичко ще му мине, помисли старият банкер. Хубаво би било да съм като него, като княза, като генералите... на тях всичко им е ясно и остава само да действат. И те действат, да ги вземат дяволите!... А аз мисля, цял живот мисля и толкова рядко действам... Сякаш важно е мисленето, а не действието!...

Сесия Народното събрание нямаше. Беше свършила отдавна, още на 25 януари. Но тази сутрин се бяха събрали депутати от различни партии да огледат Народното събрание и дадат предложение за ремонт. И вместо това, започнаха старите партийни кавги. Щом не можем да постигнем съгласие по един ремонт, то как ли ще управляваме тая държава по големите въпроси!... Той почувства как сърцето му на два пъти прескочи. Изчака това състояние да премине. Тръгна. И отново даде воля на мислите си. А те бяха едни и същи. Направи ли грешка, че заложи всичко на новата държава? Направи ли грешка, че ликвидира банката в Истанбул, канторите в Измир, Александрия и Виена? И защо? Защото е българин? Несериозен аргумент! За банкера родината му е там, където е печалбата. И все пак нюхът му на ловджийско куче не можеше да го излъже. Тук щяха да бъдат големите печалби!... Трябваше да има търпение. Умът му говореше, че това ще стане скоро. А той винаги се бе опирал на своя ум. Но не само на него. И на късмета, който никога не бе го напуснал. Той се загледа в конете на ландото край него. Косъмът им лъщеше. Бяха хубави и породисти. Той разбираше от коне. Цял живот бе яздил кон. Така бе кръстосал със заредена пушка на колене цялата турска империя. Яздил бе най-различни жребци и кобили. Яздил бе като дете, яздил бе като юноша, яздил бе като зрял мъж, яздил бе, вече възрастен,

в компанията на княз Александър Батенберг^[8]. Тогава се установи завинаги в София и откри своята банка. Всеки следобед с Княза и компанията му препускаха по ливадите извън София, прескачаха плетища и правеха всевъзможни щуротии. А Батенберг бе голям ездач, най-добрият ездач от коронованите особи в Европа! А аз бях неговият личен банкер... на този красив Княз, тънък, строен, благороден дух, аристократ до мозъка на костите, с пренебрежение към парите, когато ги имаше, и с примирение, когато ги нямаше... Учтив, стеснителен, горд, надменен, храбър и мил, но сантиментален и слабохарактерен... С широк замах на хусар и акъла на дете, но с изявен талант на пълководец!... Той беше княз ездач, дете пълководец, чийто баща бе диктаторът Стамболов. Повече от роден баща, с безкрайна обич към своето дете, но суров, когато се налагаше. Стамболов е друга история... Съвсем друга, помисли старият банкер. Бог да го прости и него!... Ето вече двама, с които почна, ги няма — Княза и Диктатора. Останаха такива като Димитър Петков от втората кохорта... Ездачите си отидоха!... На тяхно място дойдоха дебелогъзите начело с Фердинанд^[9]. Те не обичаха конете. Те се плашеха от тях. С тях нахлуха каляските, файтоните, ландата, купетата, милордите, берлините, специалните влакове с луксозни вагони, които возеха дебели мъже с дебели кореми. И откакто Александър абдикира, аз никога вече не се качих на кон... А може би дойде старостта?... Банкерът се загледа в герба на ландото. Спомни си с каква любов преди години го обмисляше и рисуваше. Така поне му останаха знанията по хералдика^[10] — една от вечните теми за разговор със сегашния княз — Фердинанд, който се считаше за голям познавач. Спомни си с каква грижовност избра щита в т.нар. английска форма с метален, златен фон. После дълго обмисля сърцето на щита и реши, че трябва да бъде емблемата на професията му — Меркурий^[11] с крила на краката. Отначало искаше да раздели щита на осем части, но се спря на четири полета. Вдясно горе постави два кръстосани ключа — символ на сейфове^[12] и неприкосновеността на парите. Вляво — кула — символ на здравината и сигурността на Банката. Дясно долу — Рога на изобилието. И вляво — звезди — символ на парите. Спомни си, че се бе отказал от мантио-колието^[13] (като външни елементи) и се спря на два лъва — вдясно и вляво, които поддържаха вместо корона слънцето — символ на щастieto и късмета. Постепенно старият

банкер започна да мисли на френски, защото нямаше по-подходящ език за хералдика от френския. Едно след друго в съзнанието му изпъкваха понятията: blason, есу^[14]... английска форма, почетни символи, сърце, глава, свършек, дясно поле, ляво поле, коронодържатели...

По конституция гербовете и титлите в България бяха забранени за нейните граждани. Но един малък трик му позволяваше да притежава герб. Той просто бе обиколил герба с една широка, червена елипса, на която със златни букви пишеше „Търговска банка“, в горната половина, а в долната „Скарлатов и &“. Това бе емблемата не на лицето Скарлатов, а на фирмата, на банката. Така се получи този герб, който, погледнат сега през очите на старец, бе претрупан, малко безвкусен, но крещящ и горделив, каквато бе горделива и крещяща младата държава и всичко в нея. Герб, отразяващ духа на народа, зажаднял след петвековно робство за салтанати^[15], показност, великолепиe, слава, шумно самоизтъкване. Велики са амбициите на вечно подтиснатия човек...

Неусетно се бе озовал откъм гърба на двореца. Горевисоко се вееше флагът. Той отмина караулното помещение, после кухнята, от комините на която излизаше гъст дим и се стелеше по улицата. Фердинанд бе голям гурман^[16] и кухнята работеше денонощно. После мина покрай задната желязна порта с гвардеец на пост пред нея. Той добре познаваше тая порта. Оттук, късно вечер, влизаха като заговорници тези, с които Князът разговаряше на четири очи и решаваше държавните работи. Страна, която се управлява по този начин, няма голямо бъдеще, си помисли банкерът. Александър Батенберг приемаше само от парадния вход... Скарлатов спря. Ландото също.

— Прибери конете, Никола. Аз ще слеза сам — каза той.

Ландото потегли. Видя как то отмина по улицата надолу и се скри зад къщата на ъгъла. Старият банкер пресече улицата и застана на височината, която се спускаше стръмно надолу към булевард „Дондуков“. Оттук започваха каменни стъпала, които водеха право на булеварда. Ясно личеше пресечката с улиците „Лега“ и „Търговска“. Това бяха улиците на големите и малките магазини, на дюкянчетата и банките, канторите на лихварите и сарафите^[17], улиците, където се извършваха сделките и гешефтите^[18] — едно малко азиатско сити^[19].

Точно под краката му бе банката „Скарлатов“. Тя бе разположена на улица „Търговска“, близо до пресечката с булеварда „Дондуков“. Сграда не голяма, но кокетна, синкавобяла, огряна от слънчевите лъчи, нова и чиста като току-що изсечена монета. Сред полупаянтовите къщи и дюкяни, сред мръсотията и боклуците по улицата, тя му изглеждаше на младо, хубаво, девствено и голо момиче, попаднало сред брантиите^[20] на цариградски бардак^[21]. Мястото бе избрано с усет за бъдещето и с любов към красотата. Зданието бе доста навътре и пред него имаше голямо пространство от трева без нито едно дърво. И всичко това бе оградено от красива бронзова ограда, съставена от сложни орнаменти — истинско произведение на изкуството. Точно в средата на оградата бе високата бронзова порта с две крила, през която свободно минаваше ландо. Крилата се поддържаха от каменни пилони, подкрепени от стени, облицовани с гладък бял мрамор. От двете страни върху мрамора бяха монтирани два големи емайлирани, елипсовидни диска с герба на Банката. Върху пилоните имаше също два електрически фенера с кристални стъкла. Вечер те осветяваха цялата улица пред къщата. Широка алея, постлана с каменни плочи, водеше от портата към входа на Банката. Тя бе копие на т.нар. „Maison“ или „Hous“. Здание с явна търговска цел, но с вид на уютно, домашно огнище. Такива бяха сградите на неголемите банки и фирми на Запад — във Франция, Англия, Холандия, Швейцария — и може би затова те се наричаха Мезон Щерн или Джейкоб Брадърс Хауз. Казваше се къща, а се разбираше банка. В нея живееше самият собственик. Тя беше едновременно и дом, и работно място. Там той живееше, там беше резиденцията му, където приемаше и гости, и клиенти; там живееха слугите, конярът, градинарят, камериерките, някои от младшия персонал на банката. Тази традиция изхождаше от холандските банкери през средновековието, съчетаващи домашния уют с работата, сигурността с удобството. И все пак това бе в детския стадий на банковото дело, когато тези мезони, хаузи и къщи притежаваше самият банкер, когато печалбата и рискът бяха само за негова сметка, за разлика от сегашните концерни^[22] с хиляди акционери^[23], банкови клонове, чиновнически апарат, скъпо платени директори и банкови съвети, а най-богатите, тия, които обричаха лъвския пай от печалбите, нямаха и понятие от банково дело. Защото именно те не работеха, не носеха риска. Скарлатов също можеше да

стане като тях. Можеше да вложи парите си в големите европейски банки, в ценни книжа и всичко това да му носи добър лихвен процент, достатъчен за охотен живот без риск и напрежение. В края на живота си можеше да си позволи като награда този малък подарък. Но това значеше да капитулира, да стане рантие^[24], да бъде победен, да умре преждевременно. Беше уверен, че бъдещето не принадлежи на него и на банки като неговата. Трябваше нещо да се промени. Но знаеше, че в малкия откъслек от време, който му оставаше да живее, това не бе наложително. С този проблем щеше да си бие главата следващият Скарлатов и, бога ми, си помисли старият банкер със злорадство, няма да му бъде лесно...

Самото здание бе на три етажа. Банковото подземие не се виждаше, но старият банкер знаеше, че бе изградено здраво, дълбоко под земята, цялото от камъни, бетон и желязо, със стоманени врати и секретни ключалки. Там бе трезорът^[25], сейфовете с ценности и ценни книжа. Това бе една от първите постройки в София, изградена от гранитни камъни, тухли, цимент и бетон. Скарлатов първи бе внесъл цимент от Англия за водопровода от Витоша. Сградата бе симетрична. Първият етаж, по-точно — rez de chaussee, се издигаше не много високо над двора. Една стълба от двете страни, оградена с медни, лъскави перила, водеше до площадката пред входа. Долу, където започваше стълбата, имаше два пилона с електрически фенери, които осветяваха двора и самата банка. Така вечер, залято от светлина, бялото здание изглеждаше особено красиво. Той бе влюбен в електричеството и смяташе, че има голямо бъдеще. Обичаше светлината и удобствата, които то носеше. Затова пръв електрифицира цялата къща. От площадката се влизаше в самата банка. Вратата бе дъбова, масивна, с две крила и медни кабъри, изобразяващи звезди с пет лъча върху тъмното дърво. Над вратата, в пространството между нея и балкона, с изпъкващи полирани букви, отлети от мед, бе изписано пак „Търговска банка Скарлатов и &“. От двете страни на входа се виждаха широките двойни прозорци, закрити от бронзови решетки с инкрустирани лъвове. Тия декоративни решетки създаваха чувство на сигурност в клиента. Един дълъг коридор прорязваше вътрешното пространство на първия етаж на две и стигаше до широката мраморна стълба, водеща към втория етаж. Вляво на коридора бе голямата банкова зала с гишетата. Вдясно — стаята на

секретаря, чакалната и неговият личен, обширен кабинет, излизащ на стъклена веранда. И още една малка стаичка за почивка, свързана с кабинета с маскирана врата като част от библиотеката. Вътрешна стълба във вид на серпентина водеше от тази стаичка право за горния етаж. Имаше и още едно помещение, което бе запазил за бъдещото разширение на банката. Официалният вход за самата къща обаче не бе през банката, а от страничната малка, тиха уличка. Вторият етаж бе изцяло зает от жилището на банкера. Един голям салон за приеми с балкон, надвиснал над входа на банката, обширна трапезария, голяма стая-библиотека с камина, спалнята, една по-малка спалня, където всъщност старият банкер спеше, и още една стая. И най-горе, в полуетажа, живееха хората, заети с домакинството на банкера. Полуетажът отвън бе целият облицован с медна ламарина, с плавно извити и заоблени контури във форма на правилен трапец, върху който се открояваха един прозорец в средата и два симетрични отстрани. А най-горе се виждаше парапетът на малко балконче-белведере, което извеждаше на самия покрив с висок стоманен прът в средата, завършващ с платинен шип — гръмоотвода, и вляво — ветропоказалец с четирите посоки на света и флаг от медна ламарина, показващ откъде духа вятърът. Красиво разположените комини и отдушници, както и двете кулички, оформени също от медна ламарина, правеха този покрив едно завършено архитектурно цяло.

Точно под балкона-белведере, на мястото на т.нар. „биволско око“^[26] — малко кръгло прозорче — банкерът бе пожелал да се монтира скъп часовник, може би най-точният в Столицата, специално поръчан в Швейцария, без камбана, която да отброява часовете и смущава съня му, и по който търговците и дюкянджиите обичаха да си сверяват часовниците. Външната облицовка на зданието бе от бял мрамор. От бял мрамор бяха и колоните на лоджията. Долу на двора като продължение на зданието, а също и като задна стена на двора, се простираше дълга, едноетажна, ниска, белосана постройка. Там беше кухнята, конюшната, плевнята, помещението, където държеше ландото, файтона, купето и кабриолета, стаичката за коняря, склада за зимнина и пресни продукти, помещението за гориво и дърва. Всичко бе обмислено, всичко бе изпълнено с подробности, здраво и красиво. Да, Скарлатов притежаваше може би най-красивата постройка в столицата и той се гордееше с нея, защото тя се бе родила с всички

подробности в собствената му глава. Той бе нейният създател. И когато го питаха колко струва, пренебрежително казваше сумата от триста и петдесет хиляди златни лева. Но това не бе съвсем вярно. По времето, когато кмет на София бе Димитър Петков, а диктатор на страната Стефан Стамболов, той бе участвал, ако не и ръководел спекулациите и гешефтите с парцелите за строежи в Столицата. Така че мястото му бе без пари. Циментът беше от английската доставка за водопровода на София. Тухлите — от собствената му фабрика в Русе. Гранитът и мраморът — от двете му собствени кариери. Дървеният материал — от горите, които притежаваше или експлоатираше, работата — от хора, които му бяха по един или друг начин длъжни. Оградата, медната ламарина, решетките и стъклата — от доставки, които направи на едро за строежите в Столицата от Виена, Париж и Лондон. Само електрическата инсталация, фенерите, часовника и някои други неща бе купил изцяло с налични златни монети. Така че едва ли бе изхарчил повече от сто хиляди златни лева. За своята Банка той избра най-качествения, най-красивия, най-дълговечния материал. Освен че бе електрифицирана, Банката бе свързана с градския водопровод и чиста витишка вода течеше по тръбите и крановете на цялата къща, сервизните помещения, банята и двора. Прокара и оловни тръби за топлата минерална вода от близкия извор пред Централната баня. Що се касае до канализацията — повече не можеше да се желае.

Архитектът на тази сграда бе един млад французин, полъгал се по безотговорните обещания на някой си български политик, посетил Париж. Тук той бе очаквал да намери неразорано поле за своя талант и да спечели несметни богатства, но бе смазан от ориенталската действителност и единственият паметник, който остави зад себе си, бе банката „Скарлатов“. Хонорарът за проекта едва покри разноските за завръщането му. Скарлатов не обичаше да дава пари. Предложи малко, съвсем малко. Архитектът се бе поболял по Франция, по Париж. Не му оставаше друг изход и прие. Но Скарлатов бе взискателен, прекалено взискателен клиент. Той изтормози това парижко момче. Талантливите хора трябва да се държат полугладни, обичаше да казва Скарлатов, иначе талантът им ще повехне. Така се създаде това малко произведение на архитектурата. Сега къщата, според него, струваше повече от петстотин хиляди лева. Но той не бе убеден, че сградата е най-важното в една банка. Той бе виждал кантори от сковани дъски

направо на земята в големите пристанища, само с една маса и стол, където обаче се разиграваха милиони. Повтори си наум турската поговорка: „Не продава кюшето, а Кьосето!“. Е, добре... вярно е, че Банката е на кьосето, но аз не съм кой да е! Аз именно съм Кьосето, който продава...

По каменните стъпала с радостен лай и скимтене право към него се изкачваше едно четинесто кученце. Краката му бяха къси и то трудно преодоляваше стъпалата. Бе неопределена порода — с удължено тяло, щръкнали уши и кафеникаво-жълтеникав цвят на козината. Бе го взел случайно или по-скоро то бе тръгнало след него при една от следобедните му разходки. Взе го от съжаление, защото бе гладно, измършавяло, с проскубана козина, но с весели очи и походка на младо конче. Даде го на коняря да го изчисти и нахрани. Сега то придружаваше стария banker в следобедните му разходки. Кученцето не бе нито породисто, нито особено умно, нито ставаше за лов, нито бе добър пазач. Но то притежаваше две качества, които bankerът ценеше най-много и които никога не бе открил в себеподобните — благодарност и любов. Нарече го Баязид, въпреки че нямаше нищо свирепо в него. Сега кученцето се заумилква около краката му. Той леко го побутна с бастуна, усмихна се и предвождан от него, заслиза по каменните стъпала към кръстовището на „Дондуков“, „Търговска“ и „Лега“, където бе неговата Банка, неговият дом, неговата крепост.

[1] *Таксират* (ар.-тур.) — беда, нещастие, загуба. Бележката и следващите я до края на произведението, с изключение на френските изрази, е изнесена в отделен раздел „Пояснителни бележки“, с посочване на страниците, на които се среща обясняваната дума, между страници 297 и 309 на хартиеното издание. Автор: Проф. Цветана Тодорова. ↑

[2] *Витийски* (прилагателно). Производно от вития (книж.) — сладкодумен, красноречив оратор, но който си служи с надут фрази. ↑

[3] *Петков, Димитър* (1858–1907) — политически и държавен деец, публицист. Роден в добруджанското село Башкьой, в околията на Тулча. Сподвижник, съратник и съмишленик на Захари Стоянов и Стефан Стамболов. Хъш в Букурещ, четник при войводите Филип Тотю и Панайот Хитов. Като доброволец под Самарското знаме в руско-турската освободителна война загубва ръката си, откъдето

получава прозвището Чолака (на турски — еднорък). Викали са му и Свирчо, под който псевдоним издава вестник „Свирка“, където е печатал своите шумни фейлетони и статии. След освобождението има сложна и трагична съдба. През стамболовисткия режим (1887–1894) е министър, кмет на София, председател на IV Велико Народно събрание и на VI и VII Обикновено Народно събрание. През втория стамболовистки режим (1903–1908) е министър на вътрешните работи и министър-председател. На 6 март 1907 г. е убит от наемна ръка. ↑

[4] *Башибозук* (тур.) — 1. Нередовна турска войска от XVIII и XIX в., известна със своята жестокост и безчинства. 2. Размирници, сбирщина, която се отдава на безчинства. ↑

[5] *Петров, Рачо* (1861–1942) — буржоазен военен и политически деец, генерал. Началник-щаб на армията (1885–1894), министър на войната (1894–1896), министър-председател (1900–1901, 1903–1906). ↑

[6] *Савов, Михаил* (1857–1928) — генерал, министър на войната във втория кабинет на ген. Р. Петров, в който министрите били изключително народнолиберали (стамболовисти). Известен с разкритата скандална афера през 1903 г. при възлагане доставката на 7 млн. патрона за българската армия на известна австрийска военна фабрика. Агентът на фабриката в София дал голям подкуп на министър-председателя Р. Петров и на военния министър М. Савов. В кореспонденцията си до фирмата във Виена българският агент нарича Р. Петров и М. Савов с условните имена Жан и Шарл. През 1912–1913 г. е заместник-главнокомандващ на българската армия, чийто главнокомандващ е цар Фердинанд. През 1920 г. е пълномощен министър в Париж. Умира във Франция.

И двамата генерали, въпреки че са от първите образовани и обучени български офицери, въпреки доказаните си военни способности, стават фаворити в двора на кобургската династия в България и сляпо провеждат политиката и личната воля на Фердинанд. Участват в тъмни сделки за лично обогатяване. И двамата са съдени от специален Държавен съд за нарушение на конституцията и за корупция. ↑

[7] *Стамболов, Стефан* (1854–1895) — възрожденски революционер, член на БРЦК. В 1876 г. участва в Старозагорското въстание и в подготовката на Априлското въстание. След

Освобождението става един от най-изтъкнатите български държавници, един от строителите на буржоазнодемократичната българска държава с конституционна монархия. Изминава сложен и противоречив политически, идеен и нравствен път. Загива трагично от наемна ръка. Убийството му е подготвено от двореца. ОТ 1880 Г. е народен представител, през 1884–1886 г. е председател на Народното събрание. Участва в Съединението на Източна Румелия с Княжество България, а по-късно и на Фронта в Сръбско-българската война през 1885 г. След абдикацията на Александър Батенберг е назначен за регент в 1886 г. съдейства за избирането на Фердинанд Саксен-Кобург-Гота за княз на България в 1887 г. От 1887 Г. до 1894 г. е министър-председател.

Бил е редовен член на Българското книжовно дружество (дн. БАН — от 1884 г.), член-кореспондент на Белгийската национална академия по антропология, биология и праисторическа археология в Брюксел. ↑

[8] *Александър I* (5 април 1857 Г. Верона — 17 Ноември 1893 г. Грац) — княз на България (1879–1886), генерал от българската армия (1879). Хесенски принц. Александър Йозеф фон Батенберг, син на принц Александър фон Хесен и полякия Юлия Хауке, графиня фон Батенберг. Александър I е в родствени връзки с руския императорски двор и с английската кралска фамилия. Получава военно образование в Потсдам. Като офицер от руската армия участва в руско-турската освободителна война 1877 — 1878 година. Избран е за княз на България от Първото Велико Народно събрание на 17 април 1879 г. На 27 април 1881 г. отменя конституцията и установява режим на пълномощията до 1883 г. На 7 септември 1883 г. възстановява конституцията. По време на Съединението на Източна Румелия с Княжество България той е начело на движението и е главнокомандващ българската армия в сръбско-българската война 1885 г. На 9 август 1886 г. е детрониран и на 26 август абдикира. Отказва се от българската княжеска титла и от привилегиите на принц. Оженва се за актрисата Лоазингер, графиня фон Хартенау. Като граф фон Хартенау постъпва на служба в австро-унгарската армия в Грац. Според желанието му е погребан в София в мавзолей.

Бил е интересна, богата и противоречива личност. Попада на българската историческа сцена в момент на бурно национално

строителство на новоосвободената страна и на безмилостна битка между великите европейски сили за монополно влияние и подчинение на малката неукрепнала буржоазна българска държава. Въвлечен бързо, Александър Батенберг бива победен от шеметния водовъртеж на събитията и политическите страсти. ↑

[9] *Фердинанд Саксен-Кобург-Гота* (1861–1948) — немски принц, български княз от 7 юли 1887 г. и цар от 22 септември 1908 г. до 3 октомври 1918 г. Въвлича България в Междусъюзническата балканска война 1913 г. и в Първата световна война 1915–1918 г., през които тя претърпява две национални катастрофи. Абдикира в полза на сина си Борис III. ↑

[10] *Хералдика* (лат.) — помощна историческа наука за гербовете (отличителните знаци) на държавите, градовете, царстващите фамилии, дворянските родове и пр. Създадена е през XII век. ↑

[11] *Меркурий* — бог на търговията в римската митология, отъждествяван с Хермес в гръцката митология, водач на душите в царството на мъртвите, покровител на изкуствата и занаятите. ↑

[12] *Сейф* (англ.) — 1. Огнеупорна каса за пазене на ценности. 2. Помещение с такива каси. ↑

[13] *Манто-колие* (ФР.) — външен, страничен елемент от герб. ↑

[14] Герб; щит. ↑

[15] *Салтанат* (тур.) — разкош, церемониалност. ↑

[16] *Гурман* (фр.) — любител и ценител на хубаво ядене, чревоугодник, лакомник. ↑

[17] *Сараф* (тур.) — менител на чуждестранни монети. ↑

[18] *Гешефт* (нем.) — сделка, търговия. ↑

[19] *Сити* (англ.) — 1. Голям или важен (столичен) град. 2. Финансов и търговски център. ↑

[20] *Брантия* (тур.) — 1. Изоставен, напуснат. 2. Стара, изоставена жена. 3. Дърта проститутка (в преносен смисъл). ↑

[21] *Бардак* (тур.) — публичен дом. ↑

[22] *Концерн* — капиталистическо монополистическо обединение на юридически самостоятелни предприятия, които се подчиняват на едно централно ръководство, обхващащо цялата дейност на предприятията. ↑

[23] *Акционер* (фр.) — физическо или юридическо лице, притежател на акции в акционерно дружество.

Акционерно дружество — сдружение от лица, притежаващо основен капитал, разделен на акции, с които отделните съдружници участват и до които е ограничена тяхната отговорност, без да имат право да управляват и без лична отговорност за задълженията на дружеството.

Акция (фр.) — ценна книга, удостоверяваща размера на дяловото участие и правата и задълженията на акционера в акционерното дружество. ↑

[24] *Рантие* (фр.) — човек, който живее наготово от рента, т.е. определен доход от капитал, имот или земя, който не изисква от получателите да се занимават с някакво предприятие. ↑

[25] *Трезор* (фр.) — 1. Съкровище, хазна. 2. Оборудвано и съответно защитено помещение в банките, служещо за съхранение на ценности, благородни метали, резервни парични наличности, запаси от чуждестранна валута. ↑

[26] *Oeuil de beuf*. ↑

ГЛАВА ВТОРА

Обедът протичаше мълчаливо, при пълна тишина. Старият банкер седеше сам на огромната маса в трапезарията и знаеше, че притеснява всички домашни, но изпитваше чувство на злорадство, че не само той се измъчва. Кочияшът Никола, надянал сега като английски камердинер^[1] панталон и жилетка на райе, му прислужваше заедно с една възрастна, пълна жена, облечена в черни полуселски дрехи. Едно момиче-прислужничка влезе в трапезарията. Носеше табла с чинии. Банкерът намръщен я погледна. Таблата в ръцете на момичето се разлюля и една чиния падна на пода, като се счупи. Явно бе неопитно. То се смути и цялото му лице пламна. Никола и жената мълчаливо му помогнаха да събере счупените парчета. После момичето излезе. Таблата взе Никола.

— Нямам нужда от нищо — каза банкерът.

— Вино да наля ли? — попита Никола.

Но въпросът му остана без отговор. Никола излезе с таблата и след малко пак се върна в трапезарията, като застана безмълвно до жената в черно. Старият банкер едва допря салфетката до устните си. Това беше знакът, че е свършил. Почти не беше докоснал ястията. Той не ядеше много. Напоследък не се и сещаше за ядене. Трябваше с усилие на волята да се храни. Обикновено обядваше в „Юнион-клуб“^[2] и много рядко у дома. Но независимо дали е навън, или в къщи, обедът, който се състоеше от супа, няколко блюда, десерт и вино, се приготвяше всеки ден. Той си спомни някога, когато бе жив баща му, как на огромната софра сядаха всички върху възглавниците на пода — и банковите служители, и изкупчиите, и търговците, специално поканени, и всички домашни, и случайни гости и клиенти, дошли по работа около часа за ядене... След прочитане на молитвата всички чакаха баща му пръв да почне и тогава мълчаливо се нахранваха. Но обедът траеше дълго и когато идваше редът на шербетите и кафето, започваше моабетът. Всички взимаха участие, говореха, смееха се, понякога викаха и се караха, и в миговете тишина отвън долитаха, през широко отворените прозорци, виковете на

продавачите, шумът на улицата и само ако малко се надигнеш, можеше да се види като на длан и Златния рог, и Покрития мост, и лодките, платноходките, каиците, а по-навътре — европейските параходи, бълващи кълба дим, да се види цялата тая паплач, дошла за печалба във Великия град Истанбул...

Старият banker седеше на масата и трябваше да стане, а не искаше.

— Човек не може да намери покой дори в собствения си дом! — каза той тихо, но всички го чуха.

Никола и жената до него се спогледаха. Тя няколко пъти кимна с глава към Никола за кураж. Той заговори:

— Челеби... господин Скарлатов — поправи се той, — дойде пролет... Пусни ни с Донка на село. Молим ти се!... Да идем да помогнеме в полската работа...

— На село?...

И аз искам да отида на село, помисли bankerът. В моето родно село Скарлатово с името на нашата фамилия... За миг той си представи планината, нивите с голям наклон, добитъка, звъна на лопатарите и пожела да бъде сега там, където прекара детските си години, където бяха погребани дедите му, където той щеше да спи своя вечен сън... Да, да, там е моят истински дом, помисли той, но каза:

— Синовете ви са достатъчно големи лонгури, за да се справят сами с работата!

— Не сме ги видели година! Имаме внучета... — каза жената.

— Ще стоите тук!

Това беше непреклонната дума на bankerа. Жената избърса сълзите си с бяла кърпа, която извади от престилката си. Никола мълчеше. Старият banker стана. Беше развалил настроението на всички, но и своето не бе оправил. Имаше още цял час, за да си почине. Огледа трапезарията. Големият бронзов полилей се спускаше над масата. Двата тъмни дъбови шкафа, целите в дърворезба, правеха трапезарията мрачна. Само персийският килим с весели шарки омекотяваше това чувство на подтискаща тържественост. Не искаше да отиде в малката спалня, където прекарваше безсънните си нощи. В голямата спалня с огромното легло не влизаше, откакто бе починала жена му. Той се запъти към библиотеката, където имаше обичай да изпуши една пура и изпие следобедното си кафе. Но не остана там.

Отвори вратата към тясната спирално извита стълба, която водеше в стаичката до кабинета му. Когато слезе долу, помисли да се изтегне на дивана, но се отказа. Реши да иде в кабинета си. Предстоеше му работа, и то важна, с опаки хора. Въпреки че в дългата си практика бе кален да не се вълнува предварително, този път не можа да превъзмogne чувството за неизвестност от предстоящото и позволи то да го обхване. Той започна да се разхожда по килима на обширния кабинет с висок таван, целият в гипсови орнаменти, като заобикаляше огромното бюро. Спря се и погледна библиотеката зад бюрото, изпълнена с томове в скъпа кожена подвързия с позлатени букви. Тук беше и пълното издание на Ларус, и немската Брокхауз, и неговата гордост — пълното събрание на Британската енциклопедия, купена изгодно преди години от един английски дипломат при напускането му на страната. Скарлатов беше единственият притежател на тази енциклопедия в България. По-нататък стояха банковите сборници, законите както на страната, така и на други страни, книги по международно и търговско право, атласи, географски указатели, пътеводители на страни и градове, борсови отчети, справочници по морски превоз, железопътни тарифи и разписания, речници на чужди езици и още много други, свързани с професията му. Горе, на втория етаж, той имаше друга, много по-голяма библиотека. Но тая, в кабинета, бе част от ежедневната му работа, където можеше да открие всичко или почти всичко, за да намери съответното сведение. Само едно няма, помисли старият банкиер. Няма учебник, справочник, гид, или както искате го наречете, който да разкрива човешката душа, човешката подлост, хитрост, мръсотия, алчност, скрити мисли и намерения... А той имаше нужда именно от такава книга, но знаеше, че никой никога не я бе написал. И никога нямаше да бъде написана — книга как да се справяш с хората... Това, което знаеше по тоя въпрос, го знаеше от собствен опит, от сблъсъка с различните хора, а най-вече от пораженията и разочарованията, които бе претърпял, и може би съвсем малко от успехите. А му предстоеше работа с хитри, инатливи като магарета клиенти, при които логиката не играе никаква роля. Мекият персийски килим заглушаваше стъпките му, а спуснатите плътни завеси от тежко кадифе на прозорците не позволяваха отвън да проникне звук. Той искаше да бъде модерен банкиер, но в страна без условия за модерно, банково дело. Винаги бе знаел какво иска. Знаеше

от какво има нужда и една млада държава, но над тази държава, над тоя народ тегнеше петвековна ориенталска изостаналост. Наистина, той устрои Банката си на модерни начала. Персоналът му бе малък, но избран. Един счетоводител, един касиер, трима деловодители, от които най-младият изпълняваше ролята на частен секретар. Бяха малко на брой, но най-добрите в страната, най-скъпо платените. Заплатите им бяха такива, каквито получаваха офицерите от капитан нагоре. Но и неговите изисквания към персонала бяха максимални. Домакинството той бе възложил на Донка, която изпълняваше длъжността и на икономка, и на готвач. Никола бе кочияш, камердинер и портиер на Банката, а глухонемият коняр се грижеше и за тревата, и за цветята в двора. Двете млади прислужнички бяха пряко подчинени на Донка и тя ги избираше и командваше. Така бе създадено това царство — уредено и цивилизовано — с точен икономичен механизъм на часовник, чийто единствен и абсолютен владетел бе той. Скарлатов имаше модерна банка, банка, готова да подпомага развитието на страната, а не сарафохварски дюкян! Банка, която да дава заеми на предприемчиви, смели, работливи и компетентни фабриканти, банка, внасяща машини за селското стопанство и индустрията, банка, контролираща акционерни дружества. Банка, която да подпомага със заеми земеделци, въвеждащи в собственото си стопанство модерна обработка. Колко пъти бе развивал тези мисли пред Стамболов!... С часове се разхождаха по Цариградското шосе и обмисляха всичко, а гавазите на диктатора крачеха далеч зад тях, за да не слушат разговора им. Схемата, която развиваше Скарлатов, бе проста и ясна. Българската народна банка да бъде чисто емисионна, а не да се занимава с даване на краткосрочни заеми на частни лица, предимно политици, които мислят, че тя е създадена само за тяхно улеснение, та да бъркат в хазната като в собствен джоб!... Останалите банки трябваше да бъдат частни. Нищо не може да се сравни с услугата, бързината, сигурността и акуратността на частната банка. Те не трябваше да са много на брой, но да бъдат търговско-индустриални по същност. Той бе обяснил на Стамболов разликата между търговска банка и спестовна банка. От спестовните — държавата и народът нямат голяма полза. Те приемат скътаното от хората, плащат една нищожна лихва и толкоз! Парите стоят неизползувани в сейфовете. Те пораждат в хората пагубната илюзия — „малко, но сигурно!“. Това е мъртъв капитал, който в най-

добрия случай създава рентиери — една паразитна прослойка. Тези спестовни банки трябва да съществуват, но само като подчинени. Като такива, в чиито каси при нужда могат да бръкнат търговските банки. Защото истинските, двигателите на прогреса са именно търговските банки! Те трябва да бъдат свързващото звено между Българската народна, чисто емисионна банка, и индустрията. Да я финансират! Да организират големите и малки капитали на частни лица за определена, голяма цел, за голям строеж, голяма фабрика, пристанище, жп линия, шосета... Те носят истинските печалби, но и сериозните рискове. Банката подпомага даден индустриалец. Той построява фабрика. Тя дава печалби. Изплаща дълга. И банката печели не само от лихвата, но и от печалбата, защото индустриалецът я влага в нея. Събрала нови капитали, търговската банка ги хвърля в нов строеж, нова индустрия. Така народното стопанство като цяло напредва, укрепва икономически, националният доход расте, растат капиталите и в Българската народна банка. Но рискът е голям. А има ли напредък без риск?... И когато обясняваше всичко това на Стамболов — каква надежда, каква гордост изпълваха гърдите му!... Защото Стамболов не само не му противоречеше, но и добавяше смели, оригинални мисли, а което беше по-важното, разбираше от половин дума какво иска да каже Скарлатов и на другия ден, от трибуната на Народното събрание, тия идеи, пречупени през ясната практическа мисъл на диктатора, ставаха достояние на целия народ. Велик човек бе Стамболов! Той бе надраснал времето, народа си, и това му изяде главата... А каква опора бе за мене, помисли старият банкиер. Сякаш убиха не него, а мене!... Той погледна портрета на диктатора, който държеше на бюрото си. Погледна изразителната му кръгла, гола глава с монголските му, придръпнати очи и сякаш устните му щяха да проговорят, да му дадат съвет, кураж... Но фотографията мълчеше и само автографът на нея, с нервен почерк, напомняше, че този човек бе жив до неотдавна. „На моя брат и съмишленик завинаги! Стамболов.“

Време е да действам, си каза старият банкиер и огледа кабинета така, както генерал оглежда привечер бойното поле, където на разсъмване ще се разрази битката. Всичко бе на мястото си. И двата дивана, и фотьойлите, тапицирани с кожа, и голямата ниска, кръгла маса, и малките масички. Той дръпна панделката зад себе си и някъде отдалеч достигна приглушен звън. В кабинета влезе млад, голобрад

мъж, чисто облечен, среден на ръст, с тънка шия, пристегнатата от високата му колосана яка, с малка глава и почти липсваща брадичка. Напомняше на пуяк и банкерът мислено го наричаше в себе си *demi-dindon*, полупуяк...

— Господин Скарлатов, оставих на бюрото ви писмото от Банк дьо Пари е де Пей ба и борсовите бюлетини от Париж, Лондон, Виена, Брюксел и Берлин — каза мъжът с малката глава. — Тази сутрин господин Бускè на два пъти изпраща секретаря си да ви напомни за уговорената среща.

— Не съм уговарял никаква среща с тоя... — но не се доизказа.

— За всичко това ви оставих бележка на бюрото.

— Вие сте мой секретар не да ми пишете бележки, а да ми докладвате!

— Слушам, господин Скарлатов.

— Господин Георгиев, ще пускате само хората, които казах, и никой друг!

— Ще се води ли протокол?

— Не.

Секретарят излезе. Скарлатов отиде при един от шкафовете. Отвори го. Вътре бяха наредени папки. Взе една от тях, седна зад бюрото. Разтвори папката. На заглавната страница собственоръчно бе написал с едри букви „КАСТОР И ПОЛУКС“ — името на бъдещите термоелектроцентрали. Той имаше слабост към митологията и с часове можеше да разговаря на тая тема. Знанията му по старогръцки и латински бяха завидни. Четеше свободно Евангелието на старогръцки. Но знаеше и турски, и арабски. Без тия езици не можеш да бъдеш банкер в Отоманската империя. Но му бяха не по-малко нужни и съвременните европейски езици. Частният английски колеж му осигури владението на английския и френския. Немския научи от пребиваването си във Виена. Имаше способности на полиглот. Езиците му се удаваха с невероятна лекота. И все пак днес вече това бе недостатъчно. Той си остана рожба на деветнайсти век. Но беше още рано да свие знамената. О, аз имам да им покажа още мурафети, помисли банкерът и запрелиства нататък папката. Следваха техническите чертежи и проекто-сметната документация на френски. От тях имаше значение може би второто. Но и тя беше излишна за предстоящата работа. Затова той отказа на белгийския инженер —

един млад фламандец — да присъства на заседанието. Тия, които щяха да дойдат в кабинета му, се интересуваха само от едно — от печалбата, от келепира! И той трябваше да им го поднесе не с научна аргументация и сухите фрази на фактите, а като приказка от „хиляда и една нощ“. Във всеки българин се криеше една всеизгаряща тайна страст, страстта към внезапното забогатяване. Тя поразяваше целия му здрав смисъл, реалистичност и разум. Затова може би имаше толкова много иманяри сред българския народ. Възможността да откриеш, без да си се трудил, съкровище, и то в златни пари, поставени в огромна делва и заровени в земята, ги подлудяваше. И вярваха в съществуването на това имане повече, отколкото в собствените си сили!... Ето на тази струна трябваше да свири Скарлатов. Мислите му прекъсна секретарят, който влезе в кабинета. Скарлатов намръщено го изгледа.

— Дойде господин Кюлев — каза секретарят.

Нямаше нужда от това съобщение, защото самият Кюлев се появи на вратата, избута секретаря и със сияеща усмивка тръгна право към бюрото на Скарлатов. Беше висок, може би прекалено висок и слаб мъж с побелели коси и бели мустачки. Голям простак, си каза банкерът, но стана от бюрото и една също такава сияеща усмивка покри лицето му. Банкерът бе истински актьор. Може би дори велик!... Това бе *conditio sine qua non*^[3] за един банкер. Без тази вродена дарба, той не можеше да изпълнява сложната си професия. Скарлатов изтърпя с усмивка и двете целувки на грапавото му лице, и дългото стискане на ръцете. Не обичаше да се допират до тялото му, както не обичаше и той да се допира до другите. Но стара дружба свързваше тия двама възрастни мъже. Бяха израсли заедно, заедно бяха учили частния колеж в Цариград. Бяха на едни години, но Кюлев младееше пред Скарлатов. Имаха период и на съвместна работа, когато бяха разорявали „Общополезните каси“, създавани с такъв труд от Митхад паша. Да, помисли банкерът, все пак по-често сме били съюзници, отколкото противници... Външният вид на Кюлев не говореше нищо или по-скоро излъчваше доброжелателство с оттенък на глупост. Носеше стар изтъркан редингот, измачкани панталони и вместо европейски обувки — кундури. Кожения си калпак държеше в ръка. Добра маска си е избрал, помисли той. Но зад тази кротост и благовидност един Скарлатов знаеше какъв свиреп тигър се крие. С

него ще ми бъде най-трудно, помисли банкерът и реши, че най-добре ще бъде да не се държи любезно, а грубо. Може би така щеше да го стресне. Кюлев разкопча редингота си, извади от жилетката стар, голям като луковица сребърен часовник, с доста поочукани капаци и го погледна. После затвори капака и каза:

— Подраних.

— Седни. Ти винаги си добре дошъл!...

Кюлев избра фотьойла срещу бюрото на банкера и седна.

— Борисе, исках предварително да разбера за какво ни събираш. Затова дойдох по-рано.

— Винаги съм те викал за едно и също — за да печелиш пари!...

— Пари, пари, къде са тия пари!?... Ето това искам да знам!...

Старият банкер се усмихна.

— В тебе, например...

Кюлев даже стана от стола, но пак седна и каза с дълбоко учудена физиономия:

— В мене? Пари в мене? Аз нямам пари!

— Жалко.

— Но нали каза, че си ме извикал да спечеля някой лев? Толкова съм закъсал!...

— За да спечелиш пари, трябва да дадеш пари. Парите правят пари. И това ли да ти обяснявам? — отвърна Скарлатов.

— А пък аз така разбирам нещата: пари аз наричам това, което е в джоба ми!

— Само че джобът ти толкова натежа, че един ден ще се скъса и златото ще изтече в чужди торби. Не разбираш ли какво ти готви бъдещето?

— Аллах е велик!

— ... и Мохамед е неговият единствен пророк! Не искам аз да съм вторият...

— Аз имам тия две ръце и тука нещо... — Кюлев потупа с ръка челото си. — Тях ти ги давам!

— Мерси. Нямам нужда от тях. Имам нужда от златото ти.

— Аз нямам злато — твърдо повтори Кюлев.

— Тогава защо дойде?

— Чакай, ще се обиждаме, ли?

— Не. Просто искам да ти обясня нещата. От Освобождението на България основните ти занимания са две: първото е изнасяне на злато за Австрия от турската империя. Няма да те питам колко тона изнасяш годишно, по какви пътища и какво е комисионното ти!... Но напоследък трафикът нещо засече. Хвана те страх.

— Ние двамата направихме добра сделка последния път. За същата ли работа ме викаш? Знам, че без твоя помощ няма да я свърша. Готов съм!

— Не, тоя път няма да изнасяме злато за Австрия. Тоя път на нас ще ни трябва!

— И второто? Какво беше второто?

— Второто се отнася до сегашното ти основно занимание — лихварството! Даже не отваряш един сарафски дюкян, да не говорим за кантора, само и само да не плащащ данъци!... Сделките си вършиш на четири очи по сокаците и в къщи. Отпърво се занимаваше с глупавите турци. Това, че знаеш турски, че си израсъл в Цариград, ти помагаше в тая работа. Те ти се доверяваха. Ти просто ги разоряваше, взимаше им златото, имотите, тъй като тия хора искаха да се върнат в родината си. Сетне се зае с българското стадо и почна да го стрижеш с неимоверни лихви...

— Аз не искам да слушам! Това не е вярно!

— Вярно е! Ти мислиш, че ще надхитриш всички. Но излезе Законът за максималната лихва, който ти ежечасно нарушаваш. Идват други времена! Идват млади вълци! И няма да те пожелат като мен, заради старото приятелство. Ти, чувалът със злато, ще бъдеш тяхната плячка!... И, Бога ми, грехота ще е, ако не го направят! Ето помисли, аз ти протягам ръка, за да спася златото ти.

— Ако имах... но нямам!

Труден, тежък случай е Кюлев. Не трябваше да го викам. Твърде хитър е и не само ще напипа слабите ми места, а и гласно ще ги каже на останалите... Но вече е късно, помисли Скарлатов.

— Работата не върви! — пак повтори Кюлев.

— Да оставим тоя разговор! Как е Яна?

— Расте. Вече е на десет години. Почна да ми води тефтерите. Умница! Но какво ще и оставя аз?!

Банкерът злъчно се усмихна.

— Бедното дете!... Наистина ще ти е трудно да я изхраниш!...

Но Кюлев се направи, че не разбира сарказма, и каза:

— Борисе, Борисеее, това ли дочакахме на стари години — без жени, с деца на ръце?!...

Очите на Кюлев се насълзиха. Дърт комедиант, помисли си банкерът. Вярно е, че и двамата се оженихме късно, особено той... Но го стори от стиснатост и затова момичето му е на десет години!...

— Момиче е едно, момче е друго... — каза Кюлев. — Имаш син! Вече завършва в Швейцария... ще ти бъде опора и подкрепа, ще поеме работата ти...

Изведнъж лицето на Скарлатов посърна, но бързо се овладя и се усмихна. Той не искаше никой да разбере, че е засегнат болезнено. Ако знаеха само колко съм самотен, колко сам съм на тоя свят, щяха да се радват и злорадстват!...

[1] *Камердинер* (нем.) — слуга, обслужващ дадено лице в богат дом. ↑

[2] *Юнион-клуб* — известно столично заведение, което започва да функционира в края на миналия и началото на нашия век, определено за посетители от висшето софийско общество. Достъпът до него е бил труден. Членуването в него изисквало кандидатът да бъде представен от двама „кръстници“ и подложен на гласуване. По замисъл е бил учреден от елитни български политици и чужди дипломати за съединително звено помежду им, откъдето произлиза името му Юнион-клуб, т.е. клуб на единението (фр. дума). ↑

[3] *Условие*, без което не може (лат.). ↑

ГЛАВА ТРЕТА

Ниската кръгла маса бе наредена с мезета и напитки. Времето течеше. Старият банкер очакваше, че ще дойде още някой от поканените. Бяха се събрали едва половината. Тайно се бе надявал на две трети. И докато чакаше, той наблюдаваше хората, събрани в кабинета. Пресмяташе за кой ли път финансовите им възможности и тяхната психология. Последната бе важна част от пресмятането. Кюлев е един от партньорите с най-големи възможности, разсъждаваше старият банкер. Но той е болен по златото си. Превръща всичките си налични капитали в злато. Къде ли го крие?... Пари на ръка има вероятно съвсем малко. Би ли се разделил с част от съкровището си? Едва ли... Банкерът погледна Кюлев, който си наливаше от мастиката. Лицето му изразяваше глупашко самодоволство. Не, си каза банкерът. Със златото той няма да се раздели! Всичко зависи от наличните му пари...

Кюлев разговаряше със съседа си. Това беше един млад, изискано облечен мъж с благородно, издължено лице, гладко обръснат, с добре поддържани ръце, обсипани със златни пръстени. Бе кръстосал дългите си крака, като се облягаше назад във фотьойла. Пиеше коняк с лимон и слушаше с усмивка какво му разказваше Кюлев. Христов е добър и ловък търговец. Може би ако имаше повече амбиции, щеше да бъде един от лъвовете... Но е непостоянен и преди всичко женкар! Чудно е как някои мъже посвещават на жените целия си живот и при това го прекарват щастливо!... Жените му отнемат както време за работа, така и доста пари. Щедър е към тях, колкото е стиснат в търговията. В Банката има налични около двеста и шестдесет хиляди лева. Умен е и веднага ще разбере печалбата. Ще участва!...

От другата страна на ниската, кръгла маса, седнали един до друг на канапето, разговаряха двама мъже, преминали средната възраст. Единият приличаше на руски купец с огромна брада, разделена на две, с рубашка и панталони, вмъкнати в ботуши. Около двеста и петдесет хиляди! — пресметна го Скарлатов. Но тия пари, които държеше в Банката, бяха и неговият оборотен капитал. С тях той изкупуваше

тютюните. Ако бе пласирал манипулираните тютюни от миналата година, може би щеше да участва с повече от сто хиляди лева... Толкова бяха възможностите на Карафезиев. Този до него имаше вид на гимназиален учител, което се подсилваше от пенснето му с шнур, надвиснало над огромен нос. Познаваше го само от деловите връзки с неговата банка — малка, провинциална, която отпускаше само краткосрочни заеми при големи гаранции и висока лихва. Това говореше, че човекът е много предпазлив. С колко ли ще участва Дерменджиев... Сто, двеста, триста хиляди лева максимум! Триста хиляди е таванът. Да речем, сто и петдесет хиляди... Това е реално! След като пресметна още веднъж всичко, старият banker се замисли дали въобще трябва да започне заседанието. И докато се колебаеше, секретарят отвори вратата и съобщи:

— Господин Неделев.

В кабинета влезе възрастен човек, среден на ръст, доста пълен, гладко избръснат, с огромни бели, хайдушки мустаци, завити нагоре и заострени като рога на бик. Бе облечен в полуселски, шаячни дрехи, извънредно чисти. Само панталонът и ботите му бяха европейски. Не носеше и вратовръзка. Когато влезе, той свали астраганения си калпак. Но това, което правеше най-силно впечатление, бе заспалият израз. Клепачите му бяха постоянно спуснати, сякаш спеше. Впечатлението се подсилваше от лицето му, лишено от мимика. Скарлатов не можа да скрие радостта си от идването на Неделев. Той стана от бюрото си, посрещна го, като стисна силно и дълго двете му ръце. Но човекът със заспалия вид даже не си направи труда да повдигне малко клепките си. Инак имаше здрав вид и този недостатък вероятно бе вродена пареза. Искаше да го заведе на най-доброто място, на фотьойла до своето бюро, но Неделев сам избра най-отдалечения кът, почти в ъгъла на кабинета, до голямата завеса, сякаш искаше да покаже, че е дошъл, но не се ангажира с нищо.

Сега bankerът знаеше, че може да започне. Това бе най-важният човек от поканените, най-богатият, с най-голям капитал, вложен в Банката му, и който най-бързо растеше. Рядко теглеше пари, и то, за да купи имоти. Купуваше ниви, градини, бахчи, ливади, просто земя. Препродаваше винаги с печалба. Неговата страст бе да купува и продава имоти. Бе най-богатият земевладелец в страната. На bankера предстоеше да се пребори с тая юношеска страст на селянина към

земята. Но Неделев не бе лишен от здрав смисъл при сделките и обичаше парите. На това разчиташе Скарлатов. Сега от този човек зависеше всичко!...

Старият банкер седна зад бюрото и всички млъкнаха. Когато говореше пред много хора, той избираше някой от седналите пред него и се обръщаше изключително към този човек. И сега несъзнателно избра седналия в ъгъла Неделев, погледна го и заговори с ясният си, малко тих глас:

— Господа. Събрах ви тук вас, българи-патриоти, за едно общонародно дело...

— Да не сме в читалище или в черква... — кисело забеляза Кюлев.

Банкерът го погледна изпод вежди. Това бе последно предупреждение и той разбра. Скарлатов продължи:

— ... едно дело, което ще ни донесе добри печалби. Както знаете, след много трудности бе построено бургаското пристанище. То бе започнато от фирмата „Cas & Liscans“^[1] и завършено от фирмата „Batigno-Iles“^[2] С това Бургас стана най-голямото търговско пристанище в страната. Занапред целият внос и износ по море ще се насочва през него. Самият град има голямо бъдеще, а пристанището ще се разраства, ще има нужда от редица съоръжения. В скоро време предстои свързването с железопътна линия. Тия два големи окръга — Бургаски и Ямболски — ще бъдат обетована земя, една богата, неразорана от финансова гледна точка нива, която ще даде огромни печалби. Ще оставим ли тия пари да отидат отново в джобовете на чужденците? По-глупави ли сме от тях? Нека помислим заедно какво да правим. Какво ще бъде нужно на първо време? Преди всичко енергия; и то електроенергия!...

— Но там няма планини с подходящи реки — каза Христов, който внимателно слушаше банкера.

— Но има въглища! А щом има въглища, навсякъде могат да се построят термоелектроцентрали. Знаете ли какви са печалбите на белгийското дружество за електроенергия в София? Аз съм негов акционер и мога да ви ги кажа. Дружеството започна с шест милиона внесен капитал. За няколко години той нарасна заедно с резервните си фондове на дванайсет милиона! Годишните печалби са над петдесет на сто. Като спаднем за амортизация и резервен фонд около трийсет на

сто, за дивиденди остават двайсет на сто годишно. Е, кажете ми, къде, ако вложите парите си, бихте получили по-големи печалби и по-голяма лихва?!... И така, в електричеството е бъдещето! Вземем ли електричеството в свои ръце, значи вземаме Бургаски и Ямболски окръг. В ръцете ни са не само пристанището, но и осветлението на стотици градове и села, ще доставяме електроенергия на бъдещите фабрики...

— Абсолютно е необходимо да се построи поне една голяма мелница за брашно около Бургас! — каза Христов.

— Почакайте — намеси се Кюлев, — само едно не разбрах. Къде са възлицата?

— В мене — каза банкерът. — Аз имам концесия^[3] за мина в тази част на страната. Тя ще дава продукция не за две електроцентрали, а за десет!

— Сега пък станаха две електроцентрали! Беше една, станаха две! — каза Кюлев.

— Можем да започнем с едната — каза банкерът, — но по-добре ще е направо с двете.

— И след колко време ще бъдат готови? — попита Кюлев.

— Три, може би пет години.

— И кога ще получаваме дивиденди^[4]?

— След пет години.

— Пет години?!... Я камилата, я камиляра... — каза Кюлев, като махна с ръка.

— Дружеството ще бъде смесено — продължи банкерът. — Ще участвуват и белгийците. Но аз държа ние да имаме контролния пакет от акции!

— Значи акционерно дружество? — каза Христов.

— Иначе как ще осигурим валутата за машините? Белгийците ще доставят машините.

— И на колко ще възлиза нашият български патриотичен дял? — попита Кюлев.

— Три милиона и седемстотин хиляди лева! — натъртено каза банкерът.

Всички млъкнаха. Кюлев даже изсвири с уста.

— И то, без стойността на мината, която далеч надминава три милиона. Всичко, заедно с белгийците, около седем милиона лева, като

ние запазим контролния пакет.

— Значи на борсите няма да пуснат акции? — попита Христов.

— Ще запазим контролния пакет от нашите акции в Банката. А белгийците вероятно ще пуснат акции, които ще се котират на Брюкселската борса.

— А защо не пуснем и тук, в България? — попита Христов.

— Защото българин акция не купува. Чрез подставени лица белгийците ще ги изкупят и ние ще загубим контрола. Ако имяхме пари, добре щеше да бъде ние да изкупим от Брюкселската борса акциите, но това е въпрос на бъдещето. Един ден тези електроцентрали ще бъдат напълно наши! Е, господа? Вие държите щастието в собствените си ръце. Но щастието е като пеперудата. Каца само веднъж...

— А рискът? Искаме да знаем риска — каза Кюлев.

— Практически риск няма. Но ще трябва за няколко години да се лишите от част от капиталите си. Просто да не мислите за тях, докато дойде денят на печалбите!...

Кюлев се закашля и заговори:

— Електроцентрали няма. Железопътна връзка няма. Няма нищо! Всичко е в бъдещето! В тая страна не едно акционерно дружество е фалирвало... Е, вярно, патриоти сме. Аз познавам патриоти, които бяха богати, но благодарение на патриотизма си, сега просят. Така че гаранции, според мене, няма, да не кажа, че работата ми се вижда чурук...

— А защо белгийското дружество само не построи електроцентралите? — попита Христов.

— Защото нямат въглища. Защото мината притежавам аз и това е единствената мина в този край. Те са зависими от мене и не могат нищо сами да направят.

— Господин Скарлатов. Не ви ли предложиха да купят мината?

— Разбира се! Предложиха ми, и то толкова настоятелно, че само един глупак може да откаже. Но аз гледам далеч напред. Аз искам ние, българите, да бъдем собственици на богатствата в нашата страна!

— Аз лично съм тясно свързан с дружеството за износ на зърнени храни „Луи Драйфус“ — каза Христов. — То би било заинтересовано от построяването на голяма мелница в Бургас. По тоя

начин вместо зърно, ще изнася брашно. Представете си печалбата!... Бих могъл да заявя, че то ще участва.

— Мене не ме интересува дружество „Драйфус“, а търговецът Христов и неговият личен капитал!

— Аз имам кантора за изкупване на зърнени храни — каза Христов. — И това, което купя, го пласирам на дружеството. То не носи никакъв риск и не плаща никакви данъци на държавата. Рискът и данъците са оставени на нас, българските търговци. И моите възможности не са големи. Но ще участвам с максимума. Сто хиляди лева! Разбирате ли, господин Скарлатов?

Реколтата миналата година беше добра. Но тя беше добра и по целия свят. Цените паднаха...

Банкерът се обърна към тютюнотърговеца с руската брада. Той през цялото време бе мълчал и слушал, като въртеше главата към тоя, който в момента говори, затова малко се стресна, чувайки името си:

— Аз ли? Ами ще ми трябват за изкупуване на тютюните около сто и петдесет хиляди лева.

— Аз не ви питам, господин Карафеzieв, колко пари ви трябват, а с колко ще участвате?

— Господин Скарлатов. Аз ви вярвам. Камък да пипнете в ръце, на пари го превръщате. Ако бях продал реколтата, бога ми, щях да участвам с всичките си пари! Сега мога да отделя с труд около петдесет хиляди лева. Повярвайте ми, бих искал да участвам с повече...

Изведнъж провинциалният banker с пенснето възбудено и бързо заговори, без да са се обърнали към него:

— Господин Скарлатов, аз ще рискувам! Имам три дъщери. Трябва да мисля за тях. Няма да крия, че банката ми не върви. Оборот малък, печалби малки. Във вашето дружество ми е надеждата! Ще участвам с всичките си пари. С триста и петдесет хиляди лева. Аз ви вярвам, господин Скарлатов...

— Благодаря ви, господин Дерменджиев. Вие сте много умен човек.

После в кабинета настъпи тишина. Оставаше най-важният човек — Неделев. Всички обърнаха поглед към него. Но той седеше в своя ъгъл, сякаш спеше, и с нищо не даваше вид, че следи разискванията, а още по-малко, че има някакво отношение към бъдещото акционерно

дружество. Той беше скритата карта, която банкерът Скарлатов трябваше да обърне тук пред всички.

— Господин Неделев — заговори банкерът. — Няма да ви кажа колко много съществуването на акционерното дружество зависи от вас. Моля ви, преди да кажете своята решаваща дума, още веднъж помислете...

Когато Неделев заговори, всички трепнаха. Не очакваха от човека със заспалия вид да излезе глас. Но Неделев говореше ясно, отчетливо, макар и бавно, защото търсеше всяка своя дума.

— Господин Скарлатов. Вие сте един от малцината хора, които уважавам, ценя и на които имам абсолютно доверие. Парите си държа във вашата банка и не съжалявам за това. Но простете ми. Няма да участвам.

— Защо, господин Неделев? — без да иска, попита старият банкер.

— За мене истинското богатство са не парите, а имотът. Парите са нищо! Имота може да го видиш, да го пипнеш, да го продадеш, да го завещаеш. Той остава и след тебе.

— Господин Неделев, вие правилно казахте, че аз съм вашият банкер, което е голяма чест за мене. Но като такъв, аз имам известни задължения към вас, към парите ви. Никога не съм имал нищо против, че влагате свободните си средства по ваше усмотрение. Но помислете! Та вие притежавате огромни имоти! Наистина, пръснали сте ги умно, не на едно място. Но не смятате ли, че един ден и те ще попаднат под ударите на закона за едрата собственост? Тогава вие ще станете един средно богат човек!

— И друг ми каза това.

— Но защо не послушате този друг човек, а не мене? Предполагам, че на него му имате доверие?

— Да, имам му абсолютно доверие?

— Аз, господин Неделев, като ваш банкер съм длъжен да насочвам капиталите ви, разбира се, с ваше съгласие там, където има печалба. Увеличението на вашите капитали, значи печалба и за мене!...

— Все още мога сам да се грижа за парите си!

— Господин Неделев, това последната ви дума ли е?

— Мисля, че да...

— Има ли някаква надежда да промените мнението си?

— Съвсем малка.

— Та вие имате в банката ми... — но не се доизказа. Разбра, че ще направи голяма грешка, като разгласи банкова тайна, и спря.

— Колко? — не се сдържа да попита Кюлев.

— Аз имам в банката два милиона триста петдесет и пет хиляди лева — каза спокойно Неделев.

— Абсолютно точно — каза банкерът. — Ала това е мъртъв капитал, както е мъртво златото, заровено в земята!

— Но аз съм все още жив, господин Скарлатов! Нали така?

Настъпи тягостна тишина и в нея се чу гласът на Кюлев.

— А ти, Борисе, с колко ще участваш?

Борис Скарлатов погледна Кюлев. Последният бе приел възможно най-наивната физиономия.

— Аз ще додам това, което не достигне.

— Тогава защо сам не си направиш електроцентралите? Да ти е чиста сметката! Напоследък все купуваш... мини, фабрики, акции, терени... купуваш, купуваш, а печалба не виждам?

— Тя ще дойде неминуемо.

— Но засега само изтощаваш банката!...

Подло копеле, помисли банкерът, напипа веднага слабото ми място! О, колко ли ме мрази! Колко ли завижда!... Дали действително знае баланса на банката?... Старият банкер почувствува тръпки по гърба си. Не, това е блъф! Ти добре го познаваш! Той нищо не знае, но иска да узнае. Затова опипва почвата...

— Банката е във възход! — каза Скарлатов. — И ако аз искам да привлека в акционерното дружество повече хора, то е с едничката цел да освободя капитали за други акционерни дружества, за фабрики, за строежи, които ще останат в България и ще бъдат български! Мога, разбира се, да предоставя всичко това на чужденците. Нека те печелят! Нека те изнасят капиталите от страната! Нека те забогатяват на наш гръб! Впрочем, господа, в момента в страната има седемдесет и две акционерни дружества с общ внесен капитал над четиридесет и един милиона лева. От тях делът на чуждия капитал е петдесет и един процента. Това значи, че те контролират нашата индустрия. Мислите ли, че чужденците са глупави да влагат пари там, където нямат печалби? Съвземете се, господа! — каза старият банкер, но гледаше Неделев и имаше предвид само него.

— А мене защо не питаш дали ще участвам? — каза Кюлев.

— Защото е излишно.

— Не си прав! Размислих. Аз също ще участвам. Това е хубаво, общонародно, патриотично дело! Аз, както знаете, съм патриот и мога да жертвам заради отечествената ни индустрия, заради моя приятел от детинство, съученик, съратник и брат, големия патриот Борис Скарлатов... — тук Кюлев направи артистична пауза — двайсет хиляди лева! Помислете само! Двайсет хиляди лева при моята бедност!...

Лицето на стария banker побледня от гняв. Това бе подигравка — добре изиграна, подсилена от лицето на Кюлев, придобило особено глупаво изражение. Това бе подигравка, отправена лично към него! Винаги ми е завиждал и мечтае да се въргалям в прахта!... Винаги ме е хапал!... В тоя миг старият banker бе обхванат от неудържим гняв към хората, към човешката глупост, към човешката подлост. Но събра сили и стана зад бюрото. Всички, включително и Неделев, също станаха от местата си.

— Искam да направя една малка декларация. Този път аз ще помисля! Склонен съм, или почти съм склонен, аз да финансирам електроцентралите. И бъдете уверени, че електроцентрали ще има, а с тях ще дойдат и печалбите! Но ще ги получи този, който е умен, който е смел и гледа напред в утрешния ден!... Ще ви уведомя допълнително за моето окончателно решение. Не ви задържам повече, господа. Човек насила може да вземе, но насила не може да даде!...

[1] Кае Лискънс и сие. ↑

[2] Батиньол. ↑

[3] *Концесия* (фр.) — договор, по силата на който една държава предоставя на определено предприятие или на друга държава правото да експлоатира подземни богатства, да развива промишлена дейност в даден отрасъл, да извършва търговска дейност и услуги, да експлоатира железници, самолети, морски съдове, да събира шосейни такси и др. ↑

[4] *Дивиденди* (лат.) — част от печалбата на акционерно дружество, която се разпределя периодически, между собствениците на акции. ↑

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Седнал зад бюрото, старият banker с безсмислен поглед следеше как Никола вдига чиниите, чашите, приборите и покривките.

— Не можеш ли по-бързо?

Никола искаше да премести двата фотьойла, но стреснат от гласа му, бързо излезе от кабинета с таблата в ръце.

Горките „Кастор и Полукс“, мислеше bankerът. Близнаците изобщо са кекави и живеят малко... Но защо избрах именно тези имена? Той взе папката от масата, стана, отвори крилото на шкафа и я остави при другите папки. Седна пак зад бюрото. Пари, за да финансира сам електроцентралите, той нямаше. Неусетно бе пръснал доста капитали по други предприятия и бъдещи проекти. Бе се разпуснал прекалено много и в момента Банката нямаше пари. Най-правилното бе да продаде каменовъглената мина на белгийската електрическа компания. Тогава в Банката щяха да влязат много пари, и то девизи, и тя ще се укрепи напълно!... Но тогава „Кастор и Полукс“, неговите любими деца, щяха да умрат. Защо така стана? Защо тия хора не можаха да разберат даже собствения си интерес? Защото насила можеш да вземеш, насила не можеш да дадеш! — си повтори bankerът. И отново го обзе онова чувство на безпомощност, стигащо до отчаяние. Той искаше да стане и си налее чаша коняк, но нямаше сили. Наведе глава, подпря я с две ръце и затвори очи. Не искаше да мисли, не искаше да действа; искаше само покой...

На вратата се почука, после втори път. Беше дал заповед никого да не пускат. Отвори очи. Пак се почука.

— Влез! — рязко извика той.

Вратата тихо се откряна. Bankerът гледаше високо и затова в първия момент не забеляза дребното момче с вестници под ръка. Беше бедно, но чисто облечено. Дрехите му бяха внимателно закърпени. Панталоните му бяха окъсели и стигаха до средата, на прасците. Палтото му бе също умаляло. Момчето имаше руса, почти бяла коса и очи като синчец. Странното бе, че заговори на bankера по френски:

— Votre excellence^[1] — произнесе то думите с чиста, отчетлива дикция на секретар от Пале дьо Жюстис, който извиква участниците в поредното дело.

Отначало банкерът го гледаше така, че момчето смени за кратко време цяла гама от изражения на подвижното си, нервно лице — от радостно-почтително, с каквото влезе, до уплашено-извинително. У Скарлатов имаше чувство за справедливост. Разбрал, че момчето с нищо не е виновно за състоянието му, строгото и напрегнато изражение се смекчи. Момчето бързо прие израз на облекчение. Тихо се приближи до бюрото и внимателно остави вестниците.

— Е, месьо Туше Динев — каза банкерът, — как вървят вашите работи?

— Мерси биен, месьо. Надявам се, че и вашите толкова важни работи вървят прекрасно?...

Отдавна двамата бяха създали помежду си особена връзка. Причината вероятно бе френският език. Момчето разнасяше вестници по абонати на чуждата преса. Един път седмично носеше и на Скарлатов френския „Фигаро“ и английския „Таймс“. Първия път, когато заговори на френски, това силно изненада банкера. Отпосле научи историята на вестникарчето и заповяда да го пускат направо в кабинета. Когато имаше време, двамата разговаряха на френски по най-различни въпроси. Историята на момчето бе една от обикновените на хилядите бежанци от Македония, подгонени от ужасите на Илинденското въстание^[2]. Нямаше родители. Беше от Кукуш. Отгледали го католиците в един манастир близо до Солун. Благодарение на тях не само говореше, но четеше и пишеше на френски. Тук, в България, бе прибрано от някакъв роднина, също бежанец — фурнаджия, когото момчето наричаше тетин. То само си изкарваше прехраната, като вечер продаваше по заведенията и цветя. Често пъти старият банкер му даваше по един сребърен лев. Това бяха много пари за момчето и то държеше на тях. Затова неизменно по едно и също време му носеше вестниците и бе готово да остане в кабинета толкова, колкото Скарлатов иска. Макар че бе дребно на ръст и недохранено, той знаеше, че е на 17 години. Продължаваше да учи в гимназията, но финансиите явно се крепяха на косъм, за което говореше облеклото и анемичната му кожа, бледа като пергамент.

— Заповядайте, седнете...

Момчето седна в кожения фотьойл и сякаш потъна в него. Банкерът стана, отвори стъкления шкаф, наля си отново половин чаша коняк. Остави я на бюрото и с кутия шоколадови бонбони застана пред вестникарчето. То скочи от фотьойла и с трепереща ръка взе един бонбон.

— О, месьо, няма защо...

Банкерът продължи да стои пред момчето с разтворена кутия.

— Господине, вие ме разглезвате. Ужасно сте мил... — продължи с напевния си френски момчето и взе още един бонбон.

Банкерът сам му подаде трети.

— Благодаря, господине — пак каза то.

Скарлатов седна във фотьойла срещу него с чашата коняк в ръка. След като отпи малко, заговори:

— Е, месьо Динев, какви са политическите новини?

— О, господине, все едни и същи!... Има интересен коментар във „Фигаро“. Но вие ще го прочетете...

— Нищо, искам да чуя вашето мнение. Alors, monsieur?^[3]

— Коментаторът смята, че Франция не е против един ограничен военен конфликт на Балканите.

— Между кой и кой?

— Не казва директно, но се разбира между България и Турция. Изглежда Франция е на наша страна. А тя е велика сила! Най-великата в света.

Банкерът знаеше, че момчето боготвори Франция. Това бе неговата заветна мечта — да отиде там, да посети Париж. Френските католици добре го бяха обработили и набили в крехкия му възприемчив мозък, че Франция е най-великата сила, най-културната страна с най-богата история, а Париж — земен рай!...

— Как мислите, господине — попита момчето, — скоро ли Македония ще се освободи?

— Би трябвало... Това е историческа необходимост, освен ако тоя тип преиграе играта...

Момчето не попита кой е този тип. Добре знаеше отношението на стария банкер към Княза.

— О, как бих се радвал, господине, да се върна в Македония!...

— А какви са другите новини?

— На дневен ред е историята с Багдадската железница. Но, господине, това е чисто финансов конфликт и вие по-добре знаете от всеки друг подробностите...

— Не — каза банкерът. — Това не е финансов конфликт, а политически! Това е предвестник на друг, още по-страшен, може би военен конфликт...

— „Фигаро“ съобщава, че борсата в Париж е отказала да котира акциите на Багдадската железница. „Таймс“ потвърждава същото за лондонската борса.

— Да, това е интересна новина... твърде интересна... — каза банкерът.

— Ще преживеят трудни дни тия, които притежават акции от компанията — каза момчето.

— Мислите ли? — попита банкерът.

— Разбира се, господине.

— Месьо Динев, един човек, добър мой клиент, ми иска съвет. Бихте ли ми казали своето мнение?

— О, господине!... Вие, толкова умен, искате съвет от мене?... Но, разбира се, господине. С най-голямо удоволствие! Целият съм внимание...

— Този мой клиент и приятел има много акции в Багдадската железница.

— Нещастник! — възкликна момчето. — Акциите на борсите, където се котират — и в Берлин, и във Виена — както пише в статията, са паднали катастрофално. Какъв може да бъде съветът, освен един — да продава и продава час по-скоро! Да се отърве от акциите, докато все още имат някаква цена. Това е атака на Франция, подкрепена от Англия. Следователно Германия е загубена. Разбирате ли? Германците сами не могат да построят железницата.

— Следователно?

— Следователно Франция и Англия ще лапнат цяла-целеничка железницата — най-големия и единствен засега път между Запада и Средния Изток.

Момчето говореше възбудено, сякаш то притежаваше акции от Багдадската железница. Банкерът леко се усмихна.

— Но моят приятел не може да се съгласи с такава загуба! Той е свикнал само да печели!

— Човек трябва да се смири пред неизбежното — каза момчето особено сериозно.

Банкерът го погледна проникателно и почувства, че то каза това от дълбочината си.

— И така, трябва да му дам съвет да продава на загуба?

Момчето кимна с глава.

— Но той се надява, че аз мога да намеря изход?

— Вие не сте Бог, господине.

— Вярно е, не съм, но имам ум. А може би трябва още да помисля, да мисля и тогава да дам съвет...

— Ще бъде вече късно!

— Нека двамата да разсъждаваме малко... — каза усмихнат банкерът. — Да разсъждаваме просто наопаки, на терсенè или, както казват философите, да формулираме с не по-малко силни аргументи антитезата! Например какво бихте казали, ако му дам обратния съвет?

— Какъв точно?

— Да не продава акции от Багдадската железница, а да купува!

— Сега?

— Именно сега, когато са стигнали най-ниския пункт.

— Не разбирам, господине. Обяснете ми, ако обичате.

— Французи и англичани в първоначалния проект участваха също с доста големи средства в Багдадската железница. Разбира се, водещата група бе на Дойче Банк. Построи се твърде много и те изчерпаха средствата. Когато трябваше да помогнат, французите и англичаните отказаха. Но ако те предизвикат крах на Багдадската компания, ще загубят също много капитали. Единственият изход е не конфронтация^[4], а споразумение. Финансистите не са тъпи като военните и знаят кога да отстъпят и се примирят. Просто ще се споразумеят, като водеща финансова група стане френско-английската, а немската — подчинена.

— Мислите ли, господине?

— Почти съм сигурен. Но представете си, че играта е още по-голяма! Играта на борсите. Сега всеки продава. Купувачите са малко. Може би най-умните. И тайно — големите банки. Когато банките се споразумеят отведнъж, курсът на акциите ще се покачи неимоверно. Печалбата ще бъде двойна и тройна. Следователно какво ще кажете, господин Динев, ако дам съвет на приятеля си в смисъл да купува?

— Господине, вие сте най-умният човек на тоя свят!

— Защо така мислите?

— Защото... защото сте много богат, господине.

— Не винаги богатството върви ръка за ръка с ума. Според мене, обратното. По-често богатите хора са безлични, ограничени, както и политиците начело на една държава често са изумително тъпи. Но когато богатството се съчетае с ум, тогава то се превръща в бремене...

— Не ви разбрах съвсем добре, господине, за богатите и политиците...

Банкерът нищо не отговори. Той си позволяваше само пред индиферентна аудитория като файтонджията Никола, момчето или глухонемия коняр да разсъждава гласно по финансови въпроси. Той имаше нужда от такова разсъждаване на глас, защото така изясняваше, избистряше и оформяше някои мисли, чувства и положения, които го вълнуваха, от които зависеше най-важното в работата му — печалбата или загубата. Затова разговорът с момчето съвсем не бе странен. Този разговор бе необходим за банкера. Той стана от фотьойла и извади от малкото джобче на жилетката си една сребърна монета от два лева. Момчето също стана и се колебаеше дали да вземе монетата.

— Не е ли много, господине? — плахо каза то.

— Това не е бакшиш, а хонорар за съвета ви.

— Но съветът ми беше неудачен.

— И отрицателните съвети имат значение — стига тоя, който ги получава, да умее да се възползва от тях.

Момчето внезапно се усмихна, сетило се за нещо, и измъкна изпод палтото си една пъпка роза.

— Позволете, господине, да ви поднеса това цвете в знак на почит и обич!...

Банкерът взе цветето в ръка и попита:

— Още ли се занимавате с продажба на цветя вечер?

— Налага се, господине.

— А кога намирате време за уроците?

— Внимавам в час. Запомням всяка дума и не се налага нито да чета, нито да купувам учебници. Може би не си доспивам, но не съм недоволен. Вечер срещам толкова интересни хора... Например снощи господин Бускѐ^[5]... — оживи се момчето и изведнъж се сепна: да не прекалява с присъствието си.

— Продължете, продължете...

— Господин Бускè даде прием в резиденцията си. О, господине, какъв лукс, какви каляски!... Беше целият министерски съвет, дипломатическото тяло, всички по-видни граждани на столицата. А дамите? Какви тоалети!... Накрая сам Князът дойде!...

Името на Бускè бе неприятно на банкера. Той се намръщи. Сети се, че една покана за приема, отпечатана със златни букви върху розова японска хартия, седеше в чекмеджето на бюрото му. Момчето спря да говори, защото разбра, че не зарадва банкера.

— Продължете... — повтори той.

— А в казиното снощи полковник Стоев загуби десет хиляди франка! Дамата, която беше с него, му направи ужасен скандал, когато той ѝ поиска пръстените и обиците да ги заложи и си върне загубата. Виждал съм го във вашия кабинет и затова помислих, че би ви интересувало...

Момчето пак млъкна. Чакаше да продължи старият банкер, но той не каза нищо, а отиде при прозореца. Дръпна завесата. На улицата право към банката идваше едноръкият Димитър Петков. Когато разбра, че банкерът няма да заговори, момчето тихо рече:

— Довиждане, господине.

Не получи отговор и неусетно излезе от кабинета.

[1] Ваше Превъзходителство. ↑

[2] *Илинденско въстание* — Избухва на 2 август 1903 г., но в редица райони започва преди определената дата. Трае три месеца. Това е най-голямото въстание на Балканския полуостров. В 239 сражения са участвали 26500 въстаници и четници и над 350-хилядна турска войска и башибозук. То е връхна точка на национално освободителното движение на българите в Македония и Одринско срещу турското робство и второ поред след Разложко-Кресненското въстание в 1878 г. срещу несправедливите решения на Берлинския договор, който остави изконни български земи с преобладаващо българско население в пределите на турската империя. Така се създава по вина на великите европейски сили македонският въпрос. Но населението не се примирява. По примера на българските възрожденски революционери в 1893 г. възниква Вътрешната македоно-одринска революционна организация, която започва създаването на революционна мрежа в

поробена Македония и Тракия. Важно място в нейната структура заема четнишкият институт. Христо Матов пише: „Терорист или друг някой е подозрян и подгонен и трябва да се скрие, да забегне. Забягналите се намножиха. Да се препращат зад граница, в България например, значеше да се лиши и да се лишава Организацията от своите колко-годе калени сили... Не. Нека живеят вътре тайно и на групи, с пушки на рамо, такива каквито Организацията искаше да види на бойното поле. И заживяха живот нелегален. Така се зародиха четите.“ Именно македонската революционна организация ръководи Илинденското въстание. Макар и жестоко потушено, тя продължава да живее и да се бори за освобождението на Македония. Организацията просъществува до военния преврат в България на 19 май 1934 г., след което бива разтурена.

Развитието на македонското революционно движение е много преплетено, кърваво и трагично. То се разделя на две основни крила — централисти и върховисти. Първите са за самостоятелна и независима македонска република, която допълнително да се присъедини към България. Вторите са за прякото присъединяване на Македония към България. Двете крила започват, особено след Илинденското въстание, братоубийствена война помежду си. В различните периоди на своята история отделни представители на движението, отделните му крила нерядко са манипулирани от българската буржоазномонархическа върхушка с користни класови замисли. Но национално освободителните цели и усилия на българите в поробените земи винаги са срещали гореща подкрепа от българския народ и неговата патриотична интелигенция. Достатъчно е да споменем името на поета Яворов или на Кръстьо Асенов от Сливен, войвода в Македония, племенник на Хаджи Димитър.

Героят в настоящия роман Михаил Матов, който участва в Сръбско-българската война в 1885 г. и е ранен, който се бие в Илинденското въстание и по-нататък всячески се мъчи да помага на македонската кауза, изразява родолюбивите настроения на напредничавата част от населението в освободеното му отечество. В няколко епизода на романа, касаещи борбата на поробеното население в Македония и Одринско срещу турското робство, макар и да са дадени различни гледни точки за тактиката на тая борба, произтичащи от реалната картина на революционното движение и неговата

организация, всички герои в тези епизоди на романа изхождат от български патриотични позиции и от естествената презумпция за българския произход и националноосвободителен характер на движението. ↑

[3] И така, господине? ↑

[4] *Конфронтация* (фр.) — съпоставяне, противопоставяне. ↑

[5] *Бускè, Жорж* — французин, делегат на Банк дьо Пари и де Пей Ба. Бивш държавен съветник, генерален директор на митниците, служител на френското министерство на финансите. В 1902 г. пристига в България. Получава дипломатическа инвеститура, т.е. ползва се с правата и закрилата на дипломатите в чужбина. Третиран е у нас като представител на Франция. Провежда финансов контрол над България до 1912 г., след което се завръща във Франция. ↑

ГЛАВА ПЕТА

Слънцето клонеше на запад. Но докато се скрие зад планината, оставаше много време. Априлският ден бе дълъг. Старият банкер и едноръкият отминаха моста на перловската река. Ходеха бавно. Скарлатов — изправен като топола, с насочен поглед напред, а Петков, подвижен и нервен, го отминаваше и пак се връщаше, като през цялото време му говореше. Вдясно от тях бе езерото, или по-скоро блатото, обрасло с шафар и тръстика. Дотук се простираше градът. Цялото място след блатото бе заето от пепиниерата — гордостта на столицата, но вече се очертаваше огромният парк, замислен още от 1882 година. Дърветата бяха доста порасли. Имаше и няколко пясъчни алеи. На равното като площад място до блатото бяха поставени няколко дървени пейки. Никой не седеше на тях. Двамата мъже не влязоха в парка, а продължиха по цариградското шосе. Пред тях вървеше Баязид със ситни стъпки, горделиво извил снага, с вдигната опашка като щандарт на полк. Чу се тропот на кон. Банкерът спря и се загледа към алеята. От завоя изскочи млад ротмистър с мустаци. Конят беше изряден, но ездачът не направи добро впечатление на банкера, по-специално стойката му. Ако така язди дълго през пресечена местност, кръст няма да му остане, си помисли той. Тази стойка нищо не струва за дълги преходи. Самият той на времето яздеше с ниско спуснати стремена, за да облекчава гръбнака.

— Каза ли нещо? — попита едноръкият.

— Нищо.

— Но аз те попитах какво мислиш?

— Мисля само като имам факти! Досега слушах разсъжденията ти. Но те се базират на слухове.

— Когато тия слухове излязат верни, ще бъде късно!

Двамата продължиха разходката си нататък.

— Е, добре — каза старият банкер. — Според теб се готви нов заем в пълна тайна?

— Чужд заем, френски заем! — потвърди едноръкият.

— Какво лошо има в това?

— Не ни е нужен! За пръв път от две години държавният бюджет е с излишък. Реколтата и тази година се очертава добра. Е, питам те, за какво им е този заем?!

— За каквото е нужен на всяко правителство. За да си укрепи властта, за да я задържи, да изкарат още няколко години, а след тях — потоп!...

— Това е едното. Но второто е по-важно! За да си напълнят джобовете! За да се насмучат с кръв като пиявици! Дългоносият харчи като че не е Княз на бедна страна, а руски император! Башибозуците генерали и те!... Но Князът! Той е мръсникът! Половината година е на Запад. Забелязваш ли, че като подготви някоя мръсотия, се омота по шантаните на Париж и Виена. Така стана със Стамболов. Подготви убийството му и замина на запад, а Стамболов го заклаха на улицата!... И после праща съболезнователни телеграми. Какъв подлец, а?!...

— Но вие го доведохте! Стамболов, ти, партията...

— Ти също си в партията!

— Аз ви предупреждавах да остане регентството, да не се кани нов княз. Да остане регентството, като постепенно мине към републиканско управление. Да имаш власт и да я подариш на първия срещнат пройдоха със синя кръв в Европа?!

— Наивни бяхме. Мислехме, че без династия^[1] България няма да тежи. Сега да бях един от най-богатите хора тука!... — каза едноръкият. — Виж, погледни!...

Двамата се спряха. Петков с широк жест на здравата си ръка посочи обширното поле наляво от шосето. Някъде в дъното се белееха къщите на село Слатина.

— Това всичко беше наше, на мене и на Стамболов! Още една година да бях останал кмет на София, щяхме да парцелираме местата и да ги продаваме на квадратен метър... Но паднахме! А сетне ги продадохме на загуба...

— Нима бяхте платили нещо за тях? — попита с усмивка банкерът.

Едноръкият не отговори. Двамата гледаха хълмистата равнина. Около самото шосе започваха нивите, бахчите, лозята, а по-нататък — пасищата. Близо пасяха крави, коне, магарета и биволи. Пролетта бе в разгара си. Дърветата цъфтяха. Цялото поле бе особено красиво —

яркозелено, огряно от лъчите на залязващото слънце. Двамата пак тръгнаха.

— Ти също участва в тая сделка — каза едноръкият внезапно.

— Доколкото вие ми позволихте. И не можах да продам като вас. Ще чакам по-добри времена...

— Да имах твоите пари и аз бих чакал! Но нямам. Имам само разходи. Вестникът не върви. Давам от собствения си джоб. Скоро ще почна да прося. Но имам още места за продан. В тях ми е надеждата!

— Къде?

— Тук. Тези, най-хубавите до шосето, ги изкупи тогава Отоман банк на безценица. Но не можах да продам местата далеч от шосето. Те са пушинак. Никой не искаше да ги вземе.

— И сега ли още ги имаш?

— Имам ги за таксират! Но ако един ден дойда на власт, а това ще стане скоро, много скоро, тогава вместо София да расте натам, където днешните идиоти я планират, ще расте натук! Това са най-хубавите места на София! Чудя се кой стоеше зад сделката с Отоман банк. Българинът акъл няма! Кой фактически изкупи цялата тая златна земя?... Сигурно е бил чужденец!

— Изкупил ги е някой, който е гледал в бъдещето... — каза старият банкер.

Едноръкият спря и застана срещу него. В погледа му се четеше отчаяние и молба.

— Борисе, трябват ми пари.

— Мене също — каза банкерът.

— Трябват ми пари, защото пропадам! Имаш ли възможност да ми отпуснеш заем?

— В момента никаква — каза банкерът и пак тръгна. Не е лишен от търговска жилка, си помисли Скарлатов. Доведе ме на разходка чак тук, за да огледам земята. Вероятно ще гарантира с нея, но не бива да се поддавам. Сега всеки лев е ценен за мене... Ала земята е дивна... И сделката, която ти предлагат, е великолепна!...

Едноръкият го догони.

— А можеш ли да ми намериш отнякъде заем?

— С какво ще гарантираш?

— С местата! Малко ли е? Виж каква красота!

— По света има много прекрасни места, но никой не ги купува, ако от тях няма печалба. Природна хубост, която не носи пари, си остава просто хубост със стойност за поетите и художниците. Аз не съм нито едното, нито другото, нали?

— Но си приятел! Единственият ми верен приятел и в тебе ми е надеждата! Ти няма да ме изоставиш нали, Борисе?

— Ако облагородиш земята, ако превърнеш пущинаците в овощни и зеленчукови градини...

— Ще минат години! Трябва да хвърля средства... А парите ми трябват сега!

— Но ти губиш!

— Предпочитам да се освободя напълно от земята. Тя ми донесе само кахъри.

— Значи продаваш en block^[2]? Колко пари ще искаш?

— Сто и петдесет хиляди лева. Но тя струва десет пъти повече. Ти не знаеш колко е голяма. Като видиш документите, ще се изумиш!...

Не, старият banker нямаше да се изуми. Той по-добре от едноръкия знаеше колко и какво точно притежава. И сега, като чу цената на земята, взе да го напуска волята. Беше толкова ниска, колкото не бе очаквал!... Почувства тръпки в дланите на ръцете си — предвестник на добрите сделки. Старият banker имаше воля да се спре, но не и за сделки с печалби от такъв порядък. Той не можеше да подтисне вълнението си. За миг в ума му изникна планът, който бе замислил още на времето, но все го отлагаше за момента, когато ще има свободни пари. Сега трябваше да реши. Но това беше само миг. Успя с последно усилие да загаси лумналия огън в гърдите си. После се почувства много уморен. Подухна хладен вятър от планината и усети краката си изстинали. Яви се и болка в прасците. Бяха му развалили единственото удоволствие — разходката!... Сега му бе опротивяло всичко, за разлика от друг път при сделки с успех. Тогава се чувствуваше млад и силен. Но защо винаги изгодните покупки му се предлагаха, когато нямаше пари, когато всеки лев в банката му трябваше?! А той все още вярваше, че ще намери изход за близнаците „Кастор и Полукс“. Скарлатов изпитваше мистично чувство пред печалбата. Смяташе, че ако се откаже от нея, ще предизвика съдбата и късметът ще се отдръпне от него.

— До колко можеш да слезеш в цената? — попита банкерът.

— Имаш ли някого предвид?

— Засега не.

— До сто и четиридесет хиляди!

— Не съм видял документите и не знам фактически с какво разполагаш — излъга старият банкер. Опитваше се за последен път да се измъкне от сделката.

Но едноръкият разбра веднага колебанието му. Беше добър психолог. Трескава надежда блесна в погледа му. Той сложи здравата си ръка върху рамото на приятеля си.

— Борисе, взemi ти земята! Нека не отиде в ръцете на душмани! Взemi я! Без пари ти я давам!...

— Все пак искам да те предупредя. Не мога да дам повече от сто и двайсет хиляди лева, и то на части, в срок от две години.

— Съгласен!

— Изслушай ме! София расте. Ще минат няколко години и тия места цена няма да имат. Сега всеки иска да струпа къща, дом. Тогава цената не на декар, а на квадратен метър ще бъде голяма. Ти ще станеш богат човек, много богат. Но се изисква едно. Именно сега да не продаваш!

— Бъдещето ли?... За него не мисля. Ще дойда на власт! Ще отделим нови терени, нови парцели. Пак ние ще управляваме, а не князете и генералчетата!...

Горкият, колко е изгладнял за власт!... Той се е поболял в очакване, помисли банкерът и каза:

— Предполагам имаш нотариалните актове и всичко друго...

— Напълно редовни!

— Донеси ги утре сутринта в Банката. Ще видим какво ще направим...

— Борисе, благодаря ти. Доволен съм. За мене не са малко пари. Те ме спасяват. Аз никога няма да забравя това!

— На части, за две години.

— Може ли утре да ми дадеш двайсет хиляди, за да се разплатя с някои от най-зорлиите кредитори?

— Да — кимна банкерът.

— И не се мръщи, моля ти се... Дай да ти стисна ръката!

Едноръкият със замах, както при пазарлък постъпваха джамбазите, удари дясната длан на банкера, а после му стисна силно ръката.

— На хаирлия да е!

— За тебе — да! Но за мене, не съм сигурен... правя го заради старото приятелство, за това, че сега си опората на нашата партия — каза банкерът. — Не забравяй добрината, когато станеш министър-председател.

— Никога няма да забравя добрината. Първата ми работа ще бъде да планирам цялото това пространство с улици, площади, парцели... тогава ти ще ми благодариш!

— Аллах Керим^[3]! — каза старият банкер.

Анонимното лице, което чрез Отоман Банк бе изкупило на безценица терените преди години, беше самият Борис Скарлатов. Сега той отново огледа зеленото поле, което вече му принадлежеше, и остана доволен.

Когато едноръкият и старият банкер стигнаха Юнион-клуб, беше вече здрач. В този час клубът бе в пълния си състав. Скучаещите млади дипломати и кореспонденти нямаше къде да отидат, освен тук. Столицата не предлагаше много забавления от европейски характер. Източната екзотика с липсата на комфорт им бе опротивяла бързо. Всички те изпитваха носталгия по родината си. Само най-умните, най-амбициозните знаеха, че тази страна бе велико политическо училище, истински полигон, където можеха да изпитат силите си, трамплин за бъдеща кариера, и не се лъжеха. Тук всеки ден ставаше нещо. Всеки ден бе като на бойно поле. Ежечасно трябваше да се взимат смели решения. Обстановката изискваше бързи действия, защото политическият живот не се подчиняваше на обикновената логика. И наистина някои от тях израснаха като добри дипломати и кореспонденти на своите страни. Балканите бяха в момента най-невралгичната точка в света.

Когато влязоха в залата, всички млъкнаха и ги изгледаха. Бяха известни личности в Столицата. Особено Димитър Петков се ползуваше с невероятна популярност. И дипломати, и кореспонденти с удоволствие го слушаха и му задаваха въпроси. Той обичаше да

разговаря. Отговорите му бяха винаги неочаквани, оригинални, пълни с жлъч и необикновен хумор. Всички четяха статиите му, защото те бяха всекидневният барметър на страната. Удивлявах се на езика му — безстрашен, разпасан, който не подбираше думите и ругатните. Речите му в Парламента бяха винаги едно малко събитие. Един театър сред цялата скука на столицата, където главно действащо лице бе Димитър Петков. Ложите на Народното събрание се изпълваха, щом предполагаха, че ще говори той. Често пъти се превиваха от смях, като слушаха неповторимите му изрази, саркастичните забележки, каквито никога нямаше да чуят в собствените си парламенти. Затова сега в надпревара всички го поздравяваха с усмивка. Едноръкият им отвръщаше. Беше иначе широк по душа, доброжелателен и незлопамятен.

Двамата седнаха на една маса в центъра. Посрещна ги оберкелнерът. Поръчаха коняк и кафе. Оберкелнерът донесе лично поръчката. Сервира, а после се наведе над ухото на банкера.

— Господин Бускè Ви чака на масата си.

Старият банкер се извърна нататък, където погледна оберкелнерът. Видя в дъното на една маса Бускè, седнал с млад дипломат от френското консулство. Когато очите им се срещнаха, Бускè му кимна, но банкерът отмести поглед, сякаш не бе го видял.

— Аз също — отговори банкерът, без да погледне оберкелнера.

— Простете, Ваше превъзходителство — каза объркан той. — Не разбрах...

— Аз също чакам на масата си.

— Това ли да предам?

— Предайте му каквото си искате.

Оберкелнерът се оттегли. Бускè беше среден на ръст, въздебел, добре охранен мъж на средна възраст. Малките му бели ръце, обсипани със златни пръстени, дебелата златна верижка на часовника върху пъстрата жилетка, кафявите очи и тънки мустачки му придаваха нещо испанско.

— Пич, истински пич! — каза едноръкият.

— Кой?

— Бускè. Пезевенкът^[4] Бускè! Тоя търтей, който смуче България!...

Димитър Петков се бе занимавал с Бускè доста често. Статиите му във вестника разсмиваха всички. Но Бускè не бе смешен. Никак не е смешен, си мислеше старият banker. Вече две години, откато дойде в София, но измежду всички членове на дипломатическото тяло е човекът с истинска, реална власт и можеше безпрепятствено да се меси във вътрешните работи на страната. Официалната му титла бе френски делегат на партньорите по титрите от Българските държавни заеми. Имаше дипломатическа инвеститура. Той единствен упражняваше финансов контрол над страната от името на Франция, тъй като заемодавец бе Франция. За всяка стъпка, за всеки изтеглен лев от Народната банка българското правителство бе задължено не само да уведоми делегата Бускè, но и да има неговото съгласие за изразходване на сумите. България бе изпаднала под пълен френски финансов контрол. Заплатата му надминаваше сто и двайсет хиляди лева годишно. Дали френският президент получава толкова, се попита bankerът, но със сигурност знаеше, че френският консул в София получава петдесет хиляди лева. По-вероятно реалният му доход да стига до сто и петдесет хиляди лева с далаверите, които върши, с комисионните^[5], които получава от истинския си господар — Банк дьо Пари е де Пей Ба. Да не говорим за извънсметните му разходи. Той даваше най-големите, най-богатите приеми в София, където канеше понякога повече от сто души. Но скандалните му връзки с жени, подаръците, пръскането на пари не му създадоха облика и популярността на аристократ. Напротив, усилваха впечатлението за нисшия му произход, за детинство и младост, свързани с лишения, за биография на беден буржоа, получил изведнъж шанса да харчи безотчетно. Бе достигнал с превит гръбнак до службата Генерален директор на митниците във Франция, а после внезапно му дадоха тоя висок пост в България. Но директорите на Пари Ба не си бяха направили лошо сметката. А те бяха гениалните финансисти — Торс, Нгуен и Тюретини — фактическите управители на Републиката. Защото Бускè притежаваше едно велико качество — бе верен на Банката като куче, защитаваше със зъби интересите и, беше неуморим в измислянето на нови начини да измъкне за своите покровители колкото се може повече печалби. И те му бяха благодарни, удостояваха го със своята милост, пари и подаръци. След като съсипаха финансово Гърция, сега обект на огромния паяк Пари Ба бе България и Бускè

безмилостно изсмукваше всяка възможна капка кръв от снагата и. Затова презрението на стария banker към тоя човек, омразата му стигаха патологични размери. Но трябваше да отчете реалността. Търговска Банка Скарлатов бе свързана, дълбоко свързана с Банк дьо Пари е де Пей Ба. Защото bankerът знаеше основното правило. Това бе първото и единствено правило и то гласеше: „За да съществува една банка в малка и зависима страна, тя трябва да суче от друга, богата банка в голяма страна“. И с този постулат^[6] трябваше да се съобразява, както физиците със законите на Нютон. На практика между двамата би трябвало да царят добри отношения. И двамата бяха от една и съща фамилия — фамилията Пари Ба. Но bankerът не можеше да се пребори с чувството, че е българин, че България е родната му страна, както не можа да се пребори с личната си неприязън към тоя френски „буржоа-благородник“. Знаеше, че последният изпитва не по-малка неприязън към него. Bankerът обаче бе свикнал винаги да анализира чувствата си, бе се питал откъде у него тази дълбока омраза към Бускè и бе стигнал до заключението, че се дължи на страх. Страх пред подлеца, страх пред нищожеството, на което е дадена власт. Чувството му за опасност никога не го лъжеше. Той беше убеден, че Бускè крои нещо срещу него лично, но какво?... Може би трябваше да се срещне с него?... Така поне щеше да разбере какво го грози?... И ще вземе съответни мерки... Той почти бе решил да стане от масата и отиде при омразния му Бускè, когато чу гласа на Димитър Петков.

— Тоя пич идва към нашата маса!...

Сърцето на bankера мъчително прескочи няколко пъти.

— Борисе, смачкай му сурата! — чу той пак гласа на Петков, както го чуа и всички в залата, защото спряха да говорят и се обърнаха към тях.

Тия думи на едноръкия прозвучаха в ушите на bankера като бойна тръба. Всички разумни съображения отстъпиха на заден план. Да, аз ще му смачкам главата! — си каза той и стана от масата, вдигна гордо глава и изчака Бускè да дойде срещу него. Така той знаеше, че има предимство пред далеч по-ниския Бускè и още в първия момент щеше да го извади от релсите. Беше преbledнял и студен гняв го обхвана, целия. Бускè — с разкопчан с палци в джобчетата на жилетката, заел позата на Наполеон, се изпъчи пред Скарлатов.

— Е, господине, най-после Ви срещнах!... Вие не отговаряте нито на поканите ми, нито на хората, които изпращам. Това е най-малко неучтиво, господине...

— Аз работя, господине, и нямам време за приеми.

— Не става въпрос за приеми, господине, а за работа.

— Аз я върша там, където е моето работно място, господине. Вие знаете, предполагам, къде е Банката ми. Ако не я знаете, попитайте. Всеки ще Ви я покаже. Имам обичая деловите отношения да уреждам в кабинета си. Все пак обадете се... дали ще съм свободен... А сега сме в Юнион-клуб, нали така, господине?... Имам чест... — каза банкерът, леко кимна с глава и седна, без да погледне Бускè. Последният след малко излезе с бързи крачки от клуба.

— Ашколсун, Борисе! Мед ми падна на душата! — заговори Димитър Петков. — Само как опули очи — като настъпена жаба...

Но банкерът не го слушаше. Той бе предизвикал най-силния човек в България, бе го обидил и унижил. Въпросът бе доколко този слуга на парижките банкери имаше сила да удари и него, Скарлатов, който бе също френска креация? Ще запомнят ли поколенията това име — Жорж Бускè, скрито сред имената на князе, царе и политици? Ще знаят ли някога хората на тая страна името на песа, на финансовия палач на България? — помисли банкерът.

[1] *Династия* (гр.) — поредица от монарси от един и същ род, сменяващи се по наследствена линия (напр. династията на Бурбоните, на Романовите, на Кобургите). ↑

[2] *Нацяло*. ↑

[3] *Аллах керим* (ар.-тур.) — каквото господ даде, добър е господ.

↑

[4] *Пезевенк* (перс.) — сводник. ↑

[5] *Комисионно* (фр.) — 1. Право на възнаграждение за посредническа услуга в търговията. 2. Възнаграждение за търговско посредничество, често процент върху сумата. ↑

[6] *Постулат* (лат.) — предпоставка, допускане, твърдение, приемано без доказателства и в същото време невъзможно да бъде оборено. ↑

ГЛАВА ШЕСТА

Скарлатов седеше на ниско дървено столче само по жилетка, запретнал крачолите на панталоните, с натопени нозе в големия бакърен леген на килима. Навън бе нощ. Той се чувстваше много уморен от днешния труден ден и не можеше да заспи, тъй като краката го боляха. Тук, в малката спалня, заета от дървеното му легло с вълча кожа пред него, с нощна масичка и малък килим върху пода, той се уединяваше като ранено животно, когато не се чувстваше добре.

На вратата се почука и влезе Никола. Носеше голям, лъскав, бакърен чайник, изпускащ пара. Мълчаливо го сложи на дървената поставка до легена, почака малко, да не би банкерът да иска още нещо, и излезе. Скарлатов взе чайника и наля ново количество гореща вода в легена, толкова, колкото можеше да търпи. Водата беше минерална, но я подгряваха допълнително в кухнята, за да си досипва. Постепенно вкочанясалите му крайници се затоплиха, а заедно с това болката се усили и стана пулсираща. Но той търпеше. Знаеше, че облекчението ще дойде по-късно, когато ще бъде вече в леглото. Той гледаше тънките си старчески крака, бледата, неестествено бяла кожа с изпъкнали вени и белези от рани и чувството, че приближава края на жизнения му път, още повече се усили. В тази малка спалня, най-тихата стая в къщата, той прекарваше своите мъчителни безсънни нощи, защото със старостта сънят му намаляваше, сякаш тялото му искаше да остане колкото се може повече будно преди най-дългия сън — смъртта. А той мислеше за нея от дълги години. За пръв път такава възможност мина през съзнанието му, когато бе на 39 години. Тогава стреляха по него и го раниха в мускула на бедрото. Една педя по-нагоре и него нямаше да го има. Борис Скарлатов щеше да си отиде от света като животно, без да е мислил, а още по-малко — разбрал какво е това смърт. Тази възможност — не че ще умре, а че щеше да умре, без да е разбрал, го ужаси!... Тогава той не намери опора в религията. Изведнъж се почувства сам в целия свят, изоставен и от Бога, и от Дявола. И трябваше отново камък по камък да изгражда своята философия на живота и смъртта. Затова му пречеше цялото минало и

всичко, което бе чул, научил и прочел в тази област на човешкото мислене, наричана най-общо областта на духа.

Целия си живот от тази гледна точка можеше да раздели на три периода. Първият период — на незнанието, на щастливото детство. Тогава всичко му бе ясно, а отношенията с Бога — чисти, безоблачни, такова каквото е и съзнанието на детето — чисто и непорочно. Бе възпитан от майка си религиозно, даже мистично, с цялата суеверна дивотия на затвореното планинско село, където израсна. Спазваше ритуалите на православната църква, но спазваше и обичаите, чиито източници отиваха чак в ония тъмни времена може би на Орфей^[1], а може би и преди Орфей, неизличени, въпреки хилядите години от съзнанието на човечеството. Това, което знаеше за другия свят, неземния, бе чул или прочел, но повечето чул. Така в съзнанието му се изгради една стройна схема за Вселената, една манихейска^[2] схема, че на Небето се води битка и животът тук, на Земята, е отражение на тази космична битка. Ненапразно се бе родил и израснал в земя-люлка на всички ереси, сред хора, вечно подтискани и вечно бунтуващи се, където човешкият живот имаше по-малка цена от тази на едно добиче!... Но където пък се бе родила тая чудна приказка за Справедливостта, за Тържеството на истината, за победата на Вечния живот над Смъртта, победата на Доброто над Злото, на Свободата над Страх. Тази манихейска приказка се всмукваше още с майчиното мляко, вярвах в нея, тя даваше на милиони хора опора в смъртта, която не е край, а началото на нещо друго, мъдро и светло. Да, горе на Небето се водеше битка, макар и вече предрешена, и всичко, което ставаше тук, на Земята, бе само едно отражение и затова тя бе по-малко реална от Истината там, на Небето!... А тази битка бе започнала преди Човека, преди създаването на Вселената. Вселената бе замислена от Бога, но изпълнението на този велик план се осъществяваше от неговия Син Христос. На Христос помагаша ангелите. Но ето: между тях най-умният, най-знаещият, най-красивият се възбунтувал. Той не пожелал да приеме авторитета на Бога и Сина. Смятал, че е свободен и може сам да твори, а не да бъде подчинен. Тогава Бог свалил Луцифер^[3] тук, на Земята, заедно с ангелите, които се отцепили от Небесното войнство. Бог е могъл да го унищожи в миг, но Вселената внимателно следяла битката. Едно такова унищожение на Луцифер може би щеше да сложи край на разкола, но в съзнанието на

другите светове щеше да остане споменът за наказание не на деяние, а на замисъл. Опасно е да наказваш със смърт за неизпълнено намерение. И ето, Бог създал Човека. От този момент Човекът и Земята стават полигонът, предоставен на Дявола да осъществи своя план за Вселената и докаже с устройството на Земята и на човешкото общество своята правота. И резултатът е налице — зверщина, дивотия, войни, убийства, революции, лъжа, страдания. Дяволът се провалил. Той е изобличен пред цялата Вселена. А Човекът? Какво им е виновно това опитно зайче? Но Бог е справедлив! Тогава изпраща Сина си Христос, който казва на хората какво трябва да правят, за да се спасят, като пръв дава пример със своята смърт и възкресение. Всичко оттук нататък следва логично. Тия, които повярват във Възкресението, ще се спасят, а останалите — ще умрат заедно с Дявола. Историята по-нататък ще върви по Апокалипсиса^[4] на Йоан^[5] — съвършено предопределена. Ще дойдат язвите, ще има и други поличби и ще дойде Звера с числото 666, долината Армагедон, където ще се разрази последната битка, а после Първото възкресение, Хилядогодишният мир и Второто възкресение за Вечен живот и Втората вечна смърт за грешниците, и Новата Земя, и Новото Небе...

Ако към всичко това се прибавят и духовните учения на Изтока като Мохамеданството, Кабалата^[6], остатъците от Халдейството^[7], Египетската религия, стигнала в изкривен вид, и всичко примесено с неумиращата гръцка митология по тия земи... Ако се отчете и фактът, че до ден-дневен това бяха места, където се раждаха нови религии, появяваха се пророчици и врачове, които заемаха достойно място в духовния живот наред с магията и неувяхващата вяра в чудесата, получаваха се в човека, израсъл по тия земи, доста сложна и объркана философия, и все пак стройна, щом позволяваше на хората да живеят в мир със себе си и останалите.

Цялата тази религиозна концепция нямаше никакво отношение към вътрешния морал на Скарлатов. Той смяташе, че спазването на ритуалите, даването на съответните пари за църквата и за милостиня са достатъчна връзка между него и Бога. Дава и в замяна на това получава! В това отношение религията му съвпадала с практическия смисъл на католицизма. И понеже имайки повече и даваше повече, той смяташе, че е справедливо на него, Скарлатов, и повече да се прощава!... Затова и грешеше на младини. Беше жаден за живот,

искаше да изпита всичко, което му предлагаше битието. И на Изток, и на Запад!... Той знаеше от ранна възраст цената на парите, възможностите, които дават. Но най-ценеше свободата и независимостта, които човек можеше да си извоюва, благодарение на парите, както и немалкото власт над хората, когато ги имаш. Затова той си постави за цел да има много пари, да се научи да ги печели. А като ги притежаваше, смело си купуваше удоволствията, които те му даваха — жените, забавленията и властта!... Но за Скарлатов религията си остана религия, а моралът морал. И никога не ги сливаше. Животът на Земята бе едно, а това, което се развиваше на Небето и щеше да се възцари тук, не зависеше от него!... Той смело вършеше всички възможни грехове без особен страх от последствията. Когато се налага да печели пари, не се спираше пред никакви морални терзания. Но когато за пръв път се появи мисълта за смъртта, това понятие излизаше извън границите на неговия разум по простата причина, че не можеше да му даде никакво убедително обяснение. Виждаше му се алогична, безсмислена, а от морална точка — една висша несправедливост спрямо човека! В края на краищата ако тия горе се бият, какво е виновно това създание, наречено човек?! Опита се да намери отговора в Евангелието. Потърси такова на старогръцки, понеже се съмняваше, че преводачите са могли да изкривят смисъла на Христовото учение. Чете и Библията многократно. Неговият буден ум бързо откри противоречията в тия книги. Особено го дразнеше Старият Завет. Дразнеха го героите начело с Давид, който даже от гледна точка на съвременния морал стоеше твърде ниско. Тая „зверски кървава линия“ на Библията, както я нарече Волтер, не можеше да бъде никаква морална опора. Не можеха да бъдат пример убийците, прелюбодейците, кръвосмесителите, предателите, непочтените или, накратко, истинските свине, издигнати в ранг на светци!... Дразнеха го и противоречията в Новия Завет. Според него книгите бяха написани от примитивни хора, чийто основен стремеж е бил да се изкара Христос за Бог, и то непременно от Давидовото коляно, нещо, което би било унижение даже за един престъпник!... Дразнеха го наивните чудеса както и самите апостоли, и техните деяния, и убийството на Стефан^[8] с камъни — единствения добър и културен грък — и особено Посланията на апостол Павел. Той бързо разбра, че истинският създател на християнството не е Христос, а ренегатът^[9] Павел.

И така, до тридесет и деветата си година той разделяше Религия, Морал, Финансии, Личен живот и не смяташе, че това е нещо цяло, а още по-малко се стремеше да изгради такъв цялостен човек от себе си, който да вмести всички тия категории без противоречие в душата си. Ако той лъжеше и мамеше в името на една сполучлива сделка, това не бе лъжа в християнския смисъл на думата, а професионална лъжа, необходима лъжа, следователно не лъжа! Да, в младостта си той бе истинско чедо на диалектиката. Чрез нея винаги намираше необходимите аргументи за морално оправдание. Тя бе неговата опора, която му позволяваше да води пълнокръвен и грешен живот — живот с добро и зло, в калта и висините. Тогава, след раняването, той избяга на Запад. Живя в Лондон, Париж, но вторият период започна във Виена. Там имаше много време. Там прочете Давид Фридрих Щраус^[10], Бруно Бауер^[11] и Ернст Ренан^[12]. Вярата му се поколеба, а после рухна с трясък. И той заедно с всички тия критици на Християнството рушеше зданието на религията с някаква наслада. Така загуби детската си вяра, но не стана по-щастлив. Започна третият период от живота му. След разрушението трябваше отново да изгражда някаква философия, а предметът на всяка философия според него имаше два обекта. Първият — животът. Какъв е смисълът на живота и как да се живее. Вторият — защо има смърт и как да се обясни тя. И започна мъчително да изгражда в себе си ново знание. Той прочете „Религията в пределите само на разума“ и „Краят на всичко съществуващо“ от Кант^[13], писмата и трактатите му. Така старият banker вървеше по тоя мъчителен път, който бяха извървели и други преди него, без да стигнат края... А щяха да вървят и след него. Път, който да даде покой на съзнанието му. Но цялата тая борба, която се извършваше в него, не го промени. Не стана нито по-добър, нито по-лош. Не промени и начина на работата си, и начина на живот. Не стана по никой начин по-добродетелен, но стана по-умен. В момента смяташе, че Вселената е Хаос. В даден момент тоя Хаос, който и хаотично се променя, създава, сякаш за да се надсмее над себе си, същество слабо, крехко, зависимо, смъртно, наречено човек. И отликата на това създание е разумът. А разумът е точно обратното на Хаоса, защото слага ред, търси закони — и в себе си, и в самия Хаос. Ала това е само миг от вечната игра на Хаоса. После всичко ще изчезне и може би в буйните вълни на Хаоса ще изчезне и разумът, и споменът за него... Не бе утешително всичко

това, но имаше едно предимство — задоволяваше ума на банкера. И той изпитваше гордост, примесена със страх, че в тази безкрайна, индиферентна Вселена, която нямаше никакво отношение към Човека, е създаден той — Човекът, макар и случайно, макар и като игра на слепите сили, но единствен, който се противопоставя на Хаоса, който иска да се пребори с него, макар да знае, че ще бъде смазан и победен!...

След като потропа на вратата, Никола влезе в стаята.

— Нямам нужда от нищо — каза банкерът.

— Долу чака полковник Стоев.

— Кой чака?

— Стоев. Вън е на улицата.

— Не го пускай!

— Казва, че има нещо важно да Ви предаде.

Старият банкер се изправи в легена. После стъпи с босите си крака на пешкира пред него. Стана му студено. Помисли, че и без това няма да може да заспи. Даже му стана приятно, че ще може с някого да разговаря.

— Запали камината в салона! Стоев да чака там, докато се приготвя.

Когато банкерът влезе в салона, дървата в камината буйно горяха. Миришеше на борина.

— Добър вечер, Ваше превъзходителство — каза военният, който стоеше прав до рояла.

Банкерът само кимна с глава. Стоев беше млад мъж на не повече от тридесет и пет години, строен и елегантен. Лачените му ботуши проблясваха от светлините на огъня. Лицето му бе гладко обръснато с тънки мустачки и малка, остра брадичка. Редките му коси бяха наресани на път по средата. Така всички военни по света копираха своите владетели в облеклото, прическата и външния вид. Не правеше изключение и полковникът.

— Полковник, казал съм Ви, че без предупреждение не трябва да идвате!

— Случаят, Ваше превъзходителство, както ще се убедите, заслужава неудобството, което Ви създавам. Но аз искрено се извинявам за късното посещение.

— Елате да седнем пред огъня.

Полковникът приглади с ръка косите си и тръгна към камината. Шпорите му глухо издрънкаха, докато направи няколко крачки.

— С Ваше позволение — каза той и седна във фотьойла.

Банкерът също седна и протегна ръце към пламъците. Делеше ги една малка масичка с дълги, извити крака в стил Барок. Вратата се отвори и там застана Никола.

— Нещо за пиене? — попита bankerът.

— Едно коняче, ако не Ви затруднявам... — отвърна офицерът.

— А на мене чай!

Никола излезе.

— Е, полковник, говорете! При Вас винаги най-важните работи са личните Ви работи...

— Не е за пари този път...

— Нима? Загубите Ви на карти превишават даже моите възможности и търпение.

— Последния път няхах шанс.

— А сега докладвайте!

— Ваше превъзходителство, както знаете, готви се нов външен заем...

— Това не ми е известно.

— И няма откъде! За този заем знаят Князът, генерал Рачо Петров и генерал Савов.

— Само те?

— Може би пълномощният министър в Париж — Золотович...

— И Вие! А сега кажете ми как Вие узнахте?

— Полковник Рязков заминава за заводите Шнайдер в Крьозо. Поиска ми сводка за състоянието на артилерията. Изпусна се да каже, че ще направят най-голямата военна поръчка, откато заводите на фирмата Йожен Шнайдер съществуват.

— Слухове! Днес също чух подобни слухове от друг. Значи тайната е всеобща, ако е истина.

— Ами ако Ви докажа?

— Нима криете във вътрешния джоб проектодоговора за новия заем?

Полковникът стана от фотьойла и разкопча джоба на китела си, откъдето извади малък бележник.

— Ще записвате ли?

— Все още паметта не ми изневерява.

В този момент влезе Никола с подноса. Той сервира на банкера чая и остави на салфетката сребърната лъжичка и захарницата. После, с известна немарливост, сложи пред госта кристална чаша, чинийка лимон и бутилка с френски коняк до половината пълна. Полковникът облиза червените си устни. Никола излезе. Банкерът му наля от питието.

— Още един въпрос, преди да започнете. Кой Ви даде тези сведения?

— Нямам право да кажа името му.

Банкерът се облегна назад във фотьойла и се загледа в огъня.

— Аз Ви слушам...

— С подробности?

— Не, кажете първо цифрите. Полковникът разтвори малкото тефтерче.

— Сумата е около сто милиона лева!

— Продължете!

— Годишна лихва между шест и седем на сто. Вероятно по-близо до седем на сто.

— Условиата?

— Първото условие. Голяма, военна поръчка за заводите Шнайдер в Крьозо.

— На каква сума?

— Двайсет и пет или двайсет и шест милиона. От тях Шнайдер ще получи веднага след подписване на договора два милиона франка на ръка.

— Кой е заемодавецът?

— Банк дьо Пари е де Пей Ба.

— Самостоятелно?

— Вероятно. Въпреки че Пари Ба е в синдикат с немски и други банки. Но тези финансови подробности не са ми известни. Аз не съм специалист.

— А мене именно тези финансови подробности ме интересуват.

— Съжалявам.

— Изпийте си коняка!

Полковникът отпи първо малко, а после наведнъж цялата чаша.

— Наздраве! Великолепен коняк!

— Арманяк — каза банкерът. — Двайсетгодишен.

— Личи си.

Банкерът му наля отново чашата и пак се облегна назад във фотьойла.

— Колко батареи казахте?

— На първо време петдесет и четири батареи скорострелни оръдия. Офертата^[14] се получи във Военното министерство.

— Вие видяхте ли я?

— Да. Имам и препис. Освен това се готви доставката на три торпедни лодки и естествено съответните снаряди за оръдията.

— Какво е Вашето участие в сделката?

— Никакво, господин Скарлатов. Мене напълно ме изолираха. Те знаят, че не съм техен. Затова и не получих повишение.

— Да смятаме ли, че идвате при мене, защото сте разочарован?

— Смятайте, че идвам при Вас, защото съм патриот.

Банкерът беше доволен от доклада на полковник Стоев. Военните можеха да се изразяват стегнато, по същество, точно и ясно. Той ценеше тия им качества.

— И така, Вас са Ви заобиколили, Вас — главния интендант на армията? — каза банкерът.

— Но и Вас са Ви заобиколили, господин Скарлатов, ако смея да забележа.

Скарлатов се намръщи. Той не допускаше такива отношения със събеседниците, граничещи с интимност.

— За мене не се грижете!

— Пазил ме Бог! Но Вие винаги дейно участвахте в другите заеми, във военните доставки. Сега вероятно не желаете да се свържете с такива разбойници!...

— Така ли мислите? — усмихна се банкерът.

Но това, което казваше полковникът, бе самата истина. Този път бяха го заобиколили, него, постоянния посредник по финансовите въпроси между правителството и банките, и фирмите в Европа.

— Е, добре. Как си обяснявате всичко това? — попита банкерът.

— С оглупяването, със самозабравянето на оня горе.

Той посочи с пръст към тавана, което значеше Княза.

— Но той какво разбира от финанси?

— Повярвайте ми, той се смята за най-мъдрия владетел в Европа, за най-големия военен стратег, за най-големия орнитолог^[15], за най-големия финансист, за най-големия ботаник! За него няма нищо невъзможно! Ласкателите около него извършиха своето дело. Сега, като смята вече, че няма по-голям дипломат от него в света, се насочи към финансиите...

— А какво е неговото участие в заема и военните доставки досега?

— Може да се предполага... все пак има достатъчно факти, които дават повод за размишления...

— Вие знаете ли тези факти?

— Да, знам. Аз съм записвал всичко, което би имало някакво значение за Вас. Знам например, че Фердинанд е бил на гости в Резиденцията на Шнайдер. Това мога да докажа.

— А какво не можете да докажете?

— Парите, подкупите, комисионните, които е взел. За тях мога да съдя косвено. Откакто се върна от Европа, невероятно се разпусна. Харчи и пръска пари наляво и надясно! Приемите вървят един след друг. На министрите подарява диамантени пръстени. На артистките от пътуващите трупи раздава златни часовници и гривни.

— А мене ме интересуват именно тия комисионни или, по-точно, подкупи!

— Ще се постарая да Ви задоволя. Господин Скарлатов, направете нещо! Не оставяйте всичко в ръцете му! Та той е луд, ненормален...

— Смятате ли, че бих могъл нещо да направя?

— Бихте могли да попречите на заема. Бихте могли да използвате пресата, Партията, Парламента. Вие знаете как!...

— Аз нямам никакво намерение да ме заколят в някой софийски сокак. Венци и речи не ми са нужни! — рязко каза банкерът.

Зад тия думи на полковника Скарлатов долови шепненето на суфльор^[16]. Познаваше го добре като картоиграч, вятърничав, но способен офицер. Повече от времето си посвещаваше на жените. И изведнъж — такава страстна реч, добре аргументирана, призивна?!... Кой беше суфльорът? Това трябваше да узнае!...

— Господин Скарлатов, ако добре подгответе атаката в Парламента, ако цялата задкулисна дейност, подкупничество и кражби

станат достояние на обществото, заемът ще се провали.

— Даже зад тоя заем да стои Князът, Правителството, Генералитетът, Шнайдер, Делкасе^[17], Пари Ба и Франция?!

— Няма да бъдете сам, господин Скарлатов. Повярвайте ми, подкрепата ще бъде не по-малко мощна!...

— Господине, Вие говорите, като че сте райхсканцлер на Германия и същевременно главен директор на Дойче Банк!...

Полковникът трепна. Скарлатов забеляза това. Значи бе улучил.

— Позволете ми да не обсъждам такива въпроси с Вас. Като махна настрани Вашата некомпетентност и безотговорност, смятам да приключим разговора за тази вечер.

Изведнъж полковникът заговори трескаво.

— Господин Скарлатов, Вие сте толкова проникателен човек и няма нужда да Ви казвам, че говоря от името на друг човек...

— А защо този друг човек не дойде при мене?

— Защото не знае как ще го приемете. Но той е готов всеки момент, в който пожелаете, да се срещне с Вас!

— Кой е той?

— Паул Кауфман^[18].

— Той ли Ви изпрати?

— Не.

— Да бъдем наясно, полковник! Вие преди две вечери сте загубили колко хиляди?

— Хиляда! — смело излъга полковникът и гледаше с широко отворени очи банкера.

— Да речем, че са били десет хиляди. Заложили сте къщата, нали?

— На другата вечер аз си върнах загубата.

— Вие не казвате истината, полковник. Някой е изплатил тези пари. А може би сте получили и нещо повече?

— Няма такава нещо!

— И този човек е вероятно Паул Кауфман?

— Не отричам, че ми е помагал.

— А сега, слушайте! Вие сте изместен от сделката с Шнайдер. Няма да вземете нито лев! Ще вземат Князът и генералите около него. Това Ви дразни, това Ви унижава, това Ви съсипва финансово. Вие сте озлобен. Вие искате да попречите на заема, на доставките. Но нямате

мозък, за да играете такава голяма игра. Тогава идва Паул Кауфман. Стар познат от редица гешефти с Круп. Той не Ви вярва, но знае, че имате някаква връзка с мене. И Ви изпраща при мене! Внимавайте, полковник, този път няма да простя лъжата Ви! Така ли е?

— Така е. Той смята, че Вие сте единственият човек в страната, който може да сложи прът в колелото на французите.

— Това ме ласкае, въпреки че не е вярно.

— Господин Скарлатов — каза тихо полковникът, — този път не се касае само за мене...

— А за кого?

— И за Вас лично, за Вашата Банка.

— Сигурен ли сте?

— Аз не знам нищо, но Кауфман знае и той специално ми поръча да Ви предам тия думи.

Да, наистина, си каза старият банкир. Паул Кауфман знае това, което ми се готви. Ето нещата вървят към изясняване... Но аз не мога да използвам посредничеството на полковника. Това е невъзможно. Утре ще го направят генерал, достатъчно ще бъде да му подхвърлят някой кокал и той ще издаде всичко. А банкирът знаеше добре кой е Паул Кауфман. Това бе предният патрул на немската финансова група в България. Вероятно нямаше реалната сила на Бускè, но зад него стояха финансисти може би по-мощни от тия зад французина. Той бе и личен представител на Фридрих Круп. Ако Пари Ба, ако френската група научи за подобна среща, Банката и лично Скарлатов ги чакаха лоши бъднини. Той не искаше да рискува, а бе принуден!... Само че реши да вземе работата в свои ръце, без какъвто и да е посредник! Затова каза:

— Аз не мога да се срещна с въпросния господин Кауфман.

— Така ли да му предам?

— Точно така! И още му предайте да не се опитва да влиза в каквато и да е връзка с мене, защото ще го направя обществен въпрос. Ясно ли?

— Тъй вярно! — автоматически каза полковникът.

Банкирът стана от фотьойла. Полковникът също.

— И запомнете! Моята Банка е свързана дълбоко и завинаги с Франция. Така предайте на Паул Кауфман!

— Ще предам.

— А Вие лично изгответе ясен и подробен доклад за всичко, което казахте! Приложете и съответните документи — с каквито разполагате! Предпочитам не преписи, а оригинали.

— Но това е невъзможно!

— В България всичко е възможно! Особено ме интересуват гешефтите, подкупите както на Княза, така и на генералите.

— Господин Скарлатов, както знаете, моето лично финансово положение не е блестящо.

— Знам. Смятам, че докладът заслужава хонорара.

Банкерът излезе от салона. Светна лампата в библиотеката. Там, вградена в стената, имаше една малка каса. Негова лична. Извади от жилетката ключа на верижка. Отвори касата. Взе една пачка банкноти и се върна в салона.

— Засега хиляда. Нали толкова Ви бе загубата? Той видя как лицето на полковника изрази разочарование.

— Следващия път може би хонорарът ще бъде по-голям... зависи от Вас и само от Вас!

— Ще направя всичко, каквото е възможно!

Вече разсъмваше, а bankerът лежеше в леглото и четеше своето лично Евангелие на гръцки. Наслуки бе попаднал на Апокалипсиса. Той прочете на глас, а след това бавно, също на глас, преведе на български откъса: „И чух нещо като глас от сред четирите живи същества, който казваше: Един хиникс пшеница за динар и три хиникса ечемик за динар; а дървеното масло и виното не повреждайте!“. Какъв бе смисълът на тия думи, той не разбираше и не можеше да им даде разумно значение. Знаеше само, че се отнася нещо за търговията, за търговците, за bankerите, а може би и за него лично?...

[1] *Орфей* — митически герой на древна Тракия. Според гръцката митология той е син на тракийския речен бог Багра (вариант: Аполон) и на музата Калиопа. Вълшебен музикант и певец, който с изкуството си покорявал не само хората, но и боговете и природата. ↑

[2] *Манихейска* (от собств.) — манихейство, манихеизъм. Християнска ерес от ранното средновековие, чиито философски

принципи възражда и обогатява по-късно богомилството. Неин създател е персиецът Манес — III в. сл.н.е., който оформя своята дуалистическа религиозна система, като се старее да обедини християнството с източното езичество. Той утвърждава съществуването на два вечни божествени принципа — този на светлината и този на сатаната, които са във вечна борба. Човечеството, създадено от злия принцип, не може да се освободи духовно и нравствено от греха, освен чрез истинското знание, прашано от светия дух, въплътен в случая в самия Манес. Последователите на манихейството са се разделяли на послушници и на свършени. ↑

[3] *Луцифер* (лат.) — буквално: „носител на светлина“. 1. Едно от предишните имена на планетата Венера, Утринна звезда. 2. В християнството — Сатана, господар на ада. ↑

[4] *Апокалипсис* (гр.) — буквално: „откровение“. Последната глава на Новия завет (втората част от християнската библия). Според християнските теолози апокалипсисът е написан от апостол Йоан и в него той прозрял бедите, които ще постигнат човечеството за неговата греховност, и края на света. ↑

[5] *Йоан* — един от 12-те апостоли на Христа, най-младият и любим ученик, който според новия завет единствен е присъствал на Голгота, където Исус е бил разпънат на кръст. ↑

[6] *Кабала* (евр.) — предание, тайно учение. 1. Еврейско мистическо религиозно учение, което си служи с тайнствено тълкуване на букви и цифри. 2. (прен.) — Нещо неразбираемо, загадъчно. ↑

[7] *Халдейство* — от Халдея, древноизточна страна отпреди 3000 г. до н. ера около реките Тигър и Ефрат, със столица Вавилон. Около 1050 година до н.е. завладяна от асирийците. Думата се отъждествява често с тайните мистически учения на тая страна, наследени от Египет. ↑

[8] *Стефан* — един от първите християнски мъченици, чиято смърт е описана в Деянията на апостолите в Новия завет на Библията. ↑

[9] *Ренегат* (лат. — отричам) — човек, който изменя на своите убеждения и преминава към бившите си противници; отстъпник, изменник, предател.

Главният герой на романа, старият Скарлатов, нарича така Христовия апостол Павел, тъй като преди той е бил върл гонител на

християните. ↑

[10] *Щраус, Давид Фридрих* (1808–1874) — немски философ — младохегелианец, от Тюбингенската школа. В съчинението си „Животът на Исус, критически преработен“ отрича историческата достоверност на евангелските предания, третирайки ги като митове, породени от духовната „субстанция“ на епохата. Самия Христос разглежда като историческа личност, откъсвайки го от „вечната“ идея за богочовечеството — основа на християнската вяра. ↑

[11] *Бауер, Бруно* (1809–1882) — немски философ — младохегелианец. Упражнява още по-радикална критика на евангелията от тази на Щраус. ↑

[12] *Ренан, Жозеф Ернст* (1823–1892) — френски писател, историк и филолог-изтоковед. В своите осем тома „История на произхода на християнството“ той се придържа към изводите на Тюбингенската школа. В първия си том („Животът на Исус“) той изобразява Христос не като божество, а като идеализиран човек, с което навлича върху себе си нападките на католическата църква.

— Младохегелианството възниква в 30-те — 40-те години на XIX век, в споровете по религиозните въпроси вътре в хегелианската идеалистическа философия /по името на нейния създател Хегел — един от най-големите немски философи/ — се оформят няколко течения. Така наречените десни хегелианци разглеждат хегеловата философска система като разумна форма на богословието, докато опозиционното ляво течение — така нареченото младохегелианство — се противопоставя на хегеловия всемирен дух в полза на субективния фактор в историята т.е. — личността. ↑

[13] *Кант, Емануил* (1724–1804) — един от най-големите немски философи, който се опитва, според характеристиката на Ленин, да примири материализма с идеализма. Философията му е компромис между тях.

И четиримата философи са оказали голямо влияние върху мисленето на образованите хора на Европа по това време и са изиграли немалка роля за олевяването и атеизирането на европейската критично мислеща и демократична интелигенция.

Естествено е влиянието на тия философи и върху ума на героя на романа — стария Скарлатов — един от начетените строители на буржоазна България не от заквасата на бай Ганьо, а от по-

цивилизованата, европейска капиталистическа закваска. Това, разбира се, не му пречи да проявява класова безпощадност, когато се отнася до личните му интереси. В своя философски антирелигиозен монолог той проследява собствения си противоречив интелектуален път, свързан с духовното наследство по неговите земи. А то представлява една невероятна смесица от езичество, фолклор, ереси и православие, от Орфей през Сатанаил до църквата, за да отхвърли накрая с възмущение мистическата космогония на християнството, в която човекът представлява, по думите на героя, едно невинно опитно зайче във вселенската битка между бога и дявола. И като я отхвърля, той се мъчи трезво, материалистически да намери за себе си философска опора. В този монолог и по-нататък в образа на героя се описва сложната му същност, липсата на единство между философия и морал, между морал и действия до техния пълен разрыв: „Той смело вършеше всички възможни грехове без особен страх от последствията. Когато се налага да печели пари, не се спираше пред никакви морални терзания... Цялата тая борба, която се извършваше в него, не го промени. Не стана нито по-добър, нито по-лош. Не промени и начина на работата си, и начина на живот. Не стана по никой начин по-добродетелен, но стана по-умен.“ ↑

[14] *Оферта* (лат. — предложен) — предложение от търговец за доставка на стоки или от предприемач за извършване на определена работа, като се посочва цената, времето за доставки и др.; предложение за договор. ↑

[15] *Орнитолог* (спец.) — учен, специалист по орнитология (гр. — наука за птиците). ↑

[16] *Суфльор* (фр.) — театрален работник, който, скрит от публиката, подсказва на актьорите по време на представление текста на ролята им. ↑

[17] *Делкасе, Теофил* (1852–1923) — френски държавник. От 1898 до 1905 г. е министър на външните работи, а в 1914 г. — министър в правителството на националната отбрана. ↑

[18] *Кауфман, Паул* — фирмен представител, установил се в България след 1878 г. отначало като пратеник на британски фирми, а от 1885 г. като защитник на интересите на военнометалургичния концерн на фамилията Круп в Германия. ↑

ГЛАВА СЕДМА

Четири дни по-късно старият banker чакаше в кабинета на Банката. Наближаваше полунощ. Той не бе запалил светлините и стоеше при прозореца. Лампите пред входа и тия в двора също не бяха запалени. Бе взел всички предпазни мерки за срещата с Паул Кауфман. Нещата се развиваха по предварително обмисления от него план. Файтонът с Никола щеше да чака на гарата. Там като случаен пътник щеше да се качи Кауфман и дойдат направо в Банката. Задната порта бе отворена. Той бе открянал прозореца. Отвън се чуваше далечен лай на кучета. Трудно установи пряка връзка с Паул Кауфман, без това да стане достояние на шпионите на Бускè и Двореца. София не бе голяма, а Кауфман и Скарлатов — видни личности. За немеца bankerът имаше мнение, че е предпазлив човек, познаваше го отдавна, беше се установил в София малко след Освобождението и почти едновременно със Скарлатов. Произходът му бе неясен — австриец, германец, англичанин?... Поне в началото бе британски поданик. А най-вероятно — немски евреин. Тук започна като представител на английските бондхолдери и свърши добра работа за тях при първия заем от англичаните. Но впоследствие, когато те се оттеглиха от заемната политика в България, той остана без работа и изчезна някъде. Върна се като Генерален представител на германските финансови интереси. Нито една сделка не се извършваше без Кауфман. Всички немски фирми сключваха сделките си чрез него. Така този човек си изкарваше прехраната като слуга на богатите и силните, но бе много акуратен и верен. За това говореха годините, през които се задържа в страната. Той бе първият чуждестранен представител на западния капитал в България. Беше деен, невероятно работоспособен, вечно в движение, упорит, не се разколебаваше от временните неуспехи, винаги учтив, спокоен, дори весел човек. Такъв го познаваше Скарлатов от няколко съвместни сделки. Но той нямаше тесен контакт с Кауфман. Те бяха в противни лагери — немския и френския.

Някъде отдалеч достигна тропотът на копита, който се засили. След малко в задния двор, покрит с калдъръм, влезе файтонът. Всичко

се виждаше ясно от сребристата лунна светлина. Банкерът затвори прозореца, спусна завесите, запали лампите и зачака. Някъде се отвори и затвори врата, а после тихо се почука. В кабинета влезе Паул Кауфман, усмихнат и доброжелателен. Двамата си стиснаха ръцете. Беше мъж на средна възраст със сиви очи и тънки, завити нагоре мустачки, прилично облечен, но с известна небрежност, което личеше от неогладените му панталони. Говореше добре български — бързо, някак припряно, с типично немско „р“.

— Господин Скарлатов, каква нощ!... Просто е чудесно да обикаляш София при пълна луна! Някаква извънземна гледка...

— Какво ще обичате?

— Не пия и не пуша. Изобщо, икономична личност!...

Двамата седнаха — Скарлатов зад бюрото, а Кауфман във фотьойла. Изглежда не бързаше да говори, разглеждаше с любопитство кабинета, мебелите и вещите, сякаш по тоя начин искаше да си създаде някаква по-точна представа за стария banker. После лицето му изведнъж стана сериозно и заговори.

— Господин Скарлатов, не съм любител на нощни приключения.

— Аз също.

— Е, добре. *A la guerre, comme a la guerre!*^[1] Знаете, че не бих се срещнал с Вас, ако случаят не бе изключителен. Винаги съм изпитвал симпатия и уважение към Вас. Радвам се, че след толкова години, прекарани в София, се срещаме най-сетне tête-à-tête!^[2]

— Смятате ли, че никой не ви е забелязал?

— О, господин Скарлатов. Аз съм един от застъпниците на банковата тайна и разузнаване. Смятам, че една банка от съвременен тип не може да съществува без него. По тоя въпрос бих могъл да ви говоря цяла нощ. Естествено е, че съм отчел всички непредвидени възможности, но трябва ли да ви кажа, че никой не може да даде пълни гаранции?

— Надявам се, че отговорът, който дадох на полковника, не ви обиди.

— Веднага разбрах, че се пазите, но бях сигурен, че ще се свържем.

— И така, аз слушам.

— Господин Скарлатов, готви ви се кален номер.

— Не се учудвам, нито пък особено плаша. Животът на банкерите е изтъкан от такива кални номера.

— Французите се готвят да основат своя банка в София.

Скарлатов замълча. Ударът беше доста силен дори за него. Поне досега той се смяташе за единствената банка-креация^[3] на френския капитал в България. Освен това не виждаше и разумен смисъл, след като имат неговата, да харчат излишни пари за нова банка. Веднага в съзнанието му изпъкна образът на Бускè. Ето удара!...

— Естествено е — продължи Кауфман, — че тяхната банка ще вземе в ръце всички френски интереси и вашата ще остане... как се казва на български?... Ще остане на пътя!

Дали е истина, помисли си за миг банкерът, но разбра, че е истина. Кауфман беше сериозен и отговорен човек. Той не би казал нищо, което да не е проверено. Сякаш разбрал мислите му, Кауфман извади от джоба един лист хартия.

— Ето и една телеграма до Бускè от Пари Ба. Няма да ви кажа как се добрах до нея. Телеграмата е шифрована. Отдолу е дешифровката.

Скарлатов взе телеграмата. От няколко реда разбра всичко. Старият банкер искаше да прекъсне разговора. Искаше да премисли всичко. Но даже в този си вид фактът бе толкова ясен, че не оставяше никакво съмнение.

— Една чисто френска банка в България с френски директор и може би френски персонал не е най-доброто решение! — каза старият банкер. — Финансите и политиката толкова са се омесили, че да ги разделиш, значи да не разбираш нищо от финанси. Кажете ми, господин Кауфман, как една подобна банка ще се оправи в политическите джунгли на България? Тя може да съществува само ако е тясно свързана с властта и политиците на страната. С други думи, нейните сделки могат да бъдат сделки с правителството, а политиката, политическият живот се мени. Днешният съюзник утре може да стане противник.

— Напълно съм съгласен с Вас. Но те не са толкова глупави да не разбират, че една малка, частна банка е великолепно прикритие за сделки от всякакъв характер — без особени ангажименти. Вероятно ще оставят вашата на доизживяване, като докрай използват авторитета ви.

Но, надявам се, че не правите логическа грешка, като смятате господин Жорж Бускè за причината на това решение...

— Нима Бускè няма пръст?

— Разбира, се, господин Скарлатов, че има. Той Ви мрази. Той е готов да Ви удави в капка вода, да срине Банката Ви, да Ви види като просяк. Той е подозрителен, с голямо мнение за себе си. Той никога няма да забрави унижението в Юнион-клуб. Но Бускè не може да реши такъв въпрос!

— Вие бяхте ли в Юнион-клуб същата вечер?

— Не. Но ми докладваха. И така, господин Скарлатов, след като Бускè не е първопричината...

— Тогава не знам!

— Първопричината е новият държавен заем.

— И друг път са сключвани заеми.

— Само че този път предложението е от съвсем друг характер. Те смятат да направят обща конверсия на всички заеми, да вземат в ръцете си всички бюджетни постъпления, да въведат пълен контрол над финансите в страната. С една дума, да изградят система, аналогична на Дет Пюблик^[4] в Турция, или, по-точно, система, която доведе Кралство Гърция до пълен финансов банкрут и трябваше европейските сили и банки да се съберат и обсъдят мерките за спасение на държавата. Затова им е необходима тяхна банка!... Аз притежавам и доклада на Бускè до Пари Ба. Ето го!

Кауфман извади от джоба си един плик.

— Аз ви вярвам, господин Кауфман, но ще го взема да се запозная с доклада в по-спокойна обстановка.

Банкерът взе плика, подаден от Кауфман.

— Простете, господин Скарлатов, за неприятното съобщение. Нали си спомняте прочутата картина от Льоконт дьо Нуи „Носителят на лошите известия“. Знам, че в душата ви ще остане неприятно чувство към мене. Още един път простете, господин Скарлатов.

— Аз съм ви дълбоко благодарен — каза Скарлатов.

— Един нескромен въпрос. Ако искате, можете да не ми отговорите.

— Слушам ви — каза банкерът.

— Какво смятате да правите?

— Ще мисля... засега.

— Разбирам ви. Искате да намерите изход.

Банкерът събра сили и се усмихна.

— Не смятам, че съм победен. Битката тепърва започва.

— И аз така предполагам, че няма да... как беше на български... да легнете да Ви колят!...

— Напротив, тъкмо обратното!

— Радвам се да го чуя. Вие сте смел и силен човек. Мога ли с нещо да Ви помогна?

— Вие вече го направихте. И все пак, господин Кауфман, питам се, защо го направихте? От любов към мене?

— Бих казал — от симпатия.

— Позволете да не се съглася с това. В нашата работа симпатиите и антипатиите играят последната и най-малка роля.

— И това е вярно.

— Тогава?

— Не се ли досещате, господин Скарлатов? Интересът. Та ние сега двамата сме близки, много близки хора... Нищо не прави двама души по-единни от интереса. Ако планът, провеждан от пари ба посредством Бускè, успее, вие сте загубен, а и финансовата група, чийто представител съм аз, ще понесе неизчислими загуби. Тогава можете да предполагате какво ще стане с мене?... Няма да ме похвалят, нали? Нас ни грози обща опасност и аз ви предлагам съюз!

Банкерът избегна отговора и попита:

— Господин Кауфман, предполагам, че Вие вече сте имали достатъчно време да изработите контраплан срещу френската група. Бихте ли ми го съобщили в най-общи черти?

— Разбира се, господин Скарлатов. С най-голямо удоволствие! Контрапланът е толкова прост... Да се срине предстоящият договор с Франция. Тогава всичко ще си дойде на мястото.

— А по какъв начин?

— С работа. Упорита, умна работа. Трябва да се разкрият и станат публично достояние намеренията на френската група, да се обработят депутатите в Народното събрание, да се създаде обществено мнение чрез печата.

— Но на Княза и правителството е нужен заем, нужни са им пари!

— Те имат възможност да ги вземат от другаде. От нас, например...

— Знаят ли?

— Уведомени са.

— Тогава защо Вие не действате?

— Отишли са доста далеч. Имат вече предварителен договор с Шнайдер, взели са пари, подаръци...

— Тогава борбата става излишна — каза банкерът.

— Още нищо не е загубено. Французите са мудни.

— Но ако аз се опълча против Пари Ба, какво ще стане с мене и Банката ми?

— На същите начала, със същия капитал, ще Ви финансираме ние. И бъдете уверен, че при нас ще се чувствате далеч по-добре! Никога не бихме си позволили да Ви изиграем такъв кален номер!...

— Това предложение ли е от Ваша страна?

— Та кой съм аз, господин Скарлатов? Това е предложение от тайния съветник Рихард Витинг, най-довереното лице на Кайзера^[5] по финансовите въпроси в момента.

Банкерът добре знаеше кой е Витинг — директорът на Национал Банк фюр Дойчланд, но каза:

— Във финансовите кръгове се гледа много лошо на такива завои от сто и осемдесет градуса.

— Бих Ви казал още една тайна, която нямам право да издавам. Ние също се готвим да основем своя банка в София — като отговор на френското намерение. Ако се споразумеем с Вас, ние ще се откажем от нашето намерение по простата причина, че Вашата банка напълно ни задоволява.

— А моят статут какъв ще бъде?

— Генерален директор с участие в печалбите. Но това са подробности, които ще уточним.

— Аз не съм казал нищо, което да говори за моето съгласие. Засега само мисля и питам.

— Мислете по-бързо, господин Скарлатов. Събитията се развиват с шеметна скорост!...

Старият банкер се изправи. Кауфман също стана от фотьойла.

— Господин Скарлатов, на първо време ще Ви изпратя всички материали, до които съм се добрал. Ние нямаме нищо против да ги

използвате, както намерите за добре.

— Мерси.

Банкерът позвъня. В кабинета влезе Никола.

— Довиждане, господин Скарлатов. Дано следващия път Ви срещна с радостни известия. Моите дълбоки почитания!...

Скарлатов кимна с глава. Бе твърде много смазан, за да може да каже нещо любезно. Кауфман излезе. Отвън се чу приглушеният тропот на конете. Старият банкиер дръпна завесата и отвори широко прозореца. Нахлу хладен въздух. Той започна да се разхожда из кабинета. Тази нощ щеше да мисли до разсъмване. Чувстваше се възбуден, нервен, както винаги пред битка. Това, което Кауфман му изложи с немска акуратност, му се виждаше толкова ясно, че го караше да се съмнява. Когато нещо е прекалено вярно, значи не всичко е в ред. Вярно бе, че е в лошо положение. Ясно беше, че интересите им в момента съвпадат. Не по-малко личеше, че немската група иска да го използва, за да вади кестените от огъня. А може би той имаше самостоятелен път, свой път, и тази вечер трябваше да го измисли, начертае и следва. От друга страна, той знаеше добре правилата на банкиерите. Правила, не по-малко подробни, точни и свирепи, отколкото който и да е наказателен кодекс. Често пъти си бе мислил, че банкиерите са като гаргите. Особено са зли, когато се събират да накажат някого. Той знаеше, че внезапното му прехвърляне от френската в немската група ще се посрещне с недобро чувство от финансовите кръгове. Той знаеше и другото основно правило: „Този, който е неверен в едно, неверен е във всичко“. А и бъдещето, което му очерта Кауфман като Генерален директор, не можеше да го радва. Това значеше да се откаже от Банката си, от дома си, от това, което бе създал със своя ум, и да бъде чучело, богато чучело наистина, но все пак в нафталин. Това значеше да се посегне на личната му свобода. Значеше бавно да изтлее. В дълбочината на душата си, въпреки че виждаше накъде върви банковото дело, Скарлатов бе за свободната търговия, за малките частни банки. Беше прекалено стар, за да се промени. Какво искаше всъщност той? Да запази Банката си? Това е първото. Да запази своята независимост. Да запази значението, което има Банката във финансовия живот на страната, да запази връзките с Пари Ба. Да се махне Бускè и така нататък... Но това бе невъзможно! Явно беше, че в името на едно трябва да жертва друго. И тази нощ той

трябваше да реши какво ще жертва и какво ще остане. Но това щеше да бъде план, който щеше да се сблъска с плановете и интересите на другите. И как щяха да се развият събитията? Какво щеше да постигне — той не можеше да знае. Но можеше да предполага. И затова, както винаги, прие тази утеха, че ако мисли, много мисли, ако впрегне всичките си знания и опит, каквото и да стане, дори и при неуспех, няма да се упрекне, защото е дал всичко на каквото е способен!...

Постепенно, докато се разхождаше, планът започна да се оформя в главата му. Взимаше предвид всички сили, които действаха, всички възможности, отхвърляше и приемаше решения и съображения, докато накрая се очерта неговият собствен план, на банкера Борис Скарлатов! А добър ли е, или лош този план щеше да реши едва след като преспи. Защото нощта не винаги беше за него най-добрият съветник.

[1] На война като на война. ↑

[2] Очи в очи. ↑

[3] Създание. ↑

[4] *Дет Пюблик* (фр.) — дълг, държавен. Сбор, система от финансови ангажименти за сметка на дадена държава. ↑

[5] *Кайзер* (нем.) — титла на германски императори — в конкретния случай в романа става дума за кайзер Вилхелм II. ↑

ГЛАВА ОСМА

Няколко седмици по-късно старият banker седеше в трапезарията. Тези ранни сутрешни минути, в които си пиеше кафето, бяха едни от най-приятните. Пиеше силно кафе — мока, без захар, приготвено по френски маниер, в голям порцеланов филджан с много дебели стени, за да запази дълго време топлината.

Постепенно главата му се избистряше след неспокойния кратък сън и неусетно започваше тази основна, постоянна дейност в своя съзнателен живот — да мисли, да анализира, да преценява. Той не се чувстваше нито по-радостен, нито по-угнетен, откакто започна борбата за запазване на Банката. Успокои го донякъде активността, с която я предприе. Някога той играеше шах и обичаше тази игра. Сега битката, която се разрастваше, му приличаше на шахмат. В началото всеки изигра бързо ходовете на дебюта. Получи се доста объркана позиция. На единия фланг предимството бе на белите, а на другия — на черните. Но най-голяма неразбория цареше в центъра. Партията започна така: Кауфман с помощта на финансови специалисти от Германия изготви обширен доклад с общообразователен характер и с непретенциозното заглавие — Финанц политик Грихенланд.^[1] Там подробно бе проследена финансовата история на младото Кралство Гърция, многобройните заеми, изплащанията им, постепенното попадане на бюджета под пълен контрол и накрая банкрутът на Гърция, което наложи на финансистите и държавниците от цял свят да спасяват кралството. В заключение се даваше картината на пълното финансово разорение на тая съседна балканска страна. Кауфман връчи доклада на bankera. Скарлатов поработи добре върху него, вмъкна факти, каквито само той знаеше, зачеркна ненужните пасажи и написа кратък обзор за България — финансово състояние, заеми...

По-нататък работата се разви така. В момента управляваше Народнолибералната партия. Но фактически Министерският съвет представляваше една военна хунта от министри-генерали, които не се съобразяваха с Народното събрание, а бяха пряко ръководени от Двореца. И въпреки че Скарлатов бе един от лидерите на

Народнолибералната партия, той и останалите цивилни нямаха никакво влияние върху управлението на страната. Нещата се решаваха от генералите и Княза на четири очи. Това беше пречка за банкера, защото той не можеше да използва механизма на собствената партия, която формално бе на власт. Ако се откажеше от нея и преминеше в опозиция, нямаше да погледне никой с добро око на него и щяха да го смятат за въжеиграч. Политическото му реноме щеше силно да пострада. Той не можеше да използва и партийната преса начело с Димитър Петков. Оставаше да действа все пак чрез опозицията. Но тук трябваше да пипа крайно внимателно, за да не се открие неговата намеса. Беше улеснен от факта, че никога не скъсваше с политическите си противници. Поддържаше винаги връзка с тях. Това бе негова стара тактика. Доста депутати и журналисти от опозицията бяха длъжници на Банката. Притежаваше добър пакет от техни ипотекки. Можеше при нужда с един удар да ги разори и те добре знаеха това. Той внимателно прегледа списъка на опозицията и се спря на лицата, които щеше да използва в кампанията. За ръководител избра младия и способен, но съвършено безскрупулен журналист Бижев. Държеше го в ръцете си и финансово. За пари бе готов на всичко. А когато му обеща, че ако акцията успее, ще му уреди кореспондентско място в Европа, Бижев бе всецяло негов.

Двамата се срещнаха в полунощ в пълна тайна. Скарлатов му разкри подробно плана. Изтъкна му личната полза, която ще има, но не пропусна да подчертае, че кампанията не ще бъде в противоречие с линията на неговия опозиционен вестник, а напротив. Щеше да му предаде особена тежест. А и той, Бижев, щеше да се превърне в глашатай на истината. Така описаният план бе мечтата на всеки журналист, защото само истината, изречена смело и направо, може да даде една желана известност и престиж на журналиста. Щом минаха вече на точните и документирані факти, Бижев изпадна във възторг и нямаше търпение да започне акцията. Но Скарлатов не бързаше, той опипваше работите отдалеч. Даде му доклада на Кауфман, обработен лично от него. Бижев седна и в два дни превърна почти научния трактат в остър, обвинителен документ срещу правителството. С примера на Гърция и краткия разбор на България той показваше какви бъднини готви проектираният заем.

Статията направи страхотно впечатление. Но никой не очакваше, че това е само началото. Скоро последваха серия нападателни, почти хулигански статии. Кампанията поде цялата опозиционна преса. Вестниците, близки на Правителството, отговориха. И понеже нямаха аргументи да защитят Правителството и Княза, те се нахвърлиха с лични обиди и заплахи. Не остана назад и чуждият печат. Банкерът започна редовно да чете немската и австрийската преса. Езикът на техните журналисти бе също груб и директен. Французите отговориха не по-малко злъчно. Последва официалният протест на тайния съветник при Външното министерство барон доктор Фридрих Розен. Зад него стоеше канцлерът фон Бюлов. Те не питаха, а направо обвиняваха България, че е пренебрегнала Германия чрез новия заем и доставки. Правителството и Князът се объркаха. Те мислеха, че досега са действували в пълна тайна. Тревога обхвана и французите. Това бе първият етап на акцията. Във втория етап умело ръководената критика се насочи не само срещу проектодоговора за нов заем, но преди всичко върху готвения пълен контрол над България. Всъщност това бе ахилесовата пета на договора. Този пункт засягаше националните интереси на страната. Ударите се насочиха върху Бускè като главен инициатор на това предстоящо финансово родство. Обадиха се и англичаните. Опозиционната преса надмина по разюзданост всичко досега. И цялата игра не струваше нито стотинка на банкера. Плащаше Кауфман, но чрез Скарлатов. Това придаде особена тежест на банкера. Когато се касаеше за чужди пари, той умееше да ги харчи артистично. После започна обработката на депутатите. Първите гласове на протест в Парламента се обадиха. Но старият банкер бе реалист. Той не се увлече. Даваше си ясна сметка, че не е главният играч. Други бяха grosмайсторите. Той бе само една пионка. Бе се намесил не защото искаше, а защото го бяха принудили. И в цялата тая гигантска партия той провеждаше своите обмислени два-три хода, с цел да запази Банката. Тази малка игра бе игра на живот и смърт за него. Другите му работи отидоха на заден план. Той не се зарадва и на добрата печалба, която му подхвърлиха немците от две солидни сделки. Този път се отнасяше до собствената му кожа. Скарлатов отлично знаеше, че зависеше преди всичко от големите, и внимателно следеше ходовете им. Старият банкер не се издаде, че е в центъра на тая конфронтация. Никъде не застана начело. Не остави никакви следи. Не даваше никога

пари на ръка, а само чрез трети и четвърти лица. Липсваха каквито и да е документи за тая му дейност. Нито писмо, нито малка бележка! В азиатската коварност и предпазливост западните банкери не можеха да се мерят с него. Отначало Скарлатов стоеше в сянка. Никой не му обръщаше внимание. Даже Бускè престана да се занимава с него. На французите в момента никак не им бе до откриване на нова банка. Мина известно време, в което банкерът само чакаше. И той дочака!...

Пристигна екстрено запитване от ръководството на Банк дьо Пари е де Пей Ба директно до него, а не чрез Бускè, да си даде мнението за конфликта. Това бе първият пробив. Те вече не се доверяваха само на своя пес. Банкерът написа любезен и подробен отговор. Умело и без обиди изтъкна грешките, допуснати от Бускè, неговото фанфаронство, разпуснатия му живот, но най-вече неумението да организира и запазва банковата тайна. Спря само до анализа на фактите. Не даде никакви съвети за излизане от кризата. Последваха нови, тревожни телеграми и писма по куриери. Старият банкер бързо и акуратно отговаряше. Постепенно той създаде впечатление пред ръководството на Пари Ба като за почтен, мъдър, аналитичен и спокоен партньор, на който можеш винаги да се довериш. С такт той вмъкваше единични пасажии, в които скромно изтъкваше, че е верен на първата си любов — Пари Ба, въпреки пренебрежението на ръководството ѝ. Макар и незаслужено обиден, превъзможва личните си чувства, като е готов да помага в труден момент. Спомена, че ако те се бяха съветвали с него, не би се стигнало дотук. Внушаваше дипломатично колко е неподходяща пряката намеса във финансите на една държава чрез чисто френска банка. Тук той изтъкваше значението на малката частна, национална банка като трансмисия между гиганта Пари Ба и политическия живот на дадената страна. Именно тя се явяваше като чудесно прикритие за скрити цели и намерения, за политически влияния и нелегитимни финансови операции. Писмата на Пари Ба ставаха все по-доверителни и любезни, а неговите доклади все по-директни и независими.

Но освен тия благоприятни факти, той не можеше да не отчете няколко тревожни обстоятелства. Скарлатов никога не се доверяваше на един или два източника за информация. Обърна се за сведения към колеги от неговия ранг. Малките банкери също имаха свой морал, когато трябваше да се защитават от едрите банкови концерни. Те си

помагаха в трудни минути и силата им бе преди всичко в обmena на информация. Един негов стар приятел — банкерът барон Щерн от Швейцария, му изпрати доста интересно писмо. Съобщаваше му, че немската и френската група може би ще се споразумеят по някакъв начин. Още по-тревожно бе, че, според Щерн, немците биха били доволни, ако вземат макар и малко участие в заема, и по-специално, ако фирмата Круп вземе дял от военните доставки. Това значеше, че немската група се е примирила със загубата. По това трябваше да се помисли. Нали Паул Кауфман бе преди всичко представител на Круп?! Сега Скарлатов не можеше да вярва нито на Пари Ба, нито на Кауфман и немците. Настъпи решителният момент. Банкерът повече не можеше да изчаква. Написа писмото, което отдавна бе замислил, лично до тримата директори на Пари Ба. В него с голяма тревога съобщаваше, че „току-що“ е научил от сигурен източник за плана на Пари Ба да създаде чисто френска банка в страната. Искаше в най-близко време точен отговор какво смятат да правят с него и неговата Банка. Решително заяви, че в зависимост от техния отговор той ще определи за в бъдеще своето, и респективно на Банката, поведение спрямо Пари Ба. И сега, като изостри съзнателно отношенията си с французите, отново остана да чака, защото бе техен ред. Те неминуемо трябваше да отговорят и да реагират. Затова когато Никола влезе сутринта в трапезарията, той не се учуди на неговото съобщение:

— В кабинета Ви чака господин Бускè.

Старият банкер не можеше да скрие радостта си, че е предугадал точно ходовете на тримата директори и те, от своя страна, бяха заповядали на песа Бускè да дойде лично в Банката му. Все пак ще го накарам да почака малко, помисли банкерът и си сипа още една пълна чаша кафе, което започна да пие преднамерено бавно с някаква злорада наслада. Трябваше да сплаши Бускè, да го накара да излезе от релсите, да драматизира така картината, сякаш кризата е готова всеки момент да избухне и тогава Бускè да алармира Пари Ба. Не че старият банкер нямаше още няколко запасни хода. С тях неминуемо можеше да предизвика политически скандал. Беше събрал добра колекция от донесения, разписки, оригинални бележки, писма и преписи за рушветчийството на Княза, министрите и генералите. Тази колекция непрекъснато се попълваше. Но тогава щеше да отреже собствения си път за каквото и да било споразумение с Пари Ба. Той не беше убеден,

че по тоя начин ще навреди и на Княза, но значеше да стане негов смъртен враг, а с това дейността на Скарлатов и неговата Банка в страната се поставяше под въпрос. Не, той нямаше да използва тези отчаяни ходове, но щеше да запази колекцията за по-благоприятен момент, когато ще бъде силен! Тогава щяха с лихва да му платят и нервите, и безсънните нощи!... Засега обаче и дума не можеше да става за някаква печалба! Сега борбата бе за оцеляване на Банката.

Той нарочно слезе по тайното извито стълбище, което водеше през скритата врата в кабинета му. По тоя начин знаеше, че макар и за миг, ще изненада Бускè и ще види истинското му състояние. А всяка изненада означаваше психологическо предимство. Той тихо откряна замаскираната врата, която изглеждаше част от библиотеката, и се удиви от вида на Бускè. Последният се разхождаше напред-назад в кабинета и си говореше нещо сам на родния си език. Явно не бе на себе си. Бускè не го забеляза веднага, така че банкерът има възможността да го наблюдава по-дълго, отколкото бе очаквал. Когато Бускè го видя, той просто не можа да реагира, а като се съвзе, каза:

— По дяволите, защо не влязохте като хората от вратата!

Това бе грубост, проява на невъзпитан човек, каквато бе истинската му същност. Случката предопредели цялото по-нататъшно поведение на Скарлатов.

Щеше да противопостави на арогантността аристократичната любезност. А той беше майстор на етикецията! Избра за разговора френския език и с дълбоко учудване възкликна:

— Но, господине, аз съм у дома си, в собствения кабинет!...

Говореше му с усмивка като на малко, непослушно дете.

— Седнете, господин Бускè, Вие сте очакван и скъп гост в моята скромна Банка.

Бускè, объркан, седна в близкия фотьойл. Бе потресен. Всичко бе очаквал, но не и такава любезност. Той искаше да се вземе в ръце, да събере мислите си, но старият банкер му пречеше с говоренето си.

— Имате измъчен вид. Трябва по-малко да работите. Но това е естествено... Големите работи ги вършат големите хора!... Ние им се възхищаваме, когато раздават къс по къс себе си, но не можем да бъдем като тях...

Скарлатов отиде при стъкления шкаф с напитките.

— Какво бих могъл да предложа на скъпия гост? Арманяк? Вино?

Бускè отрицателно кимна с глава. Тогава старият банкер седна в най-близкия до Бускè фотьойл. Съчувствие и загриженост се четеше по лицето му.

— Мога ли да направя нещо за Вас?

Изведнъж Бускè нервно заговори:

— Господин Скарлатов! аз съм обиден! Дълбоко съм Ви обиден! Вие ме пренебрегвате! Вие ме дискредитирате! Вие не ме уважавате!...

Бускè спря, погледна банкера. Смяташе, че последният бурно ще реагира. Но Скарлатов мълчеше и доброжелателната усмивка не слизаше от лицето му.

— Е, какво мислите по всичко това? Говорете!

— Какво да кажа... аз Ви слушам, господин Бускè, и си мисля как хората не могат да се разберат, макар Създателят да им е дал език да говорят... Не знаех, че съм могъл да засегна такъв голям човек!... Та кой съм аз? Малък банкер в малка страна! Но ако мислите, че с нещо съм Ви засегнал, готов съм да направя всичко, за да разсея Вашето съмнение!...

Бускè го прекъсна. Той не можеше дори да слуша учтиво.

— Вместо, господине, ние да бъдем в един лагер, да ми помагате, да ме подкрепяте, Вие заставате...

Бускè млъкна. Той разбра, че настъпва в област, където без преки доказателства само би развалил нещата.

— аз Ви слушам внимателно, господин Бускè. Не разбрах само къде аз заставам?...

— Не ми помагате...

— Господин Бускè, когато дойдохте за пръв път в България, ако си спомняте, аз бях първият човек, който Ви посети *pour faire une visite d'amitie*^[2]. Макар и малък финансист, но изхождащ от същите кръгове, чийто официален представител бяхте Вие, мислех, че ще мога с нещо да облекча Вашите начални стъпки и да поставя основите на бъдещата ни съвместна работа. Кажете ми, как ме посрещнахте тогава?...

Скарлатов никога нямаше да забрави това посрещане. Той щеше да го помни до края на живота си. И дори в миговете, когато смяташе, че е длъжен да помогне на Бускè, беше достатъчно само да възстанови в съзнанието си този епизод, за да се спре.

— Да оставим това настрана, господине! — каза Бускè.

— Готов съм. От моя страна мога да ви уверя, че не питая никакви лоши чувства към вас.

— Това не е вярно. Спомнете си Юнион-клуб!

— Господин Бускè, повярвайте ми, по този път доникъде не можем да стигнем...

— Господин Скарлатов, напоследък някои кръгове водят кампании срещу мен.

— Срещу вас?

— Не се правете на наивен! Това са ваши приятели, ваши политически съмишленици!

— Господин Бускè. Човек не може да избере родителите си, камо ли приятелите си. Аз нямам приятели, а имам делови връзки с хората. Що се касае до принадлежността ми към народно либералната партия, която в момента управлява, все едно да обвиниш Людовик XVI, че е роялист!... Виждате сам колко несериозно е всичко това!

— Вие бихте могли да спрете опозицията, да ѝ се противопоставите, да ѝ повлияете.

— Но това не са деца, а възрастни хора със свое политическо минало и твърди убеждения. Техните партии са също едни от най-старите, най-големите и най-влиятелни в страната. Те също са ръководили дълги години държавата и може би пак ще я ръководят. Помислете какво биха сметнали хората, какво би станало с моя авторитет, ако аз се нахвърлях върху политическите си противници в зависимост от това към коя партия принадлежат?!

— Ако беше само до моята личност — каза Бускè, — щеше да бъде добре, но те нападат финансовите кръгове, към които принадлежим и двамата.

Скарлатов бе помислил, че Пари Ба е инструктирала Бускè да поднесе нещо като нота — заповед, но бързо отхвърли тази мисъл. Ако беше така, той нямаше да е толкова разстроен.

— Досега не съм получавал указания в този смисъл — излъга Скарлатов.

— Представител на Пари Ба в момента съм аз и аз изисквам това!

— Господин Бускè, вие се самозабравяте. Това е частна банка, моя Банка. Тя наистина е свързана с Пари Ба, както всяка малка банка е

свързана с някоя голяма. Простете, че ви припомням тези взаимоотношения. Известно е как биха се отнесли във високите финансови кръгове, ако чуеха вашата перифраза на l'Etat — c'est moi!
[3]

— Можете и това да им докладвате, господине. Напоследък нали с това се занимавате?

Старият banker в миг съобрази, че Бускè прави блъф. Вероятно е усетил, че Пари Ба получава информация и от друго място. Но не знаеше откъде. Явно бе, че Централата с нищо не би издала тайната преписка с банкера. Бускè се боеше за себе си и стреляше напосоки — дано отнякъде се обади скритият му враг!...

— Господине, за трети път в нашия разговор Вие ме обиждате. И ако досега не съм писал в Централата за това, не значи, че след Вашите думи няма да го сторя. Аз не ще Ви питам какво Вие пишете за мене и моята Банка!...

— И какво съм писал?

Банкерът изпита огромното желание да цитира някои откъси от секретните телеграми на Бускè, които държеше в своята лична каса горе, на втория етаж в библиотеката. Но знаеше, че не е нито времето, нито мястото, нито пък Бускè е човекът, пред когото трябваше да издаде какво знае. Затова спокойно отговори:

— Каквото сте пожелали, господин Бускè. Нищо тайно няма да остане. Бъдете уверен, че при една среща с директорите на Пари Ба те ще ми съобщят.

— А защо сте толкова уверен?

— Защото те са възпитани хора.

Този път засегнатият бе Бускè. Той разбра, но не посмя да реагира. Все едно, че не бе разбрал.

— Имам да Ви съобща важно известие от Централата. Получих го от директора Торс. Ето го! Можете да го прочетете!

Бускè подаде един плик на банкера, но той не го взе.

— Писмото е до Вас лично, господин Бускè, ще Ви бъда благодарен, ако устно ми съобщите пункта, касаещ мен.

— Пишат, че трябва тясно да сътрудничим в тия трудни дни.

— Аз винаги съм бил готов.

Бускè с мъка продължи:

— Държат аз да се консултирам с Вас по всички въпроси.

— Това наистина е вече ново и неочаквано за мен!...

— Е, господин Скарлатов. Готов ли сте на такова сътрудничество?

Не. Скарлатов не бе готов на такова сътрудничество в момента. Освен това щеше да бъде глупаво от негова страна да даде всичко, за да помогне Бускè да се измъкне от тая каша. Какво щеше да спечели? Едно любезно благодарствено писмо. Затова реши да се измъкне от прекия отговор.

— Вие казахте „тия трудни дни“... Как да го разбирам? Както досега ли? И като се измъкнете от „тия трудни дни“, сътрудничеството ще отпадне? Ние никога не сме си сътрудничили! Две години, откак сте в България — защо именно сега решихте това?

— Не аз.

— И после, господине, какво ще е това сътрудничество? Кой ще взима крайното решение?

— Естествено аз!

— А отговорността при неуспех ще нося аз, така ли? И защо се налага да сътрудним?

— Защото се подготвя заем.

— Нима?

— Господин Скарлатов, ако продължавате да играете ролята на неосведомен, разговорът ни става излишен!

— Зависи кой е осведомителят — опозиционната преса, германската, австрийската?... Не е все едно откъде научаваш. Аз знам това, което всички знаят. И точно тоя въпрос се мъча да изясня. Вие ли ме заобиколихте, или Централата. Ако е Пари Ба, аз нямам претенции към Вас. Ако това е Ваше дело, чакам обяснението!

Бускè мълчеше. Той не искаше да отговори.

— Е, господине? Вие в тези години се смятахте безпогрешен. Вие направихте всичко възможно да ме отдалечите от Пари Ба, да скъсате връзките ми с нея. Вие действахте, меко казано, непрофесионално! Вие осъществявахте директно връзката с Княза и правителството на генералите, като афиширахте тази връзка. Според мене Вие, господине, нямате необходимите данни и подготовка, за да осъществите политическите задачи, които Ви поставя Пари Ба. Не се сърдете, но това е мое мнение. А в лицето на моята Банка Вие имахте прекрасна база.

— Тази база е малка — каза Бускè. — Вашата банка не отговаря на новите изисквания. Заемите, които сме отпуснали на България, достигат астрономически цифри. А гаранциите, гаранциите?... Там е въпросът, господине!

— Моята банка можеше да се разшири, да уголеми дейността си, за да отговори на новите условия!

— Вече не може.

— Благодарение на вас, господин Бускè. И все пак аз съм доволен от вашия отговор. Благодаря ви!

— За какво?

— А нима не разбирате? Щом моята банка не отговаря на новите изисквания, тя е излишна!

— Това не е вярно!

— Тя вече не е необходима на Пари Ба или на вас лично?

— Не, не ме разбрахте.

— Разбрах ви много добре! А сега кажете ми, изпращали ли сте доклади до централата, настоявали ли сте тя да скъса връзките си с мене? Казвали ли сте, че моята банка е излишна? Предложили ли сте план за нова, чисто френска банка?

— Не.

Старият banker нищо не отговори. Можеше с една дума да изобличи Бускè, но нямаше смисъл.

— Господин Бускè, както виждате, разговорът не доведе доникъде. Предайте на централата, че в най-близко време бих искал да се срещна с ръководството. Предайте им, че основният въпрос, който ме интересува, е какво възнамеряват да правят с мене, банката ми и добрия алианс помежду ни. Пак повтарям! За да съществува банка в малка страна, тя по принцип следва да бъде дъщерна, със своя майка в лицето на голяма, международна банка. Е, добре! Отказва ли се майката Пари Ба от мен? Докато не получа този отговор, аз ще остана настрана от битката! В зависимост от него ще определя и моето бъдещо поведение! Това, което очаква мен и Банката, не ми е безразлично! Оставам с най-дълбоки почитания...

Старият banker се изправи. Бускè бе принуден да стане. Разговорът бе свършил.

[1] Гръцката финансова политика. ↑

[2] За да направя приятелско посещение. ↑

[3] Държавата — това съм аз! ↑

ГЛАВА ДЕВЕТА

Във всяко дело, изискващо нерви, напрежение и упоритост, настъпва един период на безразличие, независимо, че се касае за собствената съдба. Често пъти хората със сизифови мъки^[1] докарват една работа почти до успех и точно когато трябва още малко усилие, едно последно малко усилие, тогава настъпва безразличието. Големи дела са били проигравани по този начин. Мъдрата природа, според банкера, бе предвидила това състояние като милост към бъдещите мъки и страдания, за да се посрещнат с притъпено съзнание. Така сърната, която дълго бяга от кучетата, в даден миг се примирява и се оставя да я разкъсат. Така може би осъденият на смърт, който чака изпълнението на присъдата, я посреща с известно безразличие. В своя живот банкерът нямаше кумири. Той умееше да прави разлика между обикновената човешка природа и положението, което бе достигнал човек в обществената пирамида. Защото природата бе една — и добра, и лоша, и за бедни, и за богати, но по никой начин не бе необяснима и необикновена. Наистина заложите не можеха да се пренебрегнат, но колко хора с едни и същи заложи постигаха коренно противоположни резултати в своята дейност!... Едни на върха, други в калта! Важни бяха не заложите, а обстоятелствата, късметът, щастието, случайността — както щеш го наречи! А това не зависеше от човека. Следователно — и дейността му беше зависима. Според него тя представляваше резултантна от сблъсъка на желанията, стремежите и волята на милионите хора, които живееха в света заедно с отделния човек. А не по-малко и от тия, които бяха живели преди него, от природната среда, па даже и от планетите, от вселената... И като единствена проява на независимост от обстоятелствата в критичния момент на избор оставаше само волята. Но тя бе толкова малко в човека и така неравномерно разпределена!... Именно тази свободна воля, дадена на човека от природата, сякаш за да му се надсмее, той можеше да използва само в кратък миг, само в критичния миг. Скарлатов не вярваше в съществуването на особени свръхсъщества. Обичаше понякога да разглежда великите личности като обикновени

хора, които също е трябвало да удовлетворяват своите нормални потребности и нужди. Общо взето той уважаваше победителите и късметлиите, независимо от тяхната морална същност, и с презрение се отнасяше към победените. С удоволствие четеше за Александър Македонски^[2], смяташе Юлий Цезар^[3] за велика историческа личност, а Помпей^[4] за нищожен. Що се касае до Наполеон Бонапарт^[5], той бе играл особена роля в неговия живот. Може би в негово лице се бяха съчетали двата фактора — обстоятелствата и волята!... Затова той като маяк привличаше птиците, летящи в мрака, амбициозните слепи птици — хора със стремеж към славата. Това беше на младини. А сетне видя картината на Деларош „Наполеон след битката при Ватерлоо“. Един грохнал, уморен човек седи на стол в бедна стая, с отпуснат корем, с ботуши над коленете, с почти окапала коса — така както изглеждат тия, които са пропуснали критичния миг. От тая картина лъхаше безсрамие и това безсрамие го поразя. Той си купи илюстрираната картичка от картината и понякога я разглеждаше горе в библиотеката. Тогава се закле в себе си да не изпадне никога в това състояние. Той се отказа от славата в името на умереното приличие. А това до известна степен значеше уважение към останалите хора, срам от тях. И ето, в тази дълга утрин след излизането на Бускè, летаргията и сънливостта постепенно го обзеха. Идваше лятото... Той си мислеше за село, за къщата, за гледката, за разходките по околностите и чувстваше как волята за действие го напуска. Приятно му бе да се отдаде на мечти, в които нищо да не прави. Това, да престане да се бори, бе най-важният елемент на мечтата.

Така старият banker седеше в кабинета си сам със своите мисли. Стана му неприятно, когато тихо влезе Туше Динев. Облечено както винаги — бедно, но чисто, момчето и този път не носеше вестници. Не ги носеше вече две седмици подред, но Скарлатов, потънал в своята дейност, не забеляза отсъствието му. Вестниците се получаваха редовно в Банката. Той редовно ги четеше, но не се и запита кой ги донася. Освен това не бе свикнал момчето да идва сутрин, в разгара на работата, а следобед, когато бе приключил вече деня. Банкерът не погледна повече към него.

— Оставете вестниците на масата — каза той. Момчето продължаваше да стои до вратата. Все още се надяваше, че старият banker ще го покани.

— Господин Скарлатов — каза на френски момчето, — аз вече няма да Ви нося вестници.

— Така ли? Но аз ги получавам.

— Там е работата, че вие ги получавате, а аз не ги нося.

— За мене са важни вестниците. Останалото не ме интересува.

— Господин Скарлатов, искам да поговоря по един въпрос с Вас...

На банкера изведнъж му стана неприятно.

— Ще ми предложите сделка?

— Имам нужда от вашата помощ.

О, Господи, помисли Скарлатов, защо всичко в края на краищата се свежда до пари? Ето и този — носи вестници, даваш му бакшиш и накрая решава, че съм му дължен с нещо!... От всички така наречени обществени дейности банкерът най-много ненавиждаше филантропията. Смяташе, че е безсмислена, че унижава човека и с нищо не му помага.

— Мене ме уволниха от службата — каза момчето. Той не погледна нито веднъж към него, но чу как гласът му затрепери. Само да не се разплаче!... В този кабинет бяха влизали и жени, и мъже, и млади, и стари, и на върха на обществото, и на дъното, и политици, и поети, и художници, и изобретатели, и иманяри, и какви ли не още представители на безкрайните човешки дейности. Те бяха и добри и лоши, и мошеници и наивници, но едно ги сродяваше в този кабинет. Всички идваха за пари. А за да бъдеш банкер, се изисква особена нагласа на поведението към останалите хора. Да останеш глух към воплите или към лъжите им, към измамата или нещастията им, и да не дадеш пари! Това може да стане само при едно обстоятелство. Ако не им вярваш нито за миг! От дългия си житейски опит той бе разбрал, че душевна сила и издръжливост са нужни не само да устояваш на злите, но и на добрите, дори повече на добрите. Старият банкер бе тренирал цял живот в това поприще и за него не представляваше никаква трудност или душевна мъка да каже твърдо „не“. И не само да каже, но и да унижи просеция така, че завинаги да му изчезне охотата за подобни молби. Смяташе, че така възпитава ближните и го вършеше с удоволствие. Затова първо ги оставяше да говорят, да плачат, да си кажат мъката или да лъжат, а после с няколко резки думи, тъкмо когато

те, самозабравени, смятаха, че са успели да го трогнат, ги поставяше на място.

— Е, господин Динев, да чуем вашата история!...

Момчето заговори бързо и развълнувано.

— Господин Скарлатов, Вие познавате пивовара Хорачек и господин Хайман — техника по електричеството.

— Няма значение, продължавайте.

— Те не си бяха платили абонамента, а аз им носех виенските вестници. И изведнъж са заминали. Съобщих това на господаря. А той каза, че са ми платили, но съм присвоил парите. Уволни ме веднага. От две седмици съм без работа.

— А защо не са си уредили абонамента?

— Вероятно, защото са знаели, че ще заминат.

— Глупостта и доверчивостта също имат своята цена. Вие, господин Динев, я платихте. Бъдете доволен, че ви се е случило в млада възраст. Отсега поне ще знаете!

— Не ми ли вярвате?

— И да ви вярвам, какво ще ви помогне това? Аз не съм поп!

— Знам, господин Скарлатов, но аз идвам за съвет.

— Само за съвет?

— И за помощ. Ето, господин Скарлатов, въпреки всичко аз завърших гимназия. Надявах се на по-висока диплома, но нещастieto последните дни ми се отрази. Заповядайте, вижте...

Момчето се приближи до бюрото и остави дипломата. Банкерът не я погледна и заговори изведнъж на български.

— Можете да си я вземете, господин Динев! В тази страна манията за образование е развита патологично. Сега всеки смята, че най-голямото постижение в живота му е да има диплома. Не положението, не парите, не неговата дейност са важни, важна е дипломата. И тия нещастници, хванали се като „кърпави за тояга“ за парчето хартия, упорито изискват от останалите хора уважение пред техния труд. Но животът е сложна дейност, господин Динев. Тя изисква от човека цялата му активност и мозък. Ако образованието даваше на хората поне навика за самостоятелно мислене, би било добре! Но не! Образованието е като един забъркан лабиринт, който не води доникъде, или по-скоро води до късчето хартия. Не си заслужава да загубиш тия години от живота си! Той е толкова кратък...

Това беше една от любимите теми на банкера. Темата за образованието. Тук сарказмът му стигаше до крайни предели. Но време беше да спре. Все пак той каза:

— А образователната система се развива все по-далеч и по-далеч от реалните изисквания на живота, така че в бъдеще моята кобила Зорка, ако я запиша в университета, вероятно ще го завърши. И така, господин Динев, аз не ви поздравявам.

— Господин Скарлатов. Мене не ми остава нищо друго, освен да стана чирак във фурната на тетин ми.

— Поне дейността ви ще бъде от полза на хората!

— А аз исках, господин Скарлатов, толкова много исках да стана нещо...

Гласът на момчето пак затрепери. Този път банкерът вдигна поглед. Момчето плачеше, тесните му рамене се тресяха. То все още държеше в слабата си ръка с дълги пръсти парчето хартия, наречено диплома. Ръката му трепереше.

— Не ви задържам повече — каза Скарлатов.

— Ей сега, господин Скарлатов...

Момчето по детски си обърса носа с опакото на закърпения ръкав. За него всичко бе пропаднало. Бяха пропаднали мечтите, пропадна надеждата в помощта, която би му дал този горд и богат старец, в чиято сила той вярваше повече, отколкото в могъществото на франция. Банкерът за последен път го погледна. Лицето на момчето бе изпито, бледо като платно, с прилепнала кожа към костите. То тръгна към вратата. Спря се. Обърна се и каза на звучен френски език:

— Сбогом, господин Скарлатов, не ме помнете с лошо...

То тихо притвори вратата след себе си. Старият банкер, за разлика от друг път, не забрави веднага посетителя. Той стана от бюрото. Отиде към стъкления шкаф. Наля си чаша коняк. Изпи я на един дъх. Наля втора. Настроението му бе развалено. Странно, че това момче го застави да мисли за него и след излизането си. Ама какви задължения, джанъм, имам аз към него!... — ядоса се на себе си банкерът. Аз не се грижа за собствения си син, та за чуждите ли деца?! Но той съзнателно се въздържа от тия мисли. Настъпваше в една област, която можеше да го доведе до тежко пиянство — отношенията със сина му. Той изпи и втората чаша коняк наведнъж. Главата му приятно се замая. Изпитваше желание отново да си налее. Но се

преодоля. На младини пиеше много, но и носеше много. Тогава се гордееше с това качество. Алкохолът бе в кръвта на Скарлатови. Тежки запои имаше и дядо му, доколкото си го спомняше, и баща му. Самият той не си позволяваше пиянства по цели дни, но обичаше алкохола или, по-точно, въздействието му. А после, когато стана на години, алкохолът не му даваше вече това приятно чувство. Засилваше в него лошите мисли и настроения, особено на другия ден... Болеше го и черният дроб. Така неприятните последици от пиенето надделяха над приятните преживявания и сега, вече мъж над седемдесет години, той не си позволяваше или рядко си позволяваше истинско напиване. Само когато беше на село във ваканция, а не на работа.

В кабинета влезе секретарят Георгиев. На банкера му стана още по-неприятно, че го завари с чаша коняк в ръка.

— Чукайте, като влизате, и чакайте да ви отговоря!

— Но аз няколко пъти почуках...

— Е, добре, какво има?

— Един млад господин дойде и остави този плик за вас.

Банкерът взе плика.

— Излезте!

Секретарят излезе. Пликът не беше залепен. Скарлатов механично извади от него бял лист хартия. С едри кръгли букви, ясно и четливо бе написано: „Семейство Неделеве има честта да ви покани на вечеря“. Всичко му се видя толкова глупаво и безсмислено, че дълго стоя така с плика в ръка. Не можеше да разбере какво иска от него тоя селянин. И този е полудял по етикецията!... Българската дивотия няма граници. Е, днес много ми дойде. Все едно, няма да отида...

[1] *Сизифови мъки* — от Сизиф, герой от гръцката митология. Според легендата за него той бил пратен в подземното царство и наказан от боговете вечно да търкаля нагоре по един хълм камък, който се търкалял пак надолу. ↑

[2] *Александър Македонски* (356–323 до н.е.) — цар на Древна Македония и велик пълководец на античността. Син на Филип II Македонски и ученик на Аристотел. Завладява цяла Мала Азия, Сирия, Египет, Месопотамия, Персия и обширни области в Средна Азия. Империята му се простира от р. Дунав до р. Инд и е най-голямата в древността. Умира от чума във Вавилон. ↑

[3] *Цезар, Юлий* (100–44 до н.е.) — римски държавен деец, талантлив пълководец и писател. Покорява цяла Галия и Британия. Предизвиква гражданска война, за да се провъзгласи за диктатор. Написва „Записки за Галската война“, „Записки за гражданската война“, „Трактат за аналогията“ и др. Убит от заговорници-сенатори начело с Касий и Брут, привърженици на Републиката. ↑

[4] *Помпей, Гней* (106–48 до н.е.) — римски военачалник и политически деец. Ръководи войската при потушаване въстанието на Спартак и въстанията в Испания. Повежда борба срещу Цезар за еднолична власт, но претърпява поражение и избягва в Египет. ↑

[5] *Бонапарт, Наполеон* (1769–1821) — френски държавен деец и пълководец, пръв консул на Френската република, император на французите, издига се в армията по време на Френската революция. Води непрекъснати завоевателни войни и подчинява почти цяла Западна и Централна Европа. В 1812 г. нахлува в Русия и е разгромен. Второто му поражение е през 1813 г. в Лайпцигската битка. Отрича се от престола и е заточен на остров Елба. На 1 март 1815 г. отново завладява властта (100-те дни на Наполеон), но в битката при Ватерлоо (18 април 1815) претърпява окончателно поражение. Изпратен е пак на остров Елба, където и умира. ↑

ГЛАВА ДЕСЕТА

Старият банкер се връщаше от следобедната си разходка. Навън бе здрач. Фенерите още не бяха запалени. Той бе ходил далеч, почти до село Слатина. Беше се донякъде успокоил. Тоя път никой не бе попречил на мислите му. Кученцето Баязид вървеше пред банкера, като от време на време се връщаше, сякаш да се увери, че старият човек не е изчезнал. Но колкото повече навлизаше в центъра на града, толкова повече му ставаше неприятно. Възможностите за прекарване на вечерта бяха малко: Юнион-клуб или в къщи. И двете места не го радваха. В Юнион-клуб щеше да срещне хора, които тъкмо сега не искаше да види. Или Бускè, или едноръкия, или полковника, или Кауфман... а може и четиримата наведнъж, което би било най-лошо, тъй като през цялото време ще трябва да се преструва. Най-неприятна му бе мисълта да се върне у дома. Щеше да се заяжда с домашните, да капризничи и в края на краищата пак нямаше да може да заспи. Тогава си спомни за странната покана от Неделев. Почна да мисли за него. Не знаеше нищо за частния му живот. Богат и хитър търговец, макар и на земя, облечен простовато, сдържан, прикрит, мълчалив... Но това не бяха качества, които разкриваха личността. По-скоро я прикриваха. И все пак трябваше да му отдаде дължимото. Милиони без ум не се правят. От последната среща в кабинета бе запазил някакво зло чувство към Неделев като причина да умрат близнаците „Кастор и Полукс“. Но, така или иначе, това бе най-богатият вложител в неговата банка. А знаеше толкова малко за него!... Добре би било да научи нещо повече... Може би тия сведения в бъдеще да му потрябват?... Затова реши да не се прибира в къщи, а да приеме поканата за вечеря. Изпитваше любопитство, което още повече се засили от мислите и предположенията му. Той спря на пресечката между „Леге“ и „Дондуков“. Кучето се върна до краката на банкера.

— Върви, Баязид, в къщи... — каза банкерът и леко го побутна с бастуна си. Баязид се направи отначало, че не разбира, и леко изскимтя. Но когато банкерът втори път почти го отмести с бастуна, кученцето сви опашка и заситни към банката.

Скарлатов тръгна по улица „Търговска“. Лампите пред някои магазинчета бяха запалени и въпреки настъпването на нощта, тълпа от хора все още купуваше. Той вървеше по средата на улицата с гордо вдигната глава и минувачите се отдръпваха да му сторят път. Повечето го познаваха и сваляха шапки. Банкерът не отговори на нито един поздрав. Така отмина банята и тръгна към Вайсовата воденица. Знаеше, че някъде наблизо живее Неделев, но не попита никого. Когато видя дебелия каменен дувар и къщата на два ката, разбра, че именно тя е на Неделев — не можеше да бъде на друг човек. Тази къща бе стара, направена по селски маниер, но много здраво. Каменните зидове бяха високи, както се правеха по време на турското робство, за да защищават обитателите от разбойници и куршуми. Портата бе огромна и висока, та да минават каруци, натоварени със сено. Потъмнялото дърво бе обковано за здравина с желязо. Самата порта бе затворена. Банкерът побутна малката вратичка отстрани. Тя се отвори и той влезе в двора. Едно голямо овчарско куче се втурна към него. Той спокойно го изчака, като стисна здраво бастуна в ръка. Кучето спря на няколко метра от него и започна да ръмжи. То усети силния противник. В своя живот Скарлатов се бе срещал с доста кучета, които бродеха из турската империя, и знаеше да се справя. Той разгледа двора. Беше обширен, целият в калдъръм. Къщата се издигаше на два етажа. Долният бе целият от камък с малки като бойници прозорчета, зарешетени от желязо. Горният бе облицован с дърво. Голям балкон заемаше цялата фасада. Там се виждаше жълтеникава светлина. Къщата не бе още електрифицирана. Един женски глас извика кучето. То подви опашка и се скри в тъмнината. Банкерът тръгна към дървеното стълбище, което водеше към втория етаж. Тънко момиче с газена лампа в ръка го причака. След като го видя, то бързо изтича нагоре по стълбите. Банкерът заизкачва дървените стъпала. Те скърцаха под него. Горе запалиха нова газена лампа. Когато стъпи на балкона, от отсрещната врата излезе млад мъж. Бе среден на ръст и доколкото можа да го разгледа, елегантно облечен в строго черни дрехи, със смокинг и пеперудка на ризата. Смокингът — английско нововъведение — едва сега си пробиваше път като официален костюм, но по никой начин не можеше да замести фрака и редингота.

— Добре дошли, господин Скарлатов — каза младият мъж.

Имаше тънък глас. Той странно провлачаше думите и особено изговаряше буквата „р“. Този акцент напомни на Скарлатов английския език и Лондон, където бе прекарал в младостта си година и половина. Бе раздразнен от тъмнината и каза:

— А защо не прокарате електричество в тая огромна къща?

— Не си струва труда — отвърна младият мъж. — Тази къща, както и всичко тук, трябва да бъде сринато.

Скарлатов се усмихна.

— Свиреп сте.

Същото момиче, което го посрещна, излезе и застана до младия мъж. Беше на около петнайсет години, с чиста народна носия и зачервени бузи на селско девойче.

— Заповядайте, господин Скарлатов...

Младият мъж му направи място, за да мине пред него, но момичето застана пред Скарлатов и попита:

— Че си свалите ли папучите?

— Не й обръщайте внимание — каза младият мъж. — Иди си гледай работата! — Заповяда и той, но не строго.

Момичето влезе в стаята.

— И аз не можах да свикна, господин Скарлатов. Ама че дивотия — да си събуваш обувките всеки път!...

Скарлатов добре познаваше тоя ориенталски обичай да се влиза в къщи по чорапи, но никога не се съобразяваше с него. Забеляза, че и младият човек е с обувки. Те минаха по един коридор. Някъде се долавяше тракането на кухненски съдове. Миризмата на яхния съвсем не раздразни банкера. Той беше голям любител на хубавата източна кухня, а тук изглежда готвеха добре. Младият мъж го въведе в голяма стая-салон. Едната ѝ стена към балкона бе цялата в прозорци с дървени решетки. Тежки завеси, окачени на халки и вмъкнати в дебели, медени пръчки, се спускаха чак до пода — жълтеникав и много чист. Отстрани стаята бе заобиколена с миндери и възглавници. На стените бяха нарисувани най-причудливи пейзажи — градове и планини, но преобладаваха моретата, корабите и лодките. Странно, помисли си банкерът. Българинът въобще няма отношение към морето, да не кажа, че изпитва страх от водата изобщо... а откъде тази мания да има по стените морета и кораби?! Ако българинът живее близо до хубава, плавателна река, да речем Дунава, той ще се изтегли колкото се

може по-навътре от водата и ще построи града така, сякаш случайно реката е протекла, след като градът е бил построен. Да не говорим за морето!... Българските квартали в морските градове са най-далеч, на възможно най-голямо разстояние от брега, докато гръцките и турски къщи са свързани с морето, с пристанището, с риболова... От българин моряк не става, защото мистично е свързан със земята. Това е най-голямата реалност за него. Но там е и силата му! И от морето банкерът прехвърли мислите си върху селянина. Ето срещу него там, седнал по турски с кръстосани крака, обути в шарени вълнени чорапи, седеше старият селянин Неделев и падналите му клепачи внушаваха впечатлението, че спи. Но Неделев стана и посрещна на крака банкера. Беше тежък, набит, нисък, което особено личеше в сравнение с високия, строен Скарлатов. В средата на стаята имаше голяма кръгла маса с плетени, виенски столове около нея. Над масата се спускаше газена лампа с абажур. Беше силна и добре осветяваше. Чак когато седнаха на столовете, банкерът можа да разгледа лицето на младия мъж. Беше копие на баща си и по наследство имаше същите спуснати клепачи. И той изглеждаше като че спи, макар в началото банкерът да си състави впечатлението за жив, пъргав човек. Разликата беше, че старият имаше огромни бели мустаци, а лицето на младия бе гладко избръснато. С пышкане старият Неделев седна на стола. Явно му беше неудобно. Той цял живот бе свикнал да сяда по турски на възглавница. След посрещането настъпи тишина. Банкерът заразглежда отново одаята. Таванът представляваше типична дърворезба със слънце в средата. Подът бе застлан с тъкан вълнен килим, разкрасен от весели орнаменти в червено и черно. Цялата стая не бе селска, но не бе и модерна. Този стил, който се срещаше от средата на миналия век по богатите къщи, банкерът бе нарекъл турско „рококо“^[1]. В света имаше някакъв постоянен обмен на идеи, мисли и стилове между Изтока и Запада, колкото и това да бе трудно. Така, макар и бавно, славният бляскав стил „рококо“ бе проникнал в Ориента под формата на тавани с дърворезба, рисуванни стени, орнаментирани долапи и тежки завеси. Беше нещо примитивно, но не и смешно, защото там, където се намесват мисъл и чувство за красота, те винаги респектират. Същото девойче, което посрещна банкера, сега с голяма табла в ръка сервира на масата шише ракия и чашки. Явно беше прислужница. Старият Неделев наля лично на госта от ракията. След малко влезе жена му —

дебела, ниска, облечена в селски дрехи. Банкерът стана. Тя скромно протегна ръка.

— Ще ми простите, но имам работа — каза тя, след като го поздрави и бързо излезе.

Всичко това не учуди Скарлатов. В българския дом все още жените и мъжете бяха разделени. Жените никога не се намесваха в разговорите. Тази традиция изглежда строго се спазваше и в дома на Неделев.

— Е, наздраве — каза Неделев.

Тримата се чукнаха. Скарлатов отдавна не бе пил ракия. Хареса му. Беше отлежала сливова.

— На какво дължа честта да бъда поканен за вечеря? — рече Скарлатов.

— Не питай мене, а него. Такива били вече обичаите — отвърна старият Неделев.

— Господин Скарлатов знае, че деловите отношения се уреждат най-добре на вечеря — каза младият човек.

— В България това не е прието — възрази Скарлатов.

Младият мъж млъкна. Изглежда се засегна. Неделев разбра и заговори:

— Уважаеми господин Скарлатов, аз така си представям живота. Ето теглиш една каруца по нанагорнището. Теглиш я и искаш да изкачиш баира. Знаеш, че там ще си починеш, ще се наядеш, ще се напиш и вече няма да теглиш проклетата каруца. Но минават годините. А не си изминал даже и половината път. Все повече и повече капваш... Накрая, като нямаш вече сили, сядаш сред прахта на пътя и казваш: „Ексик олсун и кола, и живот! Никога няма да стигна билото!“ И тогава Господ ти казва: „Е, добре, човече, спри дотука! Толкова са ти били силите! Но ти имаш син. Нека той сега се впрегне и изтегли каруцата!“ Така и аз вече си отивам. И нека син ми Стефан продължи моя път!...

— Да... — неопределено каза Скарлатов и се обърна към младия човек. — Доколкото знам, вие учите в Англия?...

— Да, господин Скарлатов. Но моята отпуска изтече и аз се връщам.

— Какво следвате?

— Завърших търговски колеж в Лондон. Сега от една година работя в една кантора в сити. Имам още много да уча...

В България няма традиция да учат в Англия.

— А аз уважавам ингилизите — каза старият Неделев. — Ингилизинът е нофузлия, тежък човек, голям човек. Виждал съм ги...

— Обяснението на баща ми ви е достатъчно, предполагам... — каза младият мъж. — Но не съм никак разочарован и недоволен от Англия.

— Къде смятате да работите в бъдеще?

— След година се връщам окончателно в България. Ще работя в бизнеса.

— По-точно?

— Интересува ме индустрията.

— А банковото дело?

— Не, господин Скарлатов. Докато стажувах, имах време да преценя силите си. Не ме бива никак в банковото дело.

— Нима няма да продължите пътя на баща си — на едър поземлен собственик?

— Благодаря, господин Скарлатов. Нагледах се в Англия на разорени фермери и благороднически имения. Смятам, че бъдещето не е на поземлената собственост.

— В България все още няма добри условия за развитие на индустрията. Това е трудна, много трудна работа. Ще ви стигнат ли сили да не се разочаровате?

Старият Неделев неочаквано се намеси:

— Аз смятам, че който бяга от земята, той си копае гроба. Но вече съм стар, седнах в прахта до каруцата и не мога нататък да я тегля. Откато се върна, повярвайте ми, господин Скарлатов, животът ми стана ад.

— Това е истина — каза младият човек. — Аз се върнах, за да уточня бъдещите си отношения с баща си. Ако той смята да продължавам линията, водена досега, аз ще скъсам всякакви делови връзки с него.

Старият банкиер се усмихна. Всичко това му напомни на нещо... дежа ву^[2]. Изглежда тук, в тая стара къща, се бяха разгорели тежки спорове. О, как би искал и той да имаше със сина си подобни спорове!... Какво не би дал за това!... Младият човек решително му

харесваше. Хареса му и коректният тон, с който говореше — малко равно, с акцент, никога не повишаваше глас, като запазваше уважение към стария си баща. Явно между двамата царяха приятелски отношения и обич. Скарлатов в някакъв внезапен порив попита:

— Вие единствен син ли сте?

— Единственото дете! — поясни старият Неделев.

Странно, помисли банкерът. Такъв истински селянин и само с едно чедо!

— Това ли е съветникът Ви?

— Аз му разправих всичко — каза старият Неделев.

— Предаде доста добре съвещанието — каза младият мъж. — И аз изтръпнах от неразумните действия на баща ми.

— Все пак не забравяйте, че досега баща Ви е печелил със земята.

— Но вече няма да печели, а ще губи.

— И това е вярно.

— Господин Скарлатов, накратко. По принцип сме съгласни да вложим всичките налични пари в проектираните електроцентрали. Ще ми позволите само да се запозная с документацията. Аз направих, от своя страна, някои проучвания. Вие сте били напълно прав.

— Има риск.

— Разумен риск съпътства всяко дело в бизнеса.

— Няма да ви останат свободни средства.

— Това е вторият въпрос, който искам да засегна. Мене ще ми трябват известни капитали в Англия и преди всичко налични суми във вашата банка, след като се върна в България. След една година да речем...

— Как смятате да ги спечелите, като ще вложите в проекта всички запаси?

— Като продаваме земята.

Скарлатов не можа да скрие изумлението си. Обърна се към стария Неделев.

— Това истина ли е?

— Истина е.

— Вие сте били съвсем прав, като сте го предупредили за бъдещето на едрата поземлена собственост. Надявам се, че все още имаме време и не е станало късно.

— Цените много паднаха... — каза старият банкер. — И с тенденция са още да падат.

— Земята винаги ще има своята цена и тя ще расте! — възрази старият Неделев.

— Дай боже!... — каза Скарлатов.

— Ние се разбрахме с баща ми, че той лично ще продава. Има опит и набита ръка. Вярвам, че няма нищо да загуби.

— Е, сине, ще имаш още нужда от мене! И аз знам някои мурафети^[3]...

— Използвам случая да ви благодаря за съветите, които сте дали на баща ми — обърна се младият Неделев към Скарлатов. — Вие наистина се грижите за клиентите си!...

— Старая се.

— Какви са възможностите да прехвърлите камбио^[4] в лири стерлинги на мое име в Лондон?

— Има такива.

— А как ще ги прехвърлите? Не е ли опасно? Старият банкер се усмихна.

— Ако гледах опасностите, досега нямаше да спечеля нито лев в тоя живот.

— И един последен въпрос. Откъде ще получа лирите?

— На въпроса с въпрос. За какво Ви е този капитал? Той не е малък.

— За да купя акции.

— Имате ли опит в борсата?

— Имам добри съветници.

— Знаете, че в борсата е като в залагането на коне.

— Знам, но искам да опитам.

— Купувайте сигурни акции.

— Господине, не разбрах как ще получа парите?

— Може би сте чули за банкерската къща Баринг енд Корпорейшън.

Младият човек стреснато погледна Скарлатов.

— Кой не е чул?

— Е, добре... Лорд Левълсток ми е личен приятел.

— Повече въпроси, господине, нямам към Вас.

— Напротив. Утре сутринта на двамата ни предстои много работа и тя ще се състои от въпроси и отговори. Впрочем аз имам на разположение пакет от сигурни акции. Може би ще се разберем и за тях. Не мислете, че добрите случаи са само по борсите.

— С нетърпение очаквам да съмне, господине.

— Е, стига вече! — каза старият Неделев. — Време е и да хапнем...

В одаята влязоха с димящи тепсии в ръце девойчето и жената на Неделев. Разговорът спря.

Късно през нощта старият banker се връщаше по безлюдните улици. Луната бе изгряла. Сега София му приличаше на стар ориенталски град — такива каквито ги помнеше. Това впечатление се засилваше от джамията при банята. Застана и погледна минарето. То се открояваше на тъмното небе като сребриста стрела. Старият banker бе пийнал доста, но не за това бе весел. Успешните сделки винаги го ободряваха, вливаха сили в старото му тяло, вяра в бъдещето и успеха. Тази вечер той бе спечелил. „Кастор и Полукс“ щяха да живеят! Щяха да живеят и след него! Те бяха негови деца. Той весело ритна едно камъче, което изтрака по калдъръма. Близо до банката го посрещна Баязид. Старият banker клекна и погали кучето. Не свикнало на ласки, то взе да подскача от радост. Искаше да лизне банкера по лицето. Той се изправи.

Е, добре, Баязид, ние победихме!...

Баязид заприпка пред банкера наистина като победител — с извита нагоре опашка. А когато излезе на улица „Търговска“, Скарлатов с радост видя Банката — красива и бяла, сякаш жива, залята от електрическата светлина.

[1] *Рококо* (фр.) — стил в архитектурата, мебелното и приложно изкуство, с твърде извити линии и претрупани, главно мидообразни украшения. ↑

[2] Вече видяно. ↑

[3] *Мурафет* (ар.-тур.) — умение, изкуство, майсторство. ↑

[4] *Камбио* (ит.) — заемно писмо, полица, платежни средства в чужда валута. ↑

ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА

Старият банкер седеше в дъното на купето. Наоколо бе мрак. Само тропотът на конете и подвижванията на Никола от време на време нарушаваха тишината. Всичко се разви неочаквано бързо. Сутринта той получи секретна телеграма от Пари Ба, последвана от втора. Скарлатов потвърди телеграфически съобщението. Той трябваше да чака на една малка гара след София влака от Париж около полунощ. Там щеше да се срещне с човек от Пари Ба. Банкерът провери разписанието. В тия часове на нощта не минаваше никакъв международен влак. А на указаната гаричка Ориент-експрес изобщо не спираше. Но тази спирка имаше двойна линия и тук можеше да се отбие композицията. Сега, след като бе предизвикал вече Пари Ба, той преценяваше дали е постъпил правилно. Та кой бе той да се опълчи срещу най-голямата финансова империя в света?... Но какъвто и да бъде резултатът, той изпитваше гордост от развоя на събитията. Даже да го смажат, ще го направят лично, а не чрез чиновника Бускè. Той не се съмняваше, че тази нощ ще получи окончателен отговор. Поне на сутринта вече ще знае каква му е съдбата. Не изпитваше страх. Бе готов да приеме и отрицателно решение. Тогава щеше да ликвидира с банката. Щяха да му останат много средства под форма на акции, ценни книжа, недвижими имоти, валута. Щеше да се оттегли на село и да дочака както трябва смъртта. Скарлатов винаги бе мислил, че преди смъртта ще има дълго време да разсъждава и да разговаря с нея за условията... Избра за пътуване купето, а не влака, тъй като трябваше да чака на малката гара много часове, а после и да се връща. Не беше далеч от София. Сега тропотът на конете се забави. Изкачваха някаква височина. Красива е България, си помисли банкерът, но тия планини, хендеци и поточета оскъпяват всичко. Един километър железница или шосе струва колкото десет километра в Холандия или Белгия например. И тук нямаме късмет!... Въпреки че беше вече лято, нощта не бе топла. Той си бе наметнал дебелата пелерина от камилска вълна, купена преди много години в Англия — солидна, вечна дреха. Банкерът подаде глава през малкото прозорче отстрани. Виждаше се

черната ивица на гората. Погледна напред и проследи шосето чак до завоя, което се стелеше като бяла лента. После пак седна назад и се уви с пелерината.

Когато пристигна на Гаричката, той не слезе от купето. Изпрати Никола да се осведоми за влака. Скоро кочияшът се върна. Чиновникът му бе казал, че влакът е напуснал София и всеки момент ще пристигне. Камбанките на спирката удариха трикратно по два удара. Банкерът наблюдаваше от купето и релсите, и малката едноетажна постройка на гарата. Чу се изсвирването на локомотив. От завоя се подадоха светлините на ацетиленовите фенери. Влакът влезе в гарата. Спирачките изскърцаха. Беше странен влак — с мощен локомотив, пощенски фургон и още три луксозни вагона. Скарлатов слезе от купето. Никола дремеше на капрата. Наближаваше полунощ. Чу се говор на хора. Единият от машинистите скочи от локомотива и заговори нещо с дежурния на гарата. Композицията потегли малко напред, спря и после се върна назад. Чиновникът бе отместил стрелката и сега влакът навлизаше в глухата линия. Банкерът изчака да спре и се запъти към първия луксозен вагон. Вратата се отвори. Млад човек застана на платформата. Беше елегантно облечен — по последна парижка мода.

— Най-послед! — каза младият мъж, който слезе от вагона да го посрещне. — Добра вечер, господин Скарлатов. Радваме се да ви видим!... Хубава нощ, прекрасно време!...

— Добра вечер — каза Скарлатов.

— Заповядайте, господине. Господин директорът Тюретини ви очаква.

Банкерът бе предполагал всичко, но че един от господарите на тази финансова империя ще дойде на срещата, го изненада. От тримата директори той познаваше лично само най-стария, Торс. На времето бяха разговаряли около десетина минути в Париж. За втория — Нгуен — често четеше в официалните рубрики на европейските вестници. Но името на Тюретини не му говореше много. Беше най-младият от директорите. Чул бе за него, че е най-амбициозният, най-деловият и най-безкомпромисният от тримата. Името също го стресна. Вероятно е от италиански произход... За да го носи все още във Франция, значеше само едно, че е свързано с историята на Франция. Само в такъв случай чуждо име там можеше да има тежест. Вероятно е с потекло от

ломбардските банкери, финансирали кралете на Франция в тъмните средни векове. Това бе и добре, и зле... Не може да не му направи впечатление и моето име, си мислеше банкерът. И нашата фирма има за основоположник италианец — Джовани Скарлати, от Венеция. Полумъртъв след падането на Константинопол, едва се добрал до българския Балкан... В първото планинско село го прибрали и спасили. Там приел православна вяра и името Борис, подходящо за покръстен човек. Оженил се за богата селска мома и започнал търговия... Вероятно е бил заклан по безкрайните пътища на размирната империя... А вагонът бе наистина луксозен. Целият тапициран във виненочервено кадифе, залято от ярката светлина на кристалните глобуси. Дебела пътека от персийски килим постилаше пода. Един лакей пое пелерината на Скарлатов. Младият елегантен мъж отвори широко вратата. Банкерът влезе в салона. Бе голям, обширен, осветен с мека светлина. Красеше го изящна старинна мебел. Друг огромен персийски килим покриваше целия под. Пред бюрото стоеше самият тюретини. Скарлатов видя пред себе си мъж на средна възраст, висок, строен и изящен, с приятно, издължено лице и живи, черни очи. Косите му бяха запазили напълно черния цвят. Докато италианецът прекоси кабинета, Скарлатов забеляза непринудената му гъвкава походка. Да, този човек бе уверен в себе си, богат и свикнал с лукса. И защо не? Щом Пари Ба му осигуряваше всичко!... На Скарлатов направиха впечатление и старинните скъпоценни пръстени на добре гледаните му ръце, красивата и дебела златна верижка на часовника и диамантената игла на вратовръзката. В целия облик на мъжа имаше нещо младежко и закачливо.

— Радвам се, че най-после срещнах един от най-известните банкери на Изтока!

— За пръв път ли пътувате на Изток?

— О, не, господин Скарлатов. Често съм пътувал, но нищо не съм успял да разгледам и всъщност нямам лични впечатления... Това е проклятието на нашата професия!... Но вие сте живели и работили дълги години на Изток...

Той е добре осведомен, си помисли Скарлатов. Запознал се е с досието ми.

Тюретини дружелюбно хвана за лакътя стария банкер и го погледна право в очите. Беше висок колкото него.

— Ето какъв сте бил, господин Скарлатов...

Дали това значеше добро, или лошо, старият банкер не можеше да определи. Тюретини го заведе до единия фотьойл при малката масичка, почака да седне Скарлатов, после се разположи на другия. Старият банкер веднага прецени, че има работа с потомствен аристократ, чиито маниери са придобити още от майчината утроба. Цялото лице на Тюретини излъчваше интелигентност и енергия. Сякаш не бе пътувал през нощта. Изглеждаше напълно свеж. От тия живи, черни очи бликаше ум като фарове в мрака и смущаваха банкера.

На вратата се показва лакей с червена ливрея, по бели чорапи и златни нашивки.

— Какво ще обичате, господин Скарлатов?

— Кафе.

— Сякаш отгатнахте моето желание... Кафе и коняк — добави тюретини, без да се обръща към лакея. Последният излезе. — С какво дойдохте, господин Скарлатов?

— С коне и купе.

— Най-хубаво е човек да пътува с коне. Така може да разгледа всичко. Влакът е наистина бързо превозно средство, но ти отнема възможността да гледаш спокойно, да запомниш местата и хората... аз винаги съм прекосявал България нощем. Само на разсъмване веднъж видях планини... Отвсякъде! България вероятно прилича на Швейцария?...

— Имаме и равнини, и море.

Скоро лакеят донесе кафето и коняка. Тюретини наля коняк в кристалните чаши, след като предварително ги огледа на светлината. Двамата се чукнаха.

— Пожелавам ви, господин Скарлатов, много, много здраве, дълъг живот и успехи!

— На мене не оставихте нищо да прибавя. На вас също пожелавам големи успехи в работата и личния живот!

Настъпи пауза. После лицето на Тюретини стана сериозно и напрегнато. Той заговори:

— Господин Скарлатов, запознах се подробно с конфликта между чиновника Бускè и банкера Скарлатов. С Бускè не бих искал да се занимаваме. Той е от друга порода, не особено чиста... англичаните

не биха търпели нерасово животно, но ние търпим! И знаете ли защо? Защото хапе, лае и пази Банката, пази нашите интереси и тия на нашите вложители. А това е по-важно, отколкото хората да се възхищават от него, нали така, господин Скарлатов?

Банкерът нищо не отговори.

— Той досега добре се справи с работата. Нашите притежатели на титри по миналите заеми получават редовно дивиденди и свръхдивиденди. Те са доволни. Доволни сме и ние. Именно затова предприехме следващата стъпка — нов заем с конверсия^[1] на всички стари заеми. Сега отвсякъде ще потекат пари. Хората са сигурни в изплащането и печалбата.

— Но конверсията е свързана с друг план — въвеждането на Дет Пюблик, както е в Турция. Не можеш да храниш едно магаре с камъни и да чакаш да ти носи товара! Магарето просто ще умре.

Тюретини искрено се засмя.

— Продължете, господин Скарлатов.

— Напоследък в цял свят се забелязва тенденцията към негарантирани заеми, или по-скоро — към политически гарантирани заеми...

— Това е самата истина.

— А заемната политика на Пари Ба е свързана преди всичко с материални гаранции. Това унижава малките нации и държави. Те са склонни да лавират в противоречията между големите и да измъкват като безпризорни песове кокала оттам, откъдето падне. Светът се промени, господин Тюретини, и заемът вече не е банкова операция, а преди всичко политика!...

— Може би сте прав, господин Скарлатов... Вие навлизате в областта на стратегията, и то далечната... Не мислете, че и при нас всичко е наред. И при нас се водят спорове. И при нас още много не е решено.

— А какво е вашето лично мнение, господин Тюретини?

— Каквото е и вашето. Не бива да си затваряме очите! Аз също съм на мнение, че въвеждането на Дет Пюблик, тоест на пълен финансов контрол, е излишно, непопулярно и свързано с бъдещи усложнения.

— А какви са вашите възможности да не допуснете това?

— Мисля, че шансовете са на моя страна. Ние също дълбоко сме свързани с политиката на Франция. Преди да отпътувам, имах среща с външния министър господин Делкасе. Той е склонен да се откажем от пълния контрол. Освен това аз поемам източния сектор.

— Това е добре.

— Още нищо не е сигурно. Приемете го само като най-реална възможност!

— А моята Банка?

— Ето затова ви извиках... Мислех как да разговарям, преди да се видим. Как ще реагирате... Вие сте наш дългогодишен партньор! И аз не исках да ви наскърбя. Сега, като ви срещнах и имам вече лично впечатление, стигнах до извода, че трябва да говоря направо! Вие сте от хората, които понасят истината.

След дълга пауза старият банкер с мъка проговори:

— Това окончателно решение ли е?

— За добро или за зло, но е решение на ръководството. Едва ли ще облекча болката ви, ако кажа, че не мина без борба.

Скарлатов погледна Тюретини. Да, този човек се бе борил да запази банката му.

— Благодаря ви, господин Тюретини.

— Ще ми позволите ли да продължа нататък?

Старият банкер кимна с глава.

— Е, добре. Напълно съм съгласен с вашите изводи за значението на малката банка в малка страна, свързана с голяма банка на голяма страна. И аз смятам, че вашата трябва да остане, нещо повече — да засили своята дейност!

— Не ви разбирам добре...

— Новата банка в България с нищо няма да бъде свързана с вашата! Тя остава напълно самостоятелна. Вашата е също самостоятелна и направо ще бъде свързана с управата на Пари Ба. В работата ви няма да се намесват нито Дет Пюблик, нито респективно Бускè. Желателно е колкото се може по-малко да се афишира тази наша директна връзка. Сега разбрахте ли?

— Остава ли моята Банка при същите условия?

— И нещо повече! Ние решихме да подсилим авоарите на Банката Ви на първо време с десет милиона.

— Франка или лева?

— Франка, и то в злато! По техническите подробности ще изпратя специален човек. Освен това в новия заем и в доставките ще участва и Вашата банка. Смятаме част от военните поръчки да минат чрез Вашето посредничество.

— А ще мога ли да разполагам с тия десет милиона?

— Не съвсем, господин Скарлатов.

— Как да разбирам?

— Оставяме ги като резерв. Светът е колело и то се върти. Не знаем утре в каква ситуация ще се озовем. Част от тия пари, разбира се, ще останат за работата Ви, но малка част. С по-голямата ще се разпореждаме ние чрез Вашето посредничество.

— Разбрах. Нещо като таен фонд.

— Вашият Княз, доколкото ми е известно, харчи много и обича златото.

Старият банкер погледна усмихнатото лице на Тюретини.

— Трябва да се внимава — каза банкерът. — Никога да не се задоволява напълно, защото апетитът му расте.

— Ето това оставяме на Вас, господин Скарлатов! А сега искам да чуя Вашето мнение!

Старият банкер помисли за последен път и реши. Условието бяха много по-добри, отколкото бе очаквал. Той запазваше всичко.

— По принцип съм съгласен.

— Отлично, господин Скарлатов! Още като Ви видях, знаех, че ще се разберем като мъже. Сега мога да Ви кажа, че с удоволствие четох Вашите писма и доклади. Научих твърде много от тях. Те ми помогнаха да уточня някои идеи за себе си. И тия идеи съм решил да ги провеждам. Ще мога ли и за в бъдеще да разчитам на Вашите съвети?

Банкерът кимна с глава.

— Трудно ли ще Ви бъде да изпращате по един доклад месечно с пълен финансов и политически обзор?

— Ще се постарая.

— Естествено доклада ще изпращате по мой специален куриер, когото ще познаваме само аз и Вие!

— Съгласен.

Настъпи пауза. После Тюретини каза:

— Господин Скарлатов. Бих Ви помолил да спрете кампанията в печата срещу заема и Бускѐ.

В първия момент Скарлатов искаше да отрече своето участие, но като срещна проникателните очи на Тюретини, реши, че не си струва, и каза истината:

— Бъдете спокоен! От утре ще се разпоредя. Но сами разбирате, че не мога да повлияя на немците и австрийците.

— На откровеността с откровеност. Сега ще Ви издам една тайна... Ние се разбрахме с немската група и с Круп.

— Така и предполагам.

— Вие сте много умен човек, господин Скарлатов. А сега един последен въпрос. Можете и да не отговаряте.

Скарлатов разбра, че това е може би най-важният въпрос тази вечер, и събра всичките си сили.

— Предложиха ли Ви немските финансови кръгове да премине Вашата Банка при тях?

— Да, предложиха ми.

— Какъв беше Вашият отговор?

— Нито да, нито не. Аз трябваше да оставя някаква вратичка зад себе си.

— А ако тази вечер разговорът ни завършеше със скъсване, какво щяхте да предприемете?

— Вероятно щях да ликвидирам Банката. Но сега съм доволен от постигнатото споразумение.

Тюретини стана. Скарлатов също.

— Мога ли да Ви стисна десницата, господин Скарлатов. Вие ми действате ободрително!

Двамата си стиснаха ръцете. Сякаш случайно, на вратата се показва лакеят.

— Шампанско — каза кратко Тюретини.

След миг шампанското бе донесено в сребърна кофичка. Те изпиха наздравецата за успешно сключената сделка. Когато пак седнаха във фотьойлите, Тюретини каза:

— Апропо, Вашата фамилия звучи като италианска...

— Патронът на нашата фирма е бил венецианец. Избягал при обсадата на Константинопол и в България основал нашата фирма.

— Почти еднакви съдби... И моите прадеди са италиански банкери, по-точно от Ломбардските. Странно, господин Скарлатов, нали? Може би прадедите ни някога да са се срещали, както Вие и аз?...

— Може би...

Скарлати, Искарлатооглу, Скарлатски, Скарлатовски, Искарлат бей... спомни си старият banker транскрипциите на фамилията, променяна от обстоятелствата. Как ли ще звучи нашата фамилия след сто години?... Той се усмихна.

— Господин Тюретини, Вие предполагам ще продължите пътя си?

— Да, господин Скарлатов. Следващата спирка е Константинопол, а по-следващата не знам... Може би ще стигна до Багдад... Конфликтът с Багдадската железница се изостри неимоверно.

— Какъв ще бъде резултатът?

— Ако имате акции от Багдадската железница, запазете ги. Ако нямате, час по-скоро купете!...

Старият banker се изправи. Тюретини също.

— Довиждане, господин Тюретини. Желая Ви от все сърце успех.

— Дано! Беше ми много приятно да се запозная с Вас лично. Повярвайте ми, господин Скарлатов! Ние има на какво да се учим от Вас, толкова много сте видели...

— Кога тръгвате?

— Веднага.

Старият banker изчака да потегли специалният влак на Тюретини. Когато червените светлини на последния вагон се скриха зад завоя, той остана още малко край линията и чуваше пухтенето на локомотива. После мина зад гаричката и се качи в купето. Никола, вече разсънен, удари конете с камшика и те потеглиха. Навън съмваше. Старият banker се загърна в пелерината. Беше доволен и мислеше за Тюретини. Радваше се, защото разбра, че Тюретини му е съюзник. За пръв път в живота си старият banker почувства радостта и облекчението, които даваше закрилата на по-силния от тебе.

[1] *Конверсия* (лат.) — промяна в условията на предишен държавен заем, който засяга процента или срока за погасяване. ↑

ГЛАВА ДВАНАДЕСЕТА

Работното време на банкера бе привършило. Но слънцето в тоя юлски ден сякаш нямаше намерение да залезе. Изправен до широко отворения прозорец на кабинета си, старият банкер видя как един по един чиновниците излязоха от Банката и се източиха по сенчестата страна на улицата. Горещината навън бе тропическа. Минувачите редки. Даже кучетата се бяха скрили на сянка и дишаха с изплезени езици. Беше прекалено горещо, за да може банкерът да направи своята обичайна разходка, знаеше, че и нощта ще бъде топла. Едва на разсъмване щеше да се захлади. А имаше този следобед да свърши една важна работа, която бе отлагал месеци наред. Трябваше да напише писмо до банкера барон Щерн в Швейцария. Ако се касаеше до нещо делово, той нямаше да има проблеми, колкото и трудна да бе работата. Но тоя път темата бе лична. Отнасяше се до сина му. Той никога не бе и предполагал, че ще има неприятности със същество, излязло от него, с негова кръв, носещо същото име Борис. Всички първородни мъже във фамилията носеха по традиция името Борис. Неговият син не бе само първороден, но и единствен. Банкерът се бе оженил на петдесет години. Взе също по традиция съвсем младо момиче, израсло на село, но твърде богато. От основаването на фирмата Скарлатови те се бяха женили винаги за здрави български селянки. Затова може би и те бяха здрави и породисти мъже. Бе я видял един-единствен път при някаква сделка с баща ѝ — прочут лихвар и много заможен. Пазарлъкът стана бързо. Изведнъж баща ѝ предложи втора сделка — дъщеря си. Тя му бе едничка. Скарлатов беше преминал годините за женене, но знаеше, че някога трябва да изпълни и тоя дълг. След кратък размисъл той се съгласи. За любов не можеше и да се говори. Момичето не бе красавица, но нямаше и недостатъци. Беше в такава млада възраст, когато всяко момиче е хубаво и миловидно. То безропотно прие решението на престарелия си баща. Направиха пищна сватба в две действия: едното в селото на булката, село в равнината край Марица. Другото действие — в село Скарлатово, в планината. Меденият им месец не трая и две седмици.

Скарлатов имаше отношение към жените, каквото има човекът на Ориента. По-скоро като към фурна, откъдето да се извади хубав хляб! Жената беше за раждане на деца. Това съвсем не променяше отношението му към жените за удоволствие. Тия две различни сфери от интимния живот на мъжа от Ориента бяха добре регламентирани и ясно разделени. Той беше мъж красив, силен и никога не бе имал проблеми с противния пол. Още първата година след брака се роди син. Банкерът идваше само два пъти годишно на село. Той не познаваше жена си достатъчно. Беше покорна, не напълня след раждането, остана стройна като фиданка, много чиста и мълчалива. Дразнеше го нейната религиозност. Понякога я измъчваше с въпроси за разни неща. Искаше да разбере какво мисли. Не получи никога отговор. Но това тайнствено същество имаше свой живот. Беше я виждал и да се смее в компанията на домашните — Донка и Никола. Те всички живееха заедно в огромния им сарай на село. Беше добра домакиня и се справяше с имотите, слугите, работниците. Всички я обичаха. Обикаляше по църкви и манастири. Дразнеше се, че води непрекъснато детето с нея. Но когато построи новото здание на Банката и обзаведе жилището си, той я доведе в София. С нея доброволно дойдоха Никола и Донка, въпреки че имаха деца и имоти на село. Тя никога не можа да свикне с новото си положение. За сина си също не знаеше нищо. Виждаше го, че расте сред жените. Тя възприе всичко, каквото той пожела. Облече хубави западни дрехи, които bankerът сам избираше и купуваше. Тя стана привлекателна, нежна, млада жена. Той се гордееше с нейната благородна красота, когато излизаха с ландото или ходеха по улиците на София. Имаше природна интелигентност и неповторимо чувство за такт, което респектирало хората. Княз Александър Батенберг винаги се отнасяше с особено внимание и уважение към нея. А после се случи непоправимото. За пръв и последен път те се сблъскаха заради сина им. Беше време да го изпрати в Роберт колеж в Цариград. Жена му се възпротиви. Никога не бе очаквал такава воля в нея. Но той се наложи грубо и безпрекословно. Просто вдигна един ден малкия Борис и не позволи да се сбогува с майка си. Детето плачеше, когато файтонът напускаше София. Старият banker смяташе, че дава добър урок в живота и на жена си, и на сина си. А после всичко се разви като в някакъв кошмар. Тя престана да му говори. Седеше сама по цял ден в

стоята или обикаляше черквите и манастирите. Почна да слабее. С безразличие му подписа документ, за да разполага с всичките пари и имоти, които наследи след смъртта на баща си. Това бе основата на златния трезор в Банката. Лихварят приживе бе превърнал всичко в злато. Банкерът точно в тоя период нямаше време да се занимава нито с жена си, нито с детето си. Веднъж го посети в Роберт колеж в Цариград. На втората година от раздялата със сина ѝ зимата бе особено сурова. В един студен януарски ден жена му се бе вдигнала да посети Кремиковския манастир. Когато се върна, тя легна и повече не стана. Банкерът събра всички медицински светила на Столицата. Казаха, че е пневмония. Тя не се бореше с болестта. На седмия ден изпадна в безсъзнание. Банкерът и до ден-дневен смяташе, че тя е искала да умре. Синът дойде за погребението на майка си. След погребението се опита да поговори с него. Синът мълчеше. Когато завърши колежа, той се прибра в София и ходеше всеки ден на гробищата заедно с Донка и Никола. Една вечер банкерът спомена, че трябва да избере университет. Синът каза, че се е спрял на Женевския. И когато банкерът поведе разговор за издръжката, момчето най-спокойно му заяви, че това не е негова работа. Банкерът бе изумен от нахалството му. Тогава вдигна ръка. Наистина не го удари. Момчето стоеше все така спокойно и го гледаше с невероятна омраза. Ето тази омраза в очите на сина си той не можа да забрави, както не можа да забрави кроткия поглед на жена си, преди да склопи очи. Внезапно на другия ден синът замина. Трябваше му много време и неимоверен труд, докато разбере, че е в Женева и учи в Университета. Чудеше се откъде има пари. А сетне разбра, че в началото е живял в невероятна мизерия, но малко по малко се съвзел. Почнал да преподава уроци на чуждестранни студенти и да ги готви за изпити. Старият банкер направи стъпки, които според него бяха унизителни. Писа писмо. Не получи отговор. Дълго време остави работите да се развиват от само себе си. И после го заболя. Заболя го мъчително, постоянно, неудържимо. Болеше не тялото, а най-страшното — душата. Болеше го и от жена му, и от сина му. Старият банкер нито за миг не помисли, че може би не е бил прав. По стар навик и с помощта на диалектиката винаги другите бяха причина за болката му. Понякога в безсънните нощи крачеше по огромната къща и един и същ вик сякаш огласяше тишината. Цвето, Цвето... какво лошо ти направих, та ме прокле?!... И

мене, и сина ми... Но банкерът беше упорит човек. Той лесно не се предаваше. Свърза се с барон Щерн в Женева. Двамата се срещнаха в Германия. Колкото и да му беше трудно, Скарлатов се принуди да му обясни всичко. Щерн, като всеки евреин, се оказа човек, който добре разбира семейните проблеми и отношенията между бащи и деца. Веднага подхвърли няколко идеи на Скарлатов, които той незабавно възприе. Още тогава се уговориха, че баронът ще се грижи, доколкото може, за сина му. Изпрати една голяма сума на разположение в Мезон Щерн и зачака. Вече чакаше три години в неизвестност, прекъсвана от редовните писма на барона, който го осведомяваше редовно за сина му. Времето течеше, а банкерът навлизаше в старостта. Все повече в него нарастваше чувството за нещо безвъзвратно загубено, нещо по-лошо — чувството, че има мъдрост, която му е непотребна. Не, той трябваше да върне сина при себе си! Синът трябваше да поеме неговото дело — Банката! Само тогава можеше да изпита радостта от съзнанието, че е имало за какво да остарее... Но как?... Търпение, търпение — си казваше Скарлатов, и единственото, което можеше да направи, е да не мисли. Досега синът му не бе изтеглил нито лев от авоарите в Мезон Щерн. Напротив! Писмата на барона съвсем не бяха окуражителни. Бил самостоятелен, обличал се елегантно, бил един от най-добрите студенти, станал социалист, играел отлично тенис... Учтив, с хубави маниери, културен, говорел прекрасно английски, френски, немски, италиански. Имал вид на здраво и красиво момче. Бил весел, обичал да танцува... Старият банкер се измъчваше най-много от това, че може би няма да има време... Трябваше да бърза... Да направи нещо, но какво?...

Старият банкер седна зад писалището. Взе от папката един лист бяла, копринена хартия с герба на Банката встрани и започна писмото до барон Щерн:

„Mon frère^[1], тежък е нашият банкерски живот. Ние сме заобиколени от врагове и рядко имаме приятели. Сами сме като в пустиня. В трудни мигове можем да се обърнем само към малцина от нашия кръг. Ти, мили приятелю, също си баща. И ето, аз, старият човек, се обръщам към тебе не като банкер към банкер, а като баща към баща...”

Накрая, за да направи удоволствие на барона, написа по староеврейски: „Господи, където ме зовеш, там ще дойда!“

Когато завърши писмото, Скарлатов го сгъна и сложи в голям плик с герба на Банката. После разтопи червен восък и свали огромния, златен пръстен от ръката си, с ониксовия печат. Запечатана го на пет места. След това той се почувства напълно грохнал и душевно изчерпан. Та този свят само зло ли е?... — мислеше той. И всичко, което градя, ще рухне? Не! Това е несправедливо! Така светът не може да съществува!... Душевната болка бе твърде силна. Банкерът усети замайване на главата. Знаеше, че ако още малко продължи тия разсъждения, ще се случи нещо непоправимо. И тогава по стар навик, останал от религиозния период на живота му, когато се чувстваше нещастен, мислеше, че ако направи нещо добро на ближния може би и Бог ще му се отплати със същото. Колкото и да бе умен, колкото и да бе разсъждавал върху религията, живота и смъртта, винаги при нещастие това чувство на покорност и вярата му във Висшето същество се връщаше такава, каквато бе в детските му години. С натезжала глава и крака той изкачи извитата стълба и влезе в библиотеката на горния етаж. Нямаше никой. Мина през салона. В къщата цареше тишина. Тогава отиде в коридора и заизкачва дървените стъпала към таванския етаж. Завари Никола, Донка и двете млади прислужнички във весел разговор. Пиеха чай и ядяха сладки. Когато той влезе, всички млъкнаха и стреснати станаха на крака. Но банкерът не искаше да им развали настроението. Той не стъпваше в тия стаи. Самият се почувства неловко и не знаеше как да обясни своя порив.

— Седнете... — каза той.

Всички седнаха и зачакаха какво ще каже.

— Времето е горещо — каза банкерът.

Никой не отговори.

— Помислих, че ще е добре в тия жарища да идем на село.

От изумление Никола почна да кашля. Донка стана на крака.

— Никола, пригответе с коняра файтона, ландото и натоварете всичко необходимо на една каруца. Вземете такава под наем! Ще може ли това да направите до вечерта, та да тръгнем през нощта на хлад?

Донка изтича и се наведе, като целуна ръката на банкера.

— Господарю... — каза тя с просълзени очи.

Банкерът внезапно се извърна и излезе от стаята. Спусна се по стълбите и отиде в салона. Оттук чуваше тропота на домашните си,

смеха им и веселите гласове. Беше ги зарадвал. Усети как една тиха радост, примесена с печал, нахлува и в неговото вледенено сърце. Когато се чувстваше добър, той се размекваше. Сълзи напиреха в очите му. Но аз не съм такъв!... Бил съм озлобен, но никога не съм плакал!... С мъка сдържа това ново, напирашо в гърдите му чувство. Сега той обичаше всички, но най-много обичаше сина си. Защо той нема щастieto на всички бащи да направи нещо за него? Да му помогне да завърши, да му даде пари, за да обиколи света, или каквото иска за собствено удоволствие? Защо Бог го наказва и му отне бащинството?... А после, като се съвзе, престана да обвинява и вроденото чувство за справедливост взе връх. Тогава си каза: „Защото бях лош баща. Защото не можех да бъда друг. Защото моята Банка изисква всичко от мене, дори личния ми живот. Но още не е късно! Аз ще поправа всичко! Аз ще върна сина си, който мрази парите ми, помощта ми, мрази мене!...“ И в тоя миг той си спомни едно друго, бледо, слабо момче с очи на синчец, с протегната, трепереща тънка ръка, пръстите на която държаха някакво парче хартия. Видя надеждата, а после отчаянието и ужаса от несбъднатите му мечти, и в същия миг реши.

Припаднаше мрак, но навън бе толкова топло, че всички бяха излезли да подишат малко по-свеж въздух на улицата. Старият banker минаваше през Еврейския квартал, огласян от странни песни, викове на деца — грозен, беден, но не отчаян. И когато навлезе в още победния Ючбунар, той се попита кога, след колко години цивилизацията ще навлезе и тук?... Защото беше сигурен, че един ден и това ще стане. Кученцето Баязид, уплашено от безпризорните едри песове, с които софийските улици бяха пълни, се плетеше в краката на bankera. И най-сетне близо до канала, в една улица, застроена с жалки къщи от дъски, той намери фурната на македонца Тано. Когато bankerът влезе в нея, където едновременно се печеше и продаваше хляб, майсторът стреснат се изправи и после направи дълбок поклон.

— Господине... — каза само той. Явно тоя човек бе нещо сбъркал...

— Вие ли сте фурнаджията Тано от Кукуш?

— Сум яз, Ваша милост. Повелете...

— Имате ли някакво момче при Вас на име Туше?

- Господине. Да не е чинило некой магаретлък?
- Не. Къде е момчето сега?
- Горе мѐсе бра̀шното. Ке изва̀диме още ѐдна фурна от лѐбот.
- Искам да го видя.
- Сѐга, господине... Ке ме прѐстите... нема дѐка, да сѐднете.

След малко от дървената права стълба заслиза Ту̀ше Динев. Бе в някакви платнени шалвари и риза, целите побелели. Бяла беше и косата му от бра̀шното, и лицето му. Само сините му очи светеха. Когато видя банкера, Ту̀ше Динев извика:

— Господин Скарлатов!...

— Е, господин Ту̀ше Динев... Аз не казах сбогом, нали? — заговори на френски банкерът.

— Господине, Сир, Господарю мой!... — извика на френски момчето и сълзи потекоха по бузите му.

— Ела, моето момче!

То не смееше да се приближи до банкера, за да не го изцапа. Но кученцето отиде при Ту̀ше и го подуши. Баязид го позна. Той дружелюбно размахна опашка.

— Господин Тано — каза банкерът, — дошъл съм да взема с мене Ту̀ше Динев. Той ще работи в Банката ми. Имате ли нещо против?

— Ами као ке имам?!... Сестра ми, Бог да я просте, добра жена беше, го остави сирак. Бедни люгѐ сме, господин Скарлатов. Не можем още едно дете да изучуваме. Земи го! Да го благослове Господ и да му излейзе късметот! А ти, Ту̀ше, да си послушен, и да се благодареш целиот живот на господинот!...

— Имате ли нещо против, ако още тая вечер дойде с мене?

— Ами он е целиот бербат! Пишин ке го избаняме...

— Аз имам грижата за това. Е, месьо Динев? Предполагам, че багажът Ви не е голям.

— Що веляте, господине!... Една бохчичка салде... — отговори вместо момчето тетин му Тано — фурниджията.

Половин час по-късно, изпратени от цялото семейство на Тано — жена му, петте му мърляви деца, от комшиите, от улицата и съседните улици, от децата и махленските кучета, Ту̀ше стоеше пред фурни́тата. Новината се бе прѐснала мълниеносно по целия беден квартал. А това беше зашеметяваща новина, която се предаваше от уста на уста: „Ту̀ше ке бѐде богат човек!“ А Ту̀ше целуваше на всеки

по-възрастен мъж ръка и приемаше целувките на махалата. Преди да тръгнат, старият банкер влезе за малко с Тано във фурната. Беше приготвил не банкноти, а десет златни наполеона.

— Господине, що правите!... Та яз требе да Ви дадум пари, не Вие!

— Вземете, господин Тано. И за в бъдеще можете да разчитате на мене.

Тано се наведе и целуна ръката на банкера.

— Ке викам жената и децата...

— Няма нужда. Нека тази тайна остане между мене и Вас. Не казвайте на Туше!

Те тръгнаха по улицата. Дълго време след тях вървеше множеството от комшиите и познатите. В тази бедна улица такова нещо не се беше случвало и много време щяха да говорят за това чудо. Чак когато се изравниха с Вайсовата воденица, последните дечурлига от махалата се върнаха. Сега тримата крачеха в следния ред: напред Баязид с вдигната опашка, по него банкерът и отзад Туше Динев с бохча в ръка. Тук нямаше лампи и тъмнината бе голяма. Но когато излязоха при черквата „Свети Крал“, електрическите фенери осветяваха улицата и те тръгнаха по-бързо. Банкерът бе щастлив тази нощ.

[1] Братко мой. ↑

ЧАСТ ВТОРА

ГЛАВА ПЪРВА

В Женева, на рю „Гийом Тел“, близо до езерото, се издигаше една триетажна стара къща, от времето на Наполеон, с олющени стени, потъмнели и загубили цвета си. Построена на малко пространство, повече на височина, отколкото на ширина, тя бе сраснала със съседните сгради, които сякаш я крепяха да не падне. Само мансардата с ламаринен покрив се извисяваше над останалите къщи. Един прозорец се открояваше в средата на мансардата точно под ветропоказалеца от ламарина във форма на петел. Зад този прозорец стоеше изправен един младеж с наметнат халат на раменете. Той се взираше в припадащия ноемврийски здрач и в мъглата, която се стелеше над Леманското езеро, но все още позволяваше да се види мостът над река Рона и островът на Жан Жак Русо^[1]. Младежът беше малко над средния ръст, с широк гръден кош, който придаваше на тялото му нещо атлетическо и набито. Но тесният му ханш и дългите крака заличаваха това впечатление за физическа сила. Лицето му бе голобrado, закръглено, с правилен чип нос, издадени скули, с юношеска свежест и живост. Това, обаче, което най-много привличаше в него, бяха големите дръпнати черни очи. Тия очи бяха толкова изразителни, че веднага се запомняха. Гъстите му прави коси, също черни, сресани назад, се спускаха почти до раменете му. Младежът гледаше острова и си мислеше за швейцареца Жан Жак Русо, дал толкова много на човечеството. Той току-що бе затворил последната страница на „Общественият договор“. Странно му бе, че тук, съвсем близо до него, на острова, бе живял, творил, мислил и мечтал този гениален човек. И сега, толкова години след смъртта му, хората, които се раждаха и живееха, продължаваха да общуват с него, да се съгласяват или да му опонират, сякаш бе жив. Защото безсмъртието е единствената привилегия на гения. Но каква непостижима привилегия!... И в тая бързо настъпваща ноемврийска вечер младежът сякаш се сливаше със здрача и мъглата навън. Той бе развълнуван. Той мечтаеше. Мечтаеше така, както човек мечтае в младостта. А тя е една поема от илюзии, от дивни блянове, една огромна сцена под открито

небе с един-единствен герой. Младият човек бе все още във възрастта, когато не искаше да се раздели с въображаемата представа, че вселената е създадена заради него. В душата му бушуваше неудържимият стремеж към славата — едно понятие, въведено от древните римляни, смътно, неопределено, но толкова примамливо, че хората не можеха да се откажат от него. Това бе единственото нещо в света, заради което заслужаваше да се живее, защото постигането на тоя стремеж, те правеше безсмъртен. Тогава всичко каквото вършиш, има смисъл. Учение, труд, личен живот — всичко е подчинено на тая цел. И в такива минути на покой, след бясно четене за знания в мизерната мансардна стаичка, се излъчваше бляскавото сияние на бъдещето, бъдеще неясно, но красиво и велико. В тоя момент той не мислеше, че после щяха да дойдат разочарованията, грубото училище — наречено живот, крахове, болестите, старостта... Но когато един ден дойдеха, в ония печални минути, от които е съставен почти целият човешки живот, сиянието на тази илюзия, назована стремеж към славата, щеше да накара кръвта му отново да се раздвижи по жилите му, усмивка щеше да се яви на скръбното лице и виденията на чудните образи като калейдоскоп щяха да минат през вътрешния му поглед, за да го утешат, макар и за миг. Така че не бе срамно, задето младежът мечтаеше за слава. Защото един ден щеше да каже: „да, аз се стремях към славата, аз се борих за нея, аз жертвах всичко за нея! Е, добре. Този стремеж е повалил много хора. Един от тях бях и аз...“

Но засега той само учеше в Женева и никой освен него не знаеше за тази му всеобхватна страст. Когато пристигна тук преди няколко години, Швейцария не го разочарова. Още от средата на XIX век тази страна започна да се превръща не само в световен банкер, но и в един от културните центрове на света. Тя привличаше от цял свят студенти, благодарение на старите си демократични университети. И затова българските студенти бяха толкова много на брой. Животът тук бе евтин, хората скромни, пестеливи, с малки провинциални радости и забавления, а това допадаше на българина. Швейцария освен друго бе и планинска страна и българинът, обкръжен тук от високите Алпи, се чувствуваше като у дома си, за разлика от студентите, дошли от равнините. Тях високите върхове и тесните долини ги подтискаха. А самата Женева бе с особена атмосфера. Разположена край голямото езеро, тя бе очарователна и с лазура на Леман, и със своята старинност,

и със своя покой. Едно привлекателно място за банкери, революционери, социалисти, анархисти, емигранти, студенти, избягали заточеници, философи, икономисти, социолози, успели и неуспели писатели, изгонени политици... Защото само в демократична Швейцария, а може би и в Англия, бе възможно такова вавилонско стълпотворение на толкова различни хора. Разбира се, имаше и някакъв регламент, за да живееш в Швейцария. Общо правилата се свеждаха до две: да имаш пари и да не правиш бели. Но все пак парите бяха по-важното. Що се касае до швейцарците, те се правеха, че не забелязват тази емигрантска тълпа, но знаеха добре, че печелят от нея. Без да сервилничат, те се държаха с леко презрение към чужденците, скрито под извънредна любезност. Швейцарецът си бе швейцарец, а чужденецът чужденец и единствената връзка между тях бяха парите. Защото швейцарецът бе започнал да се чувства като полубог, избран от всевишния за хубав и спокоен живот. Въпреки всичко такъв сив живот, без сътресения и преживявания, беше за някои хора крайно скучен. И все пак най-силното впечатление, което младежите, дошли в тая малка страна, получаваха от нея, бе това, че светът е голям, че нациите и хората са много, с най-различни характери, мисли и идеи. Това усещане разширяваше кръгозора на бедните студенти от малките страни в покрайнините на Европа и завинаги оставаше в съзнанието им великото, хуманитарно, интернационално чувство, че отечеството им е част от целия свят, а те самите част от човечеството. И тази истина беше най-значителната, която със знание не се придобиваше, а само като живееш в подобна страна и се срещаш с хората около теб. Това бе чувството на световното единение, несбъдната мечта на човечеството, пророкувана от неговите най-светли умове, от Еразъм^[2] до Толстой.

Младежът се отдръпна от прозореца чак когато мракът обгърна всичко и светнаха уличните фенери. Тази вечер той се колебаеше между двете възможности: да остане в къщи, в хладната си стая (ноември в Швейцария е доста студен), или да отиде на бала в Университета. Бе се установил на първата възможност още преди седмица. Странно е, че понякога младите хора с чудесно здраве и весел нрав толкова обичат да играят ролята на мрачни аскети. Това бе маска, мимикрия на младостта, в която още не бе се изградил неповторимия, индивидуален облик, младежът не бе станал личност, от която да не се

срамува. Колко много млади хора играят ролите на други себеподобни и загубват цели години в това превъплъщение. За щастие на младежа неговата кипяща жизненост взимаше връх. Във всекидневието той ходеше с извехтели дрехи, наметнал черната пелерина, в чиито джобове мъкнеше и книги, и записки, и цели трактати. Но имаше и един елегантен фрак — комплект с панталони, риза, ботинки и вратовръзка. Бедността личеше във всичко — и в евтината студена стая, и в мебелировката, и в хлътналите бузи и горящи очи на младежа, издаващи хроничен глад. Това не беше бедността на обикновения човек, който не е принуден да я скрива. Това беше бедността на гордия, умен, способен млад човек, който се срамува от бедността и вместо да се нахрани добре, е принуден да къса, в буквалния смисъл, от залька си, за да има подходящи дрехи и една златна монета в джоба, която да хвърли върху масата с небрежен жест, докато в същия миг изтръпваше пред последствията, които го чакат. Това беше потрисащата бедност на интелигента. И сега, уморен от мислите си до прозореца, той с неочаквана пъргавина, без в това да намира противоречие със старото си решение да не отива на бала, започна грижливо да се облича.

Стаята бе малка с отсечени стени. В единия край стърчеше високо легло, в средата се намираше малко бюро-секретар, а в другия край — маса с огледало и леген. На пода, до бюрото, бяха наредени на няколко високи купчини книги и тетрадки.

Обличането продължи дълго. По-скоро не обличането, а стоенето пред огледалото. Той няколко пъти смени израза на лицето си, докато избра според него най-подходящия — незаинтересован, скучаещ, скептичен, умен и малко мрачен. След като изпразни джобовете на пелерината, той я изчетка, наметна я небрежно на раменете и закопча катарамата. Завъртя се за последен път пред огледалото. Широката нагъната пелерина направи красив, елегантен кръг. Остана доволен. Загаси лампата и заслиза по дървената стълба, която ужасно скърцаше. Той искаше да мине незабелязан от мадам. А мадам Ролан беше хазайката — жена на неопределена възраст, повече клоняща към старост, която даваше под наем една стая на последния етаж и мансардната стаичка на тавана. Мина тихо край отворената врата на кухнята. Мадам Ролан беше при печката с гръб към него. Лъхна го миризмата на пържени картофи. Той преглътна. Стомахът му се сви.

Промуши се през тъмния коридор, без да пали лампата, и безшумно отвори вратата.

Долу на улицата бе вече нощ. Пое дълбоко в гърдите си студения и влажен въздух и едно радостно и бодро чувство го обзе. Той тръгна.

Когато навлезе в парка Promenade des Bastions^[3], младежът почна да се колебае. Тук, сред парка, бе разположен университетът. Спря се далеч от главната сграда под едно дърво. Оттук можеше добре да наблюдава. Ноември бе месецът на баловете в Женева, а университетският бал — от най-реномираните. Електрическите фенери превръщаха нощта в ден. Пристигаха едно след друго купета, файтони, ланда, каляски. Не липсваха и няколко автомобила с лакирани купета и ацетиленови фенери — една новост на XX век, символ на престиж и богатство. От тях излизаха строго облечени във фракове и цилиндри охранени мъже със зачервени, самодоволни лица. Жените бяха отрупани с бижута. Бавно и спокойно изкачваха стъпалата на широката, парадна стълба и преминаваха през вратата, от двете страни на която стояха като статуи двама лакей. Младежът бе решил почти да си тръгне обратно, когато по алеята откъм университетската библиотека забеляза фигурата на един мъж. В тъмнината се очертаваше висок, строен силует в черна пелерина, ботуши и широкопола шапка, каквато носеха италианските художници. Но младежът знаеше, че мъжът не е художник, а писател. Когато стигна до фенера, мъжът спря, всмукна дълбоко дим от цигарата и после я смачка с ботуша на алеята. Сега ясно се виждаше лицето му — слабо, аскетично, удължено, обкръжено като с ореол от късо подстригана руса брада. Младежът се учуди много. Той не предполагаше, че може да го срещне. Зарадва се и се запъти към него. Сега отблизо му се видя много отслабнал. Искаше да прегърне този мил и скъп за него човек, но нещо го спираше.

— Ти си се върнал?! — възкликна младежът.

— Изглежда, че всички са изненадани и ме посрещат като четиридневния Лазар. А може би са очаквали повече от мене... Развалил съм поне едно мило, родно, българско, завистчийско траурно събрание в „Ландолт“. Ако си бях оставил кокалите по македонските чукари, доста хора щяха да се радват...

— Аз не!

Но мъжът продължи сякаш не е чул.

— И ето, след повече от година аз се върнах в кротката, буржоазна Женева и, Бога ми, вижда ми се като Рая Божий в балния сезон!...

Младежът искаше да го разпита за времето, в което бе отсъствувал, именно той да му разкаже всичко, защото мъжът се връщаше след разгрома на най-голямото въстание на Балканите, Илинденското. Той бе взел дейно участие в него. Повече от години световният печат бе препълнен с ужасяващи съобщения и подробности от тая касапница. Но когато отново погледна суровото лице на мъжа, върху което се бяха появили още няколко дълбоки и отвесни бръчки, разбра, че не трябва да пита, че не трябва изобщо да споменава нищо.

— А ти, мили Борисе, в тая година си възмъжал. И, както виждам... Маркс не ти е попречил да дойдеш на бала...

Младежът се засмя.

— По-учудващо е, че ти, македонският харамия, си дошъл на бал!

— За да изобличаваш, трябва да познаваш! Аз не идвам да се забавлявам, а да наблюдавам. Освен това не забравяй, че съм все още студент и, ако не друго, плащам годишната си такса. Но да тръгваме!...

Когато започнаха да изкачват стъпалата, една швейцарска двойка се спря и любопитно изгледа двамата, по-скоро мъжа с широкополата шапка и аристократичната фигура. После нещо тихичко изкоментираха.

Тъкмо двамата стигнаха парадната врата, изведнъж мъжът застана пред единия от лакеите.

— Добър вечер, Жан — каза мъжът.

Гласът му беше силен и ясен. Лакеят трепна. От лицето на този вече стар човек слезе безсмислената, раболепна маска и той се превърна от жива статуя в човек.

— Добър вечер, господин Матов. Отдавна не сте идвали в Университета.

— Но си плащам редовно таксата и по тоя начин подпомагам една институция на силните на деня. Така че имам право да дойда на бал!...

— Разбира се, господин Матов! Не исках това да кажа...

— Идвам и да се поклоня на господарите на света!... Любопитството, Жан, ми е по-силно от презрението. Такъв ми е

занаятът!...

— Радвам се, че ви виждам, господин Матов.

— И аз, Жан. Ти си един от малцината човеци в тоя панаир. И, горе главата! Те не заслужават да ги посрещаш тук!...

Това Матов изговори високо и ясно на чист френски език. Двойката възрастни швейцарци, които се бяха спрели и слушаха диалога с Жан, чуха и тая последна реплика...

Скарлатов беше слушал много пъти думите на Матов, изречени на висок глас, безкомпромисно, с явната цел да дразни. В началото на следването, когато за пръв път го чу в „Ландолт“, смяташе, че маниерничи, че по тоя начин обръща внимание върху себе си, като играе ролята на изобличител на обществото. Впоследствие се убеди, че този дълбоко честен и искрен човек говори истината на висок глас, без да се съобразява с последствията, и че това е неговата същност. И когато разбра това, се изпълни с дълбоко уважение и с някаква завист към тая негова дръзка прямота. Мислено го нарече в себе си рицаря на истината.

Матов и Скарлатов се отправиха към вътрешността на сградата. Те оставиха пелерините в гардероба.

Чак сега изпъкна цялата оригиналност на Матов. Той остана по черен фрак, отличаващ се по своята английска старинна кройка на ездач с тесни, прилепнали по стройните му крака черни панталони, пъхнати в къси ботуши с обърнати кончове върху прасците. Тази елегантност се подсилваше от черната риза и черната вратовръзка на артист. Той правеше впечатление на всички със своята неповторима индивидуалност. Но и стряскаше кротките швейцарци със своята прилика на анархист.

При влизането в залата трябваше да минат край професорското тяло начело с Ректора и деканите. Един лакей на висок глас съобщаваше имената на почетните гости. А те минаваха и се поздравяваха с професорите. Това бяха политици, кметове на кантони, но преди всичко богаташи, меценати, от чиито дарения зависеше немалко издръжката на Университета. Така че Матов и Скарлатов отминаха незабелязано. Младежът само кимна с глава на италианския си професор по политическа икономия, в чийто семинар се беше записал. Цялото пространство в залата бе заето от студенти и съвсем малко студентки. Общо взето младият мъж се чувствуваше притеснен,

но някаква сигурност се излъчваше от Матов и това го успокояваше. Той обичаше да бъде в неговото общество. Тайно му подражаваше в дрехите, походката, а най-много искаше като Матов да казва истината с висок глас, да изработи в себе си тоя кураж. Докато швейцарците се отдръпваха пред Матов и учудено го изглеждаха, двама студенти в хубави фракове застанаха точно на пътя им. Матов трябваше да спре. Единият студент бе висок, строен, почти недействително красив, а другият — среден на ръст, сух, със застинало без мимика лице. Високият красив студент каза на български:

— Господин Матов, каква чест за Университета!... Дошли сте лично?... Може би ще произнесете реч от името на ветераните? Разправят, че отдавна следвате. Но аз не помня. Бил съм дете...

— Дойдох да позяпам...

— И какво, господин Матов?

— Набор от кретени. Да не би в зоологическата градина да е по-интересно? А тук можеш да видиш уникални екземпляри от българо-влашка порода!... Все още ли ви издържат жените, господин Радков?

Студентът със застинало лице тихо каза на красавеца Радков:

— Що се хващаш с него?!

— О, ето и господин Стоянов си отвори устата като манастирска камбана!... Мило черно слънчице, което още не е озарило родината с лъчите си!...

Двамата се отдръпнаха от пътя на матов. Когато Скарлатов ги отминаваше, дочу, че Стоянов каза:

— Пак е пиан...

[1] *Русо, Жан Жак* (1712–1788) — френски философ, социолог, педагог, писател и музикален теоретик. Най-известни са съчиненията му „За обществения договор, или Принципите на политическото право“, „Юлия, или Новата Елоиза“, „Емил, или За възпитанието“. С тях става идеен предшественик на Великата френска буржоазна революция. ↑

[2] *Еразъм Ротердамски Дезидерий* (1469–1536) — псевдоним на Герхард Герхардс. Нидерландски писател, учен, общественик, писал на латински език, глава на хуманизма, виден представител на Ренесанса в Европа. Написал е знаменитата „Възхвала на глупостта“, „Пословици“, „Разговори между добри приятели“, „Беседа за

свободата на волята“, с която влиза в спор с Мартин Лютер против фанатизма и догматизма. ↑

[3] Разходка край укрепления. ↑

ГЛАВА ВТОРА

Балът не беше още започнал. Оркестърът на балкона свиреше потпури от италиански опери. Двамата отидоха към края на залата. Тук бе тихо и безлюдно. Можеше добре да се гледа всичко. Матов се облегна на една колона. Лицето му стана особено сериозно. Скарлатов погледна този профил, изрязан като бюст на римски сенатор. Но сивите му очи, разположени дълбоко в орбитата, бяха като някакъв инструмент, като микроскоп и телескоп едновременно, с който той наблюдаваше всичко — от най-голямото до най-малкото. Скарлатов не го заговори, защото почувствува, че писателският мозък на този човек бе започнал да работи. Но му беше приятно да стои до него. Един мъж, облечен неофициално, нисък на ръст, се насочи право към матов. Той каза на български:

— Извинявайте, господин Матов?...

— Аз съм.

— Търсих Ви. Казаха ми, че сте тук. Аз съм Вангел Бижев. Кореспондент на „Вечерна поща“. Пристигнах вчера. Имам препоръчително писмо до Вас.

— С какво мога да Ви помогна?

— Като ме въведете в тукашния живот.

— Господин Бижев, чел съм Вашите статии по македонския въпрос. Не съм съгласен с много Ваши мисли, да не говоря за идеите Ви.

— Виждате ли, господин Матов, сега нямам намерение да пиша по македонския въпрос. Искам да изпратя репортаж за бала в Университета и участието на българите.

— Тогава моят приятел господин Скарлатов ще Ви бъде от голяма полза!

Бижев живо се обърна към него.

— Драго ми е да се запозная със сина на един от най-прославените българи, когото аз лично много уважавам...

Скарлатов само сухо кимна с глава. Той не обичаше да го свързват с името на баща му. Бижев бързо съобрази.

— Нека да почна от Вас, господин Матов... Вие сте известен писател в Отечеството. Кой е Вашият девиз?

Матов насмешливо го изглежда.

— Който не остави държава, имот, баща, майка, братя и сестри и не тръгне след истината, той не може да бъде писател, не може да служи на човечеството!

— А какво цените най-много в човека?

— Това, което най-много му липсва.

— Именно?

— Способността да чувства страданието на ближния като свое.

— Господин Матов, твърдят, че Вашите идеи са особени — социализъм, анархизъм, християнство... и преди всичко изобличение на действителността.

— Просветената личност е преди всичко възпитание на свободния дух у човека.

— Вие станяхте... така да се каже... водач на критическата книжнина у нас. Как си обяснявате всичко това? Може би с руския си произход?...

— Едва ли!... Наистина баща ми е руснак. Висш чиновник! Идеалът на Русия! Но майка ми е българка. Израсъл съм в България, където той беше министър след Освобождението. Завърших българско военно училище. Като юнкер участвах в Сръбско-българската война. Тогава скъсах с родителите си. Езикът, който говоря, е български, пиша на български, мисля на български и съм български писател!

— Казват обаче, че Вашият език е езикът на омразата.

Матов искрено се разсмя.

— Интелигентният човек, г-н Бижев, не може да мрази! Той е хуманист въобще!

— Какво според Вас е най-постоянното в хората?

— Нежеланието им да се променят! Затова и не помнят миналото. По-скоро, не желаят да го помнят и всяко поколение почва наново, сякаш нищо не е било до него! Просто историята е натрупан грях...

— Изглежда е вярно, че твърде строго съдите хората...

— Аз съм обществена необходимост, Бижев. Във всяка държава трябва да има по един луд, който да казва истината. В Атина тая функция е изпълнявал Сократ.

— Вие се сравнявате със Сократ?

— Във всеки случай краят ми ще бъде същият!

Докато даваше отговорите, Матов не преставаше да наблюдава залата. Оркестърът беше млъкнал и в настъпилата тишина прозвуча ясният глас на лакея:

— Барон и баронеса Щерн!

Всички насочиха поглед към влизащите — един мъж на средна възраст, доста пълен, с охранено лице, с хубави, пухкави бакенбарди и кротък вид. До него — въздебела дама, богато облечена и обсипана със скъпоценности. Придружаваше ги тънко, стройно момиче със сини очи и бляскави руси, дълги и къдрави коси. Беше облечена скромно, но изискано в розово-бели цветове и пристъпваше изящно като горско животинче.

— Наблюдавайте, господин Бижев! — каза Матов. — Ето един от принцовете на тоя свят! Това са истинските владетели на Университета! Той идва тук, за да купува мозъци. Тия в тогите и приведените глави му казват кой ат има добри качества и каква е цената. Иначе на барон Щерн университетът му е нужен, колкото на нашите попове Христовото учение!...

— Вие сте и марксист?

— Маркс ли?! Вижда ми се доста учтив. Тук е нужен човек решителен, безмилостен, който с камшик да разгони търговците от храма и срине на пух и прах тая сговорна дружина!...

— Аз се запознах вече с някои наши студенти, например Радков и Стоянов... Това са бъдещите политици на България.

— Вие имате орлов поглед!...

Но Бижев не се смути и безцеремонно продължи да задава въпроси:

— Не смятате ли, че за политиката също трябва талант?

— Това е единствената област, в която дарбите пречат! Не сте ли забелязали, че най-сивите хора са политиците?

— Нашият княз обаче не е лишен от дипломатическа дарба!

— Но е лишен от най-важното — любов към страната и народа, който управлява. И въобще малка надежда дава държава с национален химн, който почва с „Шуми Марица“ и се римува с „плаче вдовица“, а столицата ѝ е на два хълма — на единия Семинарията, на другия — Дворецът!...

— Господин Матов, благодаря Ви — каза Бижев. — Къде мога да Ви видя утре?

— В кафене „Ландолт“. Сутрин там пиша, но следобед съм свободен.

— Още веднъж благодаря.

Бижев се скри в тълпата.

— Още един новоизлюпил се журналист!... Дано перото му не бъде така лъжливо и гнусно като на оскотялата софийска преса!... — каза Матов.

— Не изглежда глупав...

Изведнъж Матов заговори страстно:

— Борисе, ние имаме един гений! Поет, писател, журналист, революционер и расов мъж! Само един и това е Христо Ботев! И знаеш ли какво си спомних!... Преди години бях пак в тая зала на бал. И тук присъстваше една едра, хубава, черноока мома с буйни коси. Тогава помислих за нейната трагедия... Беше дъщерята на Ботев — Иванка. Никой българин не смееше да я покани на танц, защото се прекланяха пред баща ѝ! Не смееха и да я ухажват. А тя беше жена в пълния смисъл на тая дума. Затова и тя странеше от българите. Тогава я попитах какво смята да прави по-нататък. Отговори ми, че се връща в България при майка си. Вестниците в България и Светият Синод нападали майка ѝ, че нямала църковен брак с Ботев!... Представяш ли си?! А на нея казах — чувате ли се какво говорите, Иванке? Христо Ботев — в черквата при поповете!... Та всеки честен човек знае последното му писмо от кораба „Радецки“: „Мила ми, Венето, Димитре и Иванке...“ Неговият Бог беше този на разума в душата!... Тя нищо не ми отговори... Иванка беше много добра, но не беше талантива. Забелязал ли си, Борисе, че дарбите се предават през поколение? Може би децата на Иванка ще бъдат като дядо си?...

Танците бяха започнали. Свиреха валс от Йохан Щраус. Русокосото момиче със сините очи, което влезе с банкера Щерн, си пробиваше път в тълпата. Няколко студенти — швейцарци ѝ преградиха пътя, но тя не спря. Измъкна се от дансинга и тръгна право към колоната, до която стояха Матов и Скарлатов. Борис я забеляза и неволно се отдръпна зад колоната. Изпитваше стеснение от приятеля си. Не знаеше какво ще бъде поведението му, ако разбере, че той и

момичето се познават отдавна. Но после гордостта в него надделя и той се изправи до Матов, като неспокойно зачака момичето.

Тя спря до него, усмихна се и го дръпна за ръката. Той трепна.

— Хей, Вие Борис, слезте от небето! Чаках Ви да дойдете и ме поканите на танц... Толкова ми се танцува!... Мама и папа също искат да ви видят. Борис, защо не идвате у нас? Сърдите ли се?

Матов с любопитство изгледа девойката. Скарлатов я представи.

— Симон Щерн, студентка първи курс. Матов — български писател...

— Ето най-после Ви срещнах! Борис толкова ми е говорил за Вас!...

Скарлатов се беше много смутил. Той очакваше най-лошото. Но за негово учудване Матов се усмихна. Лицето му се промени. Стана весело и младежко.

— И какво Ви е разказвал?

— О, толкова интересни неща!... Вие сте син на руски аристократ, нали?

— Да речем...

— А после, като офицер, сте участвали в една война...

— С една малка поправка... Не бях още офицер, а само юнкер!

— И след това се случило нещо с Вас, скъсали сте с всичко и сте дошли в Швейцария, и сте станали писател!...

— Горе-долу фабулата е точна.

— А какво Ви накара да направите това?... Борис даже ми преведе някои неща от първата Ви повест. Тя е за любовта, нали?

— Тя е глупава и лошо написана. Тогава още нямаш понятие от живота и любовта!

— А сега?

— Сега съм възрастен човек. Женен. Имам две деца...

Борис Скарлатов за пръв път чу подробности от личния му живот, който ревниво пазеше в тайна.

— И не вярвате ли вече в любовта?

Матов внимателно я погледна. Лека червенина се плъзна по лицето ѝ и очите ѝ по детски широко се отвориха. Борис се учуди на промяната в израза ѝ.

— Две неща заслепяват човека — отвърна Матов, — вярата и любовта, но без тях сме зверове, а не хора!

Музиката почти заглуши последните му думи. Сега засвириха валс от Бауер. Многобройни двойки се спуснаха и завъртяха на дансинга.

— О, колко ми се танцува... Вие танцували ли сте на времето?

— Много. Във Военното училище имахме преподавател по танци и етикеция. Един претенциозен французин... — Матов направи крачка назад с изящен старинен поклон.

Симон Щерн се засмя на тази малка пантомима.

— Предполагам, че и сега танцувате великолепно!

— Не мога. Оставих танците завинаги при Цариброд, където сръбски шрапнел ми отнесе половината бут. Но обичам да гледам... Танцувайте с Борис, аз ще ви гледам...

Скарлатов поведе Симон към дансинга. Когато я хвана през талията, усети как цялата потрепери. Те се понесоха. Той бе добър танцьор. Погледна лицето на Симон. Бе притворила очите си. После отведнъж ги отвори. Те блеснаха като синчец. В тоя момент Скарлатов сякаш за пръв път я видя — едно възторжено лице с още наивно, детско изражение. Ореолът от русите ѝ коси имаше оттенъка на лешник. Дългата ѝ шия бе леко наклонена. Гърдите ѝ бурно се повдигаха от дишането и полупритворените ѝ устни, горната от които бе малко придръпната, откриваха белите зъби на момичето. Колко е пораснала, удиви се той, и колко хубава е станала...

А в това време Матов, облегнат на колоната, с удоволствие ги наблюдаваше. Не му убегна от погледа радостта, с която танцуваше Симон. Лека тъга го обзе за миналото, а може би и за младостта... Отдавна, много отдавна той бе скъсал с баловете и танците. И все пак тая вечер той чувстваше как тялото му, болният му крак, макар и мислено, повтарят тия чудни движения на валса.

Симон и Борис се върнаха при него. Тя бе задъхана със силно зачервено и възбудено лице.

— Какво велико нещо е танцът! — заговори изведнъж Матов. — Не тези, изкривени от буржоазията и сведени до нищо, залели сега Франция и целия свят, а танцът, за който говори Волтер^[1], че е обяснение в любов... Помислете, има ли друг по-красив начин за обяснение в любов? Без думи!... Защото танцът казва всичко!...

— Аз съм напълно съгласна с господин Матов — каза Симон.

Той продължи, сякаш не я е чул.

— ... Тази вечер си спомних един бал и девойката, с която танцувах в Двореца, и Александър Батенберг... Какъв танцьор беше Князът! Хубав, млад, той намираше хиляди поводи, а често и без повод, да танцуваме кадрил и котийон до зори!... Бях в неговото обкръжение тогава и приятел на малкия му брат Франц Йозеф...

Неочаквано до тях се беше приближил един младеж. Беше малко по-нисък от Скарлатов, със светъл, прав перчем и изискано елегантен. Това, което правеше впечатление, беше мощният му торс и късата шия, сраснала с гръдния кош. Тая шия внушаваше физическа сила. Носът на младежа беше леко сплескан, но това съвсем не го загрозяваше, а му придаваше нещо смело и весело. Той се поздрави с всичките като стар познат.

Симон Щерн каза:

— Господин Брезов, защо толкова закъсняхте?

— Защото, мила баронесо, трябваше да си изкарвам хляба с пот на челото, за да мога да следвам!...

— Наистина ли?!

— Наистина! Изкарвам насъщния с повече пот от всеки орач, копач, миньор и косач.

— Да не изкачвате като гид Монблан?

— За съжаление, не. Спаринг-партньор съм в боксовата спортна зала. Плащат добре, но почти всичко отива за храна. Трябва да се яде при тая професия месо, много месо. А днес един див англичанин ужасно ме затрудни. Накрая му извадих въздуха и миряса. Така дойдох на бала. Но още два-три такива случая и господарите ще ме изгонят като побойник.

— Но как е възможно!?

— Защо, какво чудно има? Ето и Борис се издържа съвсем сам, като предава уроци на сръбски, гръцки и турски студенти. Миналата година и шестимата му ученици си взеха изпитите.

— Изглежда, от всички вас само аз не си изкарвам сама хляба... а така искам...

Борис се засмя.

— Борис, не ми ли вярвате?

— Не, Симон, вярвам Ви! Но като се сетя, че до вчера бяхте малко момиче и ми разказвахте сънищата си...

— Да, така беше. Но Вие, Борис, не вярвате в сънища...

— Не! — отвърна неочаквано рязко той.

Оркестърът отново засвири и Брезов покани Симон Щерн и танцува много с нея. Борис и Матов гледаха пъстрата тълпа, която постепенно взе да оредява, и от време на време разменяха по някоя дума. Към единадесет часа вечерта по-възрастните в залата започнаха да се разотиват. Брезов доведе Симон запъхтяна.

— Трябва да си тръгна... Мама и папа ме чакат. Жалко, че ще ви напусна... Борис, елате за малко, имам нещо да Ви кажа...

На него не му бе особено приятно, че тя го хвана за ръка и също като малките деца го повлече към отдалечения ъгъл, за да му съобщи някаква голяма тайна. Лицето ѝ отново бе станало сериозно. Тя пусна ръката му.

— Борис, защо не идвате вече у нас?

Скарлатов сви рамене.

— Елате да се видите с мама и папа...

— Няма да дойда — каза той.

— Но защо? Нещо лошо ли съм направила?

— Не. Причината не сте Вие, Симон.

Тя разбра, че той повече няма да ѝ каже и че настроението му се беше променило.

— Борис, искам да играем тенис...

— Но сега е ноември! Никой не играе.

— Не бъдете лош... Моля Ви...

— Добре. В сряда, след лекции.

Радост озари лицето на Симон. Тя внезапно се извърна и с бързи стъпки отиде към родителите си.

Късно след полунощ тримата приятели се разделиха пред Понт дьо Монблан. Скарлатов тръгна сам по моста. Наведе се над парапета и се загледа в тъмните води на Рона... Той излъга, че не вярва на сънищата. Сънуваше много рядко, но в повечето случаи сънищата му се сбъдваха. Няколко нощи, преди да умре майка му, той я сънува. Беше още в колежа в Цариград. Донка и Никола опъваха от четирите краища един бял чаршаф. В него увиваха майка му и я положили в протегнатите ръце на баща му. Събуди се в силна тревога. Не смееше да заспи. Призори се унесе и наново я сънува. Майка му лежеше в белия чаршаф. Изведнъж започна да се смалява, да се смалява почти като бебе и някой му каза: „Човек като умира, става малък, както се е

родил“. Когато получи телеграмата, че трябва незабавно да тръгне за София, той знаеше за какво го викат. Оттогава насам не обичаше нито да слуша, а още по-малко да разказва сънища. Смяташе, че ако не ги изрече гласно, те няма да се сбъднат... Духна вятър откъм реката. Той потръпна. Едно самотно ландо изтрополи край него и се скри в мъглата. Той премина моста и стигна „Jardin d'Anglais“^[2]. Спря и запали цигара. Не му се прибираще в къщи. Мъглата се бе спуснала над езерото. Пред него беше кеят. Едно накичено корабче се поклащаше, завързано за един кол. Само фенерът на мачтата му светеше. Някъде в мъглата басово прозвуча корабна сирена.

^[1] *Волтер* (1694–1778) — псевдоним на Франсоа Мари Аруе. Френски писател, философ, историк. Един от идеолозите на Великата френска буржоазна революция. По-известните му съчинения са: „Кандид или Оптимизмът“, „Заира“, „Мохамед“, „Брут“, „Орлеанската дева“, „История на Карл XII“, „Векът на Людовик XIV“, „Философски писма“, „Есе върху нравите и духа на народите“. ↑

^[2] Английската градина. ↑

ГЛАВА ТРЕТА

Той четеше в университетската библиотека. Беше топло, тихо и уютно. Тук Борис се готвеше за изпитите, защото нямаше пари за необходимите книги и помагала и ползуваше тия на библиотеката. Вземаше си обширни бележки в една тетрадка. Погледна часовника на стената. Беше време... събра от масата книгите и ги върна на библиотекаря, като го помоли да ги задържи и за утре. Бързо се запъти навън. В гардеробната облече пелерината си, като пхна в джоба тетрадката и моливите. Взе торбата с двете тенис-ракети и се затича към изхода. Навън беше студено. Духаше северен вятър. Мъглата се бе разпръснала, но ниско по небето се носеха сиви облаци. Загърна се в пелерината и се запъти към тенис-кортовете. Имаше такива и в университета, но най-добрите бяха покрай кейовете след „Jardin d'Anglais“. Когато мина през парка, вятърът брулеше последните есенни листа. Нямаше никой. Застана прав до стената, на която тренираха ударите, за да се запази от вятъра. Погледна джобния си часовник. Реши да чака само десет минути. В края на краищата не той искаше да играе тенис!... Имаше достатъчно задължения!... Ядоса се, че не отказа на Симон още тогава, на бала. Но нямаше да бъде учтиво. Тя винаги се бе държала много сърдечно с него. Той си спомни първите месеци в Женева... Колко бе самотен... И когато Щерн го покани у тях на вечеря, независимо от целите на барона, Борис никога нямаше да забрави уютното му жилище, простите естествени обноси, хубавото ядене, а също майката на Симон, която имаше вид повече на добродушна и приветлива домакиня, отколкото на баронеса. Тогава Симон учеше в колежа, но я пускаха събота и неделя. Трогваше го нейната наивност, естественост и доброта, както и неподражаемата доверчивост, с която се отнасяше към него, като с по-голям брат. А тя живееше напълно в света на книгите и собственото си богато въображение. Симон бе и много музикална. Той обичаше да я слуша, когато свиреше на пианото и си тананикаше мелодията. Беше олицетворение на детска чистота, невинност и безгрижие. Може би за пръв път у Щернови Борис усети прелестта на задружното семейство,

каквото той нямаше. Да, първата година той бе чест гост в дома на банкера. После, когато стана приятел с Брезов, а чрез него и с Матов, започна да се срамува от тази своя връзка. Защото, благодарение на тях, той се запозна със социалистическите идеи и ги възприе като свое верую в живота. Ето защо смяташе, че трябва да скъса с Щернови, колкото и да му бе приятна компанията на малката Симон и баронеса Щерн. Повод му даде самият барон. Не много тактично той започна всеки път, когато се срещаха, да му говори за баща му, даваше му съвети, от които Борис не се нуждаеше, убеждаваше го да се помирят, докато Скарлатов се изпълни с неприязън към него и почна да го избягва. А накрая престана изобщо да ги посещава. Такава е съдбата на помирителя — недоволство и от двете страни.

Бяха изминали няколко години, когато той срещна Симон в университета. Беше вече студентка, която в хрониките на пресата наричаха „младата баронеса Щерн“. Видяха се в коридора на факултета по социалните науки и тогава остана изумен. Симон Щерн се бе превърнала в красива девойка. И, както преди, трогна го радостта и простотата, с която тя го хвана за ръката и взе да му разказва първите си впечатления от колегите, преподавателите, аудиториите, изпитите и цялото ежедневие в университета. Веднъж го настигна тъкмо когато се бе разделил с Матов и го попита кой е този странен и привлекателен човек. Той и разказа накратко. Друг път го завари в библиотеката и го помоли да ѝ прочете нещо на български език. Той се учуди, но учтиво изпълни молбата ѝ, като ѝ прочете няколко страници от една повест на Матов. И всеки път, когато случайно се срещнеха, тя подчертаваше тази близост с него, сякаш искаше да каже: „Виждате ли, ето това е Борис! Той е по-умен, по-силен от вас и той е моят закрилник!“. Защото Скарлатов бе известна личност — отличен студент и най-добрият тенисист в университета. Един-два пъти я завари на тенис-корта, когато тя заедно с други девойки и младежи вече си тръгваше. Както винаги, тя весело се втурваше към него и му разказваше за успехите си на корта. Симон не преставаше да го пита защо не идва у тях на гости и настояваше да ги посети. А после застудя и до бала никъде не я бе срещнал...

Силен порив на вятъра завъртя и вдигна сбръчканите сухи листа наоколо. Той се загърна още по-плътнo с пелерината си и се ядоса на себе си, че се поведе по прищявката на Симон. Какво ли я е прихванало да играе в тоя студ!... Най-последно — по алеята право към него тичаше Симон. Пелерината ѝ се вееше от вятъра. Тя спря задъхана и зачервена.

— Извинявайте...

— Вече си тръгнах.

— И щяхте да си отидете, без да ме дочакате?

— Симон, в това време няма даже кучета в парка! Какво ви е прихванало да играете?!...

— Не бъдете лош с мене, моля Ви...

Той я погледна. Лицето ѝ бе помръкнало. Тя се прилепи с гръб към стената съвсем близо до него. Някаква жалост към нея го обзе. Видя му се толкова крехка и безпомощна... Но си помисли — какво ли може да се случи на едно момиче, обкръжено с всички грижи, задоволено от всичко!... Какво тя знае за тоя проклет живот?... Той разбра, че Симон не е дошла заради тениса, но не искаше по никой начин да разговаря с нея. Проблеми тя не можеше да има! Вероятно ще е някоя детинщина...

— Ако играем, да играем! Студено ми е! — рязко произнесе той.

Тя мълчаливо свали пелерината си. Беше по дълга вълнена пола-екосез^[1], английски обувки с подметки от суров каучук, бели плетени вълнени чорапи и бял пуловер. Скарлатов остави дрехите на една пейка. Изопна мрежата. Симон нямаше добра техника, но в замяна на това влагаше много жар в играта. Често пъти отбитите топки се извисяваха към него и понеже кортът нямаше ограда, Скарлатов трябваше да ги гони далеч по поляната. Играта и гоненето на топката го стопли.

— Ако искате да се научите да играете, елате на стената!

— Скучно ми е. Искам тука...

Симон тичаше по целия корт. Панделката, с която тя бе прибрала дългите си руси, къдрави коси, падна и сега те се развяваха от вятъра. Беше силно зачервена. Скарлатов, като се изключи гоненето на топката, се движеше малко на корта и повече я наблюдаваше. Тя не играеше, а сякаш лудуваше със самозабравата на дете. Понякога полата ѝ се вдигаше от вятъра. Беше дългокрака, със стройни крака и

извънредно подвижна. Колко е пораснала, си каза Борис. Той, който нямаше братя и сестри, изпитваше към нея някакво особено топло чувство. Тази игра на тенис го отвличе от невеселите му мисли, защото Скарлатов обичаше физическите движения. Спря играта, когато заваля. Симон беше изпотена. Дишаше бързо. Гърдите ѝ силно се вдигаха и спадаха. Единият ѝ чорап се бе смъкнал над обувката. Той ѝ наметна пелерината. Прибра топките и ракетите. Симон го чакаше до стената.

— А сега тръгвайте! Ще настинете. Майка Ви Ви чака...

— Мама не знае, че съм тук.

Той се изненада.

— Така ли?

— Аз... Аз много исках да Ви видя и говоря. Да се посъветвам с Вас...

— Друг път, Симон.

— Елате тази вечер на концерт в Консерваторията. Ще свирят Бетховен. Може би там ще поговорим...

— Не, Симон, зает съм.

Тя въздъхна.

— Ако получите покана за вечеря в събота, ще дойдете, нали?

Не, помисли той, аз не съм нито поп, нито католически изповедник! Всеки да се оправя сам, но каза:

— Ще видя... Може би...

Тя се извърна и с бързи стъпки се отдалечи, без да се сбогува. Какво става с това момиче, си рече Борис, и тръгна в обратна посока.

А Симон Щерн вървеше по алеята срещу вятъра. Зададе се някакъв мъж. Тя спря и се извърна с гръб. Изчака човека да отmine и избърса с носната кърпичка очите си. После тръгна и заплака.

[1] Шотландска пола. ↑

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Боксовата зала беше една голяма дървена барака, построена върху пясъците край езерото Леман, извън града. Носеше претенциозната фирма „Спорт-палас“. Вътре имаше две тренировъчни зали и една по-голяма с ринг. Отстрани на залите бяха прилепени без ред причудливи пристройки, където живееше притежателят — ирландец — с жена си и няколко служители. Тук живееше и приятелят на Скарлатов Брезов. Борис откряна вратата и мина по коридора. Ориентира се по шума от ударите върху чувала, които отекваха като ехо. Влезе в залата. Брезов току-що беше свършил тренировката с някакъв млад мъж. Приличаше на швед. Мъжът, наметнат със скъпа хавлия на раменете, влезе в кабината с душове. Брезов се усмихна на приятеля си. Имаше уморен вид. Борис погледна мощния му торс, дебелиите мускулести, малко къси ръце и мускулестия корем. Вратът му бе също къс и мощен. Цялата физика на Брезов плашеше, ако не беше лицето му — интелигентно, открито и добро, което веднага предразполагаше към себе си.

— Ще ме почакаш малко да взема един душ и се облека...

Миришеше на пот. След като се избърса, навлече стария, окъсан халат. С два чифта боксови ръкавици той излезе. Скарлатов се отпусна на пейката. В залата бе спокойно. Само един мъж на средна възраст, изглежда англичанин, се упражняваше сам с уредите — крушата и чувала. Понякога взимаше нападателни пози или се биеше с въображаемия противник срещу голямото огледало върху дървената стена.

Когато Скарлатов пристигна в Женева, Брезов още го нямаше. Дойде едва втория семестър от Гренобъл, съвсем измършавял. Двамата се запознаха във факултета и веднага станаха приятели. Отначало Борис му помогна с малко пари и даже Брезов живя три месеца в неговата квартира. Беше открит, пряк, амбициозен и унижително беден, но весел и жизнен. Родителите му бяха учители в България с мизерна заплата и отделяха за сина си почти всичко. Но то не беше достатъчно. С тия пари той не можеше да плати даже семестриалните такси. Опитва

се да намери работа като носач или изкопчия, докато накрая се запозна с ирландеца — съдържател на „Спорт-палас“, и стана спаринг-партньор^[1] в залата. Ирландецът, който имаше набито око на професионалист, бе оценил огромните възможности на Брезов. Той стана нещо като член на неговото семейство и понеже ирландецът пиеше постоянно, понякога до безсъзнание, цялата работа в залата падна върху плещите на Брезов. Плащаха му добре. Имаше много англичани-спортсмени — и стари, и млади — и тая боксова зала им напомняше Отечеството. По мнението на специалистите Брезов имаше всички качества на шампион. При закрити състезания, каквито ирландецът устройваше за реклама на заведението с професионалисти, бе нокаутирал доста нашумели имена от Британския остров. Ударът му бе страхотен и състезанията приключваха бързо с нокаут. Но при нужда можеше да издържи и двацет рунда. И въпреки че нямаше достатъчно време за Университета, Брезов се нареждаше измежду първите студенти. Компенсираше недостига на време с феноменалната си памет, желязна самодисциплина и простотата, с които подходеше към изучаваните науки. Може би нямаше обширни знания, но в замяна на това извънредно точни и съществени. Следваше Юридическия факултет. Членуваше в Българската работническа социалдемократическа партия на тесняците. Беше социалист, така да се каже, по рождение, тъй като родителите му в България имаха славата на първосъздатели на новата, марксистическа партия. Така от детинство Брезов бе проникнат от тия идеи и ако следваше, то не бе за да стане съдия в Отечеството или адвокат да печели пари, а да бъде достоен член на Партията!... Той пръв увлече Скарлатов с произведенията на Маркс, Енгелс, Плеханов, Кауцки и други теоретици на научния социализъм от онази епоха. Под негово ръководство Борис упорито се занимаваше предимно с политическа икономия и постепенно навлезе в тази област, където в университета нямаше съперници. Той никога нямаше да забрави възторга, който изпита, когато се запозна с „Капиталът“. До ден-дневен препрочиташе с увлечение главите за стоката и първоначалното натрупване, както някога четеше „Клетниците“ на Виктор Юго. Със страст се хвърли да изучава всичко, издадено от Маркс. Защото неговата честна и непоковарена духом натура се изпълваше с особено вълнение, когато стигаше сам до някоя истина. В душата му тя се сливаше с радостната

надежда, че най-сетне онова добро — задължително и абсолютно — ще настъпи за всички хора на земята. Социалистическите идеи за Скарлатов бяха едно пътешествие на ума във висините на теорията, което пораждаше романтичен подем на духа му. Докато за Брезов те бяха нещо реално, нещо, което трябваше да се осъществи сега, днес и преди всичко с лична дисциплина и безусловна преданост. Защото ако можеше да се говори в България за дисциплина изобщо в едно политическо сдружение, то тя бе въведена за пръв път от Благоев в Българската социалдемократическа партия и остана крайъгълен камък на нейната практика. Понякога Борис се учудваше на лекотата, с която Брезов възприемаше нарежданията на Партията. Приятелят му зарязваше всичко, когато му поставяха партийна задача от България. Той даваше последния си грош и гладуваше истински, ако Партията искаше от него пари. Скарлатов беше също безкористен и готов да даде всичко, което му потърси Брезов, но намираше неговото отношение за безкритично. На тази почва между тях избухваха спорове.

Сега двамата приятели напуснаха залата. Вървяха бързо по малката пътечка върху пясъчния бряг и разговаряха.

— Борисе, повече така не мога — рече Брезов. — Остават ми още две години, но ще трябва да скъсам с бокса.

— Случило ли се е нещо?

— Не. Предсказват ми дори голямо бъдеще в бокса. Но това значи битки. Сerii от удари по главата, докато оглупея напълно. Проклинам деня, в който се свързах с ирландеца!

— А как смяташ да живееш?

— Спестих малко пари, но не са достатъчни. Разчитам на теб. Би ли ми намерил студенти за частни уроци?

— Да преподаваш уроци е по-лошо от бокса.

— Ще ми трябва съвсем малка допълнителна помощ. Да речем, двама-трима студенти...

— Имам двама. Те са изключително глупави.

— Толкова по-добре! А може би ще съкратя срока на следването. Трябва да се връщам час по-скоро в България!...

Беше вече нощ, когато те влязоха в кафене „Ландолт“. То представляваше нещо като екстериториална ивица земя, определена за чужденците — главно славяни — и в различните периоди го окупираха ту руснаци, ту българи. Сега то беше пристанището на българите в

Женева. Който откъдето и да дойдеше, първо отиваше в „Ландолт“, тъй като само там можеше да срещне онзи, когото търси, или да получи необходимите сведения по всички интересуващи го въпроси. Беше чисто, уютно и топло старинно кафене. В „Ландолт“ освен кафе можеше да изпиеш и чаша кирш, коняк или да хапнеш нещо. Но най-важното бе, че можеш да седиш цял ден на топло само с едно кафе, да прочетеш цялата световна преса, включително българската и руската, да се приютиш на някоя крайна маса и напишеш писмо, или даже да си преглеждаш записките от лекциите, стига да не ти пречи шумът.

Това кафене беше нещо като частен кабинет на Матов. За неговия личен живот не знаеха нищо. Едва на бала Борис бе научил, че е женен. Явно личеше, че условия за работа в къщи няма, и затова работеше всеки ден в „Ландолт“ на топло. С чаша шварц-кафе пред себе си и бележник Матов седеше в ъгъла на една маса, сам до прозореца, и пишеше с молив. Спираше, вдигаше глава и дълго се взираше с блуждаещ поглед към улицата. Тогава не беше в Швейцария, а някъде в България... никой не го закачаше. Знаеха, че в такъв момент той отсъства. Затова и Борис, когато влезе в кафенето и видя Матов, не му се обади. Тук бяха Радков, Бижев, Стоянов и още много други българи, които шумно разговаряха. Щом го забелязаха, млъкнаха, но след малко продължиха. Беше уверен, че пак нещо клюкарстват по негов адрес. Двама сръбски студенти го чакаха. Четиримата седнаха на една маса. Борис кимна към Брезов.

— Ето този господин също може да ви преподава.

— Но ние искаме Вас!

— Той е по-добър от мене!

Разговорът се водеше на сръбско-български и всички се разбираха. Започна дълъг и безсмислен пазарлък. Колко всичко ми е омръзнало, си каза Борис.

— Е, братко. Ето ти двама студенти! Бъди благословен в новото си поприще!... Ако нямах тоя дефект да ми се замайва главата, с удоволствие бих се сменил с тебе, па макар и всеки ден да ям бой като магаре...

— Изглежда никога не са те трепали както трябва. Иначе щеше да пееш друга песен!...

По-нататък Борис остана на масата безучастен. Пазарлъкът завърши с капаро от една трета. Втората трета щяха да дадат по

средата на подготовката, а последната — след взимане на изпита.

— Ами ако не успеем? — попита един от сърбите.

А ти какво, глупако, аз ли да ти ги взема, искаше да викне Борис, но се сдържа. Вместо това, чу гласа на Брезов.

— Ако не ги вземете, последната трета няма да плащате!

Накрая дадоха определената сума и се отдалечиха на друга маса. Брезов потърка парите в небръснатото си лице.

— Виждаш ли, ето ти буржоазното общество в действие.

— Съвсем вярно! При свободната конкуренция винаги единият остава гладен. В случая — аз!

Двамата се засмяха.

Матов беше свършил работата си за този ден и келнерът му донесе голяма чаша кирш. Той отпи от нея и заговори на висок глас без всякакъв повод. Всички млъкнаха.

— На човек са нужни само пет неща, които не е трудно да получи: хляб, да яде, покрив, за да не го вали дъжд и сняг, дрехи — да се предпази от студа, работа, за да се уважава, и култура, за да помни, че преди всичко е дух, а не материя!... Кажете ми, кои от тия неща ти позволява буржоазията да имаш? Тя е готова да отнеме последното късче на сирачето! Разбира се, има разлика между буржоазия и буржоазия. Тук, в Швейцария, знаят, че магаре с камъни не се храни! Но така ли е у нас? Там буржоазията унищожава всичко! Унищожава горите, природните богатства, готова е да теслими България за бучка захар на който и да е! Нацията гладува, изражда се. Населението започва да намалява. От най-голяма нация на Балканския полуостров в скоро време ще се превърнем в най-малката! Защото нашият чорбаджия е мелез между вълк и свиня. Всичко изяжда, а каквото не може — издушва, и все е гладен! За нашия чорбаджия не важи правилото, което имат християнските народи — яж, но дай и на другия да яде! Не му взимай всичко! А и нашият политик е същият! Щом дойде на власт, иска да заграби всичко, да се наплюска! За него няма нищо трансцендентално! Той се ражда с чувството, че вечно ще живее. Затова песните на нашия народ за смъртта звучат толкова мрачно: „В ЧЕРНАТА земя ме зарови!“. И каквато буржоазията — такъв и Дворецът! Сякаш Фердинанд се е родил не на Запад, а в някой български пущинак. Но затова пък каква мания за величие! А и в обикновения българин тая мания е умопомрачителна!... Сложете

последното българско говедо за министър-председател на Англия? И какво? Съвсем няма да се уплаши! Нито от отговорност, нито, че няма понятие как се управлява, а ще тресне юмрук по софрата и ще изреве: „Видяхте ли, бе! Най-сетне ме оцениха!“ Простотия, духовна дивотия, лошотия, завистливост, нетърпимост, безпощадност!...

В кафенето се чу възмутеният глас на Бижев:

— Вие, господин Матов, клеветите българина!

— Аз не говоря за българина, а за българската буржоазия, която управлява страната! А кой е погледнал в душата на българина? Кажете ми, какво се таи в нея? Той дори на собствената си жена не казва какво мисли!... Но ще дойде денят, когато омразата ще избухне. И тогава ще видите вие, синковци, българина!... Не само ще се изненадате, но и на очите си няма да вярвате. Защото тая натрупана злоба ще се разрази в апокалиптични картини...

В същото време в кафенето влязоха трима души. Единият беше висок с малки мустачки, изискано облечен и с мека шапка. Останалите двама бяха от този тип хора, които се запомнят. И двамата млади. Единият бе тънък, строен, прекалено слаб, с дълги коси и небръсната рядка брада, с трескав поглед в блестящи очи. Лицето му приличаше на икона. Пълна противоположност бе другарят му. Нисък, набит, с малко криви крака, едро, червендалесто лице и рижави, късо подстригани „а ла Бисмарк“ коси. Селския си кожен калпак държеше в ръка. Облечен бе в граждански костюм, но от тъмнокафяв шаяк и без вратовръзка. Всички в кафенето се извърнаха и млъкнаха. Бижев скочи да ги посрещне. Изглежда ги водеше високият, строен и изискан мъж. Останалите двама млади имаха типичния израз на българи, попаднали за първи път в чужбина. Всички се отпавиха към масата на матов и седнаха при него. Полека-лека монотонният шум от разговорите в кафенето се възвърна.

— Тия кои са? — попита Скарлатов.

— Полковник Стоев от Министерство на войната. Прочут аферист, картоиграч и женкар. Не за добро е дошъл в Швейцария... Другите двама са македонски терористи^[2].

— А защо отидоха при Матов?

Брезов не отговори веднага и пряко на въпроса.

— Впрочем — каза той, — с Матов сме в обтегнати отношения.

— Но на бала не бяхте!...

— Ти не си идвал тази седмица в кафенето.

— Случи ли се нещо?

— Бижев направи събрание в „Ландолт“ за събиране на помощи за македонското революционно движение. Фарс, който той ще представи в кореспонденциите си като многолюдно, патриотично събрание!... Бяха и двамата терористи със Стоев.

— Събраха ли нещо?

— От българин пари?! — удиви се Брезов на наивността на Борис.

Скарлатов погледна към масата на Матов. Четиримата разговаряха с наведени глави като заговорници.

— Единият нещастник, тоя, по-високият, изглежда е туберкулозен. Абсолютен маниак, но от възвишените!... За пет минути изтърси толкова глупости, колкото си нямаш представа!...

— Какви?

— Стария върховистки лозунг: Пари, оръжие, терор!... И очерта такава бъдеща картина на Македония, каквато може да се сравни само с Дантевия „Ад“.

— Никой ли от нашите не стана?

— Станах аз.

— И какво каза?

— Повторих тезата на нашата Партия... Че освобождението е дело на целия народ и може да се проведе само от революционна организация, дисциплинирани членове и революционни комитети!... Че решението на македонския въпрос е само в бъдещата Балканска федерация!

— Публично ли се скара с Матов?

— Не. След събранието разменихме няколко думи... неприятно ми е да говоря.

— Какви думи? — настояваше Борис.

— В неговия стил... че не е важно откъде ще тръгнеш за истината, важното е да я стигнеш... аз — обратното, и така...

Двамата помълчаха, а после Борис каза:

— Тия наши махленски кавги... Тая наша провинциалност ме отчайва...

— Но, Борисе, помисли, нима може в днешно време да се дава предимство на националните революции, а не на социалните, на

общочовешките?! Нима тия наши дългокоси терористи могат да повлияят върху хода на историята без Маркс и Енгелс?! И Матов — в такава компания! Жалко!...

— Не забравяй, че Матов е свързан с македонското революционно движение!

— Нямам нищо против! Но защо има работа с тия типове?

— Може би в едно революционно движение такива типове не са малко и не могат да се пренебрегнат?

— Всеки компромис има далечни последствия!

Борис видя как Матов стана от своята маса, като остави тримата на нея, и тръгна към тях. Беше любезен и усмихнат.

— Здравейте! — поздрави той.

— Здравей! — отвърна Борис.

Брезов само кимна с глава.

— Имам една молба към вас двамата... Бихте ли дошли тази вечер в „Петте бора“?

— А по какъв повод? — попита Брезов.

— Ще хапнем, ще разговаряме, ще се веселим...

— Само това?

— И ще поговорим по една работа. Имам нужда от вашата помощ и вашите знания.

— Ако е свързано с тия, които седят на масата ти, няма да дойда.

— А ти, Борисе?

Скарлатов погледна Матов. В очите му имаше молба. В тоя момент той се разкъсваше между двамата си единствени приятели и, все пак, не можеше да откаже на Матов.

— Аз ще дойда.

[1] Партньор за тренировки. ↑

[2] *Терорист* (книж.) — участник в терористичен акт, т.е. акт на разрушение или насилие, при който участникът, преследвайки целта, не се съобразява дали ще пострадат невинни хора и дали ще се нанесат ненужни щети.

Вътрешната македонска революционна организация (чиито представители са някои от героите на романа) в отделни моменти е упражнявала при крайна необходимост тактиката на терор. Тогава тази дейност няма такъв отрицателен резонанс и значение, както по-късно и

особено вече в наши дни, защото е била свързана с благородни революционни цели. В създаването на революционната мрежа и подготовката на въстанието организацията се нуждае постоянно от пари за закупуване на оръжие и боеприпаси. Резултат на това са например т.нар. афери с отвлечането за паричен откуп на Назъм бей и на американската мисионерка мис Стоун. Някои буйни патриоти извършват терористични актове самостоятелно и независимо от организацията, какъвто е случаят с т.нар. солунски съзаклятници.

Динамитни атентати продължават и през всичките години след Илинденско-Преображенското въстание (вж. „Борбите в Македония и Одринско 1878–1912 г. Спомени“. Изд. „Български писател“, 1981). Целта е била да се покаже революционната непримиримост на организацията с турското робство, да се внесе смут и хаос в турската администрация и се настърви населението за борба.

След Първата световна война, когато настъпва ново, остро социално-класово и политическо разслоение в страната, когато коренно се променят условията за борба на македонското революционно движение, особено в окупираните вече от Сърбия и Гърция земи, националистическата върхушка на организацията се свързва с Военната лига и фашизираните елементи (вж. Палешутски, Костадин. „Вътрешната македонска революционна организация 1918–1924 г.“, Благоевград, 1983), терористическите акции изгубват своето революционно предназначение и се израждат в брутално насилие. Примери за това са завземането и кланетата в Неврокоп и Кюстендил, атентатът срещу Александър Стамболийски в Народния театър, убийството на Александър Димитров — министър на вътрешните работи в земеделското правителство, и още много други.

Опитът на македонското революционно движение в това отношение е много показателен и поучителен, защото сочи, че систематическото нарушение на равновесието между целта и средствата за постигането и води до израждане и погубване на благородния революционен смисъл.

Тесният социалист Марат Брезов в настоящия роман остро и принципиално осъжда терористическата тактика. За него и неговата партия освобождението на Македония „е дело на целия народ и може да се проведе само от революционна организация, дисциплинирани членове и революционни комитети“, но цялостното решение на

македонския въпрос той вижда единствено в бъдещата Балканска федерация. „Нима тия наши дългокоси терористи — пита той младия Скарлатов — могат да повлияят върху хода на историята без Маркс и Енгелс?!“ ↑

ГЛАВА ПЕТА

Беше късна вечер. Двамата седяха край масата близо до печката, която съдържателят бе разпалил до червено. Бяха единствените в този късен час в тая таверна^[1] с причудливото име „Петте бора“, макар наоколо и да нямаше помен от такива дървета. Издигаше се върху пясъчна ивица край езерото, извън града, цялата дървена. Матов я бе открил случайно преди години. Понякога той идваше тук да вечеря и да изпие нещо в тишина. За това заведение знаеха само Брезов и Скарлатов. Съдържателят бе италианец с многобройно семейство, който живееше тук. Той бе обслужил клиентите си и ги бе оставил сами. Някъде от кухнята долиташе разпалена италианска реч. Борис бе доволен от вечерята: наденици, свински котлети, младо вино от юра, питка, сирене... бе ял за трима души. Сега те мълчаха и гледаха през малките прозорчета как се сипе снегът навън. Беше завалял внезапно, на вълни, и трупаше не с часове, а с минути. Скоро всичко побеля. Първият сняг за годината падна. Матов пиеше кирш, а Скарлатов коняк.

— Винаги първият сняг дълбоко ме е вълнувал. Все очаквам, че ще ми се случи нещо много, много хубаво и радостно... — каза Борис.

— Зимата има странна прелест наистина... — отвърна Матов. — Особено ако цял ден газиш дълбокия сняг, без надежда, че ще спреш, а наоколо пада мрак и мъгла... И ти ходиш без мисъл, отчаян, вкочанясал, но изведнъж някой казва: „Светлина!“... После прилайват кучета и малко по-късно си пред огнището, излегнат на чергата с другарите си... Протягаш замръзналите си крака към буйния огън, а от опинците и навуцата ти излиза пара. В котела над огнището вече се вари овенът, пък ако домакините ти поднесат ракия или вино, щастието ти е пълно!... Жалко, че никога не съм описал зимите в книгите си...

— А защо?

— И в Сръбско-българската война се бих в студ, а и от Илинденското въстание си спомням не лятото и горещините, а

мразовете, когато останахме само две-три чети в Македония и цяла зима ни гонеха турските потери...

— Щастлив си, че си участвал във въстание!... Защо не го опишеш?

— Защото трябва да отлежи... Писането, Борисе, е като сънищата. Сънуваш с голямо закъснение. На двайсет години все още сънувах изпитите и военното училище. Сетне сънувах войната, а въстанието сигурно ще сънувам след години... Като почна да го сънувам, знам, че мога вече да пиша за преживяното... Но изобщо, Борисе, малък народ не може да направи велика литература! Това е привилегия на големите народи. Само те могат да създадат литература за цялото човечество.

— Странно, че ти, който си писател, така мислиш...

— Вземи отстъплението на Наполеон в Русия. Че това е територия, не е шега! Само това да опишеш, рече колко е велико!... Малките народи могат да пишат литература само за себе си.

— Не съм мислил никога по това. Но като че ли има нещо вярно...

— А в Русия нещо зрее... — каза Матов.

— Да, Руско-японската война не ще мине даром...

— Зрее нещо, в което ще има толкова убийства и ужаси, а го чакаме с възторг и нетърпение...

— Но как ще преобразим света без революция?!...

— Трябва да бъдем честни пред истината, Борисе. Всички учения, разбираш ли, всички философии, колкото и противоположни, дори враждебни помежду си, стават еднакви в мига, когато признават убийството за необходимост! Но да не говорим за това! — неочаквано рязко каза Матов. — Каквото има да стане, ще стане! Важното е да не загубим интерес към предстоящото!...

Двамата замълчаха. Скарлатов посегна към коняка. Като отпи, му се стори прекалено лют, закашля се и остави чашата пред себе си. Матов изведнъж каза:

— Нуждая се от твоята подкрепа.

— Ти знаеш, че по македонския въпрос съм на едно мнение с Брезов.

— И аз.

Скарлатов изненадано го погледна.

— Не разбирам...

— Социалистите вероятно са прави. Но аз не мога да се отрека от хората, с които съм споделял и опасности, и залька хляб.

— Ами ако те са на другия полюс, който ти отричаш?

— Именно! Виждаш ли, Борисе, ти малко си живял в България и малко познаваш хората, политиците и партиите. Може би съм най-близо до вас, до социалистите... Едно ме отблъсква — вашата нетърпимост, така както отблъсна някога Херцен. Аз съм за принципа — ненавиждам твоето мнение, но още повече ненавиждам тия, които ти пречат да го изкажеш!

— Но какво общо има тук Волтер?

— Това начало на „Интернационалът“... „Напред, о, парий презрени“... аз го схващам в буквалния смисъл, Борисе. Всички парии, всички просяци, скитници, бездомници... А хората, на които искам да помогна, са именно такива.

Борис се намръщи.

— Изслушай ме, моля те... При тебе ще дойдат двамата пратеници от Македония...

— Отказвам да имам каквото и да е общо с тях!

Матов дълго мълча. Накрая тихо каза:

— А ако те помоля да им помогнеш?

— Но не разбирам как!

— И аз не съм добре се разбирам понякога. Останах в Македония в най-лошия период, когато всичко бе загубено. Впрочем, това няма значение!... Тия двамата много са изпатили. Организацията им е дала на разположение пари, за да купят оръжие. Заобиколени са от мошеници. Ще ги ограбят или ще им се случи нещо лошо...

— Но какво мога аз да направя?!

— Ти учиш икономика и финанси, имаш познати в тия кръгове...

— Не за да правя контрабанда с оръжие!...

Матов сякаш не го чу и продължи:

— Тук, в Швейцария, аз лично не мога да им услужа. Може би ще има ново въстание в Македония... Не съм далеч от мисълта да отида пак там, да видя с очите си, да разбера... Но ти, моля те, не казвай не. Помисли. В края на краищата не сте само вие, социалистите, които правите революции! Нито пък те се правят от високообразовани

марксисти. Повярвай ми! Измежду тия, с които бях, които се биха и мряха, едва ли трима знаеха да четат и пишат...

Той не завърши мисълта си и млъкна. Думите му объркаха Борис. Не бе съгласен по никой начин с него. Но в цялата му интонация, изражение на лицето, забития поглед в масата, във всичко имаше нещо умолително, каквото той никога не можеше и да предположи в този горд човек. Тази проява на човешка слабост не намали уважението му към Матов, а като че ли още повече го сближи.

— Добре — отговори Скарлатов. — Ще проуча случая, доколкото мога...

Те допиха чашите си, без да проговорят повече. Скоро напуснаха заведението и сдържано се разделиха.

Вън снегът трупаше непрекъснато. Този първи сняг изведнъж направи света чист и сега на Борис му се струваше красив и радостен. Не му се прибираще. Когато стигна пред къщата, потърси по джобовете ключа от външната врата. В този момент от един съседен вход излязоха двама души и застанаха до него. Позна ги веднага. Това бяха въпросните терористи. Испита неприятно чувство, че докато е разговарял с Матов, те са чакали именно него, и вероятно такава е била уговорката.

— Какво обичате?

— Господин Матов ви е известил за нас... — отвърна високият и сух мъж с вид на монах.

— Добре, слушам...

Изглежда високият бе негласният ръководител. По говора можеше да се разбере, че е интелигентен мъж.

— Господине, вие сте социалист. Така ви представи господин Матов. Не бих могъл да се призная в особени симпатии към идеите ви — много теория, малко действия! Но все пак имаме допирни точки. И вие сте за световна революция, нали?...

— По-добре щеше да бъде да се обърнете към някой анархист — каза Борис.

— Няма подходящ, господине.

— С какво мога да ви бъда полезен?

— Да закупим оръжие и боеприпаси.

— Но аз не одобрявам терора!

Заговори ниският:

— А какво ни остава друго, господине? Да легнеме и да ни колат?!...

— Кои сте вие, впрочем? Би следвало да знам с кого разговарям...

— Няма значение! — каза високият. — Нито имената, нито личността ни! Днес сме ние, утре ще бъдат други. Ние сме хора без личен живот. Напуснали сме всичко — родители, близки, приятели... Това не е ли достатъчно?

Внезапно ниският изтегли изпод палтото си един наган. Високият веднага го последва. И двамата гледаха нагоре по улицата. В първия момент Борис трепна. Забеляза съвсем близо силуета на един полицаи. От снега не бяха усетили стъпките му.

— Приберете пищовите и стойте спокойно! Това е швейцарски полицаи и прави своя редовен нощен обход — тихо ги предупреди той.

— Тая сволоч по целия свят е еднаква!... — промърмори високият.

Двамата прибраха оръжието си.

— Как са ви документите?

— Редовни, на чуждо име.

Швейцарският пазител на реда застана до тях.

— Добър вечер, господин полицаи — каза Борис. — Прекрасна зимна нощ!...

Той не отвърна на поздрава и като всеки полицаи подозрително огледа тримата.

— Живея тук, в тази къща. А това са мои приятели. Може би ще искате да видите документите ми?

Изисканият начин на изразяване, солидното облекло на Борис и коженият му сак успокоиха полицаия. Той им пожела лека нощ и отмина.

— Нека се качим в стаята ми...

— Не. По-добре хазайката ви да не ни вижда с вас — отвърна високият.

— В Ориента е по-лесно да купите оръжие — каза Борис.

— Да ни пробутат скъпани пушки? — възрази ниският.

— Ти мълчи! — спря го високият. — Нас, господине, ни трябва най-модерно оръжие. Последна дума на техниката и взривни материали.

— Това струва много пари!

— Ние имаме.

— Какъв е произходът им?

— Различен. Грошове от народа и пари от експроприация^[2].

— Какъв род оръжие искате да купите?

— Носим точен списък, но нямаме връзки с фабриките.

— А как ще бъде употребено то?

— По най-добрия начин! Ще вдигнем във въздуха влакове, телеграфни стълбове, ще взривим банки, ще раздрусаме тая гнила империя. Ще обърнем внимание на целия свят за страданията на Македония и ще покажем на какво е способен тоя народ!

— Няма нужда да продължавате! Останалото ми е известно от налудничавите брошури на анархистите!

Настъпи неприятно мълчание, изпълнено с напрежение. Накрая високият сухо рече:

— Знаехме, че няма нищо да излезе, но нашият другар Матов настоя и каза, че сте честен човек. Сега съжаляваме! По-лесно е камила да влезе в иглени уши, отколкото банкерски син да участва в революция!...

— И прав сте, че няма нищо да излезе!

Скарлатов почти викаше. Ниският неволно се огледа.

— А на истината, господа революционери, имат право всички, даже и банкерските синове!...

— Господине, думата на Матов е закон за нас, но да ни обиждате, няма да позволим! Ще помогнете ли, или не?

— Какво предлагате, дявол да ви вземе!

— Нашите пари са в Мезон Щерн. Ще ви дадем генерално пълномощно, за да се разпореждате с тях.

Само това не бе очаквал.

— Е, господине?...

— Не ми е много приятно. Познавам Щерн.

— Известно ни е.

— Матов ли ви каза?

— Да и Матов, но и парите до Мезон Щерн преведе Търговска банка Скарлатов в София.

— Нямам нищо общо с баща си!

— Това не ни интересува в случая.

— Защо не се отнесохте до някой, който разбира от търговия с оръжие?

— Защото човекът, когото предложи баща ви, излезе мошеник. Последната ви дума, господине?

— Утре ще ида при Щерн.

— Лека нощ, господин Скарлатов. Македония няма да ви забрави.

Двамата се обърнаха и скоро се скриха в завоя на улицата. Скарлатов бе объркан и раздразнен. Бяха го оскърбили, а после бяха му благодарили. Но това не намали огорчението му. Бе уязвен в най-чувствителното място — произхода му. И въпреки това, а може би именно затова, той знаеше, че ще изпълни обещанието си, защото дадената дума за него бе закон, бе въпрос на мъжка чест и достойнство. Борис се сети и за баща си — като капак на всичко неприятно, преживяно тази вечер. Какво е виновен той, че баща му ги е свързал с мошеник!... Откъде накъде Борис ще отговаря за постъпката му!...

Когато се прибра в къщи, мадам Ролан го чакаше. Макар и късно, тя го посрещна на вратата.

— Господин Скарлатов, имате покана за вечеря от барон Щерн. Пликът, извинете, не бе залепен и го прочетох, защото мислех, че е нещо важно.

— Не си е заслужавало да не спите заради това!...

— Но, господин Скарлатов, представяте ли си?... Погледнете каква хартия, какъв златен герб! На вечеря у Щернови!... Никога не съм ги виждала, но редовно чета в хрониките за тях. Имат дъщеря. Хубава ли е?

— Благодаря, мадам — я прекъсна сухо Борис.

[1] *Таверна* (ит.) — механа, пивница. ↑

[2] *Експроприация* (лат.) — принудително изземване, отчуждаване на частен имот. ↑

ГЛАВА ШЕСТА

На другата сутрин Борис не отиде на лекции. Лежеше в леглото и мислеше. Беше се събудил с тягостно чувство и натежала глава. Защо се забърка в тая каша с терористите? Ако трябваше да отговори, можеше да намери хиляди доводи — че все пак е революционно дело, че се касае за свободата на подтиснати, че ще проникне по тоя начин в тъмните и неизвестни страни на капиталистическата търговия и един ден ще използва своите знания в практиката или даже с научна цел... Борис отдавна беше набелязал темата на бъдещата си докторска дисертация. Щеше да изследва финансовата политика на Германия и Франция, и преди всичко разликата между тях, през призмата на строгия марксистически анализ. А търговията с оръжие щеше да бъде една любопитна подробност в темата. Нещо като екзотична подправка в хубаво ястие. Но каквото и да си внушаваше, истината бе друга. Той просто не намери сили в себе си да откаже, както Брезов. Трябваше да постъпи принципно именно като него!

Без да бърза, се облече и малко преди пладне застана пред Мезон Щерн. Банката бе кокетна сграда с колони в стила на неокласицизма и външно приличаше на малък елински храм, облицован целият в мрамор. Тази архитектура придаваше особена тежест на зданието и се подсилваше от свободното пространство около него. Беше сравнително нова постройка, в която липсваха пищните барокови орнаменти от гипс. Но затова пък строгият гладък мрамор създаваше впечатлението на стабилност и вечност. Надписът от големи, полирани метални букви „Мезон Щерн“, хубавата ограда от бронз, неусложнена от излишни украшения, донякъде опростяваха постройката, но същевременно ѝ придаваха особена аристократичност. Въпреки че бе разположена на големия булевард Монблан, където бяха и всички останали банки, Мезон Щерн се различаваше от тях, както се различава хубава вила сред полето от огромен египетски храм. Наистина барон Щерн имаше вкус и някаква художествена жилка.

Борис се колебаеше. По-добре сега, отколкото друг път да си разваля настроението. Влезе в банката...

... Кабинетът на банкера бе огромен, скъпо обзаведен с барокова мебел. Зад стилна маса с извити крака, а не бюро, седеше самият барон. Когато го видя, стана с пъшкане от креслото, което изскърца. Късите му крака носеха сравнително дълго туловище. Насочи се към Скарлатов, сияещ, с най-хубавата си доброжелателна усмивка. Секретарят, който го доведе, се поклони и излезе.

— Какъв скъп гост, какъв млад, способен човек виждат очите ми! Добре дошъл, добре дошъл...

И докато говореше, баронът приятелски сложи ръка върху рамото на по-високия от него Скарлатов и го поведе към едно от креслата. Изчака го да седне и сам се настани срещу него.

— Драги господин Скарлатов, толкова се радвам да срещна един такъв представител на новото поколение!... Хубава гледка за очите и надежда за нашите банкерски сърца!...

— Страхувам се, че ще разочаровам както баща ми, така и Вас...

— О, прекалено сте скромни! Впрочем в момента обмислям една сделка... Бихте ли ми дали съвет?

— Ако е по силите ми...

— Какви са според Вас изгледите за печалба, ако човек вложи известен капитал в игралните домове?

Въпросът бе наистина изненадващ за Борис.

— Предполагам, добри! Но това би противоречало на Вашия християнски морал...

— О, съвсем не! Парите са извън сферата на морала, тъй като имат свои правила! Още император Веспасиан решил веднъж завинаги този въпрос, като отговорил на сина си Тит, че парите не миришат... Аз давам пари и получавам пари! Останалото са подробности. Те не ме интересуват!

— Но именно тия подробности интересуват други хора и тия подробности един ден биха се оказали фатални...

— Пак социализъм! Запомнете, момко, без пари, без търговия, без банки обществото не може да живее, освен ако реши отново да се качи по дърветата!... Нали според вашия Дарвин те са слезли на времето от клоните? Впрочем, знаете ли какво първо са направили? Просто са сменили банан за картоф, да речем, и това е била първата дейност на човека!... Обменът на ценности значи търговия, значи

банкова операция! Чак след това е дошла религията, моралът и прочее!...

Борис не очакваше такава откровеност от барон Щерн. Затова реши да проведе разговора за оръжието. Може би сега бе моментът...

— Господин барон. Мога ли да поискам, от своя страна, съвет по един въпрос, по който аз трябва да дам съвет на други хора?

— С удоволствие.

— Става дума за търговия с оръжие. Едно лице ме моли да посреднича в сделката...

— Няма нужда да продължите! Гражданинът на Швейцарската република барон Щерн не се занимава с престъпни афери!

Борис се ядоса, като погледна предизвикателната физиономия на банкера.

— Нима? А моите сведения са други...

— Никой на тоя свят не е в състояние да каже, че барон Щерн е замесен в такава долна търговия.

— Но купувачът е Ваш клиент! Парите са във Вашата банка!

— Аз имам хиляди клиенти. Моите сейфове пазят ценности от цял свят. Пак ли да повторя, че аз работя с пари, а не с предмети, даже те да се наричат пушки!

— Излиза, че моят доверител ме е заблудил?

— Вижте, млади момко, когато се касае за сделки с държави — да! Но не и с терористи!

— Значи сте осведомен по въпроса и знаете кой е клиентът?

— Разбира се. Но Вие ме разсмивате, господин Скарлатов. Те искат да купят бандитско оръжие с определена бандитска цел. Е, как мислите? Аз, банкерът Щерн, ще се занимавам с углавни сделки и ще финансирам бандити и революционери?

— Щом Ви носят печалба... — наивно отговори Борис.

— Мерси от такава печалба! Моят девиз в живота е — по-добре да не победиш при Аустерлиц, но и да нямаш поражението при Ватерлоо!

Борис стана от креслото. Барон Щерн също.

— Аз Ви съветвам да не участвате в такива тъмни дела!

— Благодаря за съвета.

— Не си тръгвайте така сърдит... Не наранявайте сърцето ми...

— Аз нямам повече работа тук!

— Получихте ли поканата за вечеря?

— Да.

— Не ми отговаряйте, че няма да дойдете! Чувствам, че точно това ще кажете... А аз дотогава ще помисля по Вашия въпрос... Може би ще направя нещо...

— Но Вие вече отказахте!

— Не съвсем. Очаквам Ви...

Когато напусна Мезон Щерн, Борис с облекчение пое студения чист и сух въздух. Слънцето грееше и всичко наоколо блестеше от падналия сняг. Чувстваше се радостен, че по такъв формален начин се измъкна от тази противна сделка, без при това да нарани приятеля си. Запъти се право към „Ландолт“. Там с нетърпение го очакваше Матов. Скарлатов му разправи за срещата си с барона.

— Но той ти е казал, че ще помисли?

— Блъфира.

— Борисе, иди на вечеря у Щерн!...

— Смятам, че изпълних дадената дума към теб!

— Ще изпиеш ли един коняк?

— Не. Искам да се разходя навън. Времето е прекрасно! Аз тръгвам...

— Почакай, ще дойда и аз с тебе...

Матов се разплати с келнера, наметна пелерината и излязоха на булеварда.

— Накъде? Имаш ли някаква определена цел? — попита Борис.

— Понякога се отбивам в католическата катедрала...

Борис се спря от изумление.

— Аз наистина ще изулавя!...

Двамата тръгнаха.

— Не, не е точно за това, което мислиш... Органистът на катедралата ми е приятел. Отивам да слушам музика. Но не е само това... Ще се опитам да ти обясня... Спомням си, че някога, като дете, бях щастлив. За пръв път почувствах това, когато чух да пее хорът в църквата... Беше рано сутрин, мама и папа ме бяха довели с шейна... И оттогава, като запееха в храма, изпитвах такъв възторг, че се разплаквах. Очаквах всеки миг, че Бог ще слезе от небето и аз ще го видя...

— Добре, че ние, българите, сме се опазили от мистика! Това е все пак предимство за нацията ни!

— А богомилството? На татарите ли ще го теслимиш^[1]?

Борис не искаше повече да спори.

— И все пак ти не ми каза: какво от това, че като дете си бил щастлив?...

Матов въздъхна. Борис с любопитство погледна мъжественото му и сурово лице.

— Ами после дойдоха Военното училище, офицерството, пиянството, жените и пълното отъпяване, докато на двайсет и пет години стигнах до самоубийство... Ако нещо ме е спирало, то е било именно детството ми...

— Съжалявам, но не мога да разбера.

Матов винаги успяваше да наруши духовното равновесие у Борис, равновесието на отговорите, които си бе дал за света и хората, които по-скоро му бе дал научният социализъм, и които го задоволяваха. Но тъкмо с това, че го изкарваше от релсите на неговото мислене, Матов едновременно го отблъскваше и привличаше към себе си, като една своеобразна тера инкогнита, пълна с изненади...

Неусетно бяха стигнали до катедралата. Влязоха вътре. Тя представляваше стар готически храм. Стъпките им отекваха по каменния под. Те отминаха купола с вода, където католиците си потопяват пръстите и се кръстят. Отминаха и няколко богомолки. Изкачиха се по едни дървени стълби към балкона. Там бе разположена клавиатурата на органа. Един възрастен музикант седеше зад него. Двамата застанаха встрани. Побелелият мъж с буйни коси като на Бетховен кимна с глава на Матов. После засвири нещо от Албинони. Целият храм вибрираше от дълбоките, тревожни звуци, предвещаващи нещо трагично, нещо, което непременно ще се случи. А после дойде примирението и след примирението — малкото, крехко, мимолетно земно щастие... Дали точно това е искал да каже с музиката си Албинони, не беше важно. Но именно такъв бе редът на чувствата, които нахлуха в Борис. Защото той обичаше, разбираше музиката и тя дълбоко го вълнуваше. Вълнуваше го до такава степен, че рядко си позволяваше да я слуша и се оставя в нейната власт. Сега волята му бе смазана и се отдаде на звуците безотказно, напрегнато, сякаш в тях

щеше да намери решение и изход на проблемите си. В даден миг не се сдържа и тихо попита отново Матов:

— А защо все пак спомена, че детството те е спряло от самоубийство?

— Защото тогава бях в Царството Божие... — каза Матов. — Ако не станем като децата, никога няма да влезем в Него...

— Какво божествено има в децата?! Те са неразумни същества.

— Съгласен съм, но не това е имал предвид Исус, когато е рекъл, че децата са в Царството Божие.

— А какво, по дяволите, е имал предвид?

— Хората, Борисе, са най-приемливи, когато са болни или като са деца. В останалото време са зверове и бягай далеч!...

Борис не чу отговора на Матов. Той гледаше от балкона към входа на храма. Едно момиче в черна пелерина от копринено кадифе с качулка, цялата обточена с бяла, скъпа кожа, влизаше в тоя миг. Фигурата ѝ бе грациозна под тъмната дреха. Тя свали качулката. Русите и къдрави коси се пръснаха около малкото лице. Той трепна. Това бе Симон Щерн. Тя се прекръсти благочестиво, като натопи пръсти в купола за вода. Тръгна по страничния кораб на катедралата. Падна на колене пред иконата на Мадоната с Младенеца и склони надолу глава. Молитвено бе прилепила дланите на ръцете си. После вдигна очи и устните ѝ нещо шепнеха. Русите ѝ коси върху черния фон на пелерината, осветени от свещите, приличаха на ореол около главата на светица. Нима и Симон Щерн може да бъде нещастна, помисли Борис. С усилие отмести поглед от нея.

— Не, аз не съм дете... — тихо каза той. — И не мога да бъда дете...

Двамата отново се заслушаха в музиката. По-късно те излязоха от храма.

— Отивам в Университетската библиотека — каза Скарлатов.

— Борисе, иди на вечеря в Щернови... — повтори молбата си Матов.

Толкова доверие имаше в неговия чист и топъл поглед, в тия големи, кафяви очи, че Борис не издържа и наведе глава. Те се разделиха на Плас дьо Рон.

Откъде това доверие в мене, джанъм, възбудено мислеше Борис, като вървеше. С какво съм го заслужил?! Защо не се обърне към

Брезов?! Той ме превъзхожда във всичко!... Почувства се подтиснат. Разходката не бе го разведрила. Може би за пръв път той усети, че доверието понякога тежи повече от скръбта.

[\[1\]](#) *Теслимя* (теслемя) (ар.-тур.) — предавам. ↑

ГЛАВА СЕДМА

Когато Борис Скарлатов излезе от къщи, погледна джобния си часовник. Имаше още време за Щернови. Навън се здрачаваше. Той тръгна бавно, въпреки студа. Усети глад. Пребърка джобовите си. Нямаше нито стотинка! Хвана го яд, че забрави да вземе пари. Не искаше да отиде в Щернови гладен като пес, но нямаше избор. Сега вървеше по кея. В тази тиха част на града, може би и най-хубавата, с изглед към цялото езеро и снежните върхове в дъното, живееха в красиви, тихи сгради най-заможните хора тук сред огромни английски паркове, заобиколени с високи бронзови решетки. Те не бяха само швейцарци, а богаташи от цял свят. Защото имаха нюх на ловджийски кучета и твърде рано, преди всички останали хора, разбраха, че Швейцария за дълги години, а може би вечно, ще остане единственото тихо пристанище в тая така несигурна и размирна планета.

Домът на барон Щерн бе внушителна триетажна къща, в бароков стил, с балкон, колони и големи прозорци. Приличаше на Петти шато, често срещани в Южна Франция по долината на Лоара. Но тук, в Швейцария, такава сграда говореше за престижа на богатството. Паркът пред къщата бе малък с шадраван и скулптура на голо момиче, носещо съд на рамото. Заприлича му на Симон Щерн. Бяха източили водата да не замръзне и момичето стоеше самотно сред сухия басейн, покрит от окапали есенни листа. Той позвъни на високата порта. Лакей в червена ливрея, без да бърза, излезе от къщата и му отвори желязната порта. Борис тръгна след него по пясъчната алея, изкачи мраморните стъпала и на входа го чакаше друг лакей. Борис не се бе облякъл официално и когато свали пелерината с джобове, издути от тетрадки и вестници, остана по износения си костюм. Оттук го пое трети лакей и се запъти по вътрешната мраморна стълба. Спря се на площадката с огромното огледало. Видя слабото си изпито лице. Горе, където завършваше стълбата, започваше дълъг коридор. По стените висяха големи маслени картини. Повечето бяха с митологически сюжети. Лакеят отвори една бяла врата и високо обяви:

— Господин Скарлатов.

Борис мина край него и се озова в една голяма зала. Тя бе цялата с гипсови орнаменти, с позлатени инкрустации, а таванът беше изрисуван в небесносин основен тон с ангелчета и амурчета. От средата се спускаше висок полилей. Всичко бе подредено с вкус. Старинните стилни мебели, малко на брой, даваха на залата простор. Един бял роял в дъното до прозорците стоеше на издигнат подиум, до който се стигаше по две стъпала. И тук по стените бяха накачени няколко платна в позлатени рамки — изглежда най-ценните картини.

Посрещна го лично барон Щерн. Бе облечен в стегнат редингот, но явно се чувстваше притеснен в него. Сигурно насаме се облича само в халат, си рече Борис.

— Веднага се познава bankerското Ви потекло... — любезно заговори Щерн. — Точно навреме! Харесва ли Ви къщата ни?

— Да. Но аз съм идвал толкова пъти...

Bankерът не му обърна внимание и продължи да разказва това, което Борис бе вече слушал.

— Беше стара къща, но аз я ремонтирах. Знаете ли колко пари ми струва... Но не съжалявам!... Видяхте ли картините ми? Това е голямата ми любов и страст!

Той го поведе към един малък пейзаж на стената.

— Не разбирам много от живопис — каза Борис.

— Напразно! Живописът е връзката между изкуството и нас, bankerите.

Борис неволно се усмихна.

— Не се смейте! Кажете ми в днешно време кой поддържа художниците? Аристократите? Те нямат пари! Кралете и придворните? В най-добрия случай поръчват собствените си портрети, и то на посредствени художници. Ние, само ние, деловите хора, поддържаме изкуството! Без нас то ще умре. Художниците няма да има какво да ядат. Ние сме меценатите на съвременната епоха.

— Доста стиснати меценати, ако съдя по бедняшкия живот на художниците, които познавам...

— Не сте прав. Хората на изкуството не трябва много да се галят! Ако им дадеш всичко, те престават да работят. Нуждата е, която прави човека гениален!

— Но изкуството не е покупко-продажба!

— Защо не е? Най-великите произведения на живописиста са по поръчка, направени за пари! Ако сега бях млад човек, щях да купувам, щях да влагам оскъдните си средства в картини. Това е капитал с нарастване — по-висок от най-високия банков процент в света! Но само при едно условие — ако имаш вкус и поглед към бъдещето! Ние, bankerите, се ориентираме и в тази област... А сега — да видим какво правят нашите дами...

Той отвори съседната врата. Влязоха в не голяма стая с бяла мебел и златни инкрустации, тапицирани в небесносиньо копринено кадифе. Килимът също бе издържан в светли тонове. Имаше много саксии с цветя и две клетки с пойни птици. Баронеса Щерн нещо плетеше. Беше с очила, леко паднали на носа, и Борис помисли, че именно това е истинският ѝ вид — на кротка домакиня. Тя му действаше успокояващо. Малко по-далеч, към прозореца, седеше Симон Щерн и четеше някаква книга. Тя едва вдигна глава, когато двамата влязоха. Борис се учуди, но не даде израз на това. Той се радваше, че щеше да я види, и смяташе нейното присъствие най-приятния момент в предстоящата вечеря. Затова поведението на Симон го озадачи.

— Нашият скъп гост иска да ви поднесе почитанията си...

Скарлатов целуна ръка на баронесата. После застана пред Симон.

— Е, въпреки всичко дойдохте... — каза тя.

Той се смути.

— По работа и... от любопитство.

— Е, задоволихте ли си любопитството?

— Все още не...

Цялото държание на Симон беше подчертано студено с лек оттенък на насмешка, коренно различно от предишните им срещи. Това неловко положение прекъсна барон Щерн.

— Ние ще се оттеглим с младия човек в Библиотеката. Ще се видим на вечерята...

Дамите не възразиха нищо и двамата се запътиха към вратата. Това беше забележителна библиотека със старинни издания, повечето в кожена подвързия. Всички стени представляваха скрити книжни шкафове, неделима част от декорацията на залата. Пред мраморната камина стояха два фотьойла. Огънят в нея пламтеше. В дъното имаше

дълга маса с извити крака, с позлатен свещник на нея и едно кресло в същия стил. Те седнаха пред камината и докато банкерът се намести, изпъшка някак по старчески.

— Е, синко, защо като Ви каня не идвате? Или не искате вече да виждате лукавия банкер, експлоататор и капиталистическо изчадие?...

Това беше отново намек срещу идеите на Скарлатов и той отговори в същия дух.

— Господин барон. Знаете, че съм дошъл по работа. И Вие ще простите на нихилиста, на вагабонтина и нехранимайкото, на блудния син, анархиста, комуниста и социалиста, че бърза да разбере какво известие му носите...

— Вие сте оскърбили, уважаеми господине, един стар човек, едно нежно сърце...

Това баронът каза с такъв скръбен израз и тон, че Борис, който още не бе научил изкуството да се владее, искрено се разсмя и едва успя да спре навреме. Баронът никак не се смути и продължи със същия тон и израз на лицето.

— Да, нежно сърце, което се разкъсва от болка за най-обичното същество — своя син...

— Уважаеми бароне, още на времето приключихме разговора по причините за скъсването между мене и баща ми. Аз се отказах от каквато и да е негова помощ.

— Аз, млади господине, уважавам Вашата независимост. Вие се справихте блестящо сам. Вие сте първенец на курса, гордост на Университета!... Дъщеря ми редовно ме уведомява за успехите Ви. Но, господине, още повече уважавам Вашия баща. Гениален банкер в тежките условия на Балканите и Ориента!... И нас ни свързва трайно приятелство.

— До следващата клопка или самоизяждане?

— Цитатите, с които сте си наблъскали главата от социалистическите брошури, само Ви пречат. Повярвайте ми! След това ще трябва дълго време да употребите, за да се научите да мислите самостоятелно.

— Благодаря. Харесвам се и така.

— Младост, младост!... Някога и аз почнах от нищото... Животът на банкера не е сладък. Той е една постоянна война, в която даже най-близките му не го разбират. Даже собствените му деца!... Но,

млади момко, как мислите, че ние се запазваме в този вълчи свят? Задавате ли си този въпрос вие, социалистите?

— Отговорът не е труден, даже да не си социалист — интересът!

— Няма по-силно приятелство и по-трайна, по-безкористна помощ от тази между bankerите! Много повече, отколкото между така обичаните от Вас пролетарии...

Скарлатов рязко и грубо го прекъсна.

— Господин барон, аз дойдох по работа! Вие обещахте, че ще помислите по въпроса, който ме интересува. Едва ли ще бъде удобно да го разискваме на вечеря.

Лицето на Щерн стана изведнъж недоброжелателно.

— Да, помислих. И не съм забравил! Надявах се, че Вие сте се отказали...

— И какво?

— Има един човек... — Баронът бръкна в джоба и извади една визитна картичка. — Тук е името на този човек... Адреса му знаят малцина, смей да твърдя, че в Женева може би само аз... Ще Ви чака понеделник осем часа вечерта. Бъдете точен! Но, мили момко, все пак Ви съветвам — не отивайте! Това е Сатана, Луцифер, баща на лъжата!...

Борис прибра визитната картичка, без да я прочете. Учуди го само свирепата характеристика, която даде баронът. В Библиотеката влезе лакеят.

— Граф Конрад Щаренберг — съобщи той.

Изведнъж старият banker пъргаво скочи от фотьойла. Оправи набързо дрехата си. Лицето му засия в усмивка.

— Простете, млади момко, дойде мой скъп гост... Прекрасен, млад човек! Ще Ви бъде приятно да се запознаете. Нека идем и посрещнем този блестящ, културен джентълмен, потомък на една от най-знаменитите старинни фамилии в Европа! А знаете ли колко е изискан и забавен! Симон много го харесва...

Той излезе с бързи крачки от Библиотеката, следван от Скарлатов. В салона видя да чака, изправен спокойно, един млад мъж с руси коси и тънки мустачки, облечен елегантно като лондонско денди — с фрак, светъл панталон и вратовръзка във весели тонове. Банкерът забърза с късите си крака към него и го прегърна.

— Каква радост, скъпи графе! Каква чест! Най-очакваният гост в този дом! Елате да ви заведе при дамите... Симон с нетърпение Ви очаква...

Трапезарията бе огромна с масивна, баварска, дъбова мебел. Бе сервирано изискано. Съдовете бяха сребро, порцелан и кристал, разположени сред цветя и позлатени свещници. Ястията и вината поднасяха лакеите. Барон Щерн бе довел храненето до съвършенството на църковен ритуал. Той обичаше да си похапва. Ядеше с наслада. Седеше начело на масата. Ястията бяха малко тежки за несвикналия стомах на Борис. Една типично немска кухня! Въпреки глада, който изпитваше, той се въздържахше от тия тлъсти гозби, за да не му стане лошо. Затова се задоволяваше с по няколко хапки от всяка, просто от учтивост. Повечето време наблюдаваше и пиеше.

От едната страна на масата седяха баронесата и Скарлатов, а срещу тях Симон и Щаренберг. Графът се грижеше по всички правила на етикецията за дамата си, но тя почти не ядеше и седеше мълчалива и замислена.

През цялото време нито веднъж не погледна към Борис. Баронесата също не пророни нито дума. Затова пък заедно с яденето барон Щерн все повече и повече се развеселяваше. Той разкопча златните копчета на жилетката. Заприлича му на Бакхус от Рубенс. И когато отпи от виното, той заговори с усмивка на Борис:

— Обърнете внимание каква прекрасна двойка са!...

Борис нищо не каза. Стана му неприятно. Симон не помръдна, сякаш не се отнасяше до нея.

— Как личи аристократът във всичко!...

— Повярвайте ми, бароне — каза Конрад Щаренберг, — да си аристократ в днешно време е все едно да бъдеш огромно, породисто куче. Всички казват, че кучето е хубаво, но никой не го ще, защото не може да го изхрани. Накрая то умира от глад. Бих предпочел да съм наследил от дедите си не титли, а повече пари.

— Напразно така мислите! — оживи се Щерн. — Именно титлите са Вашият капитал. Аз съм банкиер и знам цената на всичко в този свят. Но и ние, Щернови, значим нещо...

Баронът с наивна гордост кимна към Симон.

— Поколения е трябвало да минат, за да създаде такъв изящен екземпляр нашият род!...

Изведнъж Симон рязко заговори:

— Папа, какъв род сме ние! Прадядо Ви е бил равин, а Вие сте почнали като амбулантен търговец!

— Симон, добре знаеш, че сме католици! — намеси се баронесата.

Барон Щерн се засмя. Явно, че нищо не можеше да наруши доброто му настроение.

— Започнах не като амбулантен търговец, а като снабдител на австрийската армия. И не се срамувам от миналото си! Дал съм на двама историци да изработят родословното ми дърво. Пък ако се съединят маслината с кипариса...

Той погледна многозначително Симон и Конрад. После банкерът се обърна към жена си с една неподозирана в него нежност:

— А ти, мутер — рече той на родния си немски език, — нямаш нищо против, че стана баронеса, нали?...

Симон сведе глава. Без да иска, Борис я следеше. Спомни си възторженото ѝ лице със затворени очи, когато танцуваше на бала, опряна на ръцете му... Силно му дожаля за нея. Но Щерн с усмивка вдигна чашата с червено вино.

— Хайде, деца, не се мотайте! Да пием и плюскаме като германци, както е казал татко Лютер!...

Всички пиха, само Симон остана мълчалива.

След вечерята Борис се извини пред домакините, че има работа. За негово учудване графът също си тръгна. Борис запомни погледа на Симон, когато си подаде ръката за сбогуване. Имаше толкова отчаяние в очите ѝ, че му стана страшно за нея. Но не ѝ каза нищо, а и не можеше. Двамата с графа излязоха.

ГЛАВА ОСМА

Скарлатов искаше да се отърси от тягостното чувство и навън реши да се осведоми от Щаренберг за личността във визитната картичка. Извади я от джоба и му я подаде. Графът стреснато го погледна.

— Барон Базил Захариас^[1]... — прочете той.

— Познавате ли го?

— Лично не. А Вие?

— Аз също.

Тогава графът набързо разказа това, което знаеше за тази тайнствена личност. Бил прекалено богат. Свързан с най-мощните банкери и концерни в света!... На времето се подвизавал в Ориента и в Турция, където спечелил богатството си и достигнал висши правителствени постове. Произходът му бил неясен. Знаел великолепно всички основни европейски езици плюс гръцки, турски, староеврейски и арабски. Живеел ту в Париж, ту в Лондон, ту в Женева, Виена или Берлин, където имал собствени резиденции. Понякога го виждали на игралната маса и никога не губел. Основното му занятие било продажба на оръжие по цял свят, и то неофициално. Имал собствен търговски флот. Именно поради тази търговия, свързана с войни, въстания и убийства, си спечелил славата на злодей. Всички изпитвали мистичен ужас пред личността му, какъвто хората изпитват пред палача. Не протестираше, когато в печата пишели най-невероятни неща за него, граничещи с легенди. Това, според графа, му било приятно. Да, това бил могъщ и с огромни връзки човек!... Но малко пернат на тема окултизъм, ложи, предсказания и магии...

Скарлатов бе толкова силно заинтригуван^[2] от разказа му, че не усети как Щаренберг свойски го хвана подръка.

— Господин Скарлатов... аз също бих искал да Ви попитам за нещо...

— Моля, графе...

— Какво мислите за Симон Щерн?

Борис неволно се намръщи.

— Разбрах, че я познавате от дете... — бързо добави графът.

— Тя е чувствително, гордо и интелигентно момиче.

— Знам, че не е за мен. Изобщо не съм за семеен живот!... А и тя, доколкото схващам, не питае никакви чувства към мене. Но нямам друг изход. Единственият, изглежда, е в изгоден брак.

— Единственият?

Борис попита механично, но не очакваше реакцията, която последва от страна на Щаренберг. Той заговори страстно, някак припряно. Започна с това, че за него, разбира се, има изход. Той го е проверил! Хиляди пъти е бил близо до успеха, но винаги губел, понеже нямал достатъчно средства, за да проведе системата си докрай. От младини играе на рулетка и ако нещо наистина знае досконално, това са правилата и възможностите на тая игра. И в края на краищата той ще покаже кой е! Нека го смятат за вятърничав аристократ! Но той се отнася към рулетката с цялата сериозност и смята, че да посветиш способностите си в тая област съвсем не е глупаво. Това е повече от най-висша математика... И ето, след два дни той заминава за Монте Карло. Наистина капиталът му е малък, но ако играе внимателно, може би този път ще разбере достойнствата на системата си. Щаренберг извади от джоба на палтото едно измачкано тефтерче. Започна да му обяснява цифрите и начините на залагане. Целият се бе изчервил от възбуждение. После му разказа случаи на големи печалби, а също и за няколко тайнствени играчи. Накрая предложи на Скарлатов да отидат заедно на юг, да обединят капиталите си и проведат на по-широка основа системата му. Тоя път той не се съмняваше ни най-малко в нейния успех!... Тия думи, тази непоколебима увереност, изгарящият стремеж към шанса в хазарта, тази неистовост, стигаща до лудост, дълбоко потресоха Борис. Тоя човек бе разкрил себе си на него, непознатия!... Под тая сдържана аристократична маска бушуваше такава страст, която със силата си неволно предизвикваше уважение. Борис бе от хората, които много се колебаеха, преди да вземат решение. Затова тая всеотдайност на Щаренберг го респектира. Тогава той не знаеше, че по-голямата част от човечеството мисли и се колебае в решенията си като него и само една малка част, само единици, вярваха така силно в себе си, че можеха да увеличат останалите хора след своите идеи. Такива бяха императорите, пълководците, великите политически личности, създателите на религии и картоиграчите. Хора,

дотолюва убедени в своята правота, която изключваше каквато и да е друга истина, освен тяхната!...

— След два дни тръгвам, господин Скарлатов. Елате! — Не изпускайте щастието си! Предполагам, че и Вие сте зле материално. И на Вас Ви трябва пари.

Да, на Скарлатов му трябваша пари, и то много пари, но възрази:

— Доказано е, че от рулетка не може да се спечели, по-точно печелят собствениците!...

— Не е вярно! Освен всичко друго, това е единствената възможност да бъда самостоятелен и да не завися от хората!...

Това графът изрече така убедено и с такъв наивитет, че Борис истински се замисли за неговото умствено състояние. Разделиха се малко преди моста, но Борис не се прибра в къщи. Той седна на една пейка, изчистена от снега, в Жарден д'Англе. Беше тъмна нощ, но не усещаше студ. Силата и възбудата, която излъчваше Конрад Щаренберг, му се беше предала. Той гледаше пред себе си елхите, отрупани със сняг, но не ги виждаше. Защото в тоя момент си представи рулетката и златото, много злато, което печели с един удар!... Опитва се да изхвърли тая мисъл от главата си, мисълта за единствения удар, спасителния удар в живота, който би му дал всичко, от което се нуждаеше. Но не можеше да се отърве от това видение. Борис стана.

— Започвам да полудявам... — каза гласно той.

Още долу, от улицата, видя, че прозорецът на мансардната му стаичка светеше. Завтече се, бързо отключи и влезе. Мадам Ролан усмихнато го посрещна.

— Господин Скарлатов, имате гост... Един много изискан мъж. Шик, с такива хубави маниери!... Простете, че го поканих във Вашата стая... Оля-ля-а-а... доста е разхвърляна... Чака Ви. Правих му компания, докато дойдете.

Борис се изкачи на няколко скока и отвори вратата на стаята си. Елегантният мъж, който седеше до бюрото, стана и тракна с токовете, като се поклони.

— Полковник Стоев. Интендант от българската армия.

— Скарлатов, студент. По какъв повод ме търсите?

— Господине, аз от дълги години работя съвместно с Вашия баща. Той е мой патрон! Искам да изразя задоволството и радостта си,

че сега се запознавам със Скарлатов-син.

Борис сухо каза:

— Не разбирам връзката.

— Мога ли да седна?

— Моля...

Полковникът седна. Борис също, но така, че разстоянието между двамата да бъде по възможност най-голямото. Стоев беше човек, който внимателно наблюдава събеседника. Веднага разбра, че стъпва на хлъзгава почва с името на стария banker.

— Поводът, по който идвам, съвсем не е свързан с баща Ви. Господин Скарлатов, идвали ли са при Вас двама македонски революционери?

— Двама терористи?

— Можем да ги наречем и така, ако не действаха от името на най-мощната нелегална политическа организация на Балканския полуостров. Но, за да не губим време, ще пристъпя направо към работата. Въпросните лица са упълномощени да купят оръжие и боеприпаси. Вярвам, че знаете това...

Борис бързо съобрази, че сега е моментът да прекъсне разговора. Но любопитството му бе голямо, затова реши да го проведе докрай, с цел да получи необходимите сведения. Спомни си молбата на Матов, ето защо кимна с глава. Полковникът продължи:

— Отлично! Вие не сте се наели с тази работа и правилно! Предполагам, че подозирате в каква каша бихте се забъркали?...

Борис се ядоса. Този нахален тон направо го вбеси. Сякаш някакъв дух на противоречието започна да го ръководи.

— Обещах да проуча въпроса — отвърна той.

Полковникът млъкна. Беше изненадан.

— Значи така... Приели сте да бъдете съветник? При това положение вярвам, че са Ви уведомили какви стъпки са направени.

Борис нямаше и понятие какво се е правило преди него, но реши да блъфира.

— Господин полковник, в течение съм на всичко. Вие досега се опитвахте по наивен начин да разберете какво смятам да предприема. Естествено е, че няма да Ви кажа нито дума! При това положение считам разговора за приключен, освен ако желаете непременно да издекламирате Вашия монолог.

Полковникът взе една чаша от бюрото. Погледна я. Там нямаше нищо. Но Борис мълчеше.

— Е, добре, господин Скарлатов... Сякаш виждам баща Ви пред себе си... Парите на Организацията са преведени на Запад с посредничеството на Търговска банка Скарлатов и син. Не искайте от мене да Ви кажа къде!

— Банката е Мезон Щерн! Стоев стреснато го погледна.

— Значи и това са Ви съобщили?

— Полковник Стоев, Вие лично какво направихте, за да задоволите искането на Организацията?

— Господине, аз съм офицер от българската армия. Наистина патриотичният ми дълг е да подпомагам нашите братя в Македония. Но ако нещо се случи, плащам аз! Разбирате сега, че можех да бъда страна в сделката само като частно лице. Вземете в съображение, че в случая нямаше да има нужда от нелегален трафик. Оръжието е складирано на самата турско-българска граница. Ако се бяхме споразумели, прехвърлянето му щеше да е детска шега!...

О-хо, си каза Борис. Значи тия преговори имат дълга предистория и чак сега научавам.

— И все пак, господин Стоев, защо не осъществихте сделката?

— Намериха се разни типове, които внушиха на двамата терористи, че оръжието е остаряло и бракувано от българската армия.

— Но щом сте тук, в Швейцария, значи не сте изгубили надежда... Може би печалбата не е за изпускане?

— Печалба за мене няма да има никаква!

— Разбирам. Патриотичен дълг. Но като доверено лице ви питам, как смятате да набавите оръжието? Да го купите откъде?

— Господине, ако не се казвахте Скарлатов, щях да помисля, че имам работа с невежа. Знаете добре, че Шнайдер, Круп и Армстронг не биха продали и патрон на частно лице.

— Това знам! — излъга смело Скарлатов. — Става дума... кои ще бъдат посредниците, тъй като са верига. Интересува ме името на главния посредник.

— Аз няма да отговоря на този въпрос. Не мога да ви отговоря!

— В такъв случай ще дам препоръка на моите довереници да бъдете изключен като един от посредниците в сделката!

Полковникът мълчеше. Той наистина не можеше да каже нищо за трафика на търговията с нелегално оръжие, тъй като собствената му кожа бе по-мила от най-голямата печалба.

— Не правете това, господин Скарлатов. Аз ви предлагам блестяща сделка! Няма да има нито нужда от фабрики, нито от посредници. Вие сте студент. Колкото и да е богат баща ви, едва ли би покрил всичките ваши нужди и желания. Обяснете им, че е невъзможно тук да купят оръжие. Тогава ще бъдат принудени да се върнат на първото ми предложение за оръжието на границата. Ще делим печалбата на две!

— Печалбата ви като посредник?

— Не. Почти цялата сума. Оръжието не ми струва нищо. Господин Скарлатов, нека не се самоизяждаме като българи!...

— Вие знаете по-добре от мене какво значи негодно оръжие за революционери! Една истинска касапница!...

— Годно е! Само е малко остаряло...

В този момент една мисъл осени Борис. Тя се яви внезапно като повей от дълбините на съзнанието му, както на артистите се явява внезапно вдъхновението. Той попипа портфейла си във вътрешния джоб и каза:

— Господине. Смятате ли, че вие сте единственият, който може да осъществи тази сделка?

— Не мисля, а твърдя!

— Ами ако ви докажа обратното?

— Тогава ще се откажа от нея.

Скарлатов извади от джоба си портфейла. Там някъде бе оставил визитната картичка. Извади я.

— Господине, прочетете това...

Полковник Стоев стана, отиде при него и прочете визитката. Челото му се изпоти.

— Господине, вие сте самият дявол. Надминахте баща си! Приемете моя... моя поклон!...

Борис се усмихна, когато видя, че Стоев наистина изискано се поклони. Този човек умееше да губи. С това му стана донякъде симпатичен. Съобрази също, че сам едва ли би свършил някаква работа. Полковникът щеше да бъде добра машина.

— Не го приемайте толкова трагично, полковник... Все пак ще ви имаме предвид!...

— Благодаря, господин Скарлатов. Заслужавах си този шамар. Аз ви подценях. Никога втори път няма да сторя тази грешка. Ако съм ви нужен, ще ме намерите в хотел „Екселсиор“. Ще бъда в Женева още една седмица.

Борис стана от бюрото. Офицерът също.

— Имам чест — каза Скарлатов.

Полковникът кимна, искаше да каже нещо, но после се завъртя на токовете и напусна стаята с приведена глава. Борис не го изпрати. Остана до бюрото. Всичко му беше странно и чудно.

— Боже господи, какво правя аз?! — каза той гласно.

Още държеше визитната картичка в ръка. Чак сега я разгледа подробно. На едната ѝ страна имаше златен герб с полумесец, звезди и пирамида. Отдолу се четеше името:

БАРОН БАЗИЛ ЗАХАРИАС

Обърна я. Със старинни черни букви бе написано на френски: „както сянката следва тялото, кармата^[3] следва нас. Всеки по необходимост трябва да вкуси това, което самият е правил!“

[1] *Захариас (Захарос), Базил* (1842–1936) — роден в Турция. Крупен международен търговец на оръжие, свързан със световните фирми „Норденфелд“, „Максим“ и „Викерс“. Получава титлата баронет, става сър Базил, награден е с най-големите ордени на Британската империя и на Франция.

В неговия образ се разкрива нещо много характерно в дейността на международния капитал от XIX и XX в., актуално и до днес: използването на всички средства, включително и съблазънта от тайнствената практика на черното магьосничество и на разните мистически секти. Чрез тях той прониква до най-висшите сфери на буржоазното общество и монархическите дворове с най-различни цели — разузнавателни, печелене на влияния, въздействие върху мисленето на определени хора и т.н. Показателна в тази насока е ролята на

Распутин в семейството на последните Романови в Русия. Но най-силно, с най-много резултати в това отношение е масонството (франкмасонството). То получава името си от средновековните зидарски цехове. На френски значи свободен зидар. Възниква в Англия в началото на XVIII в. като религиозно етическо учение, което се противопоставя на феодалното самодържавие и официалната църква, като увлича много просветени хора. Достатъчно е да си спомним страниците във „Война и мир“, където Толстой описва посещението на граф Пиер Безухов в една масонска ложа. Много са видните личности сред световното масонство — Фридрих II, Фридрих III, английските крале Едуард VII и Едуард VIII, Джордж Вашингтон, Франклин, Чърчил, Волтер, Гьоте, Кант, Моцарт и др. В България: княз Александър Батенберг, министрите Константин Стоилов, Александър Цанков, Богдан Филов, Димо Казасов, дипломатът Симеон Радев, проф. Александър Балан, проф. Михаил Арнаудов, банкерът Атанас Буров, писателите Михалаки Георгиев, Константин Величков, генерал Ал. Протогеров, солунският атентатор Павел Шатев и още много други — от всички професии, от всички поприща.

От XIX в. насам ръководството на масонските ложи е в ръцете на едрата буржоазия, която ги използва за свои политически цели. Сега центърът на масонството е в САЩ. ↑

[2] Запазен е правописът на хартиеното издание. Бел.ел.коректор.

↑

[3] *Карма* (древноинд.) — деяние, постъпка. Закон за причините и следствията в индуската философия, който се изразява в това, че съвкупността от всички добри и лоши дела, извършени от индивида в предишните му съществувания, определят неговата съдба в последващите му съществувания. ↑

ГЛАВА ДЕВЕТА

На другия ден Скарлатов се отправи към „Ландолт“. Поговори кратко с Матов. Разправи му докъде е стигнала работата. Следобед с негово съдействие се срещна с двамата терористи в италианската таверна. Там уточниха някои подробности и взе списъка на исканото оръжие. Останалото време до мръкване посвети на себе си. Изкъпа се, избърсна се. Извади една риза и внимателно се облече. Без да иска, се вълнуваше. Отиваше на риск. Не познаваше този мистичен барон. Не знаеше как ще се отнесе към него, ако изобщо благоволи да го приеме...

Навън се беше вече стъмнило. Любопитството му се толкова засили, че набързо си метна пелерината и тичешком излезе на улицата. Гъста мъгла се бе спуснала над Леманското езеро и крайбрежния булевард. Скарлатов се загърна и с бързи крачки тръгна към резиденцията. Чу зад себе си тракането на копита и видя един фиакър. Той го спря. Макар и да не бе далеч, но за тежест реши да отиде с превозно средство. Сега играеше ролята на зрял, солиден мъж, комуто предстои сериозна финансова сделка, и Борис взе напълно да се вживява в нея. Фиакърът се движеше бавно по крайбрежния булевард. Спря пред една странна къща с кули, с причудливи и начупени форми. Имаше вид на миниатюрен рицарски замък и впечатлението се засилваше от падналата мъгла. Оградата бе цялата от дълги стволоче на пушки с щикове, каквито са били пушките в наполеоновите войни. Върху колоните край портата стояха два малки бронзови топа, а върху крилата на портата от ковано желязо имаше също два щика с бога на войната Марс.

Борис слезе от фиакъра и се разплати. Къщата бе потънала в мрак. Застана пред желязната порта и натисна бутона на електрическия звънец. Беше точно осем без една минута. Не виждаше никого нито в двора, нито пък къщата даваше някакъв признак на живот. Но след малко от къщата излезе един лакей, облечен в черно, прекоси алеята и отвори желязната порта. После направи знак на Борис да го последва. Запътиха се, без лакеят да проговори. Изкачиха стъпалата пред входа

на дома и влязоха. В преддверието Борис съблече пелерината си и я подаде на мълчаливия лакей заедно с цилиндъра и ръкавиците. Тръгнаха по една извита мраморна стълба, която водеше до един коридор с картини. Той свършваше с една голяма врата. Лакеят застана пред нея и широко я отвори. Чу се бавен мъжки глас, доста силен, който отекна като ехо в празната къща.

— Влезте!

Борис прекрачи прага и се намери в една огромна зала. Цареше полумрак. Тежките завеси бяха спуснати. Приличаше на оръжеен музей. Цялата бе в картини от битки и по стените имаше накачено оръжие от римските щитове, гръцките дротици през арбалетите, ятаганите, мускетите, пушките — до съвременните на Скарлатов оръжия. Подът бе постлан с дебели ориенталски килими. В дъното на залата съзря фигура на мъж в черно, в гръб, и озарена от пламъците на камината. Борис не пристъпи, а остана до вратата, която се затвори зад него.

— Барон Захариас? — попита тихо Скарлатов. Мъжът се обърна със скръстени ръце и каза:

— Можете да ме наричате и така, а можете да ме наричате Авадон, Аполион или както ви е угодно, защото аз нямам име, нямам родина, нямам националност. Не принадлежа към никоя религия или, по-точно, изповядвам всяка религия.

Очите на Скарлатов свикнаха с полумрака. Сега той разгледа барон Захариас. Беше нисък на ръст, слаб, с черни мустаци, завити нагоре. Но това, което поразяваше, бе неговото облекло. Носеше черен фрак, черна риза с проблясващи черни диамантени копчета, черна вратовръзка и панталони. Черни камъни на копчетата за ръкавели и черен диамант на вратовръзката. Инстинктивно го нарече в себе си черния принц. Лицето на мъжа нямаше мимика. То бе масковидно, изсушено като мумия и това впечатление се подсилваше от голия му череп. Беше възрастен и все пак не можеше да се определят точно годините му. В бледата светлина лицето му в своята безжизненост всяваше страх. Мъжът продължи с глас, който отекваше в залата.

— Аз очаквах да дойдете... Вие също не сте този, за когото се смятате. Един ден ще разберете кой сте всъщност и към кои принадлежите. Сега е още рано... Още дълги години ще търсите

своето име, своето истинско „аз“ и може да го намерите, а може и да не го намерите в сегашния си живот... Но аз знам кой сте!...

В първия миг всичко беше толкова неочаквано и странно, че Борис се стресна. Но скоро се взе в ръце.

— Тогава може би знаете, че идвам за сделка.

— Сделка? Тя ще бъде уредена от моите подчинени. Жалка сделка, нищожна!...

Борис и не попита дали говорят за една и съща работа. Чак сега той се приближи и остави на масичката до камината списъка на оръжието.

— Благодаря ви...

Двамата продължиха да стоят прави около огъня.

— Вие мислите сериозно, че няколко хиляди франка значат нещо за мене? Аз ви повиках с мисълта си, за да ме изслушате!... Ние, избраниците, движим човешката история, ние я правим. Какво са Наполеон, Александър Цезар... Наши подчинени, които ние караме да изпълнят волята ни. Ето аз продавам оръжие на някакви жалки терористи. Те вършат своето дело и се сблъскват със слугите на турската империя. Но това, че се бият с модерно оръжие от мен, принуждава цялата турска армия да се превъоръжи, да закупува най-ново оръжие в огромно количество!... И щом то е налице, има и хора, които да го носят, а то никога не мълчи. Само почва да стреля. И ето, отново ходят на световната история забързва, отново кръв и смърт, и след кратка почивка — нисшите същества, направлявани от нас, се вкопчват в битка на живот и смърт помежду си. И пак ние продаваме оръжие!... Явяват се нови пълководци, а нашите имена никой не знае! Никой не предполага, че ние, именно ние, сме принципите на тоя свят! Вярно е, че ние събираме златото. То е символ на нашата мощ, но истинската ни мощ е в това, че сме избрани да ръководим света, а само ние знаем къде той отива и докога ще съществува!...

Борис го слушаше учуден, но не смутен. Той е побъркан, реши изведнъж в себе си.

— Бароне, преди няколко години в Берн умря един човек. Беше професор и завърши като луд. Той също смяташе, че светът се състои от няколко избраника, а останалото човечество е техен тор.

— Да, Ницше!... Той изрази някои наши идеи, но съвсем не беше от нашите, тъй като не проумя силата на златото. Идея без злато е като

кораб без океан! Един друг, еврейният Маркс, проумя силата на златото и обясни света чрез парите. Но също невярно, защото не разбра неизменната, неподатливата на промени същност на човека. Не разбра древната истина, че това създание в зло е заченато и е осъдено да не разбира резултатите от своята дейност. Той мислеше, че като открие законите на парите, ще открие законите на човешката история. Той не прозря, че съдбата на човечеството е предопределена още преди създаването му и тая съдба никой не я знае. Знаят я може би малцина, знаем я ние!...

Изведнъж без никаква връзка Борис си спомни скулптурата на дявола в един от ъглите на тясната тераса, обкръжаваща Нотр-дам в Париж. На времето му бе направила силно впечатление. Дяволът бе замислен и подпрял с двата си юмрука лицето, гледаше надолу великия град... тогава се запита какво мисли тази скулптура, а сетне реши, че нищо не мисли и само наблюдава суетата на тоя свят, уморен от всичко. Дяволът се взираше в града, където всичко бе пропито от съблазънта на хазарта, парите, на внезапното забогатяване и разврата. Сякаш човечеството, въпреки хилядите години, не се бе променило и чакаше, както в първия ден, чудото, и вярваше в него много повече, отколкото в прогреса и великите открития...

Мъжът взе от масичката зад него голяма златна табла. Върху таблата имаше покривка от тъмно кадифе, а върху кадифето блестеше едър, златен пръстен.

— Приближете се, млади човече... — каза той. Борис се подчини. Сега можеше да разгледа добре пръстена. В средата му чрез малки диаманти се очертаваше пирамида, а отстрани бяха изгравирани цифри и древни семитски букви, чийто смисъл не можеше да схване.

— Това е тайна... — каза мъжът. — Това е името на принца на тоя свят. Числото му е 666! Който го открие, ще бъде безсмъртен и ще владее земята!... Вземете го! Където и да го покажете, вратите ще бъдат отворени за вас. От тоя ден вие ще имате помощта и подкрепата на хората като мен. Сега вие сте един от НАШИТЕ!

— А пирамидата какво изразява?

— Тя изразява, че вселената в неспирните си кръговрати се връща отново към своята стабилност — до новия кръговрат. А символ на стабилност е пирамидата.

Борис вдигна пръстена и го погледна съвсем отблизо, а после го прибра в джоба си. Неволно хвърли поглед към ръката на барона и забеляза, че носи същия пръстен.

— А ако решите един ден да работите при мен, тогава ще можете да проникнете в неизречените тайни — каза мъжът.

Борис се поклони и бавно излезе. Пред вратата го чакаше мълчаливият лакей, който го придружи до желязната двукрила порта на двора.

Най-сетне Борис се намери навън и се спря на тротоара. Той избърса потта от челото си. Черният принц му направи неотразимо впечатление със своите мисли и поведение. Сега той ги свърза с ритуалите и аксесоара на масонските ложи, за чието могъщество често пишеха швейцарските вестници. Борис напипа в джоба си пръстена и го измъкна. Той блясна в ръката му под бледата светлина на уличния фенер. И все пак здравият разум в него лека-полека надделя. Той изправи глава, усмихна се и тръгна по тихата улица.

А там, в странната къща като рицарски замък, мъжът в черно бе откrehнал пердето и го наблюдаваше през прозореца. Когато Борис отмина, пердето бавно се спусна...

ГЛАВА ДЕСЕТА

Следващите дни минаха като неприятен кошмар. Сделката с оръжието се уреждаше с невероятна бързина. На два пъти трябваше да ходи при Щерн и да подписва разни разписки. Неприятно му беше, че полковник Стоев присъстваше на всичко това. В крайна сметка той не бе пренебрегнат и сега с нетърпение чакаше Скарлатов да свърши своята формална работа и да се заеме той със своята част. Промяната в него бе забележителна. Носеше нови дрехи, златен часовник с верижка и три пръстена с едри камъни на ръката. Един ден мина край Скарлатов на булеварда във фиакър. Този мъж добре се забавляваше. Дали бе получил своя дял или предварително харчеше парите, които се надяваше да вземе?... Както разбра Скарлатов от документите, поръчката далеч надхвърляше наличната сума в Мезон Щерн. Не се съмняваше, че барон Захариас е този, който я е осъществил. Когато подписа и последния документ, двамата със Стоев излязоха от Банката. Нито грош вече не остана от капитала на Организацията. Стоев го попита:

— Простете, господин Скарлатов, бих ли могъл да Ви задам един нескромен въпрос?

— Моля?

— На колко възлиза Вашият процент?

В първия момент Борис не можа да разбере добре въпроса. Трябваше му малко време. Когато разбра, целият се изчерви от гняв, но се сдържа. Любопитството в него бе много силно. Наслуки, след кратко разсъждение, каза:

— Десет.

— Не е лошо. Но аз Ви питам за процента от барон Захариас...

— А защо не ме питате на колко възлизат капиталите ми?

— Знам, че е тайна, но аз се интересувах с друга цел... Ако действахме заедно, щяхме да измъкнем повече! Не съм самомнителен, но имам по-голям опит от Вас.

— Щом имате толкова опит, кажете какъв е процентът на барон Захариас.

— Никакъв. Погледнато формално, той е на загуба. Но за него това е една отлична сделка. Представете си, господин Скарлатов, той вече афишира в австрийската преса продажбата на оръжието. Искате ли да Ви дам вестника?... И реакцията от турска страна не закъсня! В момента се водят преговори с Турция за доставки на пушки система „Маузер“, с които ще се превъоръжи аскерът. И в центъра на тази сделка е Баронът. Сега разбрахте ли, че печалбата му не може да се изчисли с проценти. Да, господин Скарлатов, той е от принцовете на този свят!... Къде ние двамата ще се сравняваме с него!

— Ние двамата с Вас нямаме нищо общо помежду си! — каза сухо Скарлатов.

— А аз оставам с отлични впечатления от Вас. Приемете моите дълбоки почитания!...

Без да отговори, Скарлатов се извърна и тръгна по булеварда. Чак сега почувства колко се е омърсил. В цялата тая история бе изявил себе си като безхарактерен и безпринципен човек!... А имаше ли друг изход? Да, отговори другият Скарлатов, изходът на честните хора, на идеалистите, които никога не правят компромис с убежденията и съвестта си!... Досега той не подозираше подобна проява в себе си, но тя бе факт и той не си правеше илюзии, че е нещо временно. Вероятно е нещо вродено, си помисли Борис. Той се боеше, че отново в труден момент тази безпринципност ще се покаже. Просто нося бремето на наследствеността, си каза той. В ония времена на Ибсен много неща се обясняваха с наследствеността, както малко по-късно щеше да дойде модата на Фройд. Но Борис беше млад и не знаеше, че компромисът със съвестта не се случва само при него или където и да било по света. А е във всекидневния живот, във всекидневните решения, които човек взима. Защото компромисът е отражение в човешкото съзнание на реално съществуващата случайност в битието. Той е заложен в невъзможността да предвидиш всички обстоятелства. Но Борис дълбоко вярваше в човешкия разум, в неговите неизмерими простори и затова тая слабост го унижаваше, противоречеше на всичко, каквото той бе изградил в себе си, и на всичко, каквото искаше да бъде!... И той реши никому да не разказва преживяното. Утешаваше се, че с времето всичко ще улегне, и този болезнен, срамен спомен щеше да изчезне. По-нататък ще може с други очи да го погледне, тогава, когато целта ще е вече оправдала средствата. Защото все пак той се бе

намесил в играта, за да помогне на революцията, на свободата на един народ!... Но дали тази цел наистина оправдаваше средствата, с които се постигаше?... Трябваше ли в едно идеално дело да се намесват хора с нечисти ръце като Стоев, като Захариас, като Щерн, а не на последно място и като него самия?... И така, младият Борис се сблъска за пръв път с противоречието, че целта оправдава средствата, и щеше да се сблъсква през целия си съзнателен живот, да приема или отхвърля тази толкова човешка и затова толкова мъчителна дилема, еднакво убеден и неубеден в различните периоди от съществуването си до смъртта. Но сега, докато крачеше по булеварда и разсъждаваше, без да забелязва нищо наоколо, реши никога, за нищо на тоя свят да не оставя компромисът да ръководи волята му!

Ето защо следващите дни Борис напълно се изолира. Не отиваше в „Ландолт“. Не се срещаше с Матов. С Брезов се виждаха в Университета. Той с нищо не му даде да разбере, че знае за участието му в сделката, и да го упрекне. Беше отслабнал, блед, явно парите съвсем не му стигаха, и Брезов — този весел, силен атлет, започна да прилича на монах. Дватамата решиха да вземат колкото се може изпити през тази сесия, а в лятната да приключат със следването и само в краен случай да продължат до есента. Това беше смел и амбициозен план. Дватамата не се съмняваха в силите и възможностите си. Тази устременост и простота на поставената цел действаше ободрително на Скарлатов. Той се зае упорито да чете. Осъмваше над учебниците си. Съвсем внезапно, на няколко пъти, изпъкна в съзнанието му лицето на Симон — възторжено на бала, насмешливо от последната им среща. Но той не се опитваше да го задържи, защото смяташе, че нищо не трябва да го отклонява от целта. Дори веднъж я зърна в гръб по коридора на факултета и в първия си порив искаше да я настигне, но се въздържа. Цялото си време той прекарваше в Университета, Библиотеката и у дома. Външно съвсем се занемари. Ядеше каквото му падне. А зимата беше студена. Вечер навличаше всички топли дрехи, намяташе се с одеялото и четеше в мансардата до съмване. Избягваше българите в Университета. Все му се струваше, че знаят за падението му. Най-много му липсваше Матов, но срамът му бе по-голям и Борис направи всичко възможно да не се срещне с него. В дълбочината на душата си го считаше за Съблазнителя, за този, който го подведе,

въпреки че чувствата му на обич към него не се измениха, а напротив, тази наложена раздяла сякаш ги засили.

В началото на декември, когато веднъж излезе от Библиотеката и вън бе вече тъмно, купи от близката будка някакъв вечерен вестник. Там, на първа страница, видя портрета на двамата македонски терористи и още един непознат. Под уличната лампа прочете сравнително краткото съобщение, но с обширен коментар. Пишеше, че трима терористи направили атентат, като вдигнали във въздуха цяла влакова композиция в отсечката между гара Кара-Суле и Солун. Влакът бил военен. Броят на загиналите бил сравнително малък, но всички били войници и офицери. Единият терорист загинал по време на експлозията, другият бил убит два дни по-късно при престрелка. Третият, тежко ранен, бил публично обесен на площада във Воден. А в коментара към събитието европейският печат го представяше по традиционния начин като углавно престъпление на поредната разбойническа банда — както в повечето случаи осветляваше трагедията на Македония. Така вестниците създадоха картина на това революционно движение, която малко се отличаваше от тая на сицилианската мафия. Борис бе обхванат от неудържим гняв. Просто се задушаваше и без да мисли, тръгна към „Ландолт“.

А там отдавна бе почнало траурно събрание в памет на загиналите. Борис застана до входа и никой не го забеляза. Събранието водеше Бижев. Откакто бе дошъл в Женева, покрай кореспондентската си работа, той разгърна и голяма дейност по македонския въпрос. Издаваше малък бюлетин на френски, пишеше понякога в швейцарския печат, тъй като владееше езика до съвършенство. А напоследък се заговори за задгранично представителство на македонската организация и вероятно неин резидент щеше да бъде Бижев. Върху тази Македония барем деветдесет на сто от българските политици си изградиха кариерата, помисли Борис.

В момента Бижев казваше обикновените и вече толкова изтъркани думи за жертвата пред олтара на Отечеството... Те безсмислено се лееха от устата му, но още преди да приключи речта си, от дъното на залата се чу мощният баритон на Матов. Той беше станал зад масата с кръвясали очи, брадясал, и този път — наистина пиян.

— Тишина, дявол да ви вземе!... — изрева Матов. Всички онемяха.

— Станете на крака и млъкнете поне за минута! Убити са хора! Хора, които доскоро бяха между нас и ние ги познавахме. Убити са мъченици! Спрете да лаετε и им отдайте поклон! Защото не умряха под юрганите си, а умряха за свободата, каквато и да е тя!...

Така в пияно състояние той направи скандала в „Ландолт“, за който после дълго време говореше цялата българска колония. Скарлатов си тръгна, без да дочака края. Беше отвратен от всичко.

Една вечер, към средата на декември, Борис излизаше от семинар. Във фойето към изхода видя Матов, който разговаряше с Жан портиера. Поздрави го и се спря, тъй като не искаше Жан да разбере, че помежду им е настъпило охлаждане. Освен това го обзе привичното му любопитство, породено този път от странното облекло на приятеля му — груби ботуши с подковани подметки и една полушубка от дебело черно сукно, каквато носеха норвежките моряци. На главата си бе сложил кожен каскет. Матов сърдечно поздрави Борис с ведра и добра усмивка на лицето, сякаш искаше да му каже: „Ти нямаш право да ми се сърдиш, аз не съм те насилит...“. Този човек умееше при нужда да прояви старото си аристократично възпитание и по този начин да обезоръжи събеседника си. Матов хвана Борис под ръка и двамата излязоха.

— Искаш ли да се поразходим и поговорим?

— Тоя път може би ще ми предложиш да подпалим Цариград. Най-сетне да осъществим мечтата на хъшовете!

Матов искрено се засмя на висок глас. Двамата закряха и след като пресякоха моста, тръгнаха към кейовете. Вятърът не духаше, небето бе чисто и безоблачно, можеше да се различи всяка звезда, но студът се бе усилил и пронизваше телата им.

В „Петте бора“ цареше топлина и спокойствие. Имаше още няколко посетители, които пиеха виното си, без да нарушават тишината.

— Кирш, двоен! — поръча Матов.

— Грапа — каза Борис.

Когато изпи първата голяма глътка, почувства острия вкус на напитката и след миг топлина се разля по цялото му тяло. Отпи още веднъж, като с това преполови чашата. След толкова дни на глад и

безсъние той се отпусна душевно и почувства някаква радост. Матов усмихнат го наблюдаваше.

— Мислиш ли, че алкохолът е нещо лошо? — неочаквано попита Борис.

— Съвсем не! Пиенето е най-великият успокоител, който човечеството е открило. Помисли си как би се чувствал един работник след дванайсет часа скотски труд, ако вечер не изпиеше една чаша?! Именно тя го прави да се почувства човек. Според мене алкохолът е дар на човечеството, един мистичен дар, както е огънят и хлябът.

— Но твоят любим Толстой е въздържател... — усмихна се Борис.

— Той би разбрал какво искам да кажа. А как мечтая да го видя!... Готов съм, Борисе, пеша да тръгна, бос посред зима до Ясна Поляна!... Човечеството никога не може да оцени своите гении приживе! А Толстой е не само гениален писател. Той е последната уникална проява на човешката цивилизация за деветнайсти и дваисти век! И аз ще го видя! Непременно ще отида при него! Трябва да го видя! Може да не ме приеме... Но ей така, отдалеч да ме благослови, че и аз като него, въпреки злото, което се умножава, вярвам в бъдещото човешко единение!

Сега Матов на свой ред вдигна чашата си и отпи много глътки от своя любим кирш.

— Ама ти май наистина заминаваш?

— Да, Борисе, но не за Русия.

— А къде, ако не е тайна?

— В България, а оттам може би ще трябва да премина нелегално границата за Македония.

— Ново въстание?

— Не. Битката между отделните крила на Организацията е дошла до братоубийство. Аз съм длъжен да бъда там!...

Двамата помълчаха.

— Ще ме изпратиш ли до гарата? — попита Матов.

— Да.

Борис разбра, че Матов сигурно бе дошъл в Университета не случайно, а само заради него, за да се сбогуват като приятели... Но ако Борис не бе пожелал да се спре, нямаше да го покани да тръгнат на

разходка. Матов стана и отиде в кухнята на италианците. Излезе оттам с пътнически кожен сак в ръка. Двамата напуснаха таверната.

Гарата на Женева беше тиха. С този последен влак пътуваха малко пътници, а и те вече се бяха настанили в топлите купета. Двамата приятели самотно се разхождаха по перона. Матов дръпна ръката на Борис и заговори развълнувано.

— Не съм ти разказвал нищо за моя интимен живот... Ненавиждам това и доколкото съм могъл, съм държал в тайна личните си работи.

— Аз не любопитствам.

— Имам жена и две малки деца. Оставил съм ги с много малко пари.

— Ще имам грижата.

— Милостиня от никого не търся!

Матов му подаде един малък пакет, който измъкна от черната си сукнена полушубка, и откачи джобния си часовник заедно с верижката.

Не исках да усложнявам раздялата си в къщи и затова реших да помоля тебе... Това са няколко скъпоценности от майка ми и часовникът... Продай ги и занеси парите на жена ми.

— Бъди спокоен!

— Освен това съм се договорил с Бижев за издаването на последните ми разкази. Иди при него — може би вече е дошъл хонорар от България...

— Добре. И все пак не ми е ясно, защо тръгваш?

— Ние не винаги правим това, което мислим... — отвърна Матов. — Странно същество е човекът и може би това е интересното в живота, че се изненадваме от себе си!...

ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА

Коледните празници наближаваха. Тая зима валя много сняг. Всичко наоколо бе побеляло. Цареше весело оживление. Улиците и магазините на Женева бяха изпълнени с хора, които радостни купуваха подаръци и се готвеха за празниците. По улиците се появиха и шейни с весели звънчета. Но всичко това не правеше впечатление на Борис Скарлатов. Той продължаваше да се готви упорито за изпитите. Една сутрин, когато се занимаваше в малката аудитория за семинара по политическа икономия, влезе Жан и тихо му прошепна:

— Господин Скарлатов, вън Ви чака... — той се смути и запъна, а после добави — една Ваша колежка...

— След половин час свършвам.

— Тя настоява да ѝ се обадите сега.

Скарлатов се зачуди кой може да го търси. Излезе в тясната пътека между банките и последва Жан. Той не очакваше, че колежката е Симон Щерн. Намръщи се.

— Какво има, Симон?

— Борис, трябва да поговоря на всяка цена с Вас. Не исках да Ви безпокоя, но нямам друг изход. Търсих Ви у дома.

— У дома?

— Там, където живеете. Мадам Ролан е много симпатична.

— Вие сте били в квартирата ми?!

— Но какво лошо има? — каза тя с треперещ глас.

Той я погледна внимателно и като че чак сега я видя. Беше облечена в пелерината от кадифе с белите кожички покрая. Качулката обкръжаваше миловидното ѝ лице, което видимо бе отслабнало. Имаше много измъчен вид. Стори му се съвсем малка, беззащитна и плаха. Очите ѝ бяха насълзени. Нямахте и помен от надменното, дори презрително отношение на Симон към него при последното му посещение у тях. Изведнъж му стана мъчно за нея. Усети как сърцето му се сви.

— Добре, Симон, ще поговорим. Но не тук, нито в квартирата ми.

Тя като че се поколеба, а после каза:

— Още по-добре. Елате тогава в сладкарницата на рю „Монблан“ до големия магазин, знаете я, нали?

Той, разбира се, знаеше тази сладкарница, където се събираше женският хайлайф на Женева. Бе известна като дамска сладкарница. Никога не бе стъпвал там. След като размисли, прецени, че наистина така е по-добре, отколкото да ходят по студа и разговарят по улиците. Разбраха се да го чака там. Симон бързо си отиде. Какво наистина ставаше с това момиче? Той все пак не можеше да си представи, че дъщерята на банкера Щерн бе способна да преживее нещо, което да я направи толкова нещастна!... Но промяната бе очевидна! Така, лутайки се в догадки, той се запъти към уреченото място. Точно след един час влезе в сладкарницата. Портиерът го погледна изненадано и строго. Тук не бяха свикнали да посрещат мъже, но понеже нямаше явна забрана, принуден бе да приеме пелерината му. Освен това младият човек съвсем не правеше лошо впечатление. Борис попита:

— Госпожица Щерн тука ли е?

— Вие господин Скарлатов ли сте?

— Да.

— Госпожицата всеки момент ще дойде. Помоли да я почакате!...

Когато Борис влезе в това изискано заведение с дебели килими, тежки завеси, много цветя и всякакви декоративни дървета, всички жени по масите се извърнаха и го изгледаха с неприкрито учудване. В края на краищата това бе тяхна територия... Той също огледа сладкарницата, но без да обръща внимание на никого. В ъгъла имаше няколко палми в бурета и разни декоративни храсти. Особено интересна бе една от стените, преградена с тънка мрежа, и зад мрежата, множество пойни птици, които чуруликаха и прехвъркваха. Той избра място до една завеса в дъното. На съседната маса се бяха разположили три жени на средна възраст, които тихо, но оживено бърбяха и от време на време хвърляха погледи към Скарлатов. Явно, темата на разговора бе той. Скоро дойде една келнерка, облечена в тиролски дрехи с боне на главата.

— Какво ще поръча господинът?

— Зависи какво имате.

— Изберете си по листа.

Той погледна листа и бързо схвана, че няма почти нищо, което би могъл да вземе.

— Тортите са току-що приготвени от нашата кухня — осведоми го келнерката.

— Какво имате за пиене?

— Плодови сокове, топло какао, чай, кафе...

— Питам за алкохол.

— Ликьор Кюрасо, прекрасен планински ликьор от малини...

— Друго?

Момичето отрицателно поклати глава. Съседките му млъкнаха и слушаха с интерес разговора.

— Имаме „Курвоазие“ — добави момичето, — но го даваме с чай.

— Напълнете ми тогава една водна чаша с коняк без чай!

Келнерката стоеше и чакаше.

— Това е всичко! — каза той.

Момичето се отдалечи. След малко се върна, като носеше на поднос поръчката му.

— Донесете и минерална вода, лимон и захар. Не знаете ли да сервирате коняк?

— Даваме го с чая... — повтори келнерката.

Той не я дочака и веднага отпи няколко големи глътки. Когато запали цигара, една жена от съседната маса високо каза:

— Господине, тук не се пуши.

— Надявах се, че не съм попаднал в черква... — отвърна кисело той, но загаси цигарата.

Дамите започнаха нещо усилено да си шепнат. Скарлатов извади джобния си часовник и го погледна. Симон закъсняваше. Сега наля минерална вода в чашата и отново я надигна, като въздъхна. Бе решил да почака още малко. Лека-полека се унесе в своите мисли. Не сбърка ли, като се съгласи на среща със Симон?... И без това не му стигаше време за четене... Изведнъж се сепна, защото постоянният монотонен шум от говора на жените бе спрял. Чуваха се само птичките зад мрежата. Учуден, той вдигна поглед. На входа бе застанала Симон — трогателна в своята плахост, наивност и красота. Русите ѝ къдрави коси излизаха изпод качулката и падаха на челото ѝ. Тя бе цялата задъхана и зачервена. Но това, което направи впечатление, бе

тъмновиненият кожен, елегантен куфар, доста голям, вероятно мъжки, с инициалите и герба на Мезон Щерн. Тежестта му прегъваше крехкото ѝ тяло. Изведнъж всички в сладкарницата в надпревара почнаха да говорят и гледат Симон. Тя прекоси залата. Скарлатов стана от масата. Той бе изумен. Тръгна срещу нея, взе куфара и я отведе на своята маса. И той се изпоти и изчерви от смущение. Остави тъмновинения куфар до масата и почака Симон да седне. Тя разкопча златната катарама на пелерината и се настани удобно в креслото. Скарлатов седна срещу нея. Тя си подпря главичката с две ръце и го погледна право в очите — така внимателно, сякаш за първи път го виждаше. Сега той забеляза, че си бе сложила обици с два големи скъпоценни камъка. Ръцете ѝ също бяха обсипани с гривни и пръстени. Това съвсем го удиви. Никога не я бе виждал да носи украшения.

— Симон, какво правите всъщност? — тихо попита Скарлатов.

— Това, което трябваше да направя!

— Но сега всички разбраха! Само не знам защо избрахте мен за тази пантомима! Тук са клюкарките на цяла Женева...

— На това и разчитах! Целият курник е налице. Връщане назад няма!

— Симон, сега излезте, докато се разплатя, и ми оставете багажа. След малко ще бъда на улицата... Накичили сте се като коледна елха!...

— Тук е толкова уютно, а аз съм така уморена... Това са бижутата от баба ми. Ще ми потриват. Какво пиете?

— Не е важно! Искате ли нещо?

— Да, това, което пиете... И бъдете учтив, моля Ви... Казах Ви, че днешният ден ме съсипа.

Той се огледа за чаша. Но такава нямаше. Симон взе неговата и спокойно изпи остатъка от коняка. Малко се закашля и направи гримаса, но после се засмя. Жените на съседната маса отново млъкнаха.

— Обожавам коняк! — обяви Симон.

— Не е време да показвате пиянските си дарби!

— Поръчайте още, моля Ви...

— Това беше последният коняк на заведението.

— Добре — въздъхна тя. — Тогава да се махаме оттук...

— Наистина ли искате?

— Разбира се! Това е най-противната сладкарница в цяла Европа. Любимото заведение на мама!...

Дойде келнерката. Скарлатов хвърли една банкнота. Тя беше учудена от големия бакшиш и бръкна в джоба на престилката, за да върне рестото. Но той ѝ направи отрицателен жест.

— Бог да Ви благослови, господине... — рече объркано момичето.

Скарлатов вдигна тъмновинения кожен куфар и тръгна след Симон. Внезапно куфарът се отвори и на килима почнаха да падат всевъзможни женски принадлежности. Объркан, той се опитваше да задържи вещите. Любопитството на околните стигна най-високия си градус. Някои от жените даже се надигнаха, за да видят какво се е случило. Ядоса се, че Симон не си мръдна пръста да му помогне, и тръгна към изхода. Най-сетне събра багажа, затвори куфара и с наведена глава, целият плувнал в пот, излезе от сладкарницата. На улицата вече го чакаше Симон с радостна усмивка.

— Боже Господи! Да бях искала, по-добре не можеше да стане!

Борис все още въздържаше гнева си и като остави тъмновинения куфар на тротоара, сериозно попита:

— Сега какво смятате да правите?

— Нищо. Просто идвам с Вас!

— Но това е глупост! — викна Борис. — Невъзможно! Помислете!

— Омръзна ми вече да мисля! — викна и Симон.

— Симон, бъдете разумна!

— Слушайте, Борис, ако се опитате да ме изгоните, ще вдигна цялата улица наопаки. Ще почна да крещя и да хапя...

Няколко минувачи се спряха и гледаха разправията, като хвърляха коси погледи към Скарлатов. Той съвсем се обърка. Сега забеляза Радков и Стоянов, които идваха право към тях. „Ландолт“ бе близо до сладкарницата. В същото време се зададе файтон. Борис веднага го спря.

— Тръгвай, чуваш ли! — каза той грубо на Симон и вдигна куфара. Със свободната си ръка хвана нейната ръка и забърза напред, като почти я влачеше. Симон се задъха.

— Борис, спрете, моля Ви... Уморих се...

— Вървете, дявол да го вземе и багажа, и...

— И какво още? — все пак попита тя.

Скарлатов не отговори и почти насила я натика във файтона.

Когато заизкачваха скърцащите стълби на мансардата, той се стараеше да стъпва тихо и направи знак на Симон. Най-неочаквано тя се засмя. Хазайката явно я нямаше. Влязоха в стаичката му и той тръшна тъмновинения кожен куфар на земята. Симон въздъхна и го погледна.

— Сега ще останете тук! Няма да вдигате никакъв шум! Аз ще изляза и бързо ще се върна...

— Борис, не ме оставяйте сама, моля Ви... — протегна ръце Симон.

— Престанете да хленчите! Ще гледам нещо да уредя. Връщам се скоро и тишина, по дяволите!...

Той с яд тръшна вратата след себе си.

В следобедните часове целият състав на кафене „Ландолт“ бе на лице. Скарлатов влезе. Получи се същият феномен, както в сладкарницата — всички спряха да говорят. Той видя лицата на Радков и Стоянов. Потърси с поглед Брезов, но никъде не го откри. Запъти се към Бижев в ъгъла на заведението.

— Да си видял Брезов?

— Не се е мяркал от месец...

— Преместил ли се е вече в нова квартира?

— Нямам понятие. Но какво става с теб?

Скарлатов нищо не отговори и се готвеше да тръгне, когато чу реплика зад себе си:

— Парите отиват при пари!...

Бе гласът на Радков.

— Така е... — отговори Стоянов. — На някои лудо им върви... кой на комар... кой на жени...

Борис още не можеше да разбере, но му стана ясно, когато едно младо студентче с присъщата си простотия отиде при него и искрено му рече:

— Хайде, хаирлия да е, бай Борисе! Хем богата, хем хубава!... Нищо, че ти е пристанала. Ще поритат, па накрая ще се съгласят. Голям дявол си!

Скарлатов го хвана за реверите.

— Слушай! — викна той настръхнал. — Ти скоро бой ял ли си?

— Какво лошо рекох, бай Борисе? Всички разправят... Па и ние, българите, не сме кои да е!

— Идиот!

Скарлатов тръгна. Срещна за миг погледите на Радков и Стоянов. Те се усмихнаха. На тротоара, без да иска спря и си хвана челото с длан.

Намери Брезов късно следобед на стария му адрес. Той продължаваше да живее в една от бараките на „Спорт-палас“. Ирландецът го бе оставил, въпреки че Брезов не му бе вече помощник. Спортистите се поддържат все пак... си помисли Борис. Завари го в една стаичка, цялата облепена с афиши за боксови състезания. Обстановката беше бедна, много по-бедна от тая на Скарлатов. Брезов бе навлякъл всички дрехи и отгоре хавлията, привързана с шнур. Отопление нямаше, но видът му бе бодър и весел. Той сърдечно посрещна Борис. Настани го на единствения стол и запали спиртника да направи чай. Извади изпод кревата бутилка ром и наля в чая солидна доза. Напитката го стопли. Брезов му подейства успокояващо. Борис му разказа всичко, каквото се бе случило. Накрая попита за мнението му.

— Нищо — каза Брезов.

— Но ти разбираш ли в какво положение съм изпаднал?!

— Най-нормално. Не виждам какво те тревожи.

— А ти как би постъпил?!

— Бих я оставил да прави каквото си ще. Ако иска, може да остане да живее и при мадам Ролан. Не предполагах, че е толкова смело момиче, браво!...

— Но аз нямам намерение да се женя!... Аз... аз с нищо не съм виновен. Защо трябваше именно при мене да дойде?!

— Защото ти беше единственият мъж, когото тя познаваше. Не си ли забелязал, че любов, женитби стават между съседи, между младежи и девойки, които живеят в една махала?

— Женева не е България!

— Не е по-различно. По-интересното е защо е така. Не си ли се питал?

— Не!

— Защото в избора човек се спира върху най-близките предмети и хора. Хората са милиони, а изборът е ограничен. Ти посещавахте на времето Щернови. Тя бе още наивно момиче, почти дете. Щернови живеят изолирано от околните, от съседите... Тя няма приятели, приятелки... И насочва вниманието си върху теб. Това е толкова естествено...

— Аз нищо не съм забелязал.

— Странно. Матов и аз забелязахме, мислехме, че знаеш, и че и ти не си безразличен...

— Аз?! Но аз я избягвах!

— Анджък де... — усмихна се Брезов.

— Какво искаш да кажеш?

— Рано или късно, Борисе, това щеше да се случи между вас, но още не си узрял да го признаеш пред себе си.

— Защо така мислиш?

— Не мисля, а знам. Ако всичко бе станало постепенно, с течение на времето, ако ти сам стигнеш до откритието, че си се влюбил, щеше да поемеш инициативата в свои ръце...

— Едва ли!

— ... Но тя те изпревари — продължи Брезов, — защото обстоятелствата са я принудили. И сега твоята мъжка Скарлатова гордост се бунтува.

— Излиза, че аз съм виновен! — сърдито каза Борис. Брезов се засмя.

— Не бих казал, но смятам, че носиш известна отговорност. Пък и защо приемаш всичко това трагично? Вземи и човешката страна на въпроса... Момичето се съпротивява, не иска да живее така, както е живяла. Грях ли ще е да ѝ помогнеш и натриеш мутрата на барона и на такива като него?

— А ти би ли ѝ помогнал?

— Аз имам момиче, което ме чака в България. Познаваме се от деца. Родителите ни също. Те са социалисти. Тя вече работи в младежкото движение. И все пак бих помогнал на Симон. Впрочем във вестниците четох, че била сгодена за някакъв граф?

— Един идиот!

— Момичетата на тази възраст могат да направят всичко. Разбираш ли? Може да посегне и на живота си.

— Но това е обществен скандал!

— Какво те интересува? Нали пред себе си си чист? Знаеш ли какво е било отношението към първите социалисти, в България? Родителите ми са разказвали. Били са като прокажени!... Плюй на това гнило общество и върви по своя път, като помагаш на всички угнетени и оскърбени!

Скарлатов си тръгна объркан от разговора с Брезов. Нямаше желание да си дава отговор кое бе вярно и кое не от това, което каза приятелят му. Внезапно почувства как в него бавно се надига онова тъмно, безформено нещо от неизвестните дълбочини на съществото му. Испита гняв към себе си, към Симон, към Брезов, към всичко и всички. Вървеше с бързи крачки и се мъчеше да се овладее.

ГЛАВА ДВАНАДЕСЕТА

Той изкачи тихо стъпалата на мансардата, които сякаш нарочно скърцаха най-много, когато се стараяше да бъде незабелязан. Помъчи се безшумно да отключи вратата, но тя широко се отвори и пред него застана мадам Ролан.

— Господин Скарлатов, няма защо да криете годеницата си! Аз имам вкус и мога да Ви кажа, че е много възпитано момиче. Поздравявам Ви! И моят съвет е да престанете да скитате и се прибирайте навреме!...

— Благодаря за съвета — каза троснато Скарлатов и тръгна към своята стаичка. Той чу гласа на Симон. Тананикаше си някакъв мотив. Отвори вратата. Тя бе облякла домашна роба. Сложила бе стаята му в ред. Имаше даже цветя на масата. Хазайката влезе след него и каза:

— Остава да пренесем двойното легло...

— Мадам, Вие съдена ли сте?

— Не, но защо? — обърка се хазайката.

— Защото скоро ще Ви съдят за сводничество! — каза Борис.

— Но, господин Скарлатов...

Мадам Ролан се просълзи. Симон я прегърна и сякаш тя това бе чакала, за да заговори наново:

— Не се безпокойте, мила... — обърна се тя към Симон. — Напоследък беше много нервен. Преуморен е от четене... Иначе е шик и възпитан мъж! Ще му мине. Всичко ще се оправи! Знам ги аз тия работи...

Най-сетне тя излезе. Борис бе отчаян.

— Ще ида да купя нещо за ядене — каза той.

— Няма нужда. Приготвихме вечеря. Има и десерт.

— Остава само шампанското!...

— По-добре коняк. Толкова ми хареса...

— Изглежда не си почистила както трябва...

Борис измъкна зад пердето на прозореца една бутилка, до половината пълна. Изправена до прозореца, Симон го гледаше —

напрегната и леко уплашена. Той сипа по малко в две чаши. Чукнаха се и отпиха по глътка.

— Симон, комедията свърши! Изпийте си чашата и ще взема файтон да Ви заведе в къщи.

— Вие няма да направите това! Аз вярвам във Вас!

— Симон, Вие не сте малко момиченце, нито аз добрият принц от „Хиляда и една нощ“!

— О, Борис, колко мило, че си спомняте!...

— Симон, аз не се шегувам!

— Да, Борис, аз тогава се бях простудила и Ви чаках и като дойдохте, Ви попитах искате ли да се качите на луната, а Вие ми казахте: „О, не, ще ми свети цяла нощ“, и аз страшно се смях...

— Симон, престанете да ме разигравате! — викна Борис.

— Но Вие няма да позволите да ме продадат на този идиот!

— Но аз не Ви обичам!

— Знам. Но знам и че нямате друга, която да обичате.

— Откъде сте сигурна?

— Сама се досетих.

— Как?

— Чрез сърцето си. Вие може би мислите, че познавате жените?

— Не, не мисля, или по-точно мислех, преди да се случат някои неща...

— Борис, нека говорим както трябва!... Аз не съм вече малка, дори вече ме сгодиха! — с горчива насмешка каза Симон. — Приемам, че не ме обичате. Така е, въпреки че ми е болно. Но не ме и мразите, нали?

— Не.

— Може би аз Ви харесвам повече от останалите жени?

— Да, харесвате ми.

— Може би с времето биха се появили и някакви чувства към мене?

— С „може би“ не се разсъждава!

— Съгласна съм, но сега това „може би“ е реалност! Аз Ви обичам, а Вие нямате друга. Следователно МОЖЕ БИ Вие бихте ме обикнали?...

— Твърде много предположения!

— Е, добре. Бихте ли намерили по-добра съпруга от мен?

— Не Ви липсва самочувствие, но все пак ще Ви отговоря честно. Вероятно не!

— Така-а-а... За мене най-голямата печалба би била, ако Вие ме обикнете, ако се ожените за мен и ме вземете от семейството ми.

Борис неволно се усмихна.

— А най-малката?

— Ако ме оставите тук. Впрочем аз взех вече най-малката печалба. Скандалът е готов. Поне се отървах от сватбата!

— Сигурна ли сте?

— Не съм сигурна и тъкмо от това изпитвам ужас. Вие не знаете на какво е способен папа!... Това са поколения лихвари, събрали омразата на почти цяла Германия и Австрия! Презирани и гонени, но необходими... Затова и са станали католици. Естествено баронската титла е също купена и сега трябва да се заздравя с поредица бракове на дегенерати, но със синя кръв! Парите от нас, родословието от тях!... А пък аз искам да обичам, да обичам мъжа си, децата си... Много ли искам?

— Нормално...

— Но папа ще направи всичко възможно, за да не получа това, което искам.

— А фон Щаренберг?

— Той иска парите ми. Аз имам и образование. Ще завърша Университета. Мога и сама да се издържа. Освен това имам свои пари. Щернови са пръснати по цяла Европа и Америка. В края на краищата те ще се примирят, ако... ако...

— Какво ако?

— Ако сте смел! И тогава ще имате моята вечна, кучешка благодарност.

— Но Вие не бихте желали Вашата признателност да се превърне в примка на шията ми, нали?

— Разбира се. Но така ли я възприемате наистина?

Борис отмина въпроса и.

— А защо избрахте мене?

— Защото Ви обичам и защото сте единственият мъж, когото познавам с такова кавалерско чувство. И Ви обикнах от дете. Още като влязохте за първи път, помните ли?...

— Не, не помня!

— Плитките ми все падаха върху клавишите. Вие ми отмахнахте едната назад, а като свърших да свиря, ми казахте: „Какви тежки плитки на такава малка главичка!“. О, Борис, аз казах всичко!

Той я остави да се успокои сама. Извади една носна кърпа, подаде ѝ я.

— В едно съм сигурен, ако можете да приемете това за отговор... че наистина не бива да се омъжвате за Щаренберг!

— А ще ми помогнете ли?

— Ще се опитам...

— И ще ме оставите тук?

— Мадам Ролан има стая, която дава под наем.

— Благодаря Ви. А усложненията?

— Ще ги понесем.

— А защо ще ми помогнете, ако смея да попитам?

— Първо, за да не станете жертва на Щаренберг! Второ, защото искам да дам един урок на стария Щерн, че не всичко на тоя свят се купува с пари!...

— О, Борис, нашият изповедник р^ере Жервезо̀ ми каза веднъж, че всяко живо същество има своя небесен покровител. Веднага помислих, че за мен това сте Вие, и не съм се излъгала...

— Симон, аз нямам нищо общо с небето!...

Някой почука на вратата. В стаята наново влезе мадам Ролан.

— Мадам е серв^и.

— Стаята долу свободна ли е? — попита Борис.

— Но да...

— Тогава я наемам за госпожицата.

Симон хвана за ръка Борис и така тръгнаха за малката трапезария. Тя бе наредена празнично и на масата горяха свещи. Двамата седнаха на определените им места един до друг, а срещу тях мадам Ролан. Тя непрекъснато им се усмихваше.

По-късно, пред стаята на Симон, двамата се спряха за малко.

— Ще спя като пребита — каза тя.

— Аз тепърва ще чета... Скоро съм на изпит.

— Защо не ми казахте?

— Нямаше смисъл. Лека нощ...

Тя си подаде ръката и той я пое. Беше малка, топла и мека.

Борис заизкачва скърцащите стъпала към мансардата. Когато запали лампата, почна да се разхожда напред назад. Изведнъж тръгна към леглото. Наведе се. Измъкна под него един дървен куфар като сандъче и го отключи. Оттам извади някакъв вързоп. Разтвори го. Блясна злато — монети, скъпоценности и накити. Помисли, че сега, когато се забърка в тая каша, може би ще му трябват повече пари. Това съкровище бе от майка му. Донка му го предаде след погребението. Той извади от купчината една проста малка дървена икона на Богородица с Младенеца и един железен кръст. Борис помнеше тия вещи. Майка му никога не се разделяше от тях. Този малък вързоп и едно късо писмо, написано преди смъртта ѝ — беше всичко, оставено от нея. Затова може би не посегна на монетите. Те бяха достатъчно, за да завърши следването си. Още тогава реши сам, със собствени сили, да се справи. Беше изхарчил една част в началото, когато още не бе ориентиран и трябваше да плати пътя до Женева и таксите в Университета. Там, в последната си заръка, тя му казваше да не се лишава от нищо, а ако запази накитите, един ден да ги подари на жена си. Пишеше, че ще мисли за него и само за него, дори след смъртта си. Накрая завършваше: „Бъди много, много щастлив! Твоя майка завинаги!“. Какво остава от хората след тяхната смърт, си мислеше Борис. Дали само споменът от тях?... Хубаво би било тия, които обичаме, да са винаги при нас, поне докато сме на тоя свят! Но сигурно е закон на живота да разделя близките същества...

Скарлатов запали цигара и разтвори широко прозореца. Нахлу студен въздух. Някъде отдалеч се чу тракането на влак, а после долетя призивният вик на локомотивната свирка...

ГЛАВА ТРИНАДЕСЕТА

Симон нахлу внезапно в живота на Борис и го обърка. Целия ред, който си беше създал — невзискателен и прост, спартанското отношение към студ и глад — разбра, че трябва да промени. От една страна, това го дразнеше, но едновременно и мобилизираще. Той за пръв път в живота си изпитваше чувството на отговорност към друго същество, което бе потърсило неговата закрила. А Симон със своята нежност и крехкост, със своята доверчивост и детска вяра в силите и способностите му го караше да се страхува, че може да й нанесе неизлечима рана. В две безсънни нощи, в които прецени всичко, той взе твърдото решение да се противопостави и бори с всички, които биха посегнали на свободата ѝ. Защото чувството на кавалерство и справедливост у Борис Скарлатов бяха силно развити. Така че, след като Симон се настани на квартира при мадам Ролан, той всеки момент очакваше да дойде ударът. Беше напрегнат като стоманена пружина и готов да се нахвърли върху всеки. Но в тия дни, за негово учудване, не се случи нищо. Барон и баронеса Щерн не даваха никакъв признак на дейност. Това объркваше Скарлатов. Мъчителното очакване на нещастieto е винаги по-силно от самото нещастие. Но той бе трезв и затова първото, което направи, беше да провери финансите си. Прецени, че може да се справи. Той нито за миг и не помисли, че Симон Щерн може да се издържа сама или че би могла да го подпомага в съвместния им живот при мадам Ролан. Знаеше, че сега разходите значително ще се увеличат, и то не поради прищевките на Симон, а поради най-елементарните нужди, от които той се бе лишавал, като например дърва и подпалки за горене, редовно ядене по три пъти на ден, дребни пари за всекидневни нужди, а също и наемът за още една стая. От себе си не можеше нищо да спестява. Сам бе ограничил разходите си до краен предел. Оставаха парите и накитите на майка му. Но и те нямаше да стигнат за година и половина, докато завърши. Имаше един изход. Да вземе изпитите и приключи следването си още през лятната сесия. Това бе изпълнимо, но присъствието на Симон му пречеше. Той не можеше да се отдаде изцяло на учене, както досега. Тя

беше човешко същество и изискваше внимание, макар и минимално, а то означаваше време. Поне в тия първи дни той отбягваше да говори със Симон за нещата, които го измъчваха.

Угрижен и умислен той се връщаше в къщи от Университета, когато внезапно се сети за обещанието си спрямо Матов. Трябваше да се отбие на всяка цена в „Ландолт“. Това му бе крайно неприятно. Но когато влезе, кафенето беше почти празно. Зимната ваканция на студентите бе започнала. Завари Бижев и няколко други българи. Седна на масата им. Бижев бе станал нещо като доайен на българската колония и след отпътуването на Матов се чувстваше в „Ландолт“ като господар. Изглежда работите му вървяха отлично. Това не бе плахият кореспондент, който дойде преди месеци в Женева. Беше облечен елегантно, маниерите му бяха станали изискани, говореше френски прекалено добре за чужденец. Но очите му, или по-скоро очичките му, бяха хитри, подвижни, никога не гледаха събеседника право в лицето и все пак забелязваха всичко. Скарлатов решително не го обичаше. Той посрещна Борис дружелюбно. Даже стана от масата. След това почна несдържано да се хвали. Показа му новия брой на списание „Македония“, излизащо на френски. После му подари с автограф новата си брошура по македонския въпрос, също на френски. Борис успя да го прекъсне и попита за хонорара на Матов. Отначало Бижев не разбра за какво става дума. После се сети.

— Драги Скарлатов — каза той, — известна ли ти е издателската дейност у нас, в България?

— Не много...

— Тогава мога да ти кажа, че Матов те е пратил за зелен хайвер. Колко пари има да ти дава?

— Матов никому не дължи и особено на мен! Става въпрос за хонорара му от разказите!

— Първо, издателят, който обикновено е частно лице, трябва да даде пари, за да се отпечата сборникът. После, по абонаментна система да разпространи изданието. После, да се продадат книгите, ако се продадат... После, той да си удържи изразходваните суми, заедно с печалбата, и накрая — каквото остане, след като окончателно се заплати с печатницата, да даде нещо на писателя. Така че в най-добрия случай Матов може да получи някой грош след една година.

— Може би става дума за аванс?

— От комар лой и от български издател аванс!...

— Но той има семейство!

— Разбирам. Ако искаш, можем да уредим една подписка между нас.

— Я не говори глупости! Аз идвам не за помощ, а за пари, които с честен труд си ги е изработил!

— Виж, Скарлатов. Ако той издаваше книгите си с помощта на нашата Организация или с помощта на Военното министерство, Министерството на народната просвета — друг въпрос. Но книгите му ги издават няколко бедняшки социалистически издателства и това на толстоистите. Така че никога той не би могъл да се издържа от писателски труд! Всъщност той се издържа изключително от преводи и кореспонденции. Но и те вече не вървят. Матов трябва коренно да промени тона си и да не обижда кой му падне!... За това нещо си заслужава да поговориш с него...

Скарлатов разбра какво иска да каже Бижев.

— Драги Бижев, все още има хора, които не продават душата си на дявола! Един от тях е Матов и това прави чест не само на него, но и на цялата българска интелигенция! Заслужава си човек да погладува за такава честна слава! Но както и да е... Това за тебе е непонятно!...

— Даже Вазов се издържа, благодарение на държавни субсидии! — възрази Бижев, но отговорът му увисна във въздуха. Скарлатов вече излизаше от „Ландолт“.

Оставаха три дни до Коледа, но хората вече празнуваха. По улиците бяха накичени гирлянди. Във витрините на магазините имаше елхи. Скарлатов опипа в бездънния джоб на пелерината пакетчето и часовника, които му беше дал Матов. Трябваше на всяка цена да отиде при семейството му, и колкото се може по-скоро! За всеки случай, преди Коледа!... Знаеше една заложна къща на рю „дьо Лафонтен“.

Когато влезе в магазинчето, всичко му заприлича на картина от Рембранд. И полутъмнината вътре, и вещите по рафтовете — най-разнообразни, както е разнообразна човешката дейност, а оттам и човешката мизерия. Евреинът зад тезгяха, с малка шапчица от кадифе на главата, с дългите тънки плитки, спускащи се пред ушите, и тихия си глас, напомняше колко е древен този обмен между хората — залог на вещь срещу пари на ръка с приспадната лихва. Беше чел, че от намерените вавилонски глинени плочки с йероглифи деветдесет на сто

от текстовете касаели точно такива примитивни банкови операции. Евреинът развърза пакетчето. Вътре имаше един златен медалион от тънка пластинка с малка златна верижка, един пръстен с полускъпоценен камък и друг медалион с емайл върху сребро. Парите, които предлагаше лихварят, бяха нищожни. Часовникът на Матов имаше позлатени капаци. Машината му работеше добре, но цената, която му даде, бе още по-жалка. Борис си спомни една поговорка от един руски емигрант — да тръгнеш за Тула със свой самовар! Същото бе да продадеш стар часовник в Швейцария, която произвеждаше най-хубавите в света! Той се отказа от сделката и отново прибра всичко в джоба си.

Върна се в къщи напрегнат. Само да не ме чакат за обяд, си каза той, но го чакаха, и то от дълго време... Масата в трапезарията бе отрупана с ястия и подредена блестящо, с вкус.

— Симон, аз не съм Ротшилд^[1]! Откъде взехте всичко това? На кредит ли?

— Успокойте се. Не е на кредит.

Мадам Ролан се усмихна. Скарлатов избухна.

— Ще Ви моля, много ще Ви моля, Симон, да запомните следното! Докато сте тук, в тая къща, всички разноски, без изключение, са мои! В момента разполагам с малко пари.

— Но успокойте се. Какво е станало?

— Вие не ми отговорихте откъде са парите?

— Имам много, ще се убедите...

— Симон, погледнете ме! — той отмахна с две ръце дългите й коси. Обиците ги нямаше. — За това ли сте си разпуснали косите като фея. А сега, протегнете ръцете си!

Тя плахо протегна ръце. Виждаха се само два пръстена.

— А гривните? А златният часовник?...

По това време малките ръчни дамски часовници бяха една рядкост и се изработваха само в Швейцария. Симон искаше да каже нещо. Но като видя лицето на Борис, млъкна.

— Няма повече да питам. Къде ги заложихте? Дайте разписката веднага!

Тя му подаде една изящна дамска чантичка, която извади от джоба на домашната си роба. Той рязко я взе. Тежеше доста. Скарлатов изтича навън като луд и се върна чак след един час. Двете жени

продължаваха да го чакат в трапезарията. Симон бе посърнала и бледа. Борис учтиво помоли:

— Мадам, бихте ли ни оставили за миг?

Тя излезе. Той посегна към косите на Симон. Тя инстинктивно се дръпна, но се преодоля и се остави в ръцете му. Борис внимателно сложи обиците на малките изящни като мида уши на Симон. После взе ръката ѝ, където постави златния часовник, и сдържано се усмихна.

— Да не повярваш, че сте банкерска дъщеря! Сделките са Ви умопомрачаващи, като на български финансов министър! И, дявол да го вземе, знаете ли колко ми струва този обяд?

— Но аз...

Очите на Симон се насълзиха. Скарлатов разбра, че е прекалил.

— Вече аз ще купувам всичко. Ще видите какво значи сайбия! — каза той и нежно я погали по косата.

Симон с треперещ глас попита:

— Какво е това саебѝ?

— Това е абсолютен Господар над семейството — над жена, деца, имоти, домашни животни, птици... В енциклопедията едва ли ще намерите тая дума. А сега да ядем, защото съм гладен като куче!

Мадам Ролан влезе със супник, от който излизаше пара.

— Мадам Ролан, Борис е мон шер саебѝ! — извести Симон с детска усмивка.

След като обядваха, Скарлатов се прибра в мансардата. Отново извади пакетчето с бижутата на Матов и часовника му. Остави ги на масата. После измъкна отпод кревата дървеното куфарче с парите и скъпоценностите. Златото не беше много, повече в турски лири. Имаше съвсем малко златни френски франкове. Взе ги и ги сложи на масата. Помисли, че отсега нататък ще бъде чест посетител на зложните къщи. После прибра в джоба на пелерината си вещите на Матов, а в куфара вързопчето. Седна до масата и пресметна франковете, с които можеше да купува. Раздели ги на две купчини. Едната — по-голяма, другата — малка. Подсвиркваше си с уста за кураж. В това занятие го завари Симон, която отвори тихо вратата на стаичката му.

— Аз мога да бия телеграма на баба... — съобщи радостно Симон — да ни прати пари!

— А пък аз на пер Ноел^[2]!... — каза Борис. — И престанете с всичките си роднини, дядовци, баби и тутикванти.

— Извинявайте, но аз също...

Той я прекъсна:

— Звучи като Шекспир, „Дванайста нощ“... Аз ще пиша на татко да ми прати пари, казва сър Ендрю на сър Тоби. Спомняте ли си?

Симон се засмя.

— Ето това е за нас двамата... — каза Борис, като й подаде голямата купчина злато.

— Но защо?

— Защото Вие сте домакинята и Вие ще купувате... И без това всички мислят, че вече съм изял половината капитали на баща Ви... А това — посочи той малката купчина, — за да поддържам лихварското предприятие на висота! Искам не искам, ще трябва да ида в Мезон Щерн! Дано старият Ви папа се е запилял някъде!...

— Не се надявайте. Той спи в Банката!

— Е, добре, на война като на война! А сега да тръгваме и не мислете за нищо!

Това, последното, го каза повече за себе си.

— Не разбрах, къде да тръгваме?

— На разходка, на покупки, на гости, на вечеря... И горе главата! Коледа идва! Ще я отпразнуваме славно!

— Но това е прелестно!

— И си облечете най-хубавите дрехи!...

Когато Симон излезе, той се погледна в огледалото. Отдавна не го беше правил. Втренчи се в него с безстрастно изражение. А после взе един кичур от дългата си черна коса и го стисна под носа като мустак. Премрежи очи и гласно произнесе през зъби:

— Похитител на млади момичета!...

[1] *Ротшилд* — фамилия от финансови магнати, основана от франкфуртския банкер Майер Амшел. В началото на XIX в. синовете му основават банки във Виена, Париж, Лондон, Неапол и Франкфурт на Майн. ↑

[2] Дядо Коледа. ↑

ГЛАВА ЧЕТИРИНАДЕСЕТА

Когато излязоха на улицата, времето бе тихо и меко. Прехвърчаше сняг на едри парцали. Запътиха се не към големите търговски улици, а към старинната част на града. Скарлатов се надяваше, че там никой няма да ги види. Но изпитваше стеснение и неудобство, че върви със Симон, и крачеше напред, а тя подтичваше след него. Най-сетне не издържа и му хвана ръката, като го накара да спре.

— Хей, Борис, защо бягате все напред?

Той се спря.

— У нас мъжът върви напред, а жената с децата и добичето след него...

— Но, мон шер, тук е Женева и ме хванете подръка! Нали Вие сте моят саебъ?

Сега двамата млади хора вървяха по тесните улички на стария град с възбудени весели лица и спираха пред всяка витрина на малките магазинчета. Минаха край някакво магазинче с детски играчки. Изведнъж Скарлатов спря и се загледа. Симон също се зазяпа.

— Обожавам кукли! — каза тя.

— А какво бихте купили, ако имахте момченце и момиченце, да речем...

— Кой, аз ли?!

— Вие, разбира се!

— Момченце и момиченце? Ваши и мои? Искам да кажа наши?

— Е, да речем, да... — каза Скарлатов. — Нямате никакво въображение!

— Грешите, но не искам да споря. И на колко години са?

— Има ли значение?

— Разбира се!

— Малки.

— А каква е разликата между тях. Момчето ли е по-голямо?

— Знам ли? Но престанете с Вашите глупави въпроси!

— Не са глупави! Бих искала наистина да зарадвам децата си, а не да им купя първата попаднала вещ!...

— От десет минути именно това Ви моля да направите.

— Е, добре, за момиченцето е лесно — една голяма кукла.

— А за момченцето, ей тоя крокодил! — посочи Скарлатов витрината.

— Не знам кой няма въображение!...

— Тогава да влизаме...

— Но Вие наистина ли ще купувате нещо?

— Да, разбира се, и то за истински момченце и момиченце — децата на Матов...

Симон го дръпна пак за ръката.

— Борис, моля Ви, като влезем в магазина, говорете ми на „ти“...

Тогава той я хвана за ръка и влязоха вътре. Звънчетата на вратата иззвъняха. Това бе обикновено швейцарско магазинче, тихо, спокойно, разположено в къщата, където живее притежателят. В случая — бе жена. Звънчетата се чуваха по цялата къща, за да слезе трудолюбивата домакиня от кухнята, където е заета с готвене. Типична швейцарка на средна възраст — пълничка, закръглена, с неизменната доброжелателна усмивка на лице. Насочи се право към Скарлатов. Тя бе търговка и знаеше, че търговията се върши далеч по-лесно с мъже, отколкото с жени. Защото мъжът, без много много да се колебае, купуваше направо и понеже не бе много сигурен в избора си, обикновено взимаше под внимание мнението на продавачката, а в повечето случаи изцяло се оставяше в нейни ръце. Така покупката се извършваше по възможно най-бързия начин. Докато при жените не бе същото. Те се колебаеха, спираха се на една вещ, след това я оставяха. После отново се залавяха за същата. После почти се съгласяваха с покупката, докато внезапно прекъсваха преговорите и излизаха. И тогава когато продавачката, раздразнена от несполуката оправяше нервите си, останала сама в магазина, внезапно вратата се отваряше и жената, която току-що се бе отказала от покупката, се връщаше за нейно огромно изумление и всичко почваше отново...

— Добър ден — поздрави ги притежателката. — Какво ще избере господинът?

Скарлатов, който внезапно се почувства изоставен, се огледа за Симон.

— Момент... — извини се той.

Тя бе хванала вече една кукла и дълбокомислено я въртеше на всички страни.

Продавачката се обърна към нея.

— Имаме великолепни английски кукли, госпожо.

— А за момче? — попита Борис.

— Господине, много се радвам, толкова млади и вече две деца!...

Та това е прекрасно съчетание — момче и момиче! Кое е по-голямо?

— Започва се... — промърмори на български Борис, а сетне твърдо отговори:

— Момчето е по-голямо!...

— На колко е години?

— На... на...

Но се намеси Симон.

— Госпожо, мъжете никога не знаят на колко години са точно децата им. Алфред навършва две години, а Фредерика е на една година!

Тя дръпна ръката на Скарлатов, който искаше да каже нещо.

— Моите поздравления, госпожо и господине! Позволете ми да поднеса това цвете на госпожата. Тя напълно го заслужава! Родила Ви е две деца, Боже Господи!...

Тя взе едно изкуствено цвете, едно лале.

— Парижка стока! Трябва само от време на време да се измива и става като ново!...

Симон напълно се бе вживяла в ролята си и я играеше с такава трогателна искреност, че изуменият Скарлатов почна да се пита дали наистина Алфред и Фредерика не са самата действителност.

— Днес е рожденият ден на Алфред!... — обяви Симон.

— Значи, зодия Козирог! Имате голям късмет, госпожо! Това е дълбоко чувствителна и духовна зодия, хора на разума и религиозни водачи!...

— Но също и егоисти, отмъстителни типове и престъпници. Завършват на въжето!...

— Не сте прав, господине... Наистина всяка зодия е двойнствена, но в случая, като ви гледам, убедена съм, че преобладава доброто начало!...

По-късно, двамата натоварени с пакети и пакетчета, излязоха на улицата. Продавачката ги изпрати пред вратата.

— Щастлив рожден ден! Магазинът и аз сме винаги на Ваше разположение...

— Благодаря Ви, госпожо, особено за съветите — отвърна Симон.

Той не можа да се стърпи и се ухили:

— Алфред и Фредерика страшно ще се радват!...

Тръгнаха, но Борис внезапно зави в една странична уличка и почна да се смее като луд. Две пакетчета паднаха от ръцете му. Симон се наведе да ги вземе.

— Какво ти става?

— Като се върнем, Фредерика ще е заревала с пълен глас, а пък Алфред е подпалил къщата...

Двамата не спираха да се смеят.

— Не си прав, скъпи — каза Симон. — Алфред е страшно послушен и е моята опора. А Фредерика сама си намира цукалото...

— Нима?! От кога?...

Така двамата се забавляваха, като измисляха все по-ужасяващи лудории на „децата си“ и не забелязаха колко дълго вървяха, докато стигнаха покрайнините на Женева. Вече навлязоха в един типичен емигрантски квартал, населен предимно от италиански семейства. Спряха се в някакъв двор, където имаше три едноетажни къщи. Скарлатов учтиво попита на френски една бременна жена, която се бе запътила към улицата, къде живее семейството на господин Матов. Но жената не го разбра добре. Тогава той я заговори на италиански. Тя отзивчиво ги поведе към една от къщите и се върна. Борис почука на вратата, но никой не им отговори. Натисна дръжката и влезе, а след него Симон.

В стаята на пода играеха едно момченце около три годинки и едно момиченце към пет, но вече със сериозния вид на дете, на което е възложено да пази по-малкото братче. Симон не можа да се сдържи и веднага грабна малкото момче в ръце.

— Мон пти шушу... — галеше го тя.

Борис отиде при момиченцето. То стоеше и го гледаше недружелюбно.

— Фредерика? — попита той.

— О-ля-ля-ааа — възкликна сестричката му. — Ваня, Ваня... пак се изцапа! Трябва сега да те измия!...

— Аз, аз! — каза Симон.

Тя взе да го мие над един леген. Момиченцето се смееше на глас и казваше думата „гледайте“ ту на френски, ту на български, ту на руски. Това многоезичие в емигрантските семейства бе нещо обикновено. Децата трябваше да знаят езика на майка си, на баща си и на страната, където живееха... Така ги завари госпожа Матова — една млада, висока и стройна жена, но малко повяхнала от нелеките ѝ семейни грижи. Тя спря на вратата с празен кош за пране на ръка, изненадана от неканените гости.

— Казвам се Борис Скарлатов, приятел съм на мъжа Ви — веднага се представи той. — А това е моята годеница Симон...

Жената се усмихна.

— Ох, извинете... виждате как е при нас... Миша толкова ми е разказвал за Вас...

Момиченцето се завтече и дръпна майка си.

— Мамо, виж! — показва то куклата си. — Прросто пррелестъ!...

Ваня седеше доволен и кротък върху коленете на Симон, която му бършеше лицето и кимна за поздрав на госпожа Матова.

— Госпожо... — започна Скарлатов.

— Наричайте ме Ирина.

— Мъжът Ви, преди да замине, остави някои неща за Вас...

Той ѝ подаде пакетчето със златните бижута и часовника му.

— Но Михаил как ще се оправи без никакви пари?...

— Остави и тази сума...

Той извади от джоба парите, които беше приготвил.

— Не мога да повярвам! Ние рядко сме били толкова богати!... Борис, моля Ви, не ме лъжете!

— Той получи в последния момент някакъв хонорар и ми предаде всичко това на гарата. Аз съм длъжен да изпълня молбата му.

Ирина Матова въздъхна.

Когато двамата излязоха на улицата, Симон беше въодушевена.

— Толкова съм радостна! Какъв прекрасен ден! Благодаря ти за всичко!

— Няма за какво.

— Ти ме нарече твоя годеница...

Скарлатов нищо не отговори.

На другия ден той рано се измъкна от къщи. Всички спяха. Симон обичаше да си поспива. Чете цяла сутрин в Университетската библиотека. Беше почти сам в залата. Повечето студенти и преподаватели вече празнуваха. Както четеше, изведнъж почувствува неудържимо желание да се прибере у дома и види Симон, да направи нещо хубаво за нея... Той просто скочи от стола, събра набързо тетрадките си и напусна залата. Денят беше ясен и слънчев. Борис купи вестници и една плодова торта, а от първия магазин — букетче цветя.

Наближаваше вече къщата на мадам Ролан, когато видя на улицата ландото с герба на Щерн. Скарлатов спря и сърцето му се разтуптя. Бе смутен. Никак не очакваше среща с банкера. Тъкмо се запъти към вратата, и от нея излезе баронеса Щерн. Тя не си бе спуснала воала на лицето и личеше, че е плакала. Борис ѝ се поклони. Баронесата тръсна гневно глава и мина край него, като го погледна с изпепеляващ поглед. Той се усмихна и въздъхна облекчен. Лошото мина, си каза той. Но в последния миг, преди да се качи в ландото, баронесата с неочаквана пъргавина се върна. Скарлатов спокойно я изчака.

— Господине — каза тя, — не очаквах това от Вас!

— А какво точно сте очаквали, баронесо?

— Че ще постъпите като честен човек!

— А какво нечестно върша?

— Това, което направихте с дъщеря ми!...

— Баронесо, мога да Ви уверя, че Вашата фантазия е далеч по-необузdana, отколкото е действителността.

— Един ден ако имате дъщеря, и то единствена, бих искала да почувствате това, което сега аз чувствам!...

Баронесата се разхлипа.

— Амин, дай Боже! — отвърна на български Скарлатов.

Той се опита да ѝ помогне, за да се качи в ландото, но тя с рязко движение отказа. Колата потегли. Борис влезе в дома. Мадам Ролан и Симон го чакаха. Тя бе прелестно облечена в своята домашна роба и чехли. Той се готвеше да я види обляна в сълзи, но я завари весела.

— Имах преди малко неприятна среща с баронесата-майка!

— Ти си я видял?

— Да, на улицата.

— Но това е чудесно!

Той ѝ подаде букетчето и остави тортата на масата.

— Благодаря, страшно си мил!...

Загледа се втренчено в нея. Обиците с едри диаманти на ушите и се поклащаха. По ръцете ѝ се виждаха всички бижута. Изведнъж най-неочаквано, както ставаше с него, гневът го обхвана неудържимо.

— Веднага да свалите от себе си всички тия дрънкулки!

— Но те струват пари, поне да ги продадем!...

— Именно за това! — викна побеснелият Борис. — И всички да бъдат върнати на майка Ви!

— Но те са мои!

— Те не са Ваши, защото Вие в живота си не сте спечелили едно су!

— Но те са подарък от баба ми! — объркана настояваше Симон като дете.

— Махни ги, чуваш ли!

Симон с посърнало лице започна бързо да сваля накитите. Тя никога не бе видяла Борис Скарлатов в неговия бяс. Беше за нея впечатляващо зрелище.

— И до довечера да бъдат върнати! В противен случай аз ще се махна оттук!

Той излезе. Гневът го бе обхванал като болест. Борис се задушаваше. Почувствува се зле, защото в дълбочината на душата си знаеше, че не е справедлив. Отново отиде при Брезов. Разказа му всичко. Очакваше, че той ще го поздрави.

— Тя е била напълно права! Парите ще ви трябват.

— Аз от Щернови благодения не искам!

— Но помисли колко е глупаво от твоя страна! Така или иначе, това са нейни вещи. Ти нямаш право да се разпореждаш с тях.

— Аз не ѝ ги взимам.

— Формално, да. Но фактически ти ѝ ги отнемаш.

Брезов сложи ръка на рамото му.

— Борисе, ти си великодушен и добър човек. Знаем, че си разстроен. Но щом веднъж си поел такъв товар, бъди мъж!

— Не мога да понасям Щернови. Кой знае какво ще ми сервират за Коледа. Може би ще ми пратят полиция?...

— Няма от какво да се безпокоиш! От всичко дотук виждам, че Симон има характер. Тя ще съумее да се защити.

След половин час Борис омекна. Почувства се напълно виновен и прокле гнева си. Изведнъж Брезов каза:

— Що не се махнете от Женева?

— Чуваш ли се какво говориш!

— Говоря само за празниците. Така ще избегнеш някои неприятности.

— Аз не искам да си закривам очите пред неприятностите!

— Помисли за Симон. Тя винаги е очаквала с радост Коледа.

— А къде, по дяволите, да се махна?

— Аз мога да ти предложа нещо...

И наистина Брезов му разказа за едно планинско село, в което бил миналата година. До него се стигало с железница, а после с фуникулер. Даде му адреса на една малка кръчма, където предлагали стаи под наем и нямало усложнения с регистрацията.

— Но няма ли окончателно да я компрометирам по този начин?

Брезов се усмихна.

— Нали Симон те обича... А и ти, доколкото те познавам... Така ли е?

Борис нищо не отговори. Неочаквано за него, Брезов нежно го хвана за лакътя.

— Борисе, ако чакаш приличието да ти разреши кога да изявиш чувствата си, ще престанеш да ги имаш...

— Винаги ли си бил на такова мнение?

Брезов замълча и сякаш не присъстваше до него, а после заговори сериозно:

— Братко мой, едно нещо отдавна съм разбрал, че човек не бива да сдържа и задушава миговете на щастие, когато нахлуват в сърцето му. Те и без това са рядко... Слуша ти се страстно музика, до сълзи се трогваш от нея!... Слушай я! Обичаш някого искрено и честно — няма нужда да се срамуваш от това, да сдържаеш, да отлагаш за по-подходящо време радостта си! Тя може и да не се върне... Позволи на душата си да изживей тия сладостни мигове!... Иначе постепенно ще я парализираш, ще я изсушиш и тя ще стане чувствителна само към глад, към студ и още нещо...

Скарлатов смаяно слушаше думите на приятеля си. И си въобразяваше, че го познава!... Какво ли бе преживял този мил, предан и прям Марат Брезов?...

Когато Борис се върна в къщи, беше тихо. Мадам Ролан не му проговори, сякаш самата тя бе обидена. Той отвори вратата на стаята, която заемаше Симон. Тя седеше на едно столче и гледаше покрусено навън през прозореца.

— Симон, ставай...

Тя стана и се изправи срещу него. Болка прониза Скарлатов, като я видя толкова нещастна и безпомощна.

— Пригответи си топли дрехи и тръгваме!

— Къде?

— Ще прекараме Коледа в планината! Хайде, размърдай се, имаме на разположение само един час, за да хванем влака!...

— Моля те, ела и ме прегърни... — каза Симон.

Той нежно я притисна.

— Обещай ми, че никога вече няма да бъдеш такъв...

— Какъв?

— Страшен.

[1] За мен? ↑

ГЛАВА ПЕТНАДЕСЕТА

Те слизаха от височината. Бяха стигнали чак до границата на глетчера. Но екипът им и по-точно обувките не бяха подходящи. Беше слънчев, студен ден. Понякога вятърът духаше на вълни, вдигаше ситен пясък сняг и го хвърляше в лицата им. Слънцето клонеше към запад. Тя държеше ръката му, която той бе пъхнал в джоба на полушубката, за да я топли. Спряха малко над боровата гора. Борис я погледна. Ситни капчици от разтопени снежинки имаше по русите й коси. Вълненият шал се бе смъкнал. Тогава Борис го върза върху косите и ушите, а после го намота около врата й.

— Студено ли ти е?

— Не, радостна съм. Само очите ми парят...

Със съжаление се сети, че трябваше да вземат слънчеви очила. Цялата разходка можеше да свърши със снежна слепота. Беше я изпитал веднъж и знаеше колко болят очите.

— Да тръгваме! — каза той. — Тук не е много подходящо да стоим.

— Още малко... — помоли тя. — Толкова е хубаво!...

Но той я дръпна за ръка, затича се надолу и тя по него. Задъхани стигнаха боровата гора и поеха по една тясна пъртина, която ги изведе на голямата, изрината от шейните пътека с жълто-кафеникави петна от конска тор и пикоч. Отстрани се бе получило нещо като снежна стена и те вървяха сякаш по коридор. Слънчевите лъчи преминаваха на ивици през отрупаните със сняг дървета. Цареше тишина и се чуваше само хруптенето на снега под обувките им. Понякога с шум се откъсваха парчета сняг от дърветата и пак настъпваше тишина. Някъде зад тях се чу веселата мелодия на звънчета. Трябваше да се отдръпнат и затынат в стената край пътеката, за да направят място на шейната, карана от ниско, набито конче с много косми над копитата, целите в скреж, сякаш носеше гамаши. Младите хора в шейната закачливо им подвигнаха, но те не чува какво, защото снегът от плазовете отиде в лицата им. Когато излязоха от гората, долу в краката им беше цялата долина, огряна от последните лъчи на слънцето, залязващо зад високия

връх. Оттук се виждаха ясно в кристалния въздух и двете бели сгради на санаториума, а по-ниско — селото с една главна улица, с малките си къщи, с островърхи покриви, черквата с камбанарията и железния кръст, и още по-нататък — дъскорезницата, а край нея жълтеникави обелени трупи, които отдалеч приличаха на кибритени клечки. Влакчето на зъбчатата железница с труд изкачваше последната височина, преди да стигне селцето, и писъкът на спирката му долетя до тях. По пътеката слизаха крави на едри кафеникави петна, водени от нисък швейцарски селянин, който се подпираше на тояга. Дим излизаше от всеки комин на селцето и се стелеше по посока на вятъра. Те и двамата запомниха тая чудна мирна картина на природа, хора и животни, слети в едно, толкова красива и недействителна, сякаш илюстрация на снежна, северна приказка...

Те се забавиха в селото. Отидоха в единствения магазин. Симон си купи снежно бели пухкави и топли вълнени чорапи. После извървяха улицата от край до край. Но мракът в планината бързо се спуска и се отправиха към малкия хотел, по-точно кръчма, с две-три стаи за гости на горния етаж, където си бяха оставили багажа. Странноприемницата беше разположена близо до дъскорезницата на една поляна и до нея се стигаше по снежна пъртина. Когато влязоха, огънят в камината хвърляше искри. На една маса двама швейцарски селяни играеха карти. Съдържателят ги посрещна и настави пред огъня. Те си събуха обувките и протегнаха мокрите си крака към него. Съдържателят им донесе две чаши грог. Така седяха в тихата кръчма, гледаха пламъците и ги обхвана умора и сънливост. Стопанинът стоеше, облегнат зад тезгяха. После дойде жена му — една швейцарска селянка, облечена с няколко вълнени поли. Двамата нещо тихо си казаха. Жената отиде при тях.

— Какво ще пожелаят господинът и госпожата за вечеря?

— Ще се радваме, ако Вие изберете менюто — отвърна Борис.

— Няма да съжалявате... — каза усмихната съдържателката. — Младата госпожа нуждае ли се от нещо, докато приготвим ястията?

— Всичко е чудесно!

— Виното не влиза в сметката.

И наистина вечерята беше превъзходна. Ядоха с апетит и изпиха от прясното вино една кана. Съдържателката ги отведе лично до стаята им над кръчмата. Прозорците бяха отворени, а стаята студена. Жената

остави газената лампа на дървената маса. Имаше широко дървено легло с пухен юрган и дюшек.

— Няма ли да е студено? — попита Борис.

— Студено?... Млади хора, и предполагам скоро женени, и да им е студено?!... Сложила съм и две грейки в леглото. Ако сутринта ми кажете, че ви е било студено, ще ви върна парите. Съветвам ви да не затваряте прозореца.

Жената излезе. Скарлатов започна да се разхожда из стаята. Изпитваше неудобство. Симон стоеше в средата и гледаше замислено през прозореца. Борис духна лампата. От снега беше светло и в стаята се виждаше всичко. Той отиде зад паравана и бързо се съблече. Борис легна под пухения юрган. В краката си почувства топлината на грейката и затвори очи от удоволствие. Скоро Симон по нощница и боса се пхна в леглото. Сви се на самия край. Борис усети, че цялата трепери. Но не смееше да мръдне. Изведнъж почувства тънката ѝ ръка как хвана неговата и силно я стисна. Той се извърна към нея. Гледаше чистия ѝ профил и светлите като коприна коси върху снежнобялата възглавница. Видя сълзи в сините ѝ очи. Тогава една огромна нежност го обхвана, не желание, а нежност и отговорност към едно същество крехко, слабо, но толкова храбро!...

— Симон — каза той, — ела и сложи глава на ръката ми...

Тя се премести до него и сложи глава на ръката му. Той усети влагата на сълзите ѝ. Погали челото ѝ.

— Не се бой, мила. Успокой се и заспи... Обичам те достатъчно, за да не си позволя да те пипна с пръст!...

— Не, не е това. Аз го желая...

— Не си ли уморена?

— Не.

Те дълго лежаха така един до друг и гледаха през прозореца небето, звездите и Млечния път. И тогава Борис Скарлатов разбра какво е това любов. Попита се защо се случва така, че в целия свят, при толкова милиони хора, се срещат само двама — един мъж и една жена! И беше щастлив, че жената до него е именно тя. Помисли си, че любовта не е нито притежание, нито желание. Разбира се, и те бяха част от нея, но не най-важната! Защото любовта беше преди всичко благост, милост, желание за закрила към тая, която обичаш!... А сетне дойде и другото... Любовта нарасна, стана огромна, не можеше вече

никой да я задържи и тя полетя като лавина. И тогава към всичко се прибави желанието и притежанието. Той чу в тоя миг думите, идващи сякаш някъде отдалеч...

— Мили, бъди внимателен. Толкова много те обичам...

... Нощта бе дълга. Те ту дремеха и се унасяха в кратък сън, ту наново се любеха. И двамата искаха нощта никога да не свърши, защото бяха обладани от най-силното в любовта — стремежа да продължава безкрайно. Може би затова тя е свързана с Вечността и любовта към човека, към любимото същество продължава и след смъртта му... Борис заспа за малко и когато се събуди, видя над себе си Симон с широко отворени очи. Навън мракът се бе особено сгъстил, както обикновено става преди разсъмване. И двамата замряха в едно дихание и сякаш времето изчезна. Тя нежно докосна устните му.

— За какво мислиш? — попита Симон.

— Мислех колко е хубаво, когато хората свободно прилагат своя избор в любовта...

— Но това можеш да направиш и с друга, ако те харесва...

— Не, повече няма да мога! Знам го!

Той ѝ хвана главата с две ръце и я притегли към себе си. Симон го гледаше изпитателно. В дълбокото синьо дъно на очите ѝ имаше нещо ново и загадъчно. Почувства, че тази нощ в нея нещо се бе преобразило. Сигурно е вярно, помисли той, че душата на жената узрява в любовта...

ГЛАВА ШЕСТНАДЕСЕТА

Първите дни след завръщането в Женева Скарлатов бе напрегнат. Очакваше всеки момент старият Щерн да предприеме нещо. Симон, напротив, бе весела и спокойна, напълно доволна от живота, който водеше.

— Не се тревожи! Папа няма да предприеме нищо прибързано.

— Откъде си сигурна?

— Бои се от обществен скандал и, доколкото го познавам, сега само обмисля как да постъпи.

Полека-лека Скарлатов се успокои. Той усилено се готвеше за изпитите и още в първата седмица от сесията взе два. Симон, която бе първи семестър, нямаше изпити и се занимаваше с домакинството. Общо взето и двамата избягваха да се показват заедно на публични места, където околните можеха да ги познаят. Но след двата изпита отидоха с Брезов на вечеря в „Петте бора“.

Както винаги, в таверната бе топло, тихо и уютно. Италианците ги посрещнаха като роднини. Там имаше известна промяна. Притежателите бяха настанили двама свои сънародници — възрастен мъж и едно дете, което му беше син. Това бяха пътуващи певци, с каквито Швейцария бе пълна. Те трудно си изкарваха хляба от случайните дребни монети, които хората — повечето чужденци — им даряваха. Зимният сезон за тях бе най-тежкото време, така както е за пойните птици. В италианците още не бе загубено чувството на общност и взаимопомощ, каквито вече по-рядко се срещаха при швейцарците, немците и французите. Италианците се държаха помежду си като близки роднини, както само бедните по цял свят си помагат като братя. В знак на благодарност бащата и синът пееха в таверната, като създаваха тая неповторима италианска южна обстановка в една студена страна с навъсено небе. С присъщата им чувствителност, още щом тримата приятели влязоха, те веднага схванаха, че Симон и Борис са влюбена двойка. Мъжът изрази с прочувствени думи, че в таверната влиза една красавица, една мадона и те се прекланят пред нея, затова ще изпеят в нейна чест една

канцонета за любовта... това вечно и най-прекрасно чувство!... След тази малка блестяща реч двамата настроиха инструментите. Мъжът свиреше на китара. Беше слаб, с мустаци и скулесто лице. Момченцето нямаше повече от десет години — недорасло и недохранено, — но с чист, ясен дискант. То свиреше на мандолина. И след встъпителните звуци, в които накратко бе изсвирена темата, те запяха, като си акомпанираха. Гласът на възрастния беше баритон, малко хрипкав, но с онова непосредствено и топло чувство, което винаги ще отличава италианското пеене.

Симон се взираше в детето. Неговите огромни черни очи също я гледаха. Когато свършиха, тя отиде при него, прегърна го и го целуна. После извади от чантичката си една сребърна монета и му я подаде. Малкият музикант я взе и все я гледаше с огромните си черни очи.

— Да Ви благослави Мадоната! — каза момченцето.

Скоро им поднесоха яденето. Както винаги, беше изобилно и вкусно. Скарлатов поръча и за италианците, а също и кана вино. Трогнати, двамата изпяха още една канцонета. Симон бе щастлива. От виното лицето ѝ се зачерви, а сините ѝ очи блесяха. Смееше се непрекъснато. Брезов беше бодър и весел, както всякога. Само Борис не можеше да се отпусне напълно. Все още не бе наясно пред самия себе си какво трябва да прави по-нататък. Затова разговорът им след вечерята прие неочакван обрат. Брезов простиичко запита:

— Какво смятате да правите?...

Отговори Симон.

— Ще се оженим!

Борис се ядоса, че тя така лесно решава един въпрос, по който той си бие мозъка от толкова време.

— Странно нещо е човекът... — въздъхна той. — Как може едновременно да са в него и доброто, и лошото!

— Не те разбирам, Борис...

— Защо, Симон, искаш официален брак? Отговори честно!

— Защото те обичам!

— Не казваш истината. Защото искаш да бъда твоя собственост. Да си сигурна! Да имаш права над мене, ти и никой друг! Това е недоверие към чувствата на партньора...

— Но нали ти ме обичаш!

— Ами ако ти се промениш, ако станеш друга, а не тая, която сега обичам? Пак ли съм длъжен да бъда с теб?

— Но това означава неразбория в... отношенията между мъжа и жената!

— Напротив! Пълно доверие между двама души! Тогава край на жестокото робство на пола! Чак тогава би могло да се говори за истинска свобода! Та тя не е нищо друго, освен свобода на волята, когато сам решаващ да направиш или не направиш нещо, особено да не направиш!...

— Аз... аз... не мисля така... — колебливо каза Симон.

— Мила швейцарко!... Като тебе мислят почти всички мъже и жени, включително и социалистите!

— О, ти измести въпроса!

— Но ти наистина ли не виждаш, че предстои коренен поврат и в пола? Няма ли да е добре, ако това се ускори?!

Брезов се намеси.

— Може би, но само когато обществото стане друго!

— Социалистическо? Не съм убеден. Социална революция още не значи морална революция! Ето тук е моето противоречие с останалите социалисти.

— Но какво лошо искам? Искам да си мой мъж!...

— С помощта на някаква хартийка с печат? Или с помощта на църквата? На държавата? На властта?

— А с какво?

— С революция вътре в човека — най-страшната, но и най-великата!...

Симон се обиди и млъкна. Борис мислеше, че ще получи подкрепа на мислите си от Брезов. Но и той мълчеше. Тогава не се стърпя и го попита:

— Е, Марате, не разбрах докрай твоето мнение?...

Всъщност малкото име на Брезов бе Марат^[1]. Родителите му го бяха избрали и записали под това име. Брезов не го обичаше. Смяташе, че за да носиш това славно име, трябва да си като този, който тъй високо го е носил в най-великата революция досега.

— Моето мнение за брака не съвпада с твоето — спокойно отговори Брезов.

— Това ясно почувствах, но не чух обясненията ти.

— Те са твърде лични и едва ли интересни за вас...

— Напротив!

— Родителите ми са прекрасни хора... Много добри и вече много стари. Безкрайно честни и вярващи в социализма като в религия... И двамата са учители. Скитат от село в село и от град в град... Те са едни от първите социалисти в България, разказвал съм ти. А да си бил на времето социалист е било по-страшно, отколкото да си прокажен!... Осмивани, гонени, преследвани... единствената им опора са били другите приятели — социалисти и вярата!... Аз съм им единствено дете. И те като тебе са вярвали в теорията. Затова може би са ме нарекли така глупаво с такова неподходящо за мене име... Марат!... Все пак добре, че не съм Робеспьер^[2]... — усмихна се той.

— Сърдиш ли им се? — попита Борис.

— Не, разбира се. Те ме обичат, аз ги обичам... И все пак в душата ми остана някакво чувство на негодувание от тях... Те не са се оженили. Не ме разбирай криво! Баща ми не е погледнал друга жена в живота си, а майка ми също. Те все още са нежни един към друг, но не са се оженили...

Брезов спря и запали цигара, нещо, което си позволяваше твърде рядко.

— Не разбирам какво искаш да кажеш...

— Става дума за мене... Щом те нямат официален брак, значи аз съм незаконно дете, разбираш ли? А понякога децата са много зли... В училище ми викаха копелето. Биех се с всеки и с всички по всяко време! Бях се превърнал в малко зверче. И мечтаех, само как мечтаех да отидат двамата в черква, заедно с мене, и се венчаят в присъствието на всички хора!...

— Аз смятам, че не са сгрешили! — каза Борис.

— Не ги осъждам, но какво са виновни децата? И знаеш ли как може да страда едно дете?... Нищо по-късно не е в състояние да изтрие споменът от болката...

Брезов млъкна. Явно не искаше да продължи по-нататък. Очите на Симон се насълзиха.

Този разговор, колкото и да беше неприятен, внесе някакво успокоение в душата на Борис. Защото тази вечер в „Петте бора“ той окончателно реши, че трябва да има официален брак със Симон.

Добре, че в Швейцария гражданските бракове се признават и няма да има нужда да се влачим при поповете, помисли си той.

[1] *Марат, Жан Пол* (1743–1793) — деец на Великата френска буржоазна революция, един от вождовете на якобинците, учен и публицист. Чрез вестника си „Приятел на народа“ оказва голямо влияние върху френското революционно демократическо движение, съдействал е активно за установяването на якобинската диктатура. Убит от Шарлота Корде д'Армон. ↑

[2] *Робеспьер, Максимилиан Мари Исидор* (1758–1794) виден деец на Френската буржоазна революция. Застава начело на якобинската диктатура, безмилостен и безпощаден към враговете ѝ. Проявява голяма революционна енергия, патриотизъм и неподкупност. Загива на гилотината — жертва на заговора на едрата буржоазия — на 9 термидор (27 юли). ↑

ГЛАВА СЕДЕМНАДЕСЕТА

Но по-късно, когато хванаха големите януарски студове, в разгара на изпитната сесия Симон се разболя. Започна се така...

Симон като първокурсничка нямаше изпити, затова си стоеше повече у дома, а Борис четеше в Библиотеката. Веднъж, като се прибра в къщи, завари Симон много възбудена. Беше цялата зачервена, а движенията ѝ неспокойни. Помисли, че е пила нещо. Но тя не беше пила. Накрая му се оплака от главоболие. Легна си рано и заспа. Борис продължи да чете в мансардата. Но не му вървеше. В главата му непрекъснато се мяркаха сметки и пари. Разноските се бяха увеличили неимоверно. Особено много отиваха за отопление. В стаята на Симон гореше огън през цялото денонощие. Освен това не беше свикнала на никакви лишения. Тя просто не разбираше какво е това да няма. А и гордостта на Борис не му позволяваше да ѝ обяснява постоянно финансовите си затруднения. Понякога за един обяд тя изхарчваше толкова, колкото той си позволяваше за една седмица. Златните монети бързо свършиха. Сега беше ред на скъпоценностите от майка му. Налагаше се утре на всяка цена да иде в заложената къща. Той окончателно се разсея. Погледна наново учебника и изпита отвращение. Повече не можеше да се сдържа и слезе в стаята ѝ. Отвори тихо вратата. Лампата светеше. Това, което завари, го стресна. Симон седеше върху леглото по нощница, цялата червена, с блестящи очи, и тананикаше някаква детска песничка.

— Симон, какво ти е?

— А сега слушай... — каза тя и запя друга, която започваше с думите: „Au claire de la lune, mon ami Pierrot...”^[1]

Той разбра, че има висока температура. Събуди хазайката. Мадам Ролан с готовност стана. Но и тя нямаше термометър. Когато пипна с ръка челото на Симон, той се уплаши. Толкова силно гореше. Веднага излезе. Навън бе сух студ. Духаше леден вятър. Отиде пеш чак до „Спорт-палас“. Събуди Брезов. По негово предложение отидоха и събудиха един друг българин — четвърта година студент по медицина. Казваше се Александров. Макар че още не беше завършил, всички го

наричаха Доктора. Беше добър студент. Той с готовност тръгна с тях. И така, тримата на разсъмване се събраха в стаята на Симон. Александров внимателно я прегледа и обясни, че се касае за инфлуенца, но са засегнати и белите дробове. Предписа някакъв сироп. Тримата поговориха, сякаш бяха консулт от професори. Борис излезе да намери аптека. Почака, докато приготвят сиропа. Когато се върна, Александров си беше отишъл, но им бе оставил термометър. До леглото на Симон стоеше Брезов. Температурата ѝ се колебаеше между 40° и четиридесет и две десети. Симон вече не пееше, а дишаше бързо и тежко. Когато Борис я помоли да си отвори очите, тя тихо каза, че я болят от светлината. Загасиха лампата и така останаха в полумрака на идващия ден. Брезов излезе и някъде преди обед се върна с масажиста на „Спорт-палас“ — един възрастен швед с ръце като лопати. Шведът беше самоуверен и говореше смешно френски. Той бързо се разпореди за топла вода, олио и започна масажа. По едно време Борис искаше да го спре. Струваше му се, че от Симон нищо няма да остане. После я завиха с две одеяла и насила ѝ дадоха да изпие чай. Тя се изпоти и температурата спадна. Борис въздъхна от облекчение. Но вечерта постепенно се покачи и се закова отново на четиридесет градуса. Този път и повиканият Александров се уплаши. С файтон доведоха един прочут професор. Той каза, че е засегнат белият дроб. Предписа големи дози хинин. Сега Борис остана сам със Симон. Тя дишаше тежко. Говореше объркано, като я питаха нещо, и бълнуваше. След полунощ заплака и несвързано споменавахе „мама“ и „баба“. Все повтаряше:

— Искam при мама... Искam при баба...

Тогава Борис с пълна сила почувства каква неизмерима отговорност бе поел със Симон. Дали да съобщи на родителите ѝ? Реши да я изчака, докато дойде на себе си. На сутринта температурата малко поспадна и той я запита.

— Не, по никой начин! — отвърна Симон. — Аз никога вече няма да се върна при тях!

А после започна кошмарът. На третия ден диагнозата беше съвсем точно определена — пневмония. Налагаше се да вика ту един, ту друг професор. Хонорарите, които плащаше, бяха огромни. Почти всеки ден тичаше до лихваря. Сега вече с яд си мислеше, че тогава не трябваше да кара Симон да върне накитите. Тя се държеше храбро.

Изпълняваше послушно всичко, каквото ѝ казваха. Той се принуди да отложи два от изпитите. Брезов и Александров бяха постоянни посетители в дома му. Особено Брезов му помагаше във всичко. Въпреки това приятелят му си взимаше всички изпити, които беше записал за сесията. Шведът също не ги изоставяше. С буйните си побелели коси той приличаше на някакво старо скандинавско божество, слязло от горите. Говореше срещу професорите, които нищо не разбират, и срещу медицината изобщо. В същото време беше дълбоко убеден в своите знания, в силата на природолечението и масажа. Това не се виждаше чудно на Борис, тъй като наистина от масажите и отварите на стария швед Симон сякаш се чувстваше по-добре и имаше полза.

В началото на втората седмица от заболяването настъпи кризата. Температурата изведнъж спадна. Симон се обля цялата в пот, но лицето ѝ от червено, стана бледо като платно, а дишането ѝ повърхностно. Борис потърси пулса ѝ. Едва се напипваше и беше бърз като на птица, хваната в ръце. Дъхът му спря. Беше сам посред нощ. Разтърси я. Тогава тя отвори сините си като синчец очи и го погледна в пълно съзнание. Беше спокойна и уморена. Той заспа на стола до леглото ѝ.

Борис не си правеше илюзии, че барон Щерн не знае за заболяването на дъщеря си. Бяха извикали почти всички медицински светила на Женева. Все някой бе съобщил на барона, но той не даде с нищо да се разбере това. Изглежда, твърде добре познаваше дъщеря си, за да очаква, че ще се обърнат за помощ към него. А вероятно и обидата от постъпката на Симон, както и общественият срам надделяваха над родителското чувство. Но Борис нямаше време да се замисля над това. Когато кризата мина, Симон продължи да бъде на легло. Трудно се възстановяваше. Трябваше да ѝ помага във всичко, а до тоалетната да я носи на ръце. Все пак той направи усилие да се съсредоточи за следващия изпит. Отиде в Библиотеката да чете. В случай на нужда, мадам Ролан щеше да го извика.

Сега седеше на една от банките, но още не бе почнал да чете. Пред него имаше бял лист хартия, изписан с цифри. На едната колонка бе това, което притежаваше като остатък от накитите на майка му, превърнати в пари. На другата колонка — разноските от съвместния им живот със Симон. Балансът не излизаше. Ако ги вложеше във вид

на франкове, като дългосрочен влог в някоя банка, то годишната рента нямаше да стигне за един човек, камо ли за двама. Досега не бе питал Симон за финансовото ѝ състояние. Това и не го интересуваше. Той беше мъж и българин. А българинът не се жени, ако не може да осигури храна и покрив на жената и децата си. Изход почти нямаше. Дори ако продължеше да преподава уроци, парите щяха да подпомогнат съвсем малко бъдещото домакинство. Той не разговаряше със Симон по тия въпроси и никога не би си позволил подобен разговор. Това беше негов и само негов проблем, който не можеше да сподели с никого!... А като завършеше образованието си, щеше ли да стане по-добре?... Той никога не си бе представял бъдещето като банков чиновник или юрист. Виждаше своята дейност в обществото като свободна дейност, несвързана с определени работни часове и учреждения. Знаеше, че след завършване можеше да разчита на място в Университета, което да му осигури много свободно време за собствени занимания и съвсем малко пари. Но и това щеше да стане не по-рано от година, ако успееше да съкрати следването си, като вземаше двойно повече изпити. Само че трябваше да се откаже от частните уроци. Всичко това го гнетеше. Борис толкова искаше да посети университетите в другите страни — Германия, Франция, Англия... А това означаваше да води чергарски живот. В такъв случай университетската кариера отпадала. За да водиш такъв живот, трябва да имаш един минимален постоянен доход. Оставаше един-единствен изход...

Борис извади от чантата нов лист хартия и започна писмото до баща си. Дълго мисли как да го назове и реши, че щом писмото е строго официално, следва да се обърне не към човека, а към банкера Скарлатов. Затова написа: „Уважаеми господине“. После отново дълго се замисли и добави: „Както Ви е известно, покойната ми майка Цветана имаше свой личен капитал“. Пак спря. Това знаеше от слухове, от Донка, от Никола... Но какви факти имаше? Наистина ли бе така? Борис и не помисли за сумата, оставена за неговото учене в Мезон Щерн. Той искаше само част от наследството на майка си, за да може поне две години да не мисли за насъщния. Със сухи протоколни изрази той уведомяваше стария банкер за своето намерение да се ожени, а също и за бъдещите си проекти. Когато го завърши и го подписа, бе плувнал в пот. Даже и сега не знаеше дали правилно

постъпва, тъй като в душата му остана утайката, че е извършил нещо не съвсем почтено.

Жан отвори тихо вратата. Беше в обикновените си черни дрехи, а не в ливрея. Използваха го при балове за лакей, но си бе прислужник във факултета. Той безшумно се промъкна към мястото, където седеше Борис.

— Господин Скарлатов, очакват Ви навън...

Борис трескаво събра листовите в чантата си. Бе сигурен, че е нещо неприятно, свързано със Симон. Когато излезе, барон Щерн го чакаше на стълбището при колоните. Долу стоеше фамилното ландо с герба на барона. Духаше студен вятър. Баронът имаше угрижен и унил вид.

— Млади момко, бих искал да поговорим...

— Нямам нищо против.

— Тук ли?

Борис се замисли. Той не знаеше къде би могъл да го покани, затова рече:

— Вие къде предлагате?

— Мисля, че най-добре ще бъде в Банката.

Изборът на барона никак не му хареса, но нямаше какво да противопостави.

— След половин час съм там — отвърна той.

[1] Под лунната светлина, приятелю Пиеро... ↑

ГЛАВА ОСЕМНАДЕСЕТА

Още когато влезе в обширния кабинет, Скарлатов бе точно определил въпросите, по които щеше да разговаря. Той седна на фотьойла, който му посочи с кимване баронът. Изчака известно време, но старият човек мълчеше. Тогава реши да почне пръв, за да го насочи към своята цел, а не към тая, желана от Щерн. Смяташе да не допусне никакви преговори за Симон.

— Господин барон, доколкото ми е известно, на мое име е вложен известен капитал за следването ми...

— Да. И в този период, в който Вие не благоволихте да изтеглите нито сантим, той се удвои.

— А мога ли да го получа, като държа да Ви подчертая, че съвсем не смятам тия пари за бащини! Той е длъжен да върне поне част от наследството на майка ми!...

— Принуден съм да обясня още един път условията на влога. Вие можете да теглите от него само част, съответна на едномесечната Ви издръжка, а тя е от щедра по-щедрa. Можете да теглите и пари за покупка на вещи, за екскурзии в чужбина, за дрехи, но при едно условие — като се отчитате!

— И смятате, че бих приел тия унижителни условия?

— Всеки младеж би Ви завиждал на тях! Останалия капитал получавате, когато ми представите диплома.

— Господине, аз завършвам, тоест ще завърша след една година!

— Не е вярно.

— Реших да взема изпитите за две години наведнъж.

— Великолепно!

— Тогава какво Ви пречи преди това да ми дадете капитала?

— Липсата на диплома.

— Но аз ще я имам!

— Млади човече, тук, в Швейцария, идват да учат стотици студенти от цял свят. Записват мнозина, завършват малцина. Представете ми дипломата и капиталът е Ваш!

— А мога ли да ипотекирам капитала си и получа от банката Ви пари?

— Чудесно! Това е вече истинска сделка! Та какво е Банка, ако не учреждение, което дава пари назаем, нали така, господин Скарлатов?...

— Значи ли това, че сте съгласен?

— Ето вече настъпваме в практичната материя... От момента, когато ти искат пари назаем, започва мисленето. Забележете, мило момче, мисленето на живот и смърт! При това не е важна големината на сделката или заема. Защото banker, който греши в малка сделка, греши и в голяма. И така, bankerът дава пари на някой в заем с надежда да получи и той печалба. Нали? Но кой е този някой? Няма ли да ги пропилее с проститутки, да ги изпие или проиграе на рулетката? Ще бъде ли в състояние да върне заема заедно с лихвата? За колко време ще успее да направи това? Ами ако не ги върне? В състояние ли съм да понеса загубата?...

Скарлатов и друг път бе слушал от Щерн подобни разсъждения за банковото дело. Не му беше до това. Трябваха му пари, пари на всяка цена! Затова дойде тук! Затова се подложи на унижение!... Той знаеше предварително отговора. Но като си влюбен, надеждата ти става толкова голяма, че почваш да вярваш в невъзможното. Добре! Сега поне знаеше, че не може да разчита на нищо, освен на себе си. И когато реши това, изведнъж му стана скучно. Попита се какво прави той тук? Защо разговаря с тоя хитър човек? Защо го слуша?... Той искаше веднага да скочи и си тръгне, но приличието го задържа. Какво прави сега Симон?... И докато мислеше това, Щерн извади от малкия бюфет едно шише коняк и две чаши. Наля ги. Те не се чукнаха. Скарлатов на един дъх изпи своята чаша. Беше умислен и не забеляза, че баронът не докосна своята и напълни отново неговата. И нея изпи наведнъж.

— Изглежда във Вашия род е имало големи пияници... — говореше Щерн бащински. — Виното е във Вашата кръв. Влече Ви. Ох, как Ви влече!... Виното и жените... Но имате воля. Завидна воля! Вие ще преодолеете тия страсти и един ден ще бъдете истински banker...

Скарлатов се ядоса от този тон и реши също да бъде директен.

— Господин барон, вместо да се опитвате да разберете мен, по-добре ще е да разберете дъщеря си!... Защо правите всичко това?

Симон никога не може да бъде щастлива с мъж като Щаренберг. Тя стои неизмеримо по-високо от Вашите мерки за нея. Поне да беше някой друг, а не такава жалка личност!...

— Не, моето момче. Когато и ти един ден имаш деца, ще разбереш, че банкерът никога не сключва бракове както обикновените хора. Неговите бракове са далеч по-обмислени и прецизни от тия в най-големите императорски дворове в Европа!...

— Мисля, че ако продължим нататък разговора, излишно ще се дразним!...

Скарлатов се надигна от стола, но баронът сложи кротко ръка на рамото му и той пак седна.

— Не съм толкова лош човек, господин Скарлатов... Знам, че Симон Ви обича. Не съм недоволен и от избора ѝ. Мъж на място сте! Но какво, за Бога, ѝ предлагате Вие?

— В истинската любов човек предлага само себе си!

— Та това е нищо! Едно духване и човек си отива.

— Това се отнася и за тия със синята кръв!

— Бракът Ви е обречен. Ще отведете дъщеря ми на Балканите. Там е ад. Няма даже една святна баня да се изкъпе! Ще ѝ липсват средата, комфортът и полека-лека ще почне да тъжи и да се мъчи. Вие ще пиете, ще тръгнете по други жени... И в резултат — балканска история!... Имали сме в нашите среди и такива случаи. Всички са завършвали по тоя начин.

— Вие смятате Вашия живот за най-примерен?

— Не, просто казвам, че навикът на човека и наследствеността са всичко! А сега, господин Скарлатов, завършете Университета, помирете се с баща си, върнете се в България, поемете банката... Ще имате своите радости и грижи. Ще се ожените за някое от Вашите момичета, което е свикнало на всичките Ви навици. Ще имате деца и един ден ще си спомните, че банкерът Щерн Ви е дал добър съвет...

— Благодаря за щастието. Много сте хитър наистина!

— Не съм хитър, а психолог! Запомнете, момко, за да бъдеш банкер, трябва не да си математик, не философ, не художник, не политик, не военачалник, а трябва да имаш най-важното на тоя свят — дарбата да разбираш хората!

Скарлатов млъкеше. И така, първият тур от битката с Щерн завърши в негова полза. Той пак се надигна от фотьойла. Банкерът, без

да му обръща внимание, отиде зад масата. Взе някакви книжа и ги подаде на Скарлатов.

— Прегледайте извлеченията от Вашата сметка.

Борис хвърли поглед на цифрите. Учуден подсвирна с уста.

— Та аз съм бил заможен човек!

— Да, така е. Тук е вписана и сумата от Вашето комисионно за сделката с оръжието...

— Но аз не съм искал нищо!

— Това се разбира от само себе си. Тази сума можете да изтеглите. Нали сте материално затруднен?

— Никога! — каза Скарлатов.

— Жалко. Но позволете да Ви попитам какво всъщност искате? На Вас Ви трябват пари! Аз намирам изход! Вие отказвате! Простете, но това не е съвсем нормално от Ваша страна.

Борис се ядоса и рязко отвърна:

— С мръсни пари не желая да си оправям положението!... Предполагам, че Вашият процент от тази сделка е добър, макар и да участвахте инкогнито...

— Разбира се!

— А къде остана моралът, който искахте да ми внушите?

Но Щерн напълно се владееше. Посочи му наново фотьойла да седне и Борис се подчини.

— Момент, ще Ви обясня... Банкерът никога, запомнете, за нищо на света не участва официално в такива сделки. Той не си цапа ръцете. Има други за тази работа. Аз имам клиенти. Те са вложили своите капитали при мен. Значи ми имат пълно доверие, както децата на бащите. Банката за тях е едно семейно огнище...

— Бароне, Вие сте били поет! Нарисувахте такава пасторална картина на банковото дело, просто да се разплачеш!...

— И да не вярвате, точно така е! Аз търся къде да вложа парите на моите клиенти-деца, те да получат най-голямата възможна печалба!

— Но Вие може и да се разорите заради Вашите деца!...

— Не. Аз просто взимам своите законни двайсет процента.

— Не е ли все пак много за едно инкогнито?...

— Това са трохи, паднали от трапезата.

— Но, ако чедата са хиляди, трохите ще се събират в кошове, както е в Евангелието...

— Вие се отнасяте лекомислено към живота на банкера...

— Нищо подобно! Доколкото разбрах, това не е живот, а денонощна мисъл!...

— Попаднахте в целта!... И ако този банкер има нещастieto да му се е родила една-единствена дъщеря, и да я обича с цялата сила на бащиното сърце, Вие ще разберете колко то е нежно и уязвимо...

Той извади кърпичка от джоба и избърса сълзите си.

— Странно колко си приличате с баща ми! — каза Скарлатов.

— Защо?

— Защото и той може да се разплаче, когато пожелае или, по-скоро, когато има полза от това.

— Вие сте още млад и не познавате човешката искреност. Впрочем прав сте. Да говорим като мъже! Аз исках дъщеря ми Симон да избере добър съпруг, но, както е казано, човек предполага, а Бог разполага. Аз не съм деспот и уважавам чувствата й. Но в едно не вярвам.

— В какво?

— Във Вашите чувства. Вие сте много по-ловък, отколкото мислех...

— Тогава считам разговора за приключен!

— Постойте, моля Ви... Ох, това оръжие, това оръжие... Виждали ли сте се отново с този, този...

— Барон Захариас?

— Той е толкова барон, колкото аз съм кюре! Но че е мръсник, гаден левантиец, изрод, безверник, подлога на султаните, баща на бандитите по цял свят...

— Значи е успял да Ви удари в сделката?

— Тепърва ще си премерим силите! Атентатът му дойде като манна небесна. Сам пусна в печата съобщение, че е закупено хиляда пъти повече оръжие за революционерите и в резултат какво? Това изчадие, този...

— Да пропуснем епитетите — прекъсна го Борис.

— Сключва кучият му син една огромна сделка с Турция! Пробутва им цяла флота, ама цяла-целеничка от изгнили кораби, изпразва складовете на Европа от Наполеоновите войни и слага гнусната си ръчичка в строежа на Багдадската железница — единственият път между Изтока и Запада!...

— Чудесно! Значи кадърен човек!

— Той е само едно дяволско семе! Срам за Вселената! Но Господ гледа отгоре! И Вие, господин Скарлатов, му помогнахте, толкова много му помогнахте, че този стиснат скъперник даде голямо комисионно на Ваше име. Тоя мошеник никога не изпуска да ми сложи крак!

— Защо страдате? Щом е във Вашите възможности, изобличете го с цифри и документи! По този начин ще го съсипете...

— О, млади момко, тия работи стават по съвсем друг начин...

— А не го ли щадите, понеже барон Захариас знае твърде много и за Вашите „почтени“ сделки?

Щерн сякаш не чу последните думи и неочаквано рязко го прекъсна:

— Какво смятате да правите със Симон!

— Още не сме решили, но вероятно ще се оженим.

— Ще Ви предложи нещо, изслушайте ме...

— Да чуем...

— Вие още не сте завършили, тя също. За жена това не е важно, но за Вас е друго!

— Казах Ви, че завършвам след няколко месеца!

— Е, как да не уважавам такъв момък!... Всяко зло за добро! Аз съм стар. Няма на кого да оставя Банката и всичко, свързано с нея. Затова един енергичен млад човек, който не се спира пред нищо, е може би най-доброто решение. Не Ви обичам, господин Скарлатов, но Ви уважавам. Да сключим почтена сделка. Скандалът е голям. Ние не смеем да се явим пред обществото. Нека Симон се върне, Вие завършете!... Имате много сериозно да четете. Ще бъдете по-спокоен. Донесете ми дипломата, а след това останете на работа при мен в Банката.

— При Вас няма да остана!

— Добре... Още по-добре... Мезон Щерн е свързана с банки в цяла Европа и Америка. Ще Ви изпратя там на работа, да станете истински финансист! А след това ще видим...

— Какво всъщност искате от мен?

— Да убедите Симон да се върне! Половин година не е толкова много. Тя е още болна. Трябва да укрепи здравето си. После правете

каквото искате! И винаги ще имате моята финансова и бащинска подкрепа. Е?

— Това е въпрос, който може да реши единствено Симон. Аз мога само да Ви обещавам, че ще ѝ предам разговора.

Настъпи неприятна пауза. Скарлатов си помисли, че ще спечели и втория тур от битката. Дали баронът имаше още предложения в портфейла си? Той наистина имаше, защото след малко заговори:

— Господин Скарлатов, може би като баща не обръщам достатъчно внимание на Симон, по-скоро на възпитанието ѝ. Така че тя не е свързана много нито с мен, нито с майка си. Бих казал повече с баба си, която я е отгледала. Както Ви казах, поемате голям риск! И ако с нея, с нейното здраве се случи нещо, ще търся отговорност от Вас и само от Вас!... Ето писмо от баба ѝ! Предайте ѝ го! Тя предлага Симон да отиде в Кан през зимните и пролетни месеци, докато закрепне. Баба ѝ живее в Лондон, но студените месеци обикновено прекарва във вилата си в Кан. Моля Ви, въздействайте на Симон!... Не искам да Ви кажа в какво състояние е майка ѝ. От наша страна обещавам, че няма нищо да се месим, нито ще направим опит да ѝ влияем. Е, господин Скарлатов, какво лошо има в това?

Наистина в това предложение Борис не видя нищо лошо. То решаваше, макар и временно, всички затруднения.

— Ще помисля — каза той.

— Това е голяма утеха за стария човек... Мили момко, много бих искал за в бъдеще да работим заедно. Ето аз, старият глупак, Ви подавам ръка, подайте си, моля Ви, и Вашата!...

Скарлатов му подаде ръка. Банкерът пак изхлипа. В този момент влезе секретарят.

— Барон Захариас... — обяви той.

— Нали казах никого да не пускате!

Барон Захариас властно го отместил от вратата. Секретарят я затвори след него. Той бе пак целият в черно наметало със златна закопчалка и цилиндър на главата. Отведнъж лицето на барон Щерн се промени. Стана любезно, усмихнато, почтително.

— Кого виждат очите ми! Моя най-близък и скъп приятел на този греховен свят!...

Впрочем риториката на стария Щерн бе особена. Той все пак произлизаше от равински род и Библията бе влязла в целия му

лексикон. Затова се изразяваше високопарно — с изречения, наподобяващи понякога псалми от Давид.

Но Захариас не му обърна внимание и гледаше към Скарлатов.

— Това е моят бъдещ зет — каза Щерн.

— Внимавайте много, момко! Този Велзевул Ви крои нещо! Не му вярвайте, синко!...

— Аз ви напускам — каза Скарлатов.

Поклони се и излезе.

ГЛАВА ДЕВЕТНАДЕСЕТА

В къщи Симон го чакаше и се тревожеше. Много беше закъснял. Той ѝ разказа целия разговор с баща ѝ. Подаде писмото от баба ѝ. Тя бегло го прочете. Очакваше мнението ѝ. Симон стоеше неподвижна, накрая тихо каза:

— Сънят...

— Какво? — попита той в недоумение.

— Сънят излезе верен.

Борис се възмути.

— Симон, но това са глупости! Ти не си вече дете!

Тя втрепенено се загледа в очите му и страстно каза:

— Не му вярвай, мили! Не му вярвай нито дума!

Той се изненада, че тя дори и не се замисли.

— Но, Симон, разсъди хладнокръвно! Какво лошо има в това? Що за изпитание от шест месеца!

— Не, не е това! Боже Господи, аз исках да живея като всички хора, да имам радостите на обикновените хора, а не цял живот да бъда свързана с пари и само с пари!...

— Само шест месеца! В които аз ще чета спокойно! Само след шест месеца ще се оженим и ще отидем на работа в Европа или Америка. Целият свят ще бъде пред нас!...

— Да, целият свят, но всеки сам, аз сама и ти сам! Знам, че не мога да искам повече от тебе... Господи мили, помогни ми!

Тя заплака. Борис я прегърна и галеше косите ѝ. Сложи я нежно на леглото. Седя до нея, докато утихне. Стори му се, че заспа, и тихо се прибра в стаята си. Свечеряваше се. Той се разхождаше напред-назад и мислеше по какъв начин да убеди Симон. Все повече се убеждаваше в правотата на предложението от барона. Най-сетне седна и разтвори учебника. Четенето го погълна. Но по-късно на вратата се почука.

— Да — механично каза той.

Влезе Симон и застава виновно в стаята. Върху дългата си бяла дантелена нощница бе наметнала голям небесносин вълнен шал.

Заприлича му на младите католички в катедралата, дошли за първото причастие. Той неволно се усмихна.

— Защо чукаш? Още ли не спиш?

— Не, тази нощ ще бъда при теб!

— Мила, но ти си още болна.

— Искам да съм с теб... — упорито каза тя.

Борис я прегърна, вдигна я на ръце и я отведе на леглото. Тя плахо се притискаше до силните му гърди... И отново двамата се изпълниха с копнежа един към друг, който сплиташе телата и душите им, сякаш никога не щяха да се отделят... Едва по-късно, когато Борис се вслушваше в неравномерните и все още бурни удари на сърцето си, той помисли, че може би пълнотата на чувствата е все пак да вършиш това, което не трябва да вършиш... Навън зазоряваше. Симон прошепна:

— Бъди смел, мили! Не ме пъди оттук... Какво ни трябва? Ти си здрав, млад. Аз също. Ще завършиш след шест месеца. Ще работим, ще живеем и ще се радваме...

— Симон, нека да спим и утре ще помислим.

— Моля те, остави ме при себе си...

Тя пак заплака. Борис я прегърна и почна да ѝ говори като на дете:

— След шест месеца ще се оженим и после — накъдето ни видят очите!... Аз съм мъжът в това семейство и аз ще изкарвам прехраната му, на теб и децата... На Фредерика и Алфред...

Изведнъж тя спря да плаче. Притисна го силно с тънките си ръце и едва чуто каза:

— А знаеш ли, може би Фредерика е вече на път... В първия момент той изтръпна. Трябваше му време да осъзнае това неочаквано съобщение. Сега му стана ясно и нейната отпадналост, и резките промени в настроението.

— Сигурна ли си? — попита той.

Да, тя беше сигурна. Взе да му обяснява надълго и широко какво усеща. Симон грижливо бе пазила тайната си, за да я извади като решаващ аргумент в подходящия момент, с цел да убеди Борис, и я остави при него. Но резултатът беше съвсем противоположен. Спорът започна отново. Тоя път той със сурови думи ѝ рече, че тя не само трябва да замине при баба си, но е длъжна така да постъпи. Изтъкна

бедността им, липсата на пари и условия за състоянието ѝ. Подчерта опасностите, на които подлага себе си и детето. А сега, когато тя е бременна, в него отпадат последните съмнения, че някой може да им попречи в намеренията. Този силен аргумент бе отправен по-скоро към Щернови. Борис се почувства горд и пълен победител. Едва когато в стаята стана вече светло, те изтощени приключиха спора. Симон щеше да заmine при баба си. След сесията, тоест след месец, месец и половина, той щеше да отиде при нея в Кан. Там щяха да се оженят съвсем скромно. После Борис щеше да се върне в Женева, да завърши и оттам нататък — каквото ще да става!... Все пак Симон не беше убедена. Тя само се подчини на това решение. Съмнението се бе загнездило дълбоко в сърцето ѝ. Може би тя повече познаваше родителите си и не им вярваше. И докато Борис беше доволен, тя лежеше до него с отворени очи и мислеше колко е безпомощна като жена... Отново видя пред себе си високата пясъчна дюна край морето и на върха ѝ големия тъмновинен кожен куфар, който потъваше... Тя искаше да извика Борис на помощ, но вместо името му, казваше на немски в съня: „Майн кинд, майн кинд...“^[1] Симон започна горещо да се моли и устните ѝ шепнеха молитвите, научени от дете, ония католически молитви, отправени не към Бога или Христос, а към Мадоната — закрилница на жените и отрочетата.

Последвалите дни преминаха на един дъх. Борис отиде отново до заложената къща. Купи билет за влака. Изпрати телеграма до баба ѝ. Почти не се свърташе в къщи. Тежко му бе да остане насаме със Симон. Тя така го гледаше със сините си очи, сякаш той извършваше предателство.

Деня преди заминаването той прочете някаква обява за концерт в Музикалното училище. Гостуваше студентски оркестър от Цюрих. Купи два билета. Така поне нямаше да остане цялата вечер със Симон. Когато ѝ каза за концерта, тя не възрази. Облече се грижливо. Борис се страхуваше да отидат пеша и нае файтон.

Седнаха в малката зала на училището. Имаше много студенти и студентки. Местата им бяха на втория ред. Оттук добре се виждаше и чуваше. Това, което направи хубаво впечатление на всички, беше, че столовете, на които седяха младите оркестранти, бяха в стил „барок“, както пюпитрите, а и самите изпълнители носеха костюми от времето на Моцарт. Така се създаде тая неповторима атмосфера на изящество,

веселост и лекота. Оркестърът не беше претенциозен. Нямаше даже диригент. Тази роля изпълняваше концерт-майсторът — един младеж с дълги коси, който даваше знак с глава на останалите. Публиката от млади хора топло ги посрещна. Симон сякаш се оживи. Тя стисна с благодарност ръката на Борис. От познатите му българи нямаше нито един. В първата част на програмата оркестърът — съставен предимно от щрайх, изсвири една от ранните симфонии — концертанте на Моцарт. Музиката бе жизнерадостна и безгрижна, построена простичко, но с много украшения, като детска рисунка. Тя събуди у всички чувство на топлота и задушеvnост. За втората част на концерта донесоха специални свещници, които монтираха на пюпитрите. Един студент от оркестъра запали една по една свещите, поклони се и излезе. Лампите в залата угаснаха. Остана осветен само подиумът от трепкащите пламъчета на свещите. Сега тихо, един по един, оркестрантите се появяваха и сядаха пред пюпитрите. Концерт-майсторът даде знак. Започна прочутата симфония на Хайдн със свещите. А после, в един определен момент от музикалното развитие на творбата, първият оркестрант духна своята свещ и безшумно напусна подиума. Другите продължиха... После стана вторият музикант, духна свещта и стори същото. Така, до края на симфонията, един след друг излизаха изпълнителите в прекрасните копринени и дантелени дрехи. Нежните им цветове все по-рядко проблясваха в меката светлина от оределите пламъчета на свещите. Музикантите постепенно се превръщаха в бели силуети, изчезващи в полумрака... Нещо стегна сърцето на Борис. Погледна изящния профил на Симон до себе си. С полуотворени устни тя слушаше музиката в захлас. Той почувства огромна нежност към нея — толкова бледа, крехка, но храбра и изпълнена с надежда... Не посмя да ѝ хване ръката. Музиката на Хайдн дълбоко го разтърсваше. Какво бе искал да каже старият мъдър човек, слуга на графовете Естерхази?... Дали това, че човешкият живот е една симфония, преливаща в началото от звуците на радостта, а после, сякаш като пламъка на свещ, подухнат от вятъра, един по един загасват, докато остане накрая една трептяща светлинка, толкова ефирна и безпомощна... И последната цигулка млъкна, младежът угаси свещта и излезе. Когато единственият пламък се сля с мрака, настъпи потресающа тишина. Никой не ръкопляскаше. Запалиха лампите. Борис се обърна към Симон. Тя плачеше без глас.

Само раменете ѝ се тресяха от ридания. Той нежно ѝ хвана ръката, но тя не отговори на стискането му и я държеше съвсем безжизнено.

Прекараха безсънна нощ. Борис беше неспокоен през цялото време. Продължаваше да говори, объркваше се, повтаряше едно и също и често вмъкваше думичката „нали“. Симон мълчеше. Тя беше особено момиче, което таеше чувствата и мислите си в такъв момент. Изведнъж Борис каза:

— Не ми обръщай внимание! Говоря глупости...

Симон се усмихна.

— Да, наистина, но какви мили глупости, в които виждам целия Борис... Моя Борис... Моето очарователно момче... Гордо, мило, гневно, нетърпеливо... Моя мъж...

Гласът ѝ наново трепна. Той бързо каза:

— Ще чакам твоето идване! Знам, че ще бъде като болест, но ще чакам! Искам да бъдеш вечно с мен. Цял живот!

Симон помълча, а после каза:

— Вечно?... Каква измамна дума...

— Защо измамна?

— Защото в човека няма нищо вечно, миг от живота на Божията вселена!... Странно как е могло да се роди това понятие... По-добре е хората да казват: „Аз съществувам и особено силно чувствам, че съществувам, когато обичам...“

Борис усети сякаш Симон се отдалечи от него. Той се удиви на думите ѝ. И друг път се бе чудил как тя, такава нежна и неопитна, изричаше понякога неща дълбоки, като зрял човек, изпитал всички болки на страданието. Може би това бе свойство на любовта да дарява мъдрост и на най-слабото човешко създание, когато го обладаеше...

— Аз винаги ще те обичам! И повече от това няма! — упорито каза той.

Изведнъж Симон хвана с тънките си ръце главата му.

— Борис, мили... трябва да живеем с днешния ден, в днешния миг... Той е всичко! Не е нито миналото, нито бъдещето. А като кажеш „вечно“, изпускаме именно тоя миг, нашия миг!...

— Но аз какво ще правя?... — попита Борис като дете.

Симон отново се усмихна.

— Прегърни ме...

Така дълго стояха и мълчаха.

— Няма ли да ми разкажеш съня?

Тя не отговори. Погледна я. Лицето ѝ бе опънато.

— Друг път, мили. Сега няма време... — и гласът ѝ трепна.

Борис бързо каза:

— Искаш ли да ти помогна в багажа?

— Не. Имам... работа, моя лична работа... и трябва да остана сама — съвсем тихо отвърна Симон.

Нещо му стегна гърлото. С мъка се сдържа да не се разплаче. Стана и внимателно затвори вратата след себе си.

Когато излезе на улицата, почувства се съвсем сам и изоставен. Трябваше му време да осмисли всичко. Безцелно закрачи край магазините. Спираше се пред витрините и гледаше, но не виждаше нищо. Отведнъж го обхвана особена тревога. Тя е още болна, а е студено, много студено... И тая мисъл вече не го напускаше. Втурна се в един магазин, където продаваха топли одеяла. Купи едно голямо одеяло от камилска вълна, светлокафяво, сякаш то щеше да запази Симон от студа, от болестта, от всякакви коварни изненади... Но странно, въпреки усилията на волята си, той никак не си представяше, че всичко това ще свърши щастливо и ще бъдат пак заедно завинаги. И сега, взел пакета с одеялото, той го държеше така, сякаш в него беше решението на всички беди. А че го бе постигнала беда, и то голяма беда, той не се съмняваше.

В друг магазин Борис купи два чифта вълнени чорапи. И накрая хлътна в една малка работилничка, където приготвяха пресен шоколад. Купи цяло кило и докато собственицата с усмивка го опаковаше в луксозна хартия с цветна лента, той безсмислено си повтаряше: „Шоколадът е силна храна. Шоколадът дава топлина, ако имаш шоколад, няма да измръзнеш, няма да умреш.“

Борис пристигна в квартирата чак към обяд. Завари Брезов. Беше намерил отнякъде ръчна количка. Симон като че ли се беше успокоила и усмихнато посрещна Борис. Останаха в нейната стая, добре отоплена от кахлената холандска печка. Багажът ѝ се състоеше от големия тъмновинен кожен куфар и един друг сак. Двамата приятели ги пренесоха долу и ги натовариха на ръчната количка. Брезов я забута надолу към дъното на улицата. Борис се върна. Симон седеше на края на леглото. Имаше нещо много тъжно в тая картина, когато човек си отива от някакво място, където е живял. Тя гледаше Борис, който взе да

се разхожда из стаята, като непрекъснато говореше за бъдещите планове и как да се пази. После разгъна пакета и ѝ показва одеялото. Почна да ѝ обяснява как да се завива и да сменя чорапите си. Никога да не е с мокри крака!... Тя с тъжна усмивка го слушаше и накрая каза:

— Борис... ела... седни до мене...

Той седна и веднага скочи, но тя го притегли отново.

— А сега ме целуни...

Той я целуна кратко и нервно. Тя пак седеше безмълвна.

— Но кажи нещо, за Бога! — почти извика Борис.

— Нека заедно помълчим преди тръгване...

В тоя миг той с всичка сила отпъждаше съмнението, че много хора, които са се обичали, са сядали като тях двамата, но не с надежда да се срещнат пак, а да намерят за миг покой пред грядущите изпитания, които ги чакат...

Влезе мадам Ролан. Обляна в сълзи, тя прегърна Симон.

— Недейте, госпожо. Защото и на мен толкова ми се плаче...

— Довиждане, госпожице Симон, стаята Ви е винаги на разположение — каза мадам Ролан.

Женевската гара бе крайна гара. Оттук тръгваха и пристигаха влакове от цял свят. Борис и Брезов бяха настанили багажа на Симон в купето. Брезов се сбогува сърдечно с нея. Тя го целуна. Той си тръгна и ги остави сами. Сега двамата се разхождаха по перона. Той отново говореше, но не беше сигурен, че тя го слуша. Изглеждаше много напрегната. Разказваше ѝ какво му предстои да извърши, докато тя се върне. Той не говореше само за едно — за любовта си. Защото разбираше, че в такъв момент именно за нея не може да се говори. Имаше чувството, че му предстои екзекуция, до която остават броени минути, и се стараше да не мисли за мига на раздялата.

Сега стояха един до друг близо до локомотива. Подухна вятър и парата ги обляхна. Удари втората камбана. Шафнерите започнаха да затварят вратите. Нейното купе бе първото след пощенския вагон. Тръгнаха нататък. Когато стигнаха до него, тя се обърна, силно го прегърна и целуна. После отдалечи лицето си, погледна го с огромните си сини очи, сякаш отдалече, пак го целуна, бързо го пусна и тичешком изкачи стъпалата. В същия миг локомотивът изсвири и плавно потегли. Тя не затвори веднага вратата на вагона, а стоеше така, докато влакът отмина зад завоя и Борис повече не я виждаше. Когато и червените

светлини на последния вагон се скриха, той се почувства толкова сам, колкото никога в своя живот. Цялото му тяло трепереше. Не знаеше какво да прави със себе си. Тогава разбра, че човек, когато преживее нещо силно в един миг, сякаш умираше преди смъртта. Така той завинаги щеше да запомни онова чувство — като че разпъваха душата му, и то винаги щеше да бъде свързано с гара, влак, локомотивна свирка, с червените светлини на последния вагон, чувството за нещо безвъзвратно, наречено раздяла.

Борис излезе на площада пред гарата. Улиците бяха пуссти, а магазините затворени.

[1] Детето ми, детето ми. ↑

ГЛАВА ДВАДЕСЕТА

Януари мина неусетно. Борис упорито четеше и блестящо взимаше изпит след изпит. Живееше затворено като отшелник. Не стъпваше в „Ландолт“. С Брезов се виждаше за кратко само в Университета. От него научи, че Матов се е върнал в Женева, но не пожела да се срещне с него. Борис бе променил начина си на живот в името на целта, която си бе поставил, и с нищо не искаше да го наруши. За пръв път усещаше в себе си с такава сила чувството на дълг и отговорност за друго същество и не искаше да смесва това усещане с нищо друго. Скоро получи кратко писмо от Симон, но друго не последва. Полека-лека свикна и с това, че от нея нямаше известия. Смяташе, че по-нататък може би животът и на двамата неминуемо щеше да протече по тоя начин — с дълги раздели. Не мечтаеше нито за семеен уют, нито за охолен живот в общоприетия начин на мислене. Радваше се, че ще има дете — може би син — и бе сигурен, че занапред ще има още едно, макар това да затрудни живота им. Но не се плашеше. Тук, в Европа, бе виждал стотици емигрантски семейства и много измежду тях с деца. От наблюденията, които имаше, това бяха здрави бракове, разводите бяха изключение, а децата, заварвайки трудните условия в чуждите страни, без материална опора зад себе си, растяха сериозни, отговорни, душевно чисти и привързани към родителите си. Единственото, което го тревожеше, беше материалното му състояние в момента. Трябваше да намери някакъв постоянен начин за препитание. Сега дълбоко съжеляваше, че не бе записал такава специалност, която да му осигури при всички обстоятелства поне един екзистенц-минимум. Идеалната професия за тази цел представляваше медицината, а може би инженерството, но беше вече късно... И все пак не се боеше. Бе млад, здрав, умен и знаеше, че ще намери изход. Главното бе да се съберат със Симон!... Стараеше се да не мисли за този ден, защото това за него бе не само нравствена, но и физическа мъка. Само при мисълта, че като се видят, тя пак ще бъде негова, само като си представяше очите, лицето, косите, тялото ѝ, ставаше като болен и му трябваха дълги часове, за да намери някакво равновесие,

което да му позволи поне външно, пред хората, да изпълнява всекидневните си задължения. Това бе не само любов. Чак сега, когато Симон я нямаше, почувства до болка, че това нежно и всеотдайно същество бе запалило първата мъжка страст у него, която разтърсваше цялата му природа. Той не се и опитваше да разбере как и кога бе станало това превръщение, в което светлината минаваше в огън. Усещаше как тънкото ѝ тяло се увива около неговото. Усещаше приятния дъх на устните ѝ, чудната ѝ кожа... Галена трева! Да, галена трева... Веднъж, когато беше малък и живееха още на село, майка му го заведе на високите поляни, целите обрасли с галена трева. Събуха се боси и тичаха по нея сякаш по кадифе... После му се приспа и майка му го милваше с едно стръкче галена трева, и миришеше на планина... Понякога Борис се обвиняваше в еротичност, но после си казваше — да, това е вярно, и аз не бива да се заблуждавам, но тази страст е отправена към една-единствена жена!... И тогава, за да се успокои, той си припомняше първите посещения у Щернови. С поглед назад той с умиление съзерцаваше изящното момиче в бяло пред старинното пиано, слязло от картините и гоблените по стените. Главичката ѝ бе леко наклонена встрани, сякаш едва удържаше тежките руси плитки с небесносини панделки. Свиреше тогава До мажорните вариации от Моцарт. Чу как ги пееше с чистия си глас... Неочаквано в ума му живо изпъкна една случка. Бе влязъл в салона и Симон се завтече да го посрещне. Хвана го за ръка и без всякакъв увод го попита как си представя музикалните вариации. Борис се обърка и огледа наоколо. Ето, каза ѝ той, взимаш високия свещник в ъгъла и навиваш около него кълбото на майка си!... Двата много се смяха. Учуди се на паметта си, която бе задържала толкова подробности, изрази, чувства и случки от срещите му със Симон, които и не подозираше, че знае...

В една нощ, към края на февруари, той прелистваше учебника за изпита, който му предстоеше на другия ден. Бе последният изпит от тая напрегната сесия. Окончателното завършване на образованието му през лятната сесия бе напълно осигурено. По тоя начин, като отидеше при Симон, щеше да бъде вече свободен. Той затвори книгата. Нямаше смисъл да препрочита това, което знаеше. Не го вълнуваше никак утрешният ден. И въпреки това не му се спеше. В такива случаи той излизаше навън и дълго се разхождаше, докато можеше да издържи на

студа, а после се прибираше, лягаше в леденото легло и му бе нужно време, за да се стопли. Чрез физическите мъки той се мъчеше да притъпи душевните. Борис чу приглушено звънеца. Никой не отвори. Мадам Ролан спеше дълбоко в една крайна, малка стаичка. Сега в къщата бяха само двамата. Пак се позвъни. Борис слезе по стълбата и отвори външната врата. Долу пред входа стоеше един мъж. Не можа добре да го разгледа.

— Господин Скарлатов? — попита мъжът.

— Да, аз съм.

— Мога ли да поговоря с вас?

Борис нямаше представа кой е човекът. Говореше френски с английски акцент.

— Заповядайте, господине.

Двамата се качиха в мансардната стаичка на Скарлатов. Непознатият седна на креслото. Беше млад мъж, елегантно облечен, с руси къдрави коси и бакенбарди. Борис се попита на кого му прилича, а после отведнъж се сети. Това можеше да бъде само родственик на Щернови. И в миг сърцето му прескочи няколко пъти и се обърна като звяр в гърдите му. Той почувства задух и отвори уста, като дишаше бързо. За да се съвземе, постави малък чайник върху спиртника.

— Не си правете труд — спря го човекът.

Борис пак го погледна. Пред него седеше един спокоен мъж с необикновено достойнство и увереност в себе си. Вероятно много богат.

— Малко коняк?

— Да, благодаря.

Борис му наля една чаша, а после и на себе си.

— Мога ли да знам с кого разговарям?

— Джейкоб Щерн.

Мъжът изпи на един дъх своя коняк без обичайната наздравица.

— Още малко?

— Не, благодаря. Това ми стига.

— Аз Ви слушам, господине.

— Нося Ви писмо...

Той извади изпод пелерината един син плик, който подаде на Борис.

— От Симон?

Мъжът кимна с глава.

— Нещо лошо?

— Моля, прочетете писмото, там е казано всичко...

Борис погледна плика, който държеше в ръце, и изведнъж го хвърли на масата. Испита някакъв ужас от него.

— Бихте ли ми казали Вие... със свои думи...

Непознатият се поколеба, а после сдържано и кратко съобщи:

— Симон е в Англия. Ще живее при баба си и няма вече да се върне.

Борис бе оглушен. Той не можеше да схване почти нищо. Ръцете му трепереха. Мъчеше се само да не загуби самообладание пред този чужд човек... Защо дойде? Какво търсеше той при него?...

— Тази нощ трябва да тръгна за Париж. Но все пак прочетете писмото.

Борис се заинати по детски.

— Не искам.

— Господине, за да дойде това писмо при Вас, аз съм изминал дълъг път. Уважете поне моите усилия...

Борис мълчеше. После изведнъж лицето му стана злобно.

— Но какъв сте Вие всъщност?

— Първи братовчед на Симон.

— Вие видяхте ли Симон?

— Да.

— И... как е тя? — обърка се Борис.

— Вече мина всякаква опасност.

— Тя е била болна?

— Беше бременна, което Вие добре знаете... А после се случи така, че направи спонтанен аборт... Беше много зле, почти на смъртно легло, но сега се съвзе.

Мъжът стана и сложи цилиндъра си.

— Съветвам Ви да не правите никакъв опит да се свържете със Симон.

— С какво право ми говорите така?!

— Но, господине, не бъдете дете!

Борис съвсем се обърка.

— Моля Ви, останете, много Ви моля...

— Отстранете се от вратата!

Мъжът тръгна и Борис му отвори. Придружи го безмълвен до улицата. Без да се сбогува, мъжът се отдалечи с бързи крачки. Скоро се скри в мъглата. Но Борис продължи да чува още дълго стъпките му в тишината на нощта. Внезапно го връхлетя изгарящото желание всичко това да не е било! Да го прескочи и да тече времето, когато страшното не се бе случило, когато се надяваше... Прималя от болката на това желание и целият плувна в пот на студа. Ако веднъж мога да се върна назад!... Нека това не е вярно!... Нека да поправа стореното!...

От писмото на Симон разбра, че скоро след нейното заминаване се е случило нещастieto. Пишеше, че нещо се е откъснало завинаги от нея и сякаш не живее. Пожелаваше му да бъде щастлив. Единственото, което усещала, е, че е уморена, безкрайно уморена и искаше да остане сама. Завършваше с думата „сбогом“. Той не можа веднага да осмисли писмото. Трябваше му много дни на размисъл. Така постепенно стигна до истината. Не веднага, а месеци по-късно... Беше надценил силите на Симон. Бе забравил, че е съвсем младо момиче, което никога не се бе сблъсквало със злото в хората. Наистина тя бе доказала, че го обича повече. Храбро се бе борила, доколкото ѝ стигаха силите, и накрая бе победена. Беше ѝ отнето всичко. Разбра, че нямаше нищо по-страшно от това да разрушиш любовта в едно същество, за което тя бе смисъл. Ако той бе смел, решителен, ако вместо да заобикаля обстоятелствата, се бе хвърлил в битката... Ако я бе подкрепил... Ако я бе заобикалял винаги с нежност и грижи и най-важното — ако не бе се разделил с нея... Но така ставаше с много хора. Така се случи и с Борис Скарлатов. Защото хората узнават за силата на своята любов тогава, когато безвъзвратно я загубят.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА

Това, което последва в другите дни и седмици, потресе не само хората, които познаваха Скарлатов отпреди, но и тия, които за пръв път го виждаха. Той не умееше да сдържа скръбта си, а и не направи никакъв опит. Напротив, даде пълна воля на това чувство. Някога беше успял да се вземе в ръце, когато си отиде майка му. Това бе първият житейски удар върху все още неукрепналия Борис. Защото смъртта на любими същества е такова алогично явление в живота, което е несъвместимо с факта за времето като реалност. Векторът му е еднопосочен и изведнъж някой, който е бил до тебе, за когото също като тебе времето е следвало своя път напред, изведнъж излиза от сферата на тази категория. Нима вечността е свят без време?... И все пак, при смъртта на майка си, той като че разбра този вечен закон на живота. Бунтуваше се, но му се подчини. А раздялата със Симон опълчи цялото му същество срещу законите на Природата и остана сам като куче в лунна нощ да вие срещу небето. Той сякаш живееше, благодарение на болката, която усеща. А тя не утихваше, защото беше смесена с чувството на лична и непоправима вина. Има любов, в която човек проявява цялата си нищожност, и Борис мислеше, че това се отнасяше за него. Гласно той не изрази мъката си. Но стана напълно мълчалив и недостъпен. Двамата му приятели, Матов и Брезов, направиха многобройни опити да разговарят с него. Борис отблъсна всяка човешка близост. Веднъж Брезов каза на Матов:

— Той има вид на човек, готов да убие...

И наистина външният му вид плашеше. Беше си пуснал брадата и косата да растат на воля. Занемари се. Дрехите му се окъсаха. Ходеше гологлав в големите студове и пиеше. Преди всичко пиеше. Започна се така...

Първите дни се държеше. После трябваше да опакова някои останали вещи на Симон, за да ѝ ги върне. Това бяха книги, тоалетни дреболии... Но когато през ръцете му минаваха тия изящни, чисти, акуратно подредени неща, гърлото му се стегна. Потърси някаква фотография. Намери една в молитвеника ѝ. На нея Симон бе малкото

момиченце с дългите плитки. Борис заплака. И като стенеше на глас, той отвори наслуки молитвеника и взе да чете подчертаните редове, за да се съвземе. Попадна на прочутата „Priere simple“^[1] на Свети Франциск Азиски^[2].

*О, Учителю, нека не търся толкова —
Аз да бъда утешен, а да утешавам! —*

изричаше на пресекулки Борис.

*Аз да бъде разбран, а да разбирам!
Аз да бъда обичан, а да обичам! Защото
Само давайки, ние получаваме!...*

Той затвори книгата. За сетен път си помисли, че винаги губиш това, към което не си се стремял силно... В душата му бушуваше смесица от чувства на горчивина, негодувание, отвращение от себе си; на скръб, отчаяние и желание да изкупи вината си на каквато и да е цена. Защото нравствената личност, каквато беше Борис, се познава не само по това, че разбира кога е сгрешила, но и по готовността да понесе наказанието.

Борис не задържа нито една вещ при себе си. След като изпрати колета, отиде в италианската таверна и се напи. Следващите дни от сутрин до вечер седеше там. Хванал с длани главата си и подпрял лакти на масата, той гледаше навън през прозореца. Даваше признаци на живот само когато поръчваше нова чаша грапа. Отиваше си късно вечер, когато затваряха заведението. Не взе последния изпит и престана да ходи в Университета. Това неимоверно пиене почна от ден на ден да руши силната му физика. Лицето му подпухна, очите му бяха постоянно зачервени, ръцете му трепереха. Посетителите на таверната вече го познаваха като „горкото момче“. Като изключим Матов и Брезов, останалите българи със задоволство говореха за падението на Скарлатов. Двамата италианци все още бяха в таверната. Борис нито веднъж не ги заговори, но редовно поръчваше шише вино за мъжа, а

на детето порция ядене. Бащата и синът ставаха от местата си и с широк поклон и свалени шапки мълчаливо благодаряха на този самотен, млад мъж. А после в негова чест изпяваха нещо на два гласа. Понякога Борис не можеше да изслуша песента, защото музиката винаги странно го разстройваше, напомняше му Симон. Тогава поглеждаше изпод вежди италианците и те разбираха неговото душевно състояние така, както бедните хора са чувствителни, и млъкваха.

Дойде и месец март. Пролетта започна да се усеща. Времето омекна. Снеговете взеха да се топят. Тази пролет настъпи необичайно рано. Една сутрин брадясалият Борис тихо се измъкна от стаята. Но в коридора го чакаше вече мадам Ролан. На лицето ѝ бе изписано състрадание и тревога.

— Господин Скарлатов, Вие трябва да се лекувате...

— Не, мадам, никога не съм бил по-добре.

— Искате ли да закусите? Приготвила съм...

— Мерси — прекъсна я той и направи отрицателен жест.

Борис излезе. Беше му станало неприятно от тази среща. Ръцете му трепереха. Навън духаше топъл вятър, но той потръпна. Капчуците огласяха улиците с весела мелодия. Когато влезе в таверната, беше рано и нямаше никой. Съдържателят веднага отиде при него.

— Грапа — каза Борис.

— Нещо за ядене?

— Мерси.

Съдържателят му донесе питието. Скарлатов пое първата глътка, после още една. Запали цигара. Подпря си главата с ръце и се втренчи навън. Той не забеляза, когато влезе стегнатият строен Матов. Попадна случайно в погледа му, но не даде вид, че го е видял. Матов отиде право при него. Седна на стола отсреща му и дълго го гледа в очите.

— От съчувствие нямам нужда! — промърмори най-сетне Борис.

— Не идвам за това.

— Тогава пий!

Борис бутна чашата си към него.

— Толкова рано не пия.

— А какво, по дяволите, търсиш тогава в кръчмата?!

— Тебе. Просто се разтъжих. Станах сутринта и дълго мислих за теб. Затова дойдох.

— И какво измисли?

— Нищо друго, освен че си ми приятел, на когото държа.

Лицето на Борис трепна и една гримаса го изкриви.

— Аз, банкерският син?...

— В твое лице обичам себе си, своята младост, своите надежди, своята вяра...

— Господи, колко приличаш на поп!

— Няма да ме обидиш, защото на сърцето ми е радостно!

— Порадвай ми се и се разкарай!

— Ще седя тук!

— Няма спасение.

Борис изпи на един дъх чашата. Повъртя я в ръце и поръча още една. Изведнъж каза:

— Не трябваше да я оставям да замине!... Станах убиец на първото си дете... Може би син...

— Не мисли за това, което не си сторил! Гледай напред! Хората никога не се разделят. Един ден, Борисе, всички ще се съберем на едно място! Всички тия, които се обичахме в краткия ни, проклет живот и бяхме принудени да бъдем далеч един от друг...

— И ти вярваш в тая глупост, измислена от поповете и властниците?!

— Аз вярвам в човешкото единение. Аз мисля, че единението на всички хора е крайната цел на човешкото съществуване, на съществуването на Планетата, на Вселената! Иначе всичко би било толкова безсмислено, че ще е срамно, ако сам не сложиш край на живота си!

— Пък аз знам едно. Животът се дава само веднъж! Аз искам да бъда заедно с хората, които обичам, докато живея! Останалото щастие го предоставям на вярващите!...

— Трудно е да възприемеш някои чужди мисли, когато животът не те е подготвил за тях... Когато не си умирал, не си бил ранен, не си замръзвал, покрит със сняг, знаейки, че е дошъл краят, независимо че после санитарите те намират... Или, когато от двайсет и трима души в чета, оставате само петима живи след сражението и се чувствате като последни мръсници за това, че не сте загинали!...

Тази вечер Борис пи много, толкова много, че щеше да умре.

... Той лежеше по корем върху тревата, покрила билото на хълма. Оттук се виждаше селото долу и виещият се път, а още по-нататък — Ломбардската равнина, забулена в мъгла. Голямата моряшка торба с един ремък бе захвърлил до себе си. Намираше се вече в Италия. Тук бе топла пролет, за разлика от Швейцария. Не бе уморен. Пък и не бързаше. Пътят от Бриг през Симплон до Домо Досоло Борис бе взел за два дена пеша. Цели седемдесет километра, като на превала височината достигаше над две хиляди метра. И въпреки че селото бе съвсем близо, той не тръгваше, а лежеше и мислеше по това, което се бе случило и което предстоеше. Беше скъсал с много неща. Но завинаги ли?... Още там, в Женева, разбра, че така повече не можеше да продължава. Реши внезапно и в няколко дни сам събра багажа. След като плати наема, мадам Ролан му предложи да остави двата денка при нея. Нямаше вече нищо ценно. Взе от Университета отпуск за неопределено време. Изтегли една сума от Мезон Щерн. Облече здрави, груби, вълнени дрехи. В торбата имаше чорапи, пуловер и две ризи. Обу алпийските си подковани обувки и една нощ тръгна от Женева. Не се обади на никого. Прекоси Швейцария пеша, като спеше по странноприемниците. Не пи алкохол през целия път. Инстинктивно се стремеше към топлина и слънце, затова избра Италия. И ето, когато вече бе на нейна земя, той отново се колебаеше. Всъщност какво искаше? Топлина и покой?... Поне сега искаше точно това! А после имаше дълго време, за да размисли...

Борис се надигна от тревата и взе моряшкия сак за ремъка. До него стигна ехото на многобройни взривове. Беше пролетта на 1905 година. Приключваха строежа на най-големия тунел в света — Симплонския.

[1] Обикновена молитва. ↑

[2] стр. 277. — *Франциск Азиски* — светия на католическата църква, живял в края на XII и началото на XIII в. ↑

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ВТОРА

Една седмица след като младият Скарлатов напусна Швейцария, в Женева пристигна старият банкер. Въпреки че месеци наред получаваеше тревожни писма от барон Щерн, той не предприе нищо. Но когато получи телеграмата, че Борис е напуснал Женева, той замина още същия ден. Искаше сам, на място, спокойно да проумее какво се е случило. По тоя начин избягваше непосредствения конфликт със сина си. Не желаше ново изостряне на отношенията помежду им. Освен това той периодично правеше посещения в Европа, за да се срещне и разговаря с деловите партньори, да разбере накъде духа вятърът. Тези обиколки, траещи няколко месеца, бяха задължителни в неговата работа. Старият банкер обичаше да пътува както на Изток, така и на Запад. Целия си живот бе пътувал и умееше да извлича удоволствията на промяната. Сега когато отново минаваше през страните, в които бе живял през своята бурна младост, той се чувстваше бодър и радостен. Не се тревожеше, че никой не знаеше накъде е хванал младият Скарлатов. Човек, който преди напускане се запасява с пари, няма намерение да се самоубива. За изтеглянето на парите го уведоми барон Щерн. Не беше малка сума. А това, че синът му бе тръгнал да пътешества, радваше старото му сърце. Защото нищо не лекуваше по-добре душевните мъки от пътуването в чужди, непознати места. Сделките му вървяха отлично. Банката бе напълно укрепена. Трезорът от злато, подсилен от вноската на Пари Ба, направи изведнъж неговата Банка водеща частна банка в страната. И така, едва ли по принуда, а по-скоро за собствено удоволствие, той си позволи този „малък тур“ по Европа, както го наричаха англичаните.

Първо отседна в Женева. Беше си взел достатъчно хубави дрехи за всякакъв случай, а тук, в Европа, и най-вече в Англия, щеше да подмени целия си гардероб с най-модерните качествени и елегантни дрехи, ушити от реномирани шивачи. Избра не най-големия хотел, а един малък в старинната част на града, близо до катедралата Сен Пиер. Това бе хотел с всички възможни удобства, с учтив и внимателен персонал, свикнал да посреща важни особи. И наистина той бе приет

както подобава. Не можеха да определят народността му, тъй като банкерът говореше съвършено френски. Но осанката му, гордо изправената глава, скъпите му дрехи, тоалетните му принадлежности, пръстените и златният часовник с дебела златна верижка, както и бакшишите, караха персонала да посреща винаги с поклон този богат, вежлив, стар джентълмен.

Всеки път, щом имаше да върши някаква работа, старият банкер подробно обмисляше новата си роля, новото си превъплъщение, така както го правят само великите актьори. На сина си той знаеше, че не може да повлияе пряко. Но можеше да го стори чрез околните, чрез средата, в която се бе движил. Трябваше да създаде благоприятно впечатление сред тия хора, да ги склони на своя страна. Успееше ли, те неминуемо щяха да повлияят на сина му в негова полза. И така, той избра ролята на съкрушен, стар човек, изпълнен с огромна обич към своето дете, загрижен за неговото бъдеще, кротък, учтив, неконфликтен, доброжелателен, либерален, широк по душа, даващ правото на различни убеждения у другите. Той избра не само ролята си, написа не само пиесата, но избра и публиката. Беше излишно, а и не толкова безопасно, тя да се състои от стари въжеиграчи като него, в лицето на барон Щерн, барон Захариас или други делови хора, към чиято среда принадлежеше. Те бяха не по-малко хитри и не по-слаби комедианти от него и веднага щяха да го разкрият. Разбира се, нямаше да му го покажат. Щяха докрай да гледат пиесата и да я възприемат като азиатско зрелище. Но мълчаливо в себе си щяха да се смеят от сърце. Затова той заложи на младежта, на приятелите на сина си, на неговото всекидневно обкръжение. Тук може би щеше да има успех. В дълбочината на душата си смяташе, че не постъпва много честно. Какво целеше той? Да направи добро впечатление на всички в ущърб на сина си. Да внуши, че той с нищо не е виновен в създалия се конфликт, а е виновен единствено синът му заради непримиримия си характер... И всичко това щеше кротко да извинява с неговата младост. Защото той не бе глупав да го кори пред приятелите му. Напротив, щеше да упреква себе си в недостатъчно разбиране или в лош подход. Като прибавеше към всичката тази велзевулщина и съветите, които щеше да иска от тия млади хора, учтивото си примирение и вниманието, с което щеше да ги изслушва, наистина ролята ставаше

толкова убедителна, че не можеше да се отличи от самия живот, следователно от правдата и истината.

Барон Щерн даде вечеря в негова чест. И двамата не показаха вид, че случилото се с техните деца е повлияло на приятелството им и деловите отношения. Защото за тях печалбата стоеше над всичко. И двамата, разбира се, имаха свое лично схващане за нещастното събитие. Това, което ги обединяваше, бе, че и двамата бяха доволни от развръзката. На вечерята баронът бе поканил най-изтъкнатите банкери и финансисти. Някои Скарлатов виждаше за първи път и трябваше да установи делови връзки. Не дойде само барон Захариас. Старият banker се държа скромно и учтиво. Но разказа няколко случки от Ориента, такива, каквито имаше в неограничен запас. Избра най-интересните и ги поднесе с неподражаемо майсторство. Не постави никъде себе си в позата на герой, но това се чувстваше като нишка в сюжета. Поканените гости, израсли и живели в Европа, където рядко се случваха непредвидени неща, го слушаха захласнато. Образът на стария banker се изгради в тяхното съзнание като един от най-интересните хора, които бяха срещали в живота си, с ореола на пират, но благороден пират, който добре печели. От своя страна, за него не беше трудно да привлече както тях, така и съпругите им. Цялата му мъжка, Скарлатова природа, очаровала на времето немалко жени, беше в действие. Тази вечеря му осигури нови достъпи, предимно до млади финансисти, които той не познаваше, но които щяха да ръководят, а по-точно, вече ръководеха финансовия свят. Това бяха хора от ново поколение.

По-нататък старият banker потърси Брезов и лесно се срещна с него. Хареса му много. Но разбра, че никога няма да го има на своя страна, още по-малко, да го привлече на работа в Банката. А той имаше голяма нужда от такъв млад човек като Брезов — възпитан, мислещ и толкова независим. Брезов му разказа всичко, каквото знаеше и което всъщност бе неизвестно за стария banker, без ни най-малко да унижава приятеля си Борис. Когато беше свободен, го водеше по забележителностите на Женева. Bankerът, разбира се, ги бе разгледал на времето, но се държеше така, сякаш за първи път ги узнава. Посетиха Музея по естествена история и острова на Русо, и Пети Пале, и Музея на Волтер, и така нататък. Скитаха се по старата част на града и по крайбрежието на Леман. Когато Брезов посочи в

Университета прислужника Жан — приятел на сина му, старият Скарлатов се посъветва какъв подарък би могъл да му направи като благодарност за тия му чувства към Борис. Банкерът с грижливост избра сребърен часовник от най-висше качество и го поднесе с голям такт на Жан, който не бе свикнал на такива отношения в собствената си страна. Брезов го свърза и с професорите на сина му в Университета. Тяхното мнение за Борис беше повече от ласкаво. Предричаха му попрището на учен. Старият banker се радваше на тези оценки. Доста се замисли дали банковата кариера, която намираще най-подходяща за сина си, беше най-доброто. Не смяташе за невъзможно все някога в поколенията банкери да се роди един, който не ще бъде banker, а ще има таланта на художник, ще бъде изобщо човек на изкуството или голям учен. Работата беше там, че той не познаваше така добре хората на науката. Може би една кариера на преподавател в реномиран университет би била слава за Скарлатовия род?... Но една мисъл го тревожеше — дали наистина синът му има качествата за това. Дълбоко в себе си бе убеден, че каквото и поприще да избереш, трябва да бъдеш от най-добрите в него!... Поне сведенията, които получи в Университета, даваха надежда...

Вечерите, когато се прибираще в хотела и си почиваше в леглото, размишляваше върху историята на първата любов между Борис и Симон Щерн. Бе узнал много подробности от Брезов. Така както се бе случило, може би бе най-добре?... Достатъчно беше живял на този свят, за да разбере силата на тая любов, а оттам — и да я уважава. Мъчно му стана за Борис, че е претрадал всичко това. И все пак той не можа докрай да си състави една пълна и точна представа... Защото във всяка друга област на човешкия живот старият banker се ориентираше добре, с изключение на една — областта на чувствата и по-специално на любовта между младите хора. Самият той никога не бе преживял подобна история и дори го смяташе за слабост в мъжа. Винаги бе поставял много по-високо разума.

Старият Скарлатов помоли Брезов да го заведе и в дома на мадам Ролан. Той за пръв път видя мансардната стаичка — още по-мрачна, по-бедна и запустяла след напускането на Борис. Сърцето на бащата се сви от болка. Това ли бе мечтал за сина си!? Не по-малко бе изненадан и от аскетичната обстановка, в която е била принудена да живее Симон. Той погледна старата холандска кахлена камина, която сигурно

единствена е създавала чувството за уют. Изпълни се с уважение към тази млада девойка, която така стоически бе понесла първия сблъсък в живота си с мизерията.

Мадам Ролан непрекъснато говореше и съобщаваше мили детайли от живота в тази овехтяла, разпадаща се къща. Единствената утеха за банкера бе, че синът му е оставил багажа си. Той огледа двата скромни денка... Значи все още не бе скъсал с Женева и може би скоро щеше да се върне?... Накрая той подари на мадам Ролан една изящна златна брошка с гранати. Тя бе очарована и завинаги спечелена от богатия възрастен господин.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА

Банкерът среща най-големи трудности в контакта си с Матов.

Една сутрин отидоха с Брезов в „Ландолт“. Когато старият Борис Скарлатов влезе в кафенето, всички млъкнаха, тъй като повечето бяха българи. С интерес гледаха тази легендарна личност — жив свидетел и участник в съвременната история на България!... Едни с уважение към миналото му, изпълнено с любородно участие в черковните борби в Цариград, други — с любопитство към скандалната му слава от многобройните му гешефти и спекулации, трети, като човек, достигнал положението на най-богатия в страната.

Матов се държеше подчертано вежливо и недостъпно. Толкова бе заклеявявал богаташите, аферистите, мошениците и не на последно място самият banker, че другояче не можеше и да постъпи. Срещата бе уредил Брезов, който в последните дни, особено след изчезването на Борис, бе в хладни отношения с Матов. Той демонстративно прибра бележника, в който обикновено сутрин пишеше пред чаша кафе, и изчака прав стария banker. Скарлатов добре знаеше отношението му към себе си, но не се смути. Напротив, прие някаква примирена поза на старец, който си отива от тоя свят, и, ако не друго — поне заради годините, Матов не бива да го държи прав. Двамата седнаха край масата. Брезов се оттегли. Старият banker не направи грешката да поръча скъпи напитки или каквото и да е. Наложил се Матов да му поръча кафе, за което Скарлатов учтиво благодари. Разговорът едва-едва тръгна. Старият banker сякаш се пазеше от темата за сина, но даваше да се почувства, че именно тя го интересува най-много на тоя свят. След няколко минути, изпълнени с едносрични думи и дълги паузи, изведнъж той попита какво пише Матов.

— Книга! — отговори троснато той.

— На каква тема?

— Тази, която познавам — войната!

Старият човек разбра, че се касае за Сръбско-българската война.

— Аз също взех някакво... макар и далечно участие в нея...

— Знам.

— Бях и на бойното поле... Но по-интересна беше нощта преди решителната битка. Прекарах я при Стамболов...

Без да иска, Матов зададе няколко въпроса. Личността на Стамболов, трагическата съдба на този герой-поет, революционер-политик, демократ-диктатор предизвикваше у него не само изключителен писателски интерес. Той ту го осъждаше, ту се прекланяше пред него, докато накрая уважението и състраданието покриха всички останали чувства. Скарлатов сдържано отговаряше. Беше попаднал точно в целта... Изтъкна му и разни подробности от подготовката на сражението при Цариброд. Наистина Матов бе участвал в тая война, но само като боец. Той можеше да опише един ограничен епизод от битката, от местността, от поведението на войниците и командирите, да възпроизведе звуци, миризми, пукота на пушките или взривовете на гранатите. Но му липсваше едно — общият поглед върху сраженията. Какво бе ставало там, в Щаба... Какво в тия мигове бяха мислили, говорили и действали историческите личности като княз Александър Батенберг и диктаторът Стамболов... А старият банкир умееше наистина да разказва и не като историк, а с малки, незабележими неща, така важни за един белетрист, които придават на разказа правда и жизненост. Не пропусна и някои интимни преживявания... Спомена за безответната изгаряща страст на диктатора към най-красивата българка по онова време, истинска „лучезария“ — госпожа Мара Белчева^[1]. Спомни си и историята с предсказанието на врачката в Бояна, при която бяха ходили заедно със Стамболов. Като най-нетърпелив и суеверен пръв я предизвикал Стамболов. Тя мълчала и не искала нищо да му говори. Но той властно настоял. Тогава му взела ръката, само бегло я погледнала, втреничила се в очите му и с ужас рекла, че няма да дочака старини, нито края на века, защото го виждала съсечен, и се разплакала. Банкерът и сега се развълнува, като описваше на Матов как диктаторът пребледнял, стоял известно време като истукан, а после извадил бързо шест златни наполеона и като ги хвърлил в черния скут на старицата, излязъл безмълвно. Той го последвал незабавно. Опитал се по пътя да го разсее и обърне всичко на шега, но Стамболов няколко пъти много сериозно повторил: „Аз си знам, аз си знам...“

Матов го слушаше напълно завладян. Скарлатов с радост усети, че събеседникът му вече и не мисли да прекрати срещата. Но старият

банкер не искаше да прекали и не стоя много дълго. Матов прие поканата да го посети в хотела.

Той го посрещна в уютната обстановка на апартамента си. Лека-полека Матов се отпусна и се увлече от разказите на стареца. Стана му някак си симпатичен със своята мъжественост, безскрупулност и дързост. Скарлатов не се жалеше, не се самоизтъкваше, нито пък се оправдаваше за зулумите, които бе вършил в живота си. Сочеше голата истина за нещата, скритите користни подбуди, непочтеното поведение на някои от участниците, а това правеше дълбоко впечатление на правдивия Матов. Защото виждаше другата, сенчестата и може би по-важната страна на събитията. Втората беседа помежду им завърши с това, че Матов бе извадил своя бележник и внимателно записваше фактите, такива, каквито ги бе видял Скарлатов. Пред очите му израснаха като живи и Стамболов, и Княз Батенберг, и капитаните, водили тая победна война, и всички останали... Защото там, в селската къща, присъстваше през цялото време до Стамболов като негов личен приятел и съветник банкерът Борис Скарлатов.

Старият човек разбра, че „Ландолт“ е крайно неудобно място за разговори между двамата. Извини се, че не познава Женева, и помоли Матов да му посочи някое място, не луксозно, разбира се, но уютно, където хранят добре. На третата среща, по молба на банкера, дойде и Брезов. Така тримата се събраха в италианската таверна „Петте бора“ извън града край езерото. Тук Скарлатов очарова всички. Италианците бяха във възторг от него. Говореше италиански, защото на времето беше строил някаква линия в Анадола с италиански инженери. Самият той беше ходил няколко пъти в Италия по търговски работи, и то предимно с кораб. А и обичаше италианците като народ. Заедно със съдържателя обсъдиха подробно менюто. В това време влезе неговата жена и представи шестте си деца на „добрия, стар благородник“. На всички даде по една сребърна монета. Те, от своя страна, обясниха на посетителите в таверната, че старият благородник е съкрушеният баща на „горкото момче“. Така, без много труд, Скарлатов спечели сърцата на всички. Двамата певци — бащата и синът — изпияха в негова чест няколко канцонети. Старият банкер се трогна. Подари им една златна монета чрез съдържателя. Покани ги и на масата да изпият по чаша вино. А после Матов отново го заговори за миналото. Той не се интересуваше само от войната, а от всичко, което бе видял и преживял

банкерът, и го слушаше жадно, така, както могат да слушат само писателите и децата. Единствено Брезов се чувстваше малко угнетен. Той бе решил да направи това, което Борис не довърши — да вземе всички изпити и се върне в България. Беше отслабнал от четене и недояждане и сега виното заедно с обилната храна го бяха замаяли. Но това не му попречи да се счепка с банкера. Въпросът беше пак за социализма като идеал и бъдеще на цялото човечество. Скарлатов възрази:

— Личният интерес, единствено личният интерес движи човешкото общество напред! Можете ли да го замените с друго?...

— Да, господин Скарлатов — каза Брезов, — има само едно нещо, което може да замени в съзнанието на хората личния интерес, и това е справедливостта!...

— Аз не съм марксист, господин Брезов, и цялата ми дейност се състои в това да печеля пари. Ако Маркс беше гениален икономист, той би ми помогнал да разбера закономерностите на икономиката и след като ги науча, никога да не греша, следователно да печеля при всички обстоятелства! Повярвайте ми, ако беше така, аз бих носил „Капиталът“ в джоба си, бих лягал и ставал с него, понеже би било въпрос не на идеи, а на съществуване!... Впрочем, знаете ли, в Англия един борсов посредник ми разказа, че Карл Маркс се опитал да играе на борсата, за да спечели пари, но се провалил напълно.

— Господин Скарлатов, земята също се върти и по този въпрос сме съгласни, нали? — каза Брезов. — Това, че не чувстваме нейното въртене, не значи, че няма такава закономерност. Същото е и с марксизма. Да откриеш законите на обществото и икономиката още не значи да издадеш книжка как се трупат пари! Просто говорим за две съвсем отделни сфери — нисша и висша.

Матов заинтригувано слушаше.

Скарлатов имаше достатъчно мисли и по този въпрос, но реши, че ще стъпи на хлъзгава почва в един теоретичен спор. Все пак бе прочел бегло „Капиталът“ на времето. Не му хареса. И то не заради анализа. Напротив, с много неща бе съгласен. Не му харесаха изводите за бъдещето, което чертаеше апокалиптична картина за хора като него. Той промени темата и не се стигна до спор. Остана една приятна вечер, която всички запомниха. Бе се подмладил в тяхната компания, бе се върнала някогашната му живост и остроумие.

Запомни и приема, който даде в негова чест барон Захариас. Единственият поканен той. Баронът не се опита да му играе мистични пиеси. Напротив, цялата му резиденция бе залята от електрическа светлина. Изпрати шофьора си да го вземе от хотела с личния си автомобил. Посрещна го в големия салон. И все пак не се стърпя да изтъкне богатството си. Сервираха цяла рота лакеи и сервизът беше от масивно злато. Скарлатов бе от малцината в света, които знаеха нещо повече за възхода на тая тайнствена личност. За самия banker нямаше нищо тайнствено в барона. Беше гърче-левантийче, с каквито пазарът на Измир бе претъпкан. Но именно тази левантийска природа, тази наследственост, останала му от древните йонийци, от финикийците и от евреите, препитаващи се с търговия, и съчетана с личните му качества и крепко здраве, го правеха гениален търговец. Той беше по-млад на години от Скарлатов. Когато той стана известен търговец в Изтока, Захариас току-що започваше. И първата сделка, която направи, беше чрез него. Сделка за оръжие. Скарлатов го изкупи чрез турските военни, които за пари бяха готови да продадат и армията, стига да има кой да я купи. Пласира го Захариас. Тогава се казваше Василис Захариадис. Той го продаде предимно на арменци. По-късно, при арменските кланета, това оръжие изигра решаваща роля за разгрома на бунта. Беше негодно. Отпосле малкият левантиец разгърна такава дейност, че смая всички. Оръжието бе най-търсената стока в турската империя. Продаваше го на всички, които искаха — и на разбойници, и на бунтовници, и на религиозни сектанти, и на революционери, и на националисти, а и на самата турска армия. Лозунгът му бе: нека се бият, аз печеля! Достигна даже до висши държавни постове в империята. Получи всички възможни ордени и отличия. Спечели неимоверно богатство. Създаде собствен търговски, пиратски флот. И въпреки че тази търговия носеше най-желаните печалби, Скарлатов инстинктивно се отдръпна от нея. Никога нямаше да забрави трупите на арменците по улиците на Цариград, горящите махали и ужаса, който цареше в дните на клането и който българинът Скарлатов неизменно свързваше с ужасите на Батак и Перушица... Захариас бе силен, защото нямаше убеждения, нямаше религия. По рождение бе православен християнин. После стана върл мюсюлманин. Скарлатов бе видял с очите си, че се е обрязал, когато се къпеха в един турски хамам. Ходи на поклонение в Мека и Медина. Щом търговията му се

разшири и отиде на Запад, левантиецът стана католик. Скарлатов подозираше, че в даден момент е бил и израилтянин. Докато накрая се преобрази в масон и на масонска основа се опитваше да създаде нова окултна секта. Скарлатов еволюираше в посока на европейския хуманизъм, Захариас задълбаваше в окултизма. Но и при барона нито религията, нито етиката имаха нещо общо с търговията. Така Захариас разшири зловещата си империя, стъпи на европейския континент и за учудване на всички твърдо се задържа, където владееха най-големите финансисти в света. Приеха го в своите среди и се съобразяваха с него. Баронът отначало искаше да тласне разговора в мистична посока. Но знанията на Скарлатов тук също бяха добри. Захариас се опита да му разяснява новото си учение. Тогава Скарлатов го прекъсна с една саркастична турска поговорка. Двамата разговаряха на турски. Езикът, който владееха до тънко, им позволяваше да водят беседата с един неангажиран, хумористичен тон. Припомниха си дните на младостта, свирепостта, с която финансово разоряваха империята. Защото никъде по света не можеш да забогатееш така бързо за сметка на държавата, както в дезорганизираната Турция. А и османлиите като народ не бяха създадени за търговци. Честни поради мюсюлманската религия, простодушни и прями, вярващи на думата, те бяха отличен обект за експлоатация и измама. Захариас го заведе при колекцията си от оръжие. По-голямата част бе ориенталско и Скарлатов минаваше за негов добър познавач. Най-много отделиха за колекцията от печати и геми, а нумизматичната му сбирка съперничеше на тия в световните музеи. Правеха си комплименти един на друг и никак не си вярваха, въпреки че им бе приятно. Те си завиждаха свирепо. Скарлатов, заради богатството на Захариас и световната му, макар и скандална известност, а Захариас — за дълголетие и запазената мъжка хубост и представителност на стария banker. Все пак прекараха заедно с удоволствие и вечерта продължи след полунощ. Накрая гордостта му бе особено поласкана, когато Захариас му каза:

— Искарлат бей, синът ти, Аллах да му даде хиляда години живот, расте като вълче от нашата глутница. Има силна хватка, а още повече късмет! Ще стане велик търговец...

Старият banker не попита повече. Не попита и откъде Захариас има впечатление за сина му. Знаеше достатъчно за връзката между тях от сведенията, които му дадоха полковник Стоев и барон Щерн. Беше

сигурен, че Захариас не е произнесъл горните думи само от учтивост. Такива гениални финансисти като него не грешаха никога по отношение на търговския талант. Може би това беше най-радостното, което чу за сина си в Швейцария, и вля нови надежди в сърцето му.

Вечерта, на другия ден преди заминаването си от Женева, прекара с Матов в италианската таверна. Автомобилът на барон Захариас го чакаше навън. Имаха много време до тръгването на влака. Старият човек пиеше коняк, а Матов — кирш. Беше тихо, спокойно и приятно. Матов, който поначало трудно обясняваше идеите си, тази вечер страстно разкриваше на банкера своята заветна мечта — идеята за човешкото единение. Скарлатов внимателно го слушаше и се удивляваше как един умен човек може да се самозаблуждава.

— Разбирате ли, господин Скарлатов, човечеството, иска не иска, върви към премахване на границите на държавите, на класите, на религиозните и расови различия. Това е бъдещето!

Банкерът не искаше преди раздяла да спори, но не можа да се въздържа и каза:

— Не знам. Никога религиозните, национални, расови и каквито искате различия не са били по-фрапантни от днешно време. Човечеството върви към разделение и това разделение ще се изрази във войни. Но дано греша аз, старият човек!...

— А какво Ви дава основание да правите такива изводи?

— Човешката природа, господин Матов.

— Но човек не може да живее без себеподобните!

— И това е вярно, но не може да живее и с тях. Иначе как ще обясните нетърпимата омраза даже между хора на една идея? Направят, да речем, партия от единомишленици и два дни след това се делят на крила и започват безмилостни битки. Създават общочовешка религия, а накрая се самоизбиват в нейно име. Даже в едно семейство, където всички са свързани с кръвна връзка, цари раздор... не, господин Матов. Не в човека е заложена идеята за единението.

— Значи Вие го отричате по принцип?

— Аз вярвам в него не по-малко от Вас, но единение в материалния живот, а не в съзнанието на хората! Единение, което е извън човека, наложено от други сили и закономерности. И това, господин Матов, е търговията! Според мене търговията е необходимост за съществуването на човечеството, каквито са въздухът,

храната и водата. Тя уеднаквява живота на хората, независимо от техните идеи и различия. Вижте, господин Матов, колко си приличат страни като Швейцария, Белгия, Франция, Англия, Германия!... Скоро и нашата страна ще прилича на тях!... А това са народи с толкова различни езици, религии, история!... Кое ги прави така единни? Търговията и само търговията!

— Но какво точно влагате в това понятие, господин Скарлатов, защото се търгува и с оръжие, а то разделя, не обединява...

— Преди всичко обмен на материални ценности между отделни лица, групи, класи, народи, държави и като цяло — човечеството!

— Все пак, като говорим за човешкото единение, ние мислим в духовен аспект, а не в материален!...

— А защо да не приемем, че именно материалното единение ще бъде предпоставка за духовното? — попита Скарлатов.

— Защото материалното единение никога не е донесло щастие и няма да донесе! То е било винаги временно единение между лоши хора с престъпна цел срещу останалите хора!

— И в това има нещо вярно... — съгласи се старият банкер.

Матов изпрати до автомобила стария човек. Сбогуваха се сърдечно. Машината потегли. Когато се върна в таверната, съдържателят му предаде малък пакет от „добрия господин“. Той се намръщи. Все пак отвори пакета и видя вътре един ръчно изработен джобен шведски нож с много детайли и части, с пилички, острия, ножички и какво ли не, събрано накуп. Разгледа го бавно и накрая дръпна лъскавата метална част в задната страна на ножа. Оттам изскочи една кука за обуване на ботуши. Ножът беше от здрава синкава стомана и много качествен. Матов се усмихна. Подаръкът му беше приятен, особено куката за обуване на ботуши. Той тайно обичаше такива малки, джобни вещи и се учуди от неподозираната проникателност на банкера. Вероятно бе схванал тази негова слабост, когато му разказваше за лишенията си като четник в Македония. И въпреки че капиталистът Скарлатов противоречеше дори със самото си съществуване на убежденията в Матов, той остави дълбоко впечатление в него като личност, достойна за уважение.

А старият банкер седеше сам в купето на експреса за Париж. Линията се точеше край езерото. Върху огледално гладката му вода пълната луна правеше широка светла пътека. Беше доволен от

пребиваването си в Женева. Сега идваше ред на Париж и Лондон. На връщане щеше да остане известно време и във Виена. Не му предстояха никакви неприятни сделки или срещи. Но въпреки това не бе спокоен. А още по-малко щастлив. Той не знаеше какво ще предприеме Борис. Не му беше ясно бъдещето. А за него бъдещето — това, бе синът му. Затова той си каза примирен: „Направих всичко, каквото можах, а сега каквото Бог даде!“

Край на първа книга

[1] Белчева, Мара (1868–1937) — българска поетеса. Авторка на стихове с интимни настроения: „На прага стъпки“, „Сонети“, „Избрани песни“. Вдовица на убития през 1891 г. Христо Белчев — Министър на финансите в кабинета на Стефан Стамболов. Предана приятелка на поета Пенчо Славейков до края на живота му. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.